

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI IŞIĞINDA

III. HAÇLI SEFERİ (1189-1192)

Doktora Tezi

Harun KORUNUR

Danışman

Doç. Dr. Özlem GENÇ

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI IŞIĞINDA
III. HAÇLI SEFERİ (1189-1192)**

Doktora Tezi

Harun KORUNUR

Danışman
Doç. Dr. Özlem GENÇ

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Doktora Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

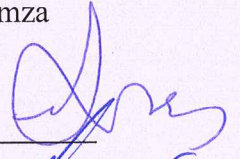
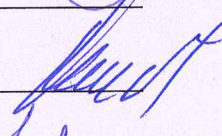
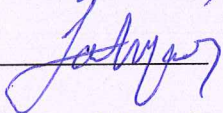
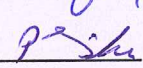
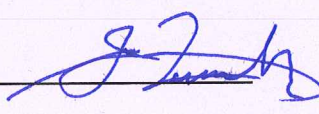
04/01/2019 ()

Harun KORUNUR

TEZ KABUL VE ONAYI

Harun KORUNUR tarafından hazırlanan "ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI IŞIĞINDA III. HAÇLI SEFERİ (1189-1192)" başlıklı bu çalışma, 04.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER
Üye : Doç. Dr. Öykü GENÇ
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Sahn YEDEK
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Pelin İSKENDER KILIS
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Özcan TATAR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___/___/___

Enstitü Müdürü (İmza ve Mühür)

ÖZET

ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI IŞIĞINDA III. HAÇLI SEFERİ (1189-1192)

Harun KORUNUR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı, Doktora, Ocak/2019

Danışman: Doç. Dr. Özlem GENÇ

1097 yılında düzenlenen Haçlı Seferi ile Hristiyanlar, Doğu'da, Antakya Haçlı Prinkepsliği, Urfa Haçlı Kontluğu, Trablus Haçlı Kontluğu ve Kudüs Krallığı'nı kurmayı başardılar ve iki yüz yıla yakın bir süre bu topraklarda mevcudiyetlerini korudular. Başarıya ulaşan I. Haçlı Seferinden sonra Müslümanların Urfa'yı 1144 yılında tekrar almalarının ardından, II. Haçlı Seferi düzenlendi ancak bu sefer Haçlılara bir başarı getirmedi. 1187 yılına gelindiğinde Sultan Selâhaddin'in Kudüs'ü fethetmesi yeni bir Haçlı Seferi düşüncesinin doğmasına neden oldu. Fransa Kralı Philip Augustus, Alman İmparator Friedrich Barbarossa ve İngiltere Kralı Richard topladıkları ordularla birlikte Kudüs'ü geri alma gayesiyle III. Haçlı Seferini başlattılar. Ancak Alman İmparator Silifke Ovasında nehri geçerken boğuldu. Fransa Kralı Philip ise belli bir müddet sonra ülkesine döndü. Mücadeleye sadece İngiltere Kralı Richard devam etti. Sultan Selâhaddin ile pek çok kez savaşan Richard, kimi zaman başarı kazandı, kimi zaman ise yaptığı mücadele başarısızlıkla sonuçlandı. En nihayetinde Richard, Kudüs'ü ele geçiremese de hem Akkâ'da hem de Kıbrıs'ta kurmuş olduğu hakimiyetle birlikte ülkesine döndü.

Anahtar Sözcükler: III. Haçlı Seferi, Richard, Selâhaddin, Friedrich Barbarossa, Philip Augustus.

ABSTRACT

THE THIRD CRUSADE (1189-1192) IN THE LIGHT OF ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI

Harun KORUNUR

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of History, PhD., January/2019

Supervisor: Doç. Dr. Özlem GENÇ

Following the Crusade in 1097 Christians managed to found An Principality of Antakya, Urfa Earldom, Trabzon Earldom and the Kingdom of Jerusalem and maintained their positions in these districts for almost two hundred years. Subsequent to retrieval of Urfa by Muslims in 1144 after the success of the First Crusade, the Second Crusade was organized; however, it wasn't a successful expedition. When Sultan Selâhaddin conquered Jarusalem in 1187, an idea for another Crusade emerged. Philip Augustus, King of France, German Emperor Friedrich Barbarossa and Richard, King of England gathered an army and rallied the Third Crusade, aiming to retrieve Jerusalem. Yet German Emperor drowned trying to cross a river in Silifke Plain. French King Philip rode back to his country after a while. Richard, King of England, was the sole ruler who kept on struggling. Richard who fought against Sultan Selâhhaddin many times, triumphed on few occasions but lost battles, as well. Finally Richard rode back to his country managing to establish dominance over both Akkâ and Cyprus, he could not conquer Jerusalem.

Key Words: Third Crusade, Richard, Selâhaddin, Friedrich Barbarossa, Philip Augustus.

ÖN SÖZ

Haçlı Seferleri, dünya tarihi açısından oldukça önemlidir. Zira etki alanı oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu etkilenme ise ekonomik, dini, siyasi, sosyal ve kültürel olarak karşımıza çıkmıştır. Büyük bir meydan okuma ile Haçlılar çok uzak topraklardan gelerek, Anadolu'daki Türk varlığına ve Kudüs'teki Müslüman hâkimiyetine son verme gayreti içine girmişlerdir. Birinci Haçlı Seferi ile Antakya, Urfa, Trablus ve Kudüs'te devlet kurmayı başaran Haçlılar diğer seferlerde pek bir başarı elde edememişlerdir. 1144'te Müslümanların Urfa'yı geri alması İkinci Haçlı Seferinin başlamasına sebep olmuş ancak başarı ile sonuçlanmamıştır. Sultan Selâhaddin Eyyûbî'nin 1187'de Kudüs'ü Haçlılardan geri alması ise III. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine neden olmuştur. Ancak bu sefer de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Çalışmamızı “*Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*” isimli Latince bir ana kaynak ışığında anlatmaya gayret gösterdik. Bunu yaparken de diğer ana kaynaklardan karşılaştırmalı bir yaklaşım içinde bulunduk. Ayrıca diğer tetkik eserleri de çalışmamızın yazımında kullandık. Çalışma içerisindeki Batılı tarihi şahısları mensup oldukları milletlere göre yazmayı uygun gördük, Türk ve Müslüman isimlerini bugünkü telaffuzlarıyla kullandık. Metin içerisinde geçen açıklama gereği hissettiğimiz bazı kavramları dipnotla belirttik. Ekler kısmında verdiğimiz Latince metinleri orijinal halleriyle (“iam” kelimesini “jam” veya “eius” kelimesini “ejus” gibi) yazdık. Çalışmamızı dört bölümden oluşturduk ve III. Haçlı Seferi'nin düzenlenme nedeninden başlayarak, Alman İmparatoru'nun yolculuğu, Fransa ve İngiltere Krallarının yolculukları Müslümanlarla yaşanan mücadeleler, sefer sonunda yapılan barış ve Richard'ın ülkesine dönmesi ile çalışmamızı sonlandırdık.

Çalışmamın her aşamasında gösterdiği sabır, yakın ilgi ve yardımlarından ötürü, çok kıymetli hocam, sayın Doç. Dr. Özlem GENÇ'e teşekkür ederim. Latince metinlerin teyidini sağlayan, İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, arkadaşım Mustafa ÖZKAN'a, ayrıca uzun tez çalışmam süresince desteklerini her zaman hissettiğim aileme, bu süreçte büyük bir sabırla her zaman yanımda olan eşim, Reyhan KORUNUR'a şükranlarımı sunarım.

Harun KORUNUR

Samsun,2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
HARİTA VE RESİMLER.....	x

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI DÜŞÜNCESİNİN DOĞUŞU VE III. HAÇLI SEFERİ'NE KADARKİ TARİHSEL SÜREÇ

1.1. Hittîn Savaşı ve Kudüs'ün Fethine Kadar Haçlılar.....	3
1.2. Hittîn Savaşı ve Kudüs'ün Fethi.....	21
1.3. Fetihten Sonra Kudüs.....	30
1.4. Kudüs'ün Fethi'nin Avrupa'daki Etkileri ve III. Haçlı Seferi Hazırlıkları.....	31
1.5. III. Haçlı Seferi Sırasında Bizans İmparatorluğu, Türkiye Selçukluları ve Ortadoğu'nun Durumu.....	38
1.5.1. Bizans İmparatorluğu.....	38
1.5.2. Türkiye Selçukluları.....	39
1.5.3. Haçlıların Gelişine Kadar Doğu'daki Gelişmeler.....	40
1.5.3.1. Montferratlı Konrad'ın Sûr Hâkimiyeti ve Selâhaddin Eyyûbî ile Mücadele.....	40
1.5.3.2. Guy'ın Sûr İdaresini Ele Geçirme Girişimi.....	42
1.5.3.3. Guy'ın Akkâ Kuşatması ve Selâhaddin Eyyûbî ile Mücadele.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU'YA YOLCULUK

2.1. Alman İmparator Friedrich Barbarossa'nın Haçlı Seferi.....	52
2.1.1. Alman İmparator Friedrich Barbarossa'nın Ölümü ve Sonrasındaki Gelişmeler.....	58
2.2. İngiltere ve Fransa Krallarının Şahsiyeti.....	62
2.2.1. İngiltere Kralı I. Richard'ın Şahsiyeti.....	62
2.2.2. Fransa Kralı Philip Augustus'un Şahsiyeti.....	65
2.3. İngiltere ve Fransa Krallarının Haçlı Seferi.....	66
2.3.1. Richard ile Sicilya Hâkimi Tankred Arasındaki Anlaşmazlık.....	69
2.3.2. Richard ve Philip'in Sicilya'dan Ayrılışları.....	72
2.3.3. Richard'ın Kıbrıs Hâkimiyeti ve Akkâ'ya Geçiş.....	76
2.4. Akkâ'nın Düşüşü.....	81
2.5. Akkâ'nın Düşüşünden Sonraki Gelişmeler.....	93
2.6. Haçlıların Akkâ'dan Askalan'a Hareketi ve Yaşanan Mücadele.....	101
2.7. Arsuf Savaşı.....	103
2.8. Askalan'ın Tahrip Edilmesi.....	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞ MÜZAKERELERİNİN BAŞLAMASI VE SONRASINDAKİ GELİŞMELER

3.1. Barış Görüşmeleri.....	116
3.2. Sonuç Vermeyen Barış Görüşmeleri Sonrasındaki Gelişmeler.....	123
3.3. Kudüs'ün Tahkim Edilmesi ve Haçlıların Askalan Hareketi.....	127
3.4. Haçlılar İçerisindeki Sorunlar.....	129

3.5. Champagneli Henry'nin Kral Oluşu.....	136
3.6. Müslümanlar Arasındaki Anlaşmazlıkların Giderilmesi.....	139
3.7. Haçlıların Askalan'ı Yeniden İnşaa Etmesi ve İkinci Defa Kudüs'e Yürüme Girişimleri.....	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAÇLILARLA YAPILAN BARIŞ VE RICHARD'IN ÜLKESİNE DÖNMESİ

4.1. Müslümanlar ve Haçlılar Arasındaki Barış Görüşmelerinin Tekrar Başlaması.....	167
4.2. Yafa Muhasarası ve Yaşanan Mücadele (5 Ağustos 1192).....	171
4.3. Yeniden Başlayan Müzakereler ve Barışın İlan Edilmesi (1 Eylül 1192).....	182
4.4. Richard'ın Ülkesine Dönmesi.....	196
SONUÇ.....	204
KAYNAKÇA.....	211
EKLER.....	220
ÖZGEÇMİŞ.....	282

KISALTMALAR

Ayr. : Ayrıca

b. : bin

bk: Bakınız

C. : Cilt

Çev: Çeviren

d: Doğum

H: Hicri

IPGRR : Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi

İng: İngilizce

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

Nşr: Neşreden

ö. : Ölümü

S: Sayı

s. : Sayfa

TTK: Türk Tarih Kurumu

t. y. : tarih yok

vd. : ve devamı

yay. : yayımcı, yayınevi

HARİTA VE RESİMLER

Harita 1: 1098 Antakya Şehir Planı.....	10
Harita 2: 1099-1187 Kudüs Şehir Planı.....	12
Harita 3: 4 Temmuz 1187 Hittîn Savaşı.....	26
Harita 4: 1189-1191 Akkâ'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması.....	46
Harita 5: 1189-1192 III. Haçlı Seferi.....	81
Resim 1: Papa II. Urbanus.....	4
Resim 2: Papa II. Urbanus'un Clermont'a Gidişi ve Haçlı Seferi Düzenlenmesi Hakkında Konuşması.....	5
Resim 3: Clermont Konsili.....	7
Resim 4: Bohemund'un "İki Kızkardeş" Kulesine Tırmanışı.....	11
Resim 5: Selâhaddin Eyyûbî.....	20
Resim 6: Hittîn Savaşı Sonrası Esir Düşen Kral Lusignanlı Guy, Selâhaddin'in Çadırı Önünde.....	25
Resim 7: Kudüs Tesliminden Önce Ibelinli Balian'ın Selâhaddin'in Karargâhına Gidip Teslim Şartlarını Görüşmesi.....	28
Resim 8: Hittîn Savaşı'ndan Sonra Haçlı Esirleri Zincire Vuruluyor.....	29
Resim 9: Hittîn Zaferinden Sonra Kutsal Haç Müslümanların Eline Geçiyor.....	30
Resim 10: Kral Guy'ın Selâhaddin Tarafından Serbest Bırakılması ve Guy'ın Akkâ'yı Kuşatması.....	45
Resim 11: Alman İmparator Friedrich Barbarossa.....	52
Resim 12: İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard.....	64
Resim 13: Arslan Yürekli Richard'ın Mührü.....	65
Resim 14: Akkâ'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması.....	85
Resim 15: Alman İmparator VI. Henry.....	197

Resim 16: Richard Alman İmparatoru VI. Henry'nin Esiri.....198

Resim 17: Arslan Yürekli Richard Esarete.....199

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Tezimizin konusu, Latince bir Haçlı Kroniği olan ve bizzat şahit olunmuş olayları aktaran *Itinerarium et Gesta Regis Ricardi* ışığında, 1189-1192 yılları arasında gerçekleşen III. Haçlı Seferi'nin, ortaya çıkma sebeplerini, olayın seyri ve sonuçlarını kapsamaktadır. Selâhaddin'in 1187 yılında Kudüs'ü Haçlıların elinden alması sonrası III. Haçlı Seferi'ni başlatan, Alman İmparator Friedrich Barbarossa, Fransa Kralı Philip Augustus ve İngiltere Kralı Richard'ın sefere katılmaları, yolculukları, Türk ve Müslümanlarla olan mücadelelerini içermektedir.

Araştırmanın bir bütün olarak değerlendirilmesi ve farklı bakış açıları ile irdelenmesi gereklilik göstermektedir. Araştırmamızda konu ile alakalı *IPGRR*'de oldukça detaylı bilgilere ulaşabilirsek de bu bilgilerin bütünüyle ne derece doğru olduğu araştırmanın problemidir. Bu bağlamda diğer ana kaynaklarla teyidinin sağlanması ve en doğru bilgiye ulaşılması amaçlanmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İleri sürdüğümüz tez, bize hem bu konu ile alakalı farklı bir yaklaşım sunacak hem de Hristiyanların, Müslümanların ve Türklerin gözüyle III. Haçlı Seferi'ni daha iyi bir şekilde irdelememizi sağlayacaktır. *IGPRR* isimli Latince bir Haçlı Kroniğinden istifade ederek yaptığımız bu çalışmanın amacı, Haçlılar gözünden III. Haçlı Seferi'nin ne anlam ifade ettiği, Sultan Selâhaddin'e nasıl bir bakış açısı olduğuna ışık tutmaktır. Bununla beraber amacımız ana kaynaklardaki farklılıkların değerlendirilip yorumlanmasıyla olayın daha doğru ve detaylı durumunu ortaya koymaktır.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Yapılan çalışma, 1187 ile 1192 yılları arasında Haçlılar ile Müslümanlar arasında yapılan mücadeleleri ele almaktadır. Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Haçlı düşüncesinin doğuşu ve III. Haçlı Seferi'ne kadarki tarihsel süreç irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Bizans İmparatorluğu, Türkiye Selçukluları ve Ortadoğu'nun durumu değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Haçlıların Doğu'ya yolculukları ve bu yolculuk esnasında başlarından geçen olaylarla birlikte Doğu'da

yaşadıkları mücadeleler anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise barış müzakerelerinin başlaması ve sonrasındaki gelişmeler aktarılmıştır. Müzakerelerin sonuçsuz kaldığı bu dönem tüm yönleriyle ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölüme geldiğimizde Haçlılarla yapılan barış ve İngiltere Kralı Richard'ın ülkesine dönüş yolculuğu detaylarıyla değerlendirilmiştir.

Olayların genel seyri verilirken, *IGPRR* isimli, Latince bir Haçlı Kroniği ışığında, diğer ana kaynaklarla karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra konu detaylarıyla irdelenmiştir. Özellikle araştırmamızda Selâhaddin'in ve Richard'ın birinci ağızdan cümlelerine ve aralarında yaşanan diyaloglara fazlaca yer verilmiştir. *IGPRR'nin* bazı olayları aktarırken abartılı ve doğruyu tartışılır yaklaşımları, diğer ana kaynakların ışığında irdelenmiştir. İzlenilen yöntemle en detaylı ve en doğru bilgiye ulaşma gayreti gösterilmiştir. Metin içerisinde *IGPRR*'den yaptığımız çevirilerin orijinal Latince metinleri de ekler kısmında verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI DÜŞÜNCESİNİN DOĞUŞU VE III. HAÇLI SEFERİ'NE KADARKİ TARİHSEL SÜREÇ

1.1 Hittîn Savaşı ve Kudüs'ün Fethine Kadar Haçlılar

Haçlı Seferleri Orta Çağ'da hem Hristiyan dünyasını hem de Türk ve İslâm coğrafyasını derinden etkileyen sonuçlar bırakmıştır. Bu seferlerin ortaya çıkışında dini, siyasi, ekonomik ve demografik pek çok unsur vardır. Özellikle Orta Çağ Avrupası siyasi birlikten yoksun, açlık ve sefalet içerisinde kendi iç karmaşasıyla uğraşmaktaydı. Bu şartlar dâhilinde kendisini güçlü konuma getiren Kilise her türlü fırsatçılıkla hâkimiyet alanını genişletmeye çalışıyordu. Bu doğrultuda artan kudretini Doğu'ya hâkim olma amacı içerisinde kullanma gayretindeydi. Türklerin Anadolu'daki ilerleyişleri, Bizans'ı sıkıntıya sokmaktaydı. Aslında Papalık Bizans'ın Anadolu'da Türk ilerleyişini durduramaması karşısında endişe duyuyordu. Bu sebeple Papa VII. Gregorius (1073-1085) Bizans'ın, Türkleri Anadolu'dan atmak için yaptığı yardım çağrısını olumlu karşıladı.¹ Ancak Papa böyle bir askeri yardımı o dönemde karşılayamayacağından yapılan görüşme bir sonuca varamadı.²

II. Urbanus (1088-1099) Papalık tahtına çıkınca Bizans İmparatoru I. Komnenos (1081-1118) ile bu konu tekrar ele alındı. 1086 yılında Selçuklu Sultanı Süleymanşah'ın ölümünden sonra Türk beyleri arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle Anadolu'da hâkimiyet bölünmüştü.³ Altı yıl sonra 1092'de Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu Devleti içerisindeki yüksek otorite boşluğu ve iktidarı elde etmek için hanedan mensupları arasındaki mücadeleler, Türk dünyasını zor duruma soktu. Tüm bunları fırsat bilen Bizans İmparatoru Aleksios, Batı'dan alacağı askeri yardımla, Türkleri Anadolu'dan uzaklaştıracaklarını düşündü zira imparator asker toplamakta sıkıntı çekiyordu.⁴ Papa II. Urbanus başkanlığında toplanan Melfi Konsili'ne elçiler göndererek Batı ile uyumlu politikalar yürütmeye hazır olduğunu dile getirdi.⁵

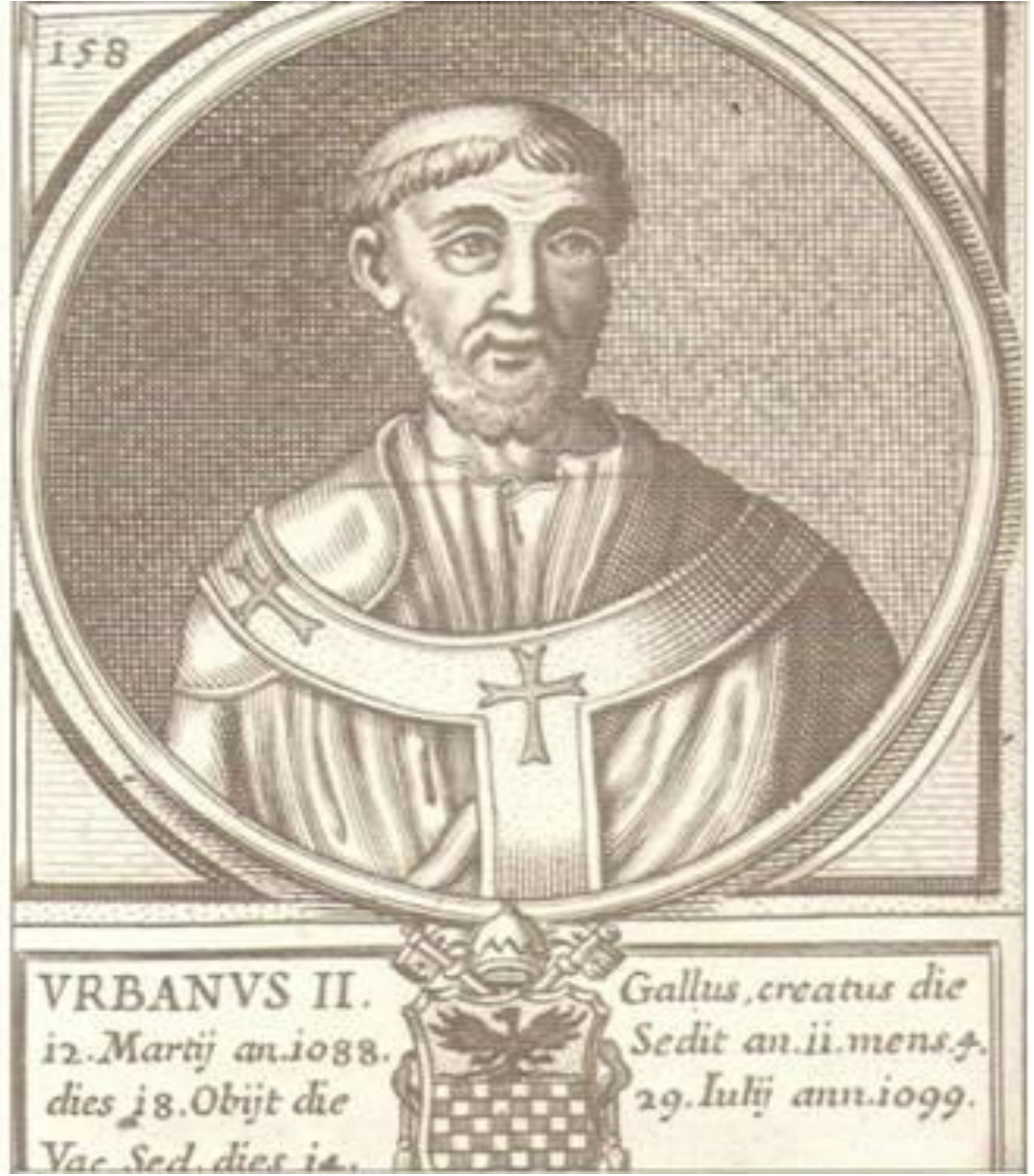
¹ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Fikret İşıltan (Çev.), C I, Ankara: TTK, 2008, s. 77.

² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997, s. 2.

³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971, s. 86-95.

⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C I, s. 82.

⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 3.

Resim 1: Papa II. Urbanus⁶

1095 yılındaki Piacenza Konsiline katılan Bizans elçileri, Hristiyanlığın doğu sınır güvencesinin ancak Türklerin Anadolu'dan atılmasıyla sağlanabileceğini ve yapılacak savaşın şerefli bir iş olacağını dile getirdiler. Hem Batı hem de Doğu Hristiyan dünyası üzerinde hâkimiyet kurma hayali olan Papa II. Urbanus için bu teklif bulunmaz bir fırsattı. Ancak II. Urbanus bu teklifi, ücretli asker toplamaktan ziyade

⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 3.

farklı bir açıdan değerlendirdi. Batı'daki yersiz yurtsuz köylüleri, kavgacı şövalyeleri, açlık, sefalet içerisinde yaşayan herkesi Doğu'nun zenginlikleri ile kandırmak ve onlara toprak vaad ederek böyle bir mücadeleye çağırmak, Avrupa için daha faydalı olacaktı.⁷

Papa II. Urbanus, Clermont Konsili (18-28 Kasım 1095) toplantısında 27 Kasım Salı günü açık hava toplantısı gerçekleştirdi.

Resim 2: Papa II. Urbanus'un Clermont'ta Gidişi ve Haçlı Seferi Düzenlenmesi Hakkında Konuşması⁸

Din adamlarından ve halktan oluşan bu büyük kalabalığa hitap ederek; Haçlı Seferi çağrısını yaptı. Çağrısında, Doğu'daki din kardeşlerini Türklerin baskı ve zulmünden kurtarmak için yapılacak bir savaşın ne kadar şerefli ve onurlu olacağı mesajını verdi. Orada bulunanlar da kısa kelimelerden oluşan ancak derin anlamlar taşıyan “Bu,

⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.4; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C I, s. 82.

⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 4.

Tanrının isteğidir” veya “Deus vult!” şeklinde haykırdılar.⁹ Oysa II. Urbanus’un iddia ettiği gibi bir zulüm ortada yoktu zira Kudüs’ün VII. yüzyılda Müslümanlarca fethinden sonra buraya yapılan hac ziyaretleri kesilmemişti. Hristiyan olsun Musevi olsun bu kişiler belirli sınırlar içerisinde kendi inançlarının gereklerini yerine getirebiliyordu. Kiliseler açıktı, kendi mahkemeleri vardı. II. Urbanus ancak bu yolla halkı galeyana getirebilirdi. Papanın bu çağrısı büyük bir coşkuyla karşılandı.¹⁰ “Süt ve balın taşıp döküldüğü toprak” olarak nitelendirilen Kudüs’ü Müslümanların elinden “kurtarmak” için ilk adım atılmış oldu.¹¹ Kudüs’ü ele geçirmek için başlatılan Haçlı Seferleri daha sonraki süreçte Vatikan’a karşı olan, çıkarlarına ters düşen her toplum ve her yapı üzerine düzenlenecektir.¹² Bu da bize Haçlı Seferlerinin neye hizmet ettiği konusunda ışık tutmaktadır. Bu sefere gönüllü olarak katılanların büyük bir kısmı “suçlu, soyguncu, günahkâr, hırsız, ana-baba katilleri, yalancı şahitlik yapanlar, kadın satıcıları, zar atıcılar, genelevde yaşamak üzere kocasını terk eden kadınlar, vatan hainleri” gibi kişilerden oluşmaktaydı.¹³ Papalık bu insanlara sefere katıldığı için günahlarından arınacaklarını ve cennete erişeceklerini söylemekteydi.

⁹ Muhsin Muhammed Hüseyin, “Haçlı Savaşlarındaki Dinî Faktör”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 241-254.

¹⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.5; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C I, s. 84.

¹¹ Kasım Abdulkasım, “Beytü’l-Makdis Bölgesinde Eyyübilerin Haçlılara Karşı Mücadelesi”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 73-82.

¹² Lütfullah Göktaş, “Katolik Kilisesi’nin Ekümenlik Konsil Metinlerinde Haçlı Seferleri”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 83-87.

¹³ S. S. Finucane, *Soldiers of the Faith: Crusaders and Muslims at War*, Londra: J.M. Dent and Sons Ltd., 1983, s. 39.

Resim 3: Clermont Konsili¹⁴

Avrupa'daki Haçlı Seferi propagandaları sonucunda, Keşiş Pierre l'Ermite öncülüğünde Fransız, İtalyan ve Almanlardan oluşan yaklaşık yirmi bin kişilik disiplinden yoksun kitle Doğu'ya doğru yola koyulan ilk Haçlı gurubu oldu. Bu kitle

¹⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 7.

1 Ağustos 1096 yılında Bizans'a geldi. Buradan da Anadolu'ya geçerek 21 Ekim 1096'da İznik yakınlarında bulunan Drakon Vadisi'nde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1093-1107) ile karşı karşıya geldi ve yapılan savaşta Pierre l'Ermite bozguna uğradı. Böylece "Halkın Seferi" olarak da adlandırılan Pierre l'Ermite ve adamlarının Haçlı Seferi son bulmuş oldu.

Keşiş Pierre l'Ermite'in başarısız Haçlı Seferi girişiminden sonra, 1096 yılı sonbaharından itibaren Haçlı Seferine katılan asillerin kumandasındaki büyük Haçlı orduları Bizans'a geldi. Fransa Kralı I. Philip'in kardeşi Vermandoisli Hugue, Aşağı Lorraine Dükü Bouillonlu Godefroi, Normandiya Dükü Robert, Champagne Kontu Bloisli Etienne, Toulouse Kontu Raymond, Flandre Kontu Robert ve Güney-İtalya Normanlarının reisi Bohemund gibi birçok asil bu sefere katıldı.

Haçlı Seferlerine katılan bu reislerin aslında Bizans'a yardım gibi bir düşüncesi yoktu. Kendilerine Doğu'da yeni topraklar ve hâkimiyet alanları kazanmak asillerin yegâne gayesi idi. Bu durumu anlayan Bizans imparatoru tüm asillerden ve şövalyelerden vassallık yemini almak istedi. Buna göre Haçlılar Türklerden alacakları eski devlet arazilerini Bizans'a teslim edecek ve aynı zamanda imparatorluk ötesinde kurulacak yeni Haçlı devletleri Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanıyacaktı. Bu vasallık yemini kolay olmasa da Haçlı liderleri tarafından kabul edildi.

Tüm bu yaşananların ardından 1097 yılı ilkbaharında Anadolu yakasına geçen Haçlılar, Plekanon'da toplandı. İlk hedef olarak İznik'i belirlediler. Bu sırada I. Kılıç Arslan, Ermeni Gabriel'in elinde bulunan Malatya'yı kuşatmaktaydı. Keşiş Pierre l'Ermite idaresindeki orduyu kolayca bertaraf eden I. Kılıç Arslan, yeni gelen Haçlı kuvvetlerinin de kendisi için tehlike oluşturacak kuvvette olmayacağını düşünerek yanıldı. Garnizon durumun ciddiyetini ve tehlikesini I. Kılıç Arslan'a bildirince sultan derhal İznik'e döndüyse de başkentini kurtaramadı. Altı haftalık bir kuşatmadan sonra şehir 18 Haziran gecesi Bizans birliklerine teslim edildi. İmparator Aleksios, Sultan I. Kılıç Arslan'ın haçlılarla mücadelesini fırsat bilerek batı Anadolu ve kıyılarını ele geçirmek maksadı ile bir ordu ve donanmayı bu bölgeye sevk etti. Böylece İznik'i kaybettikten sonra Ege ve Marmara kıyılarına kadarki topraklar da kaybedildi. Selçuklu Türkleri Orta Anadolu'ya çekilmek durumunda kaldılar.

26 Haziran'da Haçlı orduları İznik'ten Osmaneli-Eskişehir-Akşehir-Konya-Ereğli üzerinden Antakya'ya gitmek üzere yola çıkmışlardı. Sultan Kılıç Arslan ise

İznik önlerinden çekilerek Anadolu'daki Türk kuvvetlerini toplamaya çalışıyor ve Haçlıları durdurma gayesi ile yeni bir savaşa hazırlanıyordu. Eskişehir ve Ereğli yakınlarındaki Haçlıları durdurmayı denedi ancak kendi kuvvetlerinden sayıca çok daha kalabalık olan Haçlıların Anadolu'yu geçmesini engelleyemedi.¹⁵

Ana Haçlı ordusu Ereğli'de bulunduğu sırada Norman Reisi Bohemund'un yeğeni Tankred ve Bouillonlu Godefroi'nin kardeşi Baudouin yanlarındaki kuvvetlerle birlikte ana ordudan ayrılıp peş peşe Çukurova'ya (Kilikya) indiler. Türklerin hâkimiyetinde olan Tarsus, Adana, Misis şehirleri Tankred tarafından zapt edildi. Ancak Tankred'in bu hâkimiyeti fazla uzun sürmedi zira daha büyük kuvvete sahip olan Baudouin bu bölgeleri Tankred'in elinden aldı. Baudouin Kilikya'dayken Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros, Baudouin'i, Türklere karşı bağımsızlığını koruyabilmek adına yardıma ihtiyacı olduğundan, Urfa'ya davet etti. Ayrıca Thoros erkek evlada sahip olmamasından dolayı Baudouin'i manevi oğlu kabul etmekteydi. Bu davet üzerine Kilikya'dan ayrılan Baudouin, Ermenilere yardıma değil kendine yeni bir hâkimiyet alanı oluşturma düşüncesi ile 6 Şubat'ta Urfa'ya geldi. Kısa bir süre sonra Thoros'u öldürterek şehrin idaresini ele geçirdi. 10 Mart 1098'de Baudouin Urfa Haçlı Kontluğu olarak adlandırılan ilk Haçlı devletini kurmuş oldu. Böylece Thoros'un büyük umutlarla çağırdığı bu yardım kendisinin sonu oldu.¹⁶

Ana Haçlı ordusu ise Maraş üzerinden Antakya'ya geçerek yola devam etmenin kendileri için daha iyi olacağını düşündü çünkü bu bölgede Ermenilerin kendilerine yardım edeceklerini biliyorlardı. Zira Ermeniler kendilerini anayurtlarından süren Bizans İmparatorluğundan nefret ediyordu. 1097 yılı Eylül ayı sonlarında Haçlı ana ordusu Kayseri'ye ulaştı. Haçlılar daha sonra Maraş sınırına girerek bugünkü Yeşilkent (Yalak) Kasabası'ndan Göksun'a doğru ilerledi. Burada üç gün dinlenen Haçlı ordusu daha sonra Maraş'a doğru hareket etti. Sarp dağlar nedeniyle zorluklar yaşayan Haçlılar Maraş'a varınca rahatladılar. Buradan 15 Ekim 1097'de hareket eden Haçlılar, Maraş Türkoğlu-Nurdağı-İslâhiye-Hassa ve Kırıkhan

¹⁵ Sultan Kılıç Arslan ve Haçlılar ile mücadelesi hakkında geniş bilgi için bk. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*; Demirkent, *Haçlı Seferleri*; Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: TTK, 1996; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C I

¹⁶ Urfa Haçlı Kontluğu ve bu konu hakkında geniş bilgi için bk. Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)*, C I-II, Ankara: TTK, 1990-1994

istikametindeki Amik çukurunu takip ederek ilerledi ve 17 Ekim’de Demirköprü’ye oradan da 20 Ekim’de Antakya’ya vardı.¹⁷

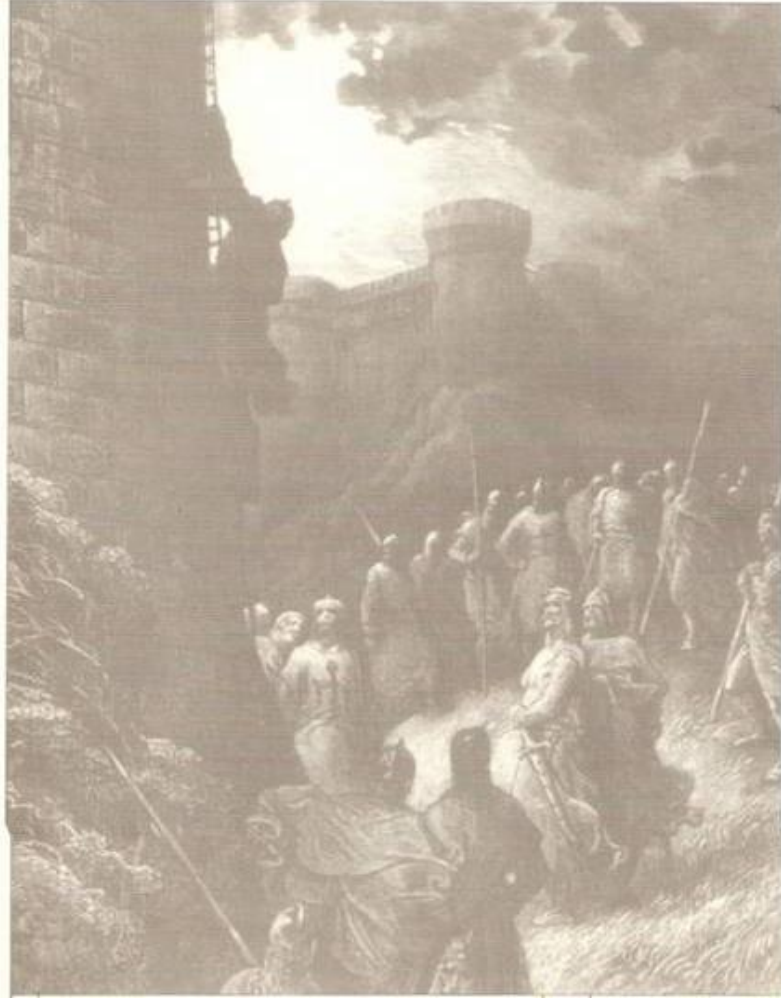
Harita 1: 1098 Antakya Şehir Planı¹⁸

Antakya’ya varan Haçlılar 21 Ekim’de şehri kuşattılar. Şehir uzun süren bir kuşatmanın ardından Ermeni dönmesi Firuz isimindeki bir kişinin ihaneti sonucunda 3 Haziran 1098’de Haçlıların eline geçti. Bunun üzerine Büyük Selçuklu Sultanı Berkayaruk (1092-1104), Musul Valisi Kürboğa’yı Antakya’ya yardım için görevlendirdi. Ancak Kürboğa Antakya’ya yardımda gecikti. 28 Haziran’da idaresindeki Türk ordusu ile Haçlılarla yapılan mücadeleyi kaybetmesi üzerine Antakya, kesin olarak Haçlı hâkimiyetine geçmiş oldu. Haçlıların Bizans ile yaptıkları anlaşmaya göre şehrin imparator Aleksios’a teslim edilmesi gerekiyordu. Ancak Bohemund Antakya’nın idaresini ele alarak Antakya Haçlı Prinkepsliği’ni kurdu. Böylece Haçlılar Kudüs yolunda stratejik öneme sahip bir bölgeyi ele geçirdi.¹⁹

¹⁷ I. ve II. Haçlı Seferleri Vekaynâmesi, Vedî İlmen (Çev.), İstanbul: Yaba Yayınları, 2005, s.9 vd.; İlyas Gökhan ve Selim Kaya, İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, s.69.

¹⁸ Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 39.

¹⁹ Birinci Haçlı Seferi sırasında kurulmuş olan Antakya Haçlı Prinkepsliği hakkında detaylı bilgi için bk. Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C I.; Demirkent, Haçlı Seferleri; ayr. bk. Özlem Genç ve Harun

Resim 4: Bohemund'un “İki Kızkardeş” Kulesine Tırmanışı²⁰

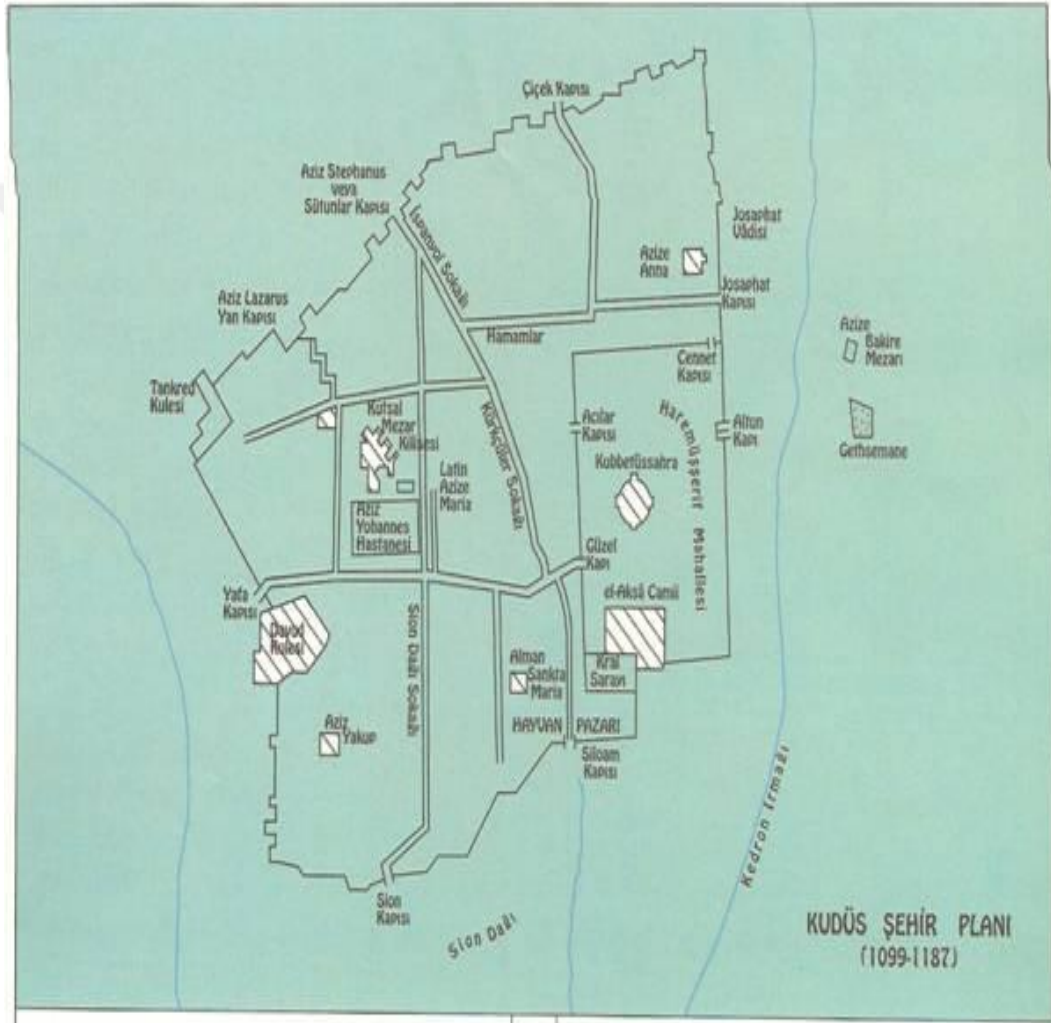
Haçlılar artık Kudüs’e doğru ilerleyebilirdi. Yola çıkan Haçlılar, 7 Haziran Salı günü Kudüs’e ulaştı ve Kudüs’ü kuşatma altına aldı. Artık, “İslam’ı Müslüman topraklardan atma fırsatı”²¹, Haçlıların eline geçmişti. 13 Haziran’da surlara doğru bir saldırı girişimi oldu ancak Haçlıların bu girişimi gerekli malzeme olmadığından (merdiven vs.) başarısızlıkla sonuçlandı. Bu durum karşısında Haçlı liderleri alet ve malzeme olmadan hücumun bir başarı getirmeyeceğini anladılar. Ancak bu aletleri yapacak malzemenin olmaması ve erzağın azalması Haçlıları endişelendirdiği gibi umutsuzluğa da sevk ediyordu. Tam da bu sırada Müslümanların terk etmiş olduğu Yafa Limanı’na gelen iki Cenova, dört İngiliz gemisi, Haçlılara, ihtiyacı olan erzak ve

Korunur, “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, *Studies of the Ottoman Domain*, 6/10, (Şubat 2016), s. 60-83.

²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 42.

²¹ Asaf Hüseyin, “Haçlı Seferlerinin Geçmişi ve Bugünü”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 88-96.

kuşatma araçlarının yapımı için gerekli halat, çivi, kereste gibi malzemeler sağladı. Derhal kule ve merdiven gibi araçların yapımına koyulan Haçlılar hazırlıklarını tamamlayarak 13/14 Temmuz gecesi genel taarruza başladılar. 15 Temmuz 1099'da Kudüs artık Haçlılar tarafından zapt edildi ve burada büyük bir katliam yapıldı. Şehirdeki tüm Müslüman ve Yahudiler öldürüldü. Kudüs'te Haçlı hâkimiyetinde bir krallık kuruldu. Bu Haçlı Krallığı'nın başına ise Kutsal Mezar'ın savunucusu ünvanı ile Boullionlu Godefroi getirildi.²²

Harita 2: 1099-1187 Kudüs Şehir Planı²³

Godefroi 18 Temmuz 1100'de öldü ve yerine Urfa Kontu olan kardeşi Baudouin getirildi. Kendi kontluğunu da kendisine vassallık yemini etmesi koşuluyla

²² Kudüs'ün zaptı ve ele geçirilişi hakkında detaylı bilgi için bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*.

²³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 54.

yakın akrabası Bourglu Baudouin'e devretti. Kudüs'ün Haçlılar tarafından zapt edilmesi haberi Avrupa'da büyük yankı ve heyecan uyandırdı. Kısa bir süre içerisinde yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesine sebep oldu. Özellikle ele geçirilen Urfa, Antakya ve Kudüs gibi toprakların elde tutulması Avrupa ve Papalık için çok önemliydi. Bu sebeple daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyuluyordu. Yapılan propagandalar ve çağrılar aralıksız devam etmekteydi. Bu propagandalar sayesinde bazı küçük gruplar kara ve deniz yolu ile Doğu'ya gidiyordu. Ancak bu yeterli değildi. Doğu'daki üstünlüğü ve kalıcılığı sağlamak için güçlü Haçlı ordularının bölgeye gelmesi gerekiyordu. Papa II. Pascalis'in yoğun faaliyetleri sonucunda, 1101 yılında üç büyük Haçlı ordusu peş peşe Anadolu'ya geldi. Birinci ordu Milano Başpiskoposu Buisli Anselm'in idaresindeki Lombardlar ile Bloisli Kont Etienne'nin kumandasındaki Fransızlardan ayrıca Almanlardan oluşuyordu. İkinci ordu ise Nevers Kontu II. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlardan; üçüncü ordu Akitanya Dükü IX. Guillaume'un idaresindeki Fransızlar ile Bavyera Dükü IV. Welf'in kumandasındaki Almanlardan oluşmaktaydı.

Bu üç ordunun birbirinden bağımsız hareket etmemesi Sultan Kılıç Arslan'ın işini kolaylaştırdı. Çünkü Birinci ordu, yedi ay önce (Ağustos 1100) Danişmendli Gümüştekin tarafından esir edilen ve Niksar'da hapiste bulunan Antakya Prinkepsi Bohemund'u kurtarmak ayrıca Anadolu'nun bu bölgelerini ele geçirmek gayesi ile gelmekteydi. Niksar'a bu amaçla ilerleyen birinci orduyu Kılıç Arslan Merzifon yakınlarında yenilgiye uğrattı. Daha sonra arkadan gelen ikinci orduyu Konya'da bertaraf etti. Son olarak da üçüncü orduyu Ereğli yakınlarında yenilgiye uğrattı.

Kılıç Arslan'ın bu başarısı, Batılıların Anadolu'yu ele geçirme hayallerinin son bulmasını sağladığı gibi Türklerin Anadolu'daki varlığıyla ilgili bir dönüm noktası oldu. Ayrıca bu zafer, 1097 yılındaki Haçlı Seferi ile Orta Anadolu'ya çekilerek Konya'yı başkent yapan Anadolu Türkleri gibi Suriye Müslümanlarını da çok büyük bir tehlikeden kurtarmış oldu. Diğer taraftan 1101 yılındaki bu seferin başarısızlıkla sonuçlanması Avrupa'daki Haçlı Seferine duyulan ilgiyi azaltırken Doğu'ya gitmek isteyenlerin cesaretini ve hevesini de kırmış oldu.²⁴

²⁴ Sultan Kılıç Arslan'ın, 1101 yılı Haçlı ordularıyla mücadelesi hakkında geniş bilgi için bk. Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1995, s.17-56.

Birinci Haçlı Seferine katılarak Doğu'ya gelen 1101 Yılı Haçlı Seferi'nde de yer alan Toulouse Kontu St. Gillesli Raymond bu seferdeki yenilgi sonrası Suriye'ye gitti ve Trablus'u kuşattı. Ancak 1105 yılında öldü. Daha sonraki süreçte Raymond'un gayri meşru çocuğu olan Bertrand 12 Temmuz 1109'da Trablus'u zapt etti. Şehre giren Haçlılar tecavüz etme, yağmalama ve katliam yapma konusundaki maharetlerini burada da gösterdiler. Böylece Trablus'ta kurulan kontluk, Urfa, Antakya ve Kudüs'ten sonra dördüncü Haçlı devleti oldu.²⁵

1101 yılı Haçlı Seferlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Türklerin Haçlılar ile olan mücadelesi 1104 yılı Harran zaferi ile devam etti. Urfa Kontu Bourglu Baudouin ve Antakya Prinkepsi Bohemund anlaşarak Harran'ı ele geçirmek istediler. Ancak 7 Mayıs 1104'de Harran yakınlarında Musul Valisi Çökürmüş ve Mardin Hâkimi Artuklu Sökmen tarafından bozguna uğratıldılar. Türklerin kazandığı bu zafer sonucunda Bourglu Baudouin ve yeğeni Courtenaylı Joscelin esir alındı. 1108'e kadar da esir kaldılar. Boudouin'in esaret sürecinde Urfa'nın idaresini önce Tankred yürüttü. Ancak hem Müslümanlar hem de Bizans ile mücadele eden Antakya Prinkepsi Bohemund Avrupa'ya yardım toplamak üzere gidince bu defa Tankred Bohemund yerine vekâleten Antakya idaresine geçti. Bu durumda da Urfa idaresi Tankred'in yakın akrabalarından Salernolu Richard'da kaldı ve 1108'e kadar Urfa'yı idare etti. 1104, 1105 yıllarında Musul Valisi ve 1106 yılında Kılıç Arslan'ın Urfa kuşatmaları sonuçsuz kaldı.²⁶

Daha sonraki süreçte Musul valiliğine tayin edilen ve Haçlılar ile mücadeleye devam eden Mevdüd, 1110, 1111 ve 1112 yıllarında Urfa üzerine seferler düzenledi. Mevdüd'ün 1113'te vefat etmesinden sonra Musul Valisi olan Aksungur el-Porsukî Haçlılar ile olan mücadeleye devam etti. Urfa Kontluğu'nun Fırat'ın doğusunda kalan kısmı tahrip edilerek, bölge halkının birçoğu nehrin batısına kaçtı.

1112 yılında Antakya Prinkepsliği idaresi Salernolu Roger'e geçti. Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın emriyle Haçlıların üzerine yürüyen Hemedan Valisi Porsuk kumandasındaki Selçuklu ordusu, Eylül 1115'te Tell-Dânis'de Salernolu Roger'in kuvvetleriyle karşılaştı ve mağlup oldu. 1119'da Antakya üzerine yürüyen

²⁵ Trablus Haçlı Kontluğu hakkında geniş bilgi için bk. Birsal Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006

²⁶ Urfa Haçlı Kontluğu ve bu konu hakkında geniş bilgi için bk. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)*, C I, Ankara: TTK, 1990.

Mardin-Haleb hâkimi Artukoğlu İlğazi, Salernolu Roger'in tüm kuvvetlerini kılıçtan geçirdi. 28 Haziran 1119 Kanlı Meydan Savaşı, 1104 Harran Savaşı'ndan beri Haçlıların uğradıkları en büyük yenilgi oldu. Antakya Prinkepsliği'ne sırasıyla 1126 da II. Bohemund, 1136'da Poitiersli Raymond geçti.

Musul-Haleb Atabeyi İmâdeddin Zengi'nin artan gücü Haçlıları endişelendiriyordu. 1144'e gelindiğinde Zengi Urfa'ya taarruz etti. 28 Kasım'da başlayarak üç haftadan fazla süren kuşatma neticesinde 24 Aralık 1144'te Urfa Türklerin eline geçti. Birinci Haçlı Seferi sırasında ilk Haçlı Devleti son bulurken, Urfa'nın yaklaşık elli yıl sonra Türkler tarafından yeniden fethi 1101 yılı Haçlı Seferi'nde alınan ağır mağlubiyetle Avrupa'da sönmüş olan Haçlı Seferi heyecanını yeniden canlandırdı.²⁷

Urfa'nın 24 Aralık 1144'te Türkler tarafından fethedilmesi Avrupa'da ayrı bir yankı uyandırdı. Doğu'ya derhal yardım göndermek gerekiyordu. Bu sebeple Papa III. Eugene Aralık 1145'te yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesi hususunda Batı Hristiyanlarına çağrıda bulundu. Fransa Kralı VII. Louis bu çağrıya karşılık verdi. Tıpkı onun gibi birçok şövalye ve ileri gelenler de bu sefere katılmayı olumlu karşıladı. Fransa'da etkili bir başrahip olan Clairvauxlu Bernard konuşmalarıyla tam bir hatipti. Papa ve Kral VII. Louis ondan da yardım istedi. Bernard daha sonra Almanya'ya giderek Almanları ve Kral III. Konrad'ı Haçlı Seferine katılmaya ikna etti. III. Konrad ile beraber birçok asilzade ve o sırada yirmidört yaşında olan yeğeni Schwabenli Friedrich de haç kabul ettiler. Sonra Alman İmparatoru olacak bu genç, 42 yıl sonra III. Haçlı Seferi'ne katılacak olan ünlü Friedrich Barbarossa idi.

Alman Kralı Konrad büyük bir orduyla Polonya ve Bohemya Kralları ile Mayıs 1147'de yola çıktı. Haziran ayında Macaristan'a ulaştı. Macaristan topraklarından geçerken Macar Kralı II. Gezya (1141-1161) onlara her türlü kolaylığı gösterdi. Bizans topraklarına ulaşan kral, Bizans imparatoruna hiçbir hususta zarar vermeyeceğine dair söz verdi. Ancak Alman ordusunun disiplinsiz tavırları ve yol boyunca pek çok çirkinliğe sebebiyet vermesi imparatoru kızdırdı. 7 Eylül'de Çatalca Ovası'na ulaşan Haçlılar burada karargâh kurdular. Ancak ansızın başlayan yağmur Karasu Nehri'nin taşmasına sebep oldu ve karargâh sular altında kalarak birçok insan, hayvan ve eşyalar

²⁷ Urfa'nın İmâdeddin Zengi tarafından fethedilmesi hakkında detaylı bilgi için bk. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)*, C II, Ankara: TTK, 1990, s.139-150.

selle beraber yok oldu. Hem can hem de mal kaybına uğrayan Haçlılar bir gün sonra buradan perişan bir vaziyette ayrıldılar. Haçlılar 10 Eylül 1147'de Bizans'a ulaştılar.²⁸

İmparator Alman ordusunun Anadolu'ya geçmesini sağladı ve III. Konrad'a Bizans topraklarını geçerek Antalya'ya gitmesini tavsiye etti. Ancak Konrad bu telkine uymayarak ordusunu ikiye ayırdı. Savaşçıların dışındaki herkesi Alaşehir-Denizli üzerinden Antalya'ya gitmek üzere yolladı. Kendisi ise ana ordu ile birlikte İznik'ten doğuya yöneldi. Birinci Haçlı Seferi sırasında takip edilen yoldan kendisi de Anadolu'ya geçmek istedi. Türk topraklarına girince, Haçlılar için zorluklar başladı. Zira yiyecek ve su sıkıntısı çekmeye başladılar. 25 Ekim 1147'de Dorylaion yakınındaki Sarısu Irmağı'na ulaştılar ve büyük bir sevinçle ırmağa koştular. Burada dinlenmek için kamp kurmaya karar verdiler. Ancak ne olduğunu bile anlamadan birdenbire Türklerin hücumuna uğradılar. Sultan Mesud, elli yıl önce hemen hemen aynı yerde babasının Haçlılara karşı yenilgisinin intikamını almaya gelmişti. Hafif zırhlı Türk atlılarının hızlı ve etkili hücumları ve ok yağmuru Almanları kısa sürede bertaraf etti. Almanların silah üstünlüğü bir işe yaramadı. Askerlerinin birçoğunu kaybeden Konrad sağ kalan adamları ile birlikte büyük bir hezimetle 2-3 Kasım'da İznik'e ulaştı. İznik'e ulaşabilen pek çok kişi ise yaşadıkları durumdan ötürü Haçlı yeminlerini unutarak geri dönme arzusuyla Bizans'a gitti.²⁹

Almanların Haçlı Seferine çıkışından bir ay sonra Fransa Kralı Louis karısı ile birlikte Macaristan üzerinden ilerleyerek 4 Ekim'de Bizans'a geldi. Fransız ordusu Kasım başında İznik'e vardı. Burada Almanların başına gelenleri öğrendiler ve Konrad ile güneye yürümeye karar verdiler. Efes'e geldiler, ancak Konrad imparatorun kendisini davet etmesiyle Efes'ten ayrılıp Bizans'a geri döndü. 1148 Mart'ında ise Bizans'dan bir filosu ile Filistin'e gitti. Aralık ayında Haçlı ordusu Menderes Vadisi boyunca Denizli'ye doğru ilerledi. Denizli-Antalya arasında Türklerin taarruzuna uğradılar. Fransızlar da Almanlar gibi Türklerin pususuna düştüler ancak hava kararınca saklanarak hayatta kaldılar hatta Kral Louis bir ağaca tırmanarak canını kurtarabildi. Buradan Antalya'ya geçen Kral Louis bir süre dinlendi. Antalya'dan maiyetiyle birlikte deniz yolunu kullanarak, 19 Mart 1148'de Antakya'ya vardı.

²⁸ Alman Kralı III. Konrad ve Alman Haçlı Ordusu'nun İstanbul'a kadarki yürüyüşü hakkında detaylı bilgi için bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara: TTK, 2003, s. 29-35.

²⁹ Dorylaion Zaferi hakkında geniş bilgi için bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, s. 60-68; ayrıca bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 106.

Kral Louis'e, Antakya Prinkepsi Raymond, bir karşılama töreni tertip ederek hediyeler sundu. Kral Louis'in gelmesi Raymond için çok şey ifade ediyordu. Zira güçlenen Nureddin Mahmud tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Bu nedenle Raymond, Louis'ten Nureddin'e karşı Haleb ve civarında taarruzlarda bulunup, burada sağlanacak bir başarı ile doğu sınırlarını güvence altına almaya çalışıyordu. Ancak Kral Louis ettiği haçlı yeminine uyarak Kudüs'e gideceğini ve Raymond'un bu isteğini yerine getiremeyeceğini söyledi. Diğer taraftan Urfa Kontu II. Joscelin ve Trablus Kontu II. Raymond da Kral Louis'ten medet umanlar arasındaydı. Ancak Kral Louis onların da yardım beklentilerini boşa çıkararak Trablus üzerinden Kudüs'e yöneldi. Batı'dan gelen bütün kuvvetlerin Filistin'e ulaşmasından sonra 24 Haziran 1148'de Akkâ'da bir toplantı yapılacağı ilan edildi. Bu toplantıda Haçlıların nasıl bir yol izleyecekleri konuşulup, tartışılacaktı. Toplantıda değişik fikirler, stratejiler ortaya atılsa da nihai olarak, Dımaşk üzerine düzenlenecek bir kuşatmayla, bu şehrin ele geçirilmesinin Kudüs için büyük bir kazanç olacağı sonucuna varıldı.

Haçlıların hedeflerinin Dımaşk olduğundan haberdar olan Emîr Unur, hemen hazırlıklara başladı. Bu doğrultuda surları güçlendirdi. Haçlıların geçeceği güzergâhlardaki yerlere erzak gitmesini engelledi, kuyuları doldurdu ve su kaynaklarını yok etti. Ayrıca Nureddin Mahmud ve Musul Hükümdarı Seyfeddin Gazi'ye mektuplar göndererek, acil yardım ve takviye kuvvet istedi. Bu yardım talebi üzerine Nureddin ve Seyfeddin, Dımaşk'a doğru harekete geçtiler. Haçlılar 24 Temmuz günü Dımaşk önüne geldiler. Ertesi gün Unur'un çağırdığı kuvvetler şehre girmeye başlayınca Unur karşı taarruza geçti ve Haçlıları yıprattı. 27 Temmuz günü bütün Haçlı kuvvetleri doğu surlarının önündeki ovaya çıktı. Haçlıların arasında kavgalar cereyan etti. Özellikle şehir ele geçirilince kimin hâkimiyetinde olacağı tartışılmaktaydı. Nureddin'in birkaç gün içinde Dımaşk'a ulaşacağını da göz önüne alan Haçlılar iyice umutsuzluğa düştüler. Zira Haçlılara gelecek bir yardım ümitleri yoktu. Haçlılar 28 Temmuz'da Celile yönünde çekilmeye başladılar. Ancak Unur Haçlıları rahat bırakmadı. Türkmen atlıları bunların peşine düşerek onlara oklar yağdırdı. Haçlılar pek çok kayıp verdiler. Haçlılar geri dönerken her yerde insan ve hayvan cesetlerine rastladılar.

Haçlıların büyük bir hayalle çıktıkları bu ikinci sefer de tam bir hüsrân ile sonuçlandı. Ayrıca dört günlük bir kuşatmadan sonra Dımaşk önünden geri çekilmeleri

de Haçlıların itibarına ağır bir darbe vurdu.³⁰ Başarısızlıkla sonuçlanan bu seferden sonra Alman Kralı Konrad, 1148'de Akkâ Limanı'ndan gemiyle Selanik'e geçti. Oradan da Bizans'a geldi. Bir süre Bizans İmparatoru'nun yanında kalan Konrad 1149 ilkbaharında ülkesine geri döndü. Fransa Kralı Louis ise Alman Kralı'nın aksine Filistin'den ayrılmak için aceleci davranmadı. O bu başarısızlıktaki sorumlu kişinin İmparator Manuel olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle ona karşı bir kin besliyordu. Zira bu başarısız seferle itibarı zedelenmişti. 29 Temmuz 1149'da Kalabria'dan Potenza'ya geçti. İkinci Haçlı Seferinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Haleb Hükümdarı Nureddin Mahmud, bölgedeki hücumlarını arttırdı. Urfa'nın kaybedilmesinden sonra hâkimiyetini Fırat'ın batısında Tell-Bâşir'den yürütmeye çalışan Kont II. Joscelin, bizzat Nureddin'in karargâhına giderek ondan ateşkes rica etti. Nureddin Antakya üzerindeki faaliyetlerine de devam ediyordu. İsmâîlî Reisi Ali b. Vefa ile ittifak kuran Antakya Prinkepsi Raymond Kasım 1149'da Efâmiye yakınlarında Nureddin'e baskın yaptıysa da 1149 ilkbaharında tekrar Antakya topraklarına girerek, Raymond'u yenilgiye uğrattı. Daha sonra Âsi Irmağı doğusunda bulunan İnab Kalesi'ni kuşattı. Raymond kuşatmayı kırmak için harekete geçse de 29 Haziran 1149'da Raymond kuvvetleri ile birlikte yok edildi. Maraş Senyörü Renaud, İsmâîlî Reisi Ali b. Vefa ve Raymond bu savaşta öldüler. Nureddin, Antakya Prinkepslik sınırlarını Antakya Ovası ve İskenderun–Lazikiye arasında daracık bir kıyı bölgesi ile sınırladı.³¹

1160 yılında III. Bohemund, Antakya Prinkepsliği'nin başına geçti. 1162 yılı başında ise Kudüs Kralı III. Boudouin'in ölümünün ardından kardeşi I. Amaury tahta geçti. Nureddin Suriye'ye hâkimdi ve Mısır'ı da ele geçirmek istiyordu. Bu sebeple I. Amaury ile mücadeleler yaptı. 1163 yılında başlayan bu mücadeleler 1169 Ocak ayında Nureddin'in Kahire'yi alması ile son buldu. Artık Nureddin hem Suriye hem de Mısır hâkimi idi. Kudüs Kralı I. Amaury bunun üzerine Avrupa'ya elçiler göndererek yeni bir Haçlı Seferi istedi ancak olumlu bir sonuç almadı.³²

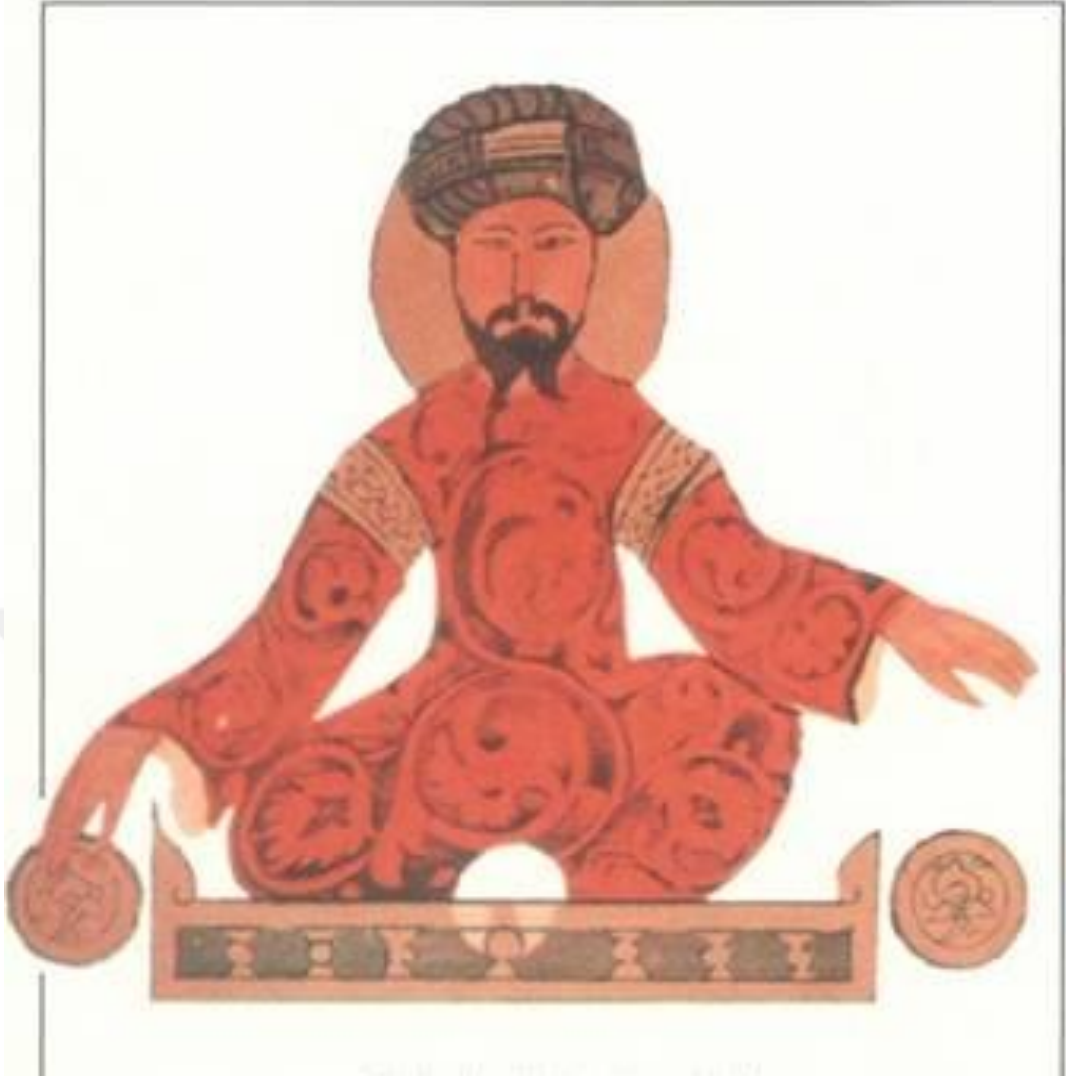
15 Mayıs 1174'de Suriye ve Mısır Hükümdarı Nureddin Mahmud öldü. Vârisi olan oğlu, henüz onbir yaşında olması nedeniyle yönetim valiler arasında paylaşıldı.

³⁰ Dimaşk Kuşatması ile ilgili daha detaylı bilgi için bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, s. 106-113; ayrıca bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 112-115.

³¹ İkinci Haçlı Seferi sonrasındaki gelişmeler için bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 117-142; Ayrıca bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, s. 119-124.

³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 128.

Ancak Müslüman dünyası içinde çıkan iktidar mücadelesini, Selâhaddin Eyyûbî kazandı ve İslâm birliğini yeniden kurdu. Nureddin'in ölümü sonrası Selâhaddin Eyyûbî on yıl boyunca Müslüman rakipleri ile uğraşmak zorunda kaldı. Selâhaddin için en önemli mesele Haleb hâkimiyeti idi. Nureddin'in vârisi el-Melik es-Sâlih ondokuz yaşındayken 4 Aralık 1181'de sancılar çekerek Haleb'te öldü. Herkes onun zehirlendiğini düşündü. Onun ölümünden sonra Selâhaddin Haleb için hazırlıklar yaptı. Ancak es-Sâlih'in vasiyeti üzerine kuzeni İzzeddin Musul'dan gelerek Haleb'e yerleşti. Ertesi yıl Elcezire bölgesini hâkimiyeti altına alan Selâhaddin yeniden Haleb önlerine geldi. Kendisine mukavemet etmekten vazgeçen şehre 28 Haziran 1183'te törenle girdi. Bu arada Kral Baudouin geçirdiği ateşli bir hastalık nedeniyle krallığı naib sıfatıyla kızkardeşi Sibylle ile eniştesi Lusignanlı Guy'a bırakmak zorunda kaldı. 1183 sonbaharında Selâhaddin Filistin'e girdi. Tubaniye kaynağı yanında karargâh kurdu. Bütün Kudüs Krallığı kuvvetleri "Câlût'un Havzaları" denen yerde toplandılar. Ancak iki taraf arasında savaş yapılmadı.

Resim 5: Selâhaddin Eyyûbi³³

Selâhaddin'in ordusu Guy'ın kuvvetlerinden sayıca daha fazla idi ve bu durumda Guy'ın geri çekilmesi mantıklı olsa da krallık baronları ve ordu mensupları Guy'ı korkaklıkla suçladılar. Guy Kudüs'e döndüğünde Kral Baudouin ile arası bozuldu ve Baudouin tarafından naiblikten azledildi. Onun yerine 20 Kasım 1183'te kız kardeşinin ilk evliliğinden dünyaya gelen oğlu altı yaşındaki Baudouin'i veliahd ilan etti. 1185 yılında IV. Baudouin öldü ve yerine veliahd ilan ettiği sekiz yaşındaki V. Baudouin Trablus Kontu Raymond naibliğinde kral oldu. Raymond naib sıfatıyla Baronlar Meclisini topladı ve ülkenin kıtlık durumunu, askeri gücündeki azalmayı göz önünde bulundurarak, Selâhaddin ile dört yıllık bir anlaşma yaptı. Böylece yeni bir Haçlı yardımı gelene kadar ülkesini güvende tutacağını düşündü. Ancak o da 1186

³³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135.

Ağustosunda ölünce saray partisi, Raymond'u idareden uzaklaştırıp Sibylle'e Kudüs'te taç giydirdiler. O da kocası, Lusignanlı Guy'a taç giydirip onu Kudüs Kralı yaptı.³⁴

1.2. Hıttın Savaşı ve Kudüs'ün Fethi

Selâhaddin Haçlılara karşı bir cihad stratejisi geliştirmişti; Kuzeyde Toros dağlarından güneyde Yemen'e, batıda Tunus'tan doğuda Dicle Nehri'ne kadar "İslam Birlik Cephesi"ni oluşturmak istiyordu. Haçlıların dinsel çağrısına karşı o da İslam birliğiyle cihad çağrısı yapmaktaydı. Savaşlarda stratejik kararları kendi elinde bulundurmak istiyordu. Güçlü bir istihbarat ağı ile Haçlıları bertaraf etme gayesindeydi.³⁵ İşte bu stratejiler Selâhaddin'in başarılı olmasında önemli bir yer tutmaktaydı.

Sonunda Kudüs Kralı olmayı başaran Lusignanlı Guy, Haçlıların içinde bulunduğu durumun farkında olarak Selâhaddin ile yapılan anlaşmanın sürmesi taraftarıydı. Ancak arkadaşı Châtillonlu Renaud kendisiyle aynı fikirde değildi. Anlaşma şartları dâhilinde Dımaşk ve Mısır arasında gidip gelen kervanlar hiçbir taarruza maruz kalmadan, Haçlıların hâkim olduğu topraklardan rahat bir şekilde geçip gitmekteydiler. Châtillonlu Renaud kedisine büyük ganimetler sağlayacak bu kervanların öylece geçip gitmesine dayanamayarak, 1186 Aralık ayı sonunda küçük bir askeri birlik tarafından korunan Kahire'den Dımaşk'a giden büyük bir kervana saldırarak, tacirleri aileleri ile beraber Kerak Kalesi'ne hapsedti.³⁶

Renaud bu saldırıdan hatırı satılır bir ganimet elde etti.³⁷ Esir edilen tacirler Renaud'a anlaşmayı hatırlattılar. Ancak Renaud onlara "*Sizi kurtarması için Muhammedinize yalvarın*" dedi. Bu durumu haber alan Selâhaddin çok öfkelenerek Renaud'u ele geçirmesi durumunda kendi elleriyle öldüreceğine yemin etti.³⁸ Selâhaddin derhal elçiler göndererek esirlerin anlaşma gereğince serbest kalmasını ve zararın karşılanmasını istedi. Renaud kendisine gönderilen elçileri kabul etmedi.

³⁴ Detaylı bilgi için bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 131-135; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 366-374; Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, Ö. Rıza Doğrul (Çev.), C. II, Ankara: TTK, 1999, s. 440.

³⁵ Ali Muhammed Udeh el-Gamidi, "Haçlılara Karşı Salahaddin Eyyubî'in Cihad Stratejisi", *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 214-226.

³⁶ Jonathan Phillips, *The Crusades 1095-1197*, London and New York: Routledge, 2013 s. 133.

³⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 377;

³⁸ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Ali Berkay (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 174.

Bunun üzerine anlaşma artık Selâhaddin Eyyûbî için bitmişti. Bu doğrultuda artık Haçlılarla mücadele kaçınılmazdı.

Selâhaddin ilk olarak Kerak üzerine yapılacak bir seferi daha uygun buldu ve bu doğrultuda cihad ilan ederek ülkenin her yerinden asker toplamaya başladı. Oğlu el-Efdal'dan kuzeyden gelecek birlikleri beklemesini isteyerek kendisi ordusuyla Dımaşk'tan güneye doğru ilerledi. Selâhaddin, Mâverâyü'dün bölgesine girdi ve Renaud'un hâkimiyetinde olan araziye yağmaladı. Renaud Kerak Kalesi'nden dışarıya çıkmadı. Mısır'dan gelen kuvvetler de burada Selâhaddin'in ordusuna katıldılar. El-Efdal, Trablus Kontu Raymond'tan birliklerinin topraklarından geçmesine izin istedi. Gökbörü'nin kumanda ettiği 7.000 kişilik Memlûk birliği 10 Mayıs'ta Sâfûriye'ye ulaştı. Akkâ'ya keşif için giden bu birliğe, Ridfordlu Gerard kumandasındaki Tapınak Şövalyeleri³⁹ saldırdı. Kresson yakınlarında yapılan savaşta şövalyelerin hemen hemen hepsi öldü ve Haçlılar büyük bir hezimet yaşadılar.⁴⁰

Bu zaferi haber alan Selâhaddin, Kerak'tan geri döndü. Ordusu yayalar ve gönüllüler haricinde 12.000 atlıdan oluşuyordu. Ayrıca ordusunun içerisinde Türk kökenli Memlûkler de yer alıyordu. Bir kara savaşı olan Hittîn'de, Memlûklerin oynadığı rol önemlidir.⁴¹ Selâhaddin Eyyûbî topladığı bu kuvvetlerle Haçlılara karşı kesin zaferle sonuçlanacak bir savaş istiyordu.⁴² 1 Temmuz'da Senabra yanından Ürdün suyunu geçti, ertesi gün ordusunun yarısı ile Taberiye Gölü'nün batısında karargâh kurdu. Ordunun geri kalan kısmı ise Taberiye'ye saldırarak şehri ele geçirdi. Trablus kontunun karısı Eschiva, iç kalede direndi.⁴³

Selâhaddin'in büyük bir ordu topladığını haber alan Haçlılar, telaşa ve korkuya kapılarak harekete geçti. Kral Guy'ın çağrılılarıyla haziran sonuna doğru 1.200 şövalye ile büyük sayıda yerli atlı kuvvet ve 10.000'e yakın yaya Akkâ'da toplandı.

³⁹ Detaylı bilgi için bkn. Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, 2002, S. 245, s.87-95; İhsan Süreyya Sırma, "Haçlı Seferlerinde "Templier"ler, ya da "Din Savaşları", *Uluslararası Selâhaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 152-158.

⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi el-Kâmil fit-Târih*, C XI, İstanbul: Bahar Yayınları, 1987, s. 418-419; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 380.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135-137.

⁴¹ Ramazan Şeşen, "Hittîn'de Selâhaddin'in Ordusu", *Belleten*, LIV/209, Ankara: TTK, 1990, s. 428.

⁴² Abû'l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 441; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 419-420.

⁴³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 420-422; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.137; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, London: Continuum, 2005, s.111.

Patrik Heraklius sağlık sorunlarını gerekçe göstererek bu çağrıya katılmadı sadece Haç'ı Akkâ'ya gönderdi.⁴⁴

Selâhaddin'in Ürdün suyunu geçtiği haberini alan Haçlılar, Taberiye'ye hareket etme hususunda Kral Guy öncülüğünde Akkâ'da bir toplantı yaptılar. Trablus Kontu Raymond söz alarak, Selâhaddin'in ordusunun kalabalıklığı ve gücünden bahsederek, beklemenin daha faydalı olacağını ve Selâhaddin'in buradan ayrılmasıyla şehri tekrar alabileceklerini söyledi. Guy ve birçok şövalye Raymond'un bu tavsiyesine uymanın daha mantıklı olacağını düşünüyordu ancak Renaud, Raymond'u Müslümanlara sempati duymak ve onların safına geçmek istemekle suçlayarak bu konuşmayı da o nedenle yaptığını söyledi.⁴⁵ Tüm bunlar üzerine Kral Guy, Taberiye üzerine hareket emri verdi. 2 Temmuz'da Saffuriye'de karargâh kurdu.

Bu sırada iç kaleye çekilmiş olan Kontes Eschiva, Haçlılara bir haberci göndererek durumunu bildirerek yardım istedi. Kont Raymond yine söz alarak bulundukları yeri terk etmemeleri gerektiğini Temmuz sıcaklığında kurak arazide yürüyüşe geçmenin delilik olacağını söyledi. Raymond'un açıklamaları inandırıcı ve ikna ediciydi. Zira ona göre krallık yerine sadece Taberiye'nin ele geçirilmesi daha iyiydi. Gece Tapınakçıların reisi Gerard, kralın çadırına gelip Raymond'u kastederek; "*Sör herhalde bu hainin sözlerine itimat etmeyeceksiniz*" dedi. 10 km mesafedeki bu şehri feda edilemez olduğunu belirtti. Bunun üzerine Kral Guy sabah Taberiye üzerine harekete geçeceklerini bildirdi.⁴⁶

3 Temmuz'da Haçlıların Taberiye üzerine harekete geçeceği haberini alan Selâhaddin, ordusunu kuzeye kaydırarak bu yol üzerindeki Hittîn mevkiine yerleşti. Haçlı kuvvetleri zorluk içinde çıplak tepeleri aşmaya çalışırken aynı zamanda Müslüman akıncılar tarafından durmadan tekrarlanan hücum ve ok atışlarıyla baş etmek zorunda kalıyordu. Öğleden sonra zor da olsa Hittîn yakınındaki yaylaya ulaştılar. "Hittîn Boynuzları" olarak adlandırılan kayalık iki tepe arasından geçen yol

⁴⁴İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 420-422; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.137; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1983, s. 110; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 381.

⁴⁵Abû'l-Farac eserinde bu durumdan bahsederken, Kral Guy'ın savaşmaktan başka bir çare görmediğinden söz etmektedir. Abû'l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 441; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 420-422; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.138.

⁴⁶İbnü'l-Esîr eserinde Selâhaddin'in kuşatmayı Haçlıları savaşa çekmek için bilerek uzattığından bahseder. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 422-424; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.138; Ramazan Şeşen, "Hittîn'de Selâhaddin'in Ordusu" s. 431; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s. 177.

Taberiye'ye gidiyordu. Ancak Tapınak şövalyeleri yola devam edemeyeceklerini Kral Guy'a bildirdiler. Bunun üzerine kral, gecenin burada geçirileceğini söyledi. Bu haberi alan Raymond çılgına dönerek; “*Aman Yarabbi! Savaş bitmiştir. Artık ölüme adanan insanlarız. Krallığın sonu geldi*” diye bağırdı. Ancak yakarışları nafileydi. Zira Guy karargâhını tepenin altındaki kuyunun yanına kurdurdu. Fakat kuyu kurumuştur.⁴⁷

Haçlılar çaresizlik içerisinde geceyi geçirdiler. Selâhaddin ise karargâhın etrafındaki çalıları ateşe verdirdi. Oluşan duman karargâhın dört bir tarafını kapladı ve Selâhaddin Haçlı karargâhını iyice kuşattı. 4 Temmuz 1187'de güneş doğunca Müslümanlar saldırıya geçtiler. Haçlıların yaya askerleri kuşatmayı yarıp, göle inmeye çalıştı ancak bir başarı elde edemediler. Bir kısmı kılıçtan geçirilip, geriye kalanlar da esir alındı. Atlı askerler ve şövalyeler ise tüm güçleriyle Müslümanları püskürtmeye çalışıyorlardı.⁴⁸ Trablus Kontu Raymond, Sidonlu Renaud ve Ibelinli Balian Müslümanların kuşatmasından sıyrılıp kurtulabildi. Savaş tüm şiddetiyle devam ederken şövalyeler yavaş yavaş tepeye doğru çekildi. Kralın çadırı tepenin üzerine taşındı. Şövalyeler çadırın etrafında toplandılar. Müslümanlar da atlarından inerek çadırın etrafında toplandılar. Selâhaddin'in oğlu el-Efdal katıldığı ilk savaşı şöyle tasvir ediyordu:

“Bu savaşta babamın tarafındaydım. Bu benim şahit olduğum ilk savaştı. Kral yanındaki süvarilerle o tepede kalınca karşılarındaki Müslümanlara öyle korkunç bir saldırıda bulundular ki onları babamın yanına kadar sürdüler. Babama baktığımda yüzü mahzun, rengi kaçmıştı. Sonra sakalından tutup ilerledi ve: “Şeytan yalan söylemiştir” diye bağırdı; bunun üzerine Müslümanlar tekrar Haçlıların üzerine döndüler ve tepeye çıktılar. Haçlıların dönüp gittiğini ve Müslümanların da onları takip ettiğini görünce sevincimden: “Onları yendik” diye bağırdım. Bunun üzerine Haçlılar tıpkı birinci saldırı gibi ikinci bir saldırıda bulundular ve Müslümanları babamın yanına kadar sürdüler. Babam yine biraz önceki gibi yaptı. Müslümanlar onlara saldırıp tepeye kadar sürdüler. Ben de yine: ‘Onları yendik’ diye bağırdım. Bunun üzerine babam bana dönüp “Sus! O çadır yıkılmadıkça onları yenmiş olmayız!” dedi. Babam benimle konuşurken birden o çadır da yıkıldı, bunun üzerine Sultan, atından inip Allah'a şükür secdesine kapandı ve sevincinden ağladı.”⁴⁹

Müslüman askerler tepeye tırmanarak hayatta kalan az sayıdaki şövalyeyi ve kralı Selâhaddin'in çadırına getirdiler. Kral Guy'ın hayatı bağışlandı.

⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.139; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 383.

⁴⁸ İbnü'l-Esîr eserinde bu mücadele hakkında, Memlûklü bir askerin öldürülmesiyle Müslümanların şiddetli bir saldırıya geçtiğini belirtirken; Abû'l-Farac eserinde öldürülen bu gencin Selâhaddin'in oğullarından biri sanıldığını ve bu durumun da Haçlıların şevkini arttırdığından bahsetmiştir. Abû'l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 442; . İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 422-424; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.139; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 384.

⁴⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 422-424.

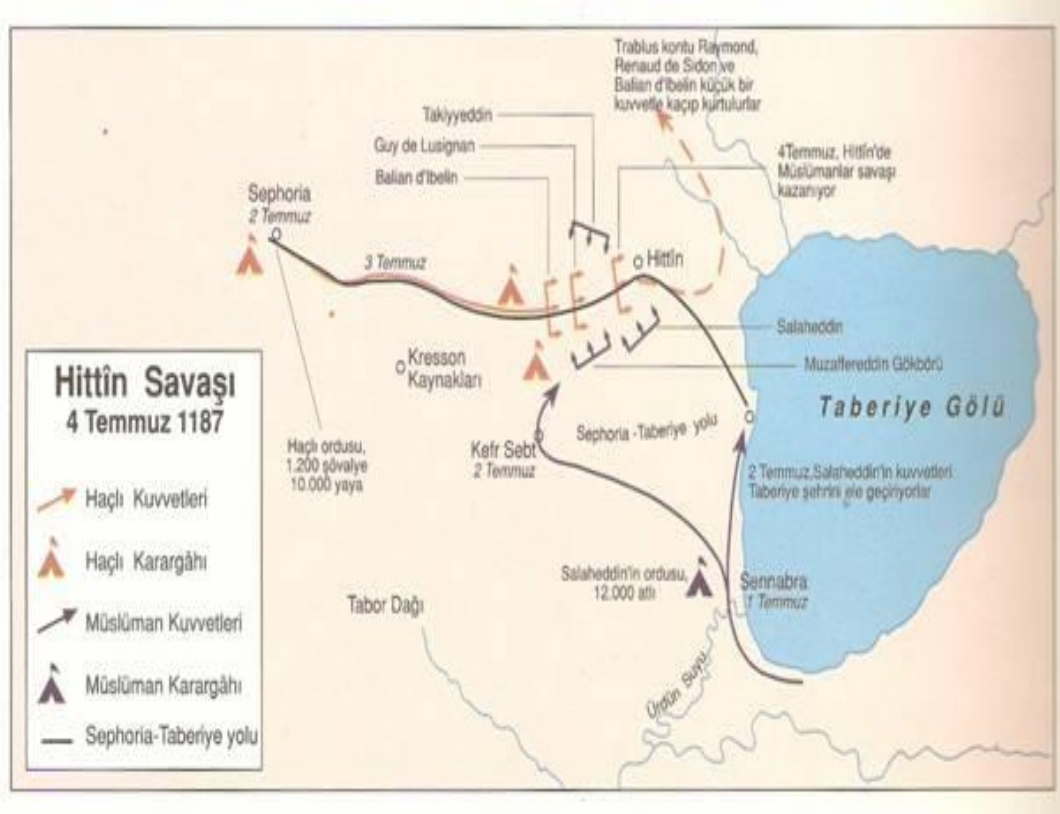

Resim 6: Hittin Savaşı Sonrası Esir Düşen Kral Lusignanlı Guy, Selâhaddin'in Çadırı Önünde⁵⁰

Ancak Selâhaddin, Chatillonlu Renaud için (Mekke ve Medine üzerine yürüdüğü ve hacıları esir alıp öldürdüğü zaman) ettiği yemin doğrultusunda onu kendi elleriyle öldürdü. Tapınak ve Hospitalier şövalyeleri de öldürüldü. Diğer esirler iyi muamele görerek fidye karşılığında serbest bırakıldı. Kutsal hac Müslümanların eline

⁵⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 143.

geçti. Kudüs Krallığının hemen hemen bütün askeri gücünün yok edildiği büyük bir zaferdi.⁵¹

Harita 3: 4 Temmuz 1187 Hittin Savaşı⁵²

Bu zaferin ardından Haçlıların hâkim olduğu yerler; Taberiye, Akkâ, Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cebele, Askalan, Gazze birer birer ele geçirildi. Birkaç haftada 52 şehir fethedildi. Sıra Kudüs'ün alınmasına geldi. Selâhaddin Kudüs'ün teslimini müzakere için bir heyetle Askalan'da görüştü. Ancak bu görüşmeden bir netice elde edemedi. Hristiyanlar şehri teslim etmeyeceklerini söyleyince Selâhaddin 20 Eylül 1187'de Kudüs'e ulaştı. Önce şehrin batı tarafına karargâh kursa da surların çok güçlü olması nedeniyle Selâhaddin karargâhını, Amuda kapısı ile Sayhûn Kilisesi tarafındaki kuzey bölgesine taşıdı. Selâhaddin'in ordusu mancınıklarla surları dövmeye başladı. İbnü'l-Esir ve Abû'l-Farac, Haçlıların zaman zaman şehrin dışına çıkarak mücadele etmeye çalıştıklarını ve şiddetli çatışmaların gerçekleştiğini eserlerinde dile getirirler. Ayrıca her ikisi de; kadın, çocuk ve yaşlılar haricinde Haçlı kuvvetlerinin 60.000

⁵¹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s. 422-424; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 384; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.139.

⁵² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 138.

olduğunu belirtirler.⁵³ Müslümanlar Sütunlu Kapı yanında surların alt kısmında lağımlar kazmaya başladılar ve üç gün sonunda 29 Eylül’de surda büyük bir delik açıldı. Haçlılar bunun üzerine büyük bir gayretle burayı müdafaa etmeye çalıştılar. Hatta bir çıkış hareketi yapıp ölmeye karar verdiler. Ancak Patrik Heralius geride kalacak çocuk ve kadınları düşündüğünü söyleyerek bu hareketi önledi. Ibelinli Balian idaresindeki Kudüs savunması çöktü.⁵⁴

Ibelinli Balian 30 Eylül’de Selâhaddin’in karargâhına giderek teslim şartlarını konuşmak istedi. Çadırın önüne geldiğinde Selâhaddin, Kudüs’ü kılıç zoruyla almaya yeminli olduğunu⁵⁵ belirterek sadece kayıtsız şartsız bir teslimiyet olması durumunda bu yemininden vazgeçeceğini söyledi.⁵⁶ Ayrıca 1099’da Müslümanlara yapılan katliamı da hatırlattı. Ibelinli Balian ise eğer şartları kabul etmeyecek olursa şehri savunan Haçlıların içine düştükleri ümitsizlikle şehirdeki her şeyi tahrip edip Müslümanlar için kutsal olan mabetleri yakıp yıkabilecekleri hususunda uyarıda bulundu. Selâhaddin de kendi hâkimiyetinin kabul edilmesi durumunda af ve müsamaha göstermeye hazır olduğunu bildirerek Şehrin tahrip olmamasını istediğini söyledi. Erkekler için on, kadınlar için beş ve çocuklar için bir dinara hürriyetlerine kavuşabileceklerini belirtti.⁵⁷

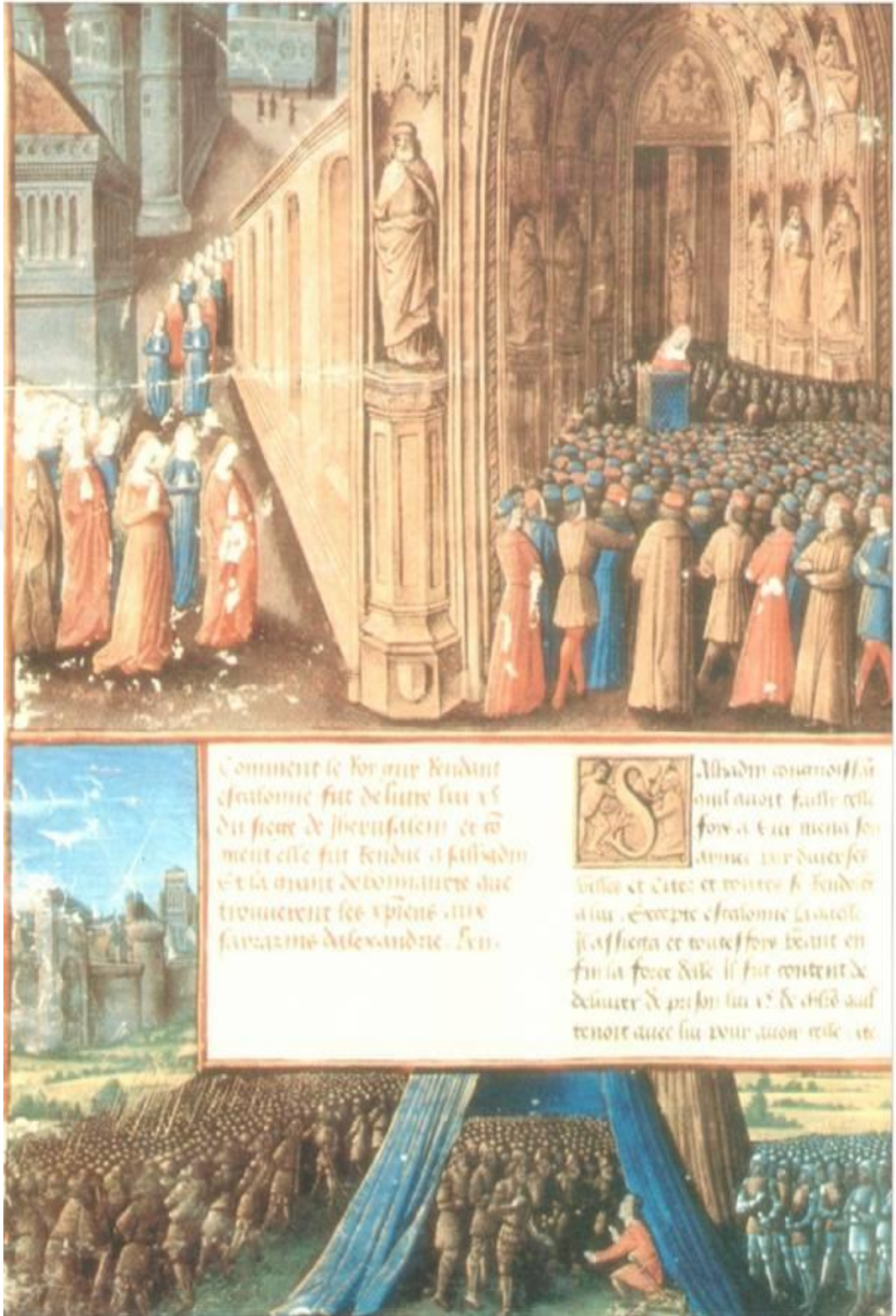
⁵³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, Mehmet Keskin (Çev.), C. XIII, İstanbul: Çağrı yayınları, 2000, s. 26-28; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s.431-436; Abû’l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 444.

⁵⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 389.

⁵⁵ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s.26-28

⁵⁶ *The History for the Recovery and Possession of the Holy Land*, Charles Mills (Çev.), C. I, London; 1821, s. 439.

⁵⁷ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s.26-28; *The History for the Recovery and Possession of the Holy Land*, Charles Mills (Çev.), s.440.

Resim 7: Kudüs Tesliminden Önce İbelinli Balian'ın Selâhaddin'in Karargâhına
 Gidip Teslim Şartlarını Görüşmesi ⁵⁸

⁵⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 144.

Ibelinli Balian bu parayı ödeyemeyecek durumda olduklarını şehirde 20.000 kişi olduğunu söyledi. Selâhaddin Eyyûbî bütün bu kişiler için toplamda 100.000 dinara razı oldu. Ancak Ibelinli Balian bu parayı bulamayacağını biliyordu ve sonunda 30.000 dinar karşılığında 7.000 kişi affedildi. Bunlardan başka Selâhaddin Eyyûbî para bulamayıp esaret altında kalacak birçok kişiyi de affetti. Ancak Selâhaddin Eyyûbî'nin göstermiş olduğu bu merhameti ne Tapınak ne de Hospitalier tarikatları göstermedi, hazinelerini boşaltmak istemediler. Patrik ise sadece kendi hürriyeti için 10 dinar ödedi. Ibelinli Balian emri ile garnizon silah bıraktı ve 2 Ekim 1187 Cuma günü Selâhaddin Kudüs'e girdi. 88 yıl önce Müslümanların katli ile ele geçirilen şehirde hiçbir kimseye dokunulmadı. Müslümanlar olgunlukla zaferlerini karşıladılar. Kudüs'ten giden mülteciler Sûr, Trablus ve Antakya'ya sığınırken, Ortodoks ve Yakubîler Kudüs'te kaldılar. Ayrıca Musevilerin şehre yerleşmelerine izin verildi.⁵⁹

Resim 8: Hittîn Savaşı'ndan Sonra Haçlı Esirleri Zincire Vuruluyor⁶⁰

⁵⁹ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s. 259; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 390; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 141; Şeyh İkrime Said Sabri, "Kudüs ve Haçlı Savaşları", *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 105-115.

⁶⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 142.

Resim 9: Hittin Zaferinden Sonra Kutsa Haç Müslümanların Eline Geçiyor⁶¹

1.3. Fetihten Sonra Kudüs

Kudüs'ün Selâhaddin Eyyûbî tarafından fethinden sonra Kubbet'üs-Sahra'nın üzerindeki altın yıldızlı Haç indirildi. Bunu gören Haçlılar çok üzüldüler. Selâhaddin Eyyûbî'nin bazı dostları Kutsal Mezar Kilisesi'ni tahrip etmesi hususunda ısrar ettilerse de Selâhaddin Eyyûbî böyle bir şeye izin vermedi. Üç gün kapalı kalan Kutsal Mezar Kilisesi tekrar açıldı ve hacıların belirli bir ücret karşılığında burayı ziyaret etmelerine izin verildi. Tapınakçıların Mescid el-Aksa'nın çevresine yapmış oldukları evler yıkılarak mekân eski haline kavuşturuldu. Kubbet es-Sahra ve Mescid el-Aksa gül suyu ile yıkanarak yeniden Müslümanların ibadetlerine açıldı.⁶² 9 Ekim 1187

⁶¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 140.

⁶² İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s.26-28; Şeyh Es'ad et-Temimi, "Kudüs", *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996, s. 116-137.

Cuma günü Mescid el-Aksa'da büyük bir cemaatle Selâhaddin Eyyûbî Cuma namazını kıldı. Nûrettin Mahmud'un burası için yaptırdığı minber, Haleb'ten getirildi ve yerine konuldu. Haçlıların yapmış olduğu resimler silindi ve Sahranın üzerindeki mermer silindi.⁶³

Selâhaddin Eyyûbî kutsal mekânların idaresi için dört Haçlı din adamını görevlendirmişti. Ancak Selâhaddin Eyyûbî'nin zafer haberi Bizans'a ulaşınca Bizans İmparatoru Isaakios Angelos, onun bu başarısını kutlamış ve Kutsal yerlerin Ortodoks Kiliselerine verilmesini rica etmek üzere bir heyet göndermiştir. Selâhaddin Eyyûbî de bu ricaya olumlu yaklaşmış ve kutsal yerleri Ortodoks Kilisesine teslim etmiştir. Böylece Kudüs'te tüm Haçlı izleri silinmiştir.⁶⁴

Selâhaddin Eyyûbî'nin bu zaferi Müslüman dünyasında büyük bir memnuniyetle karşılanırken, Hristiyanları yasa boğmuştur. 1099 yılında Müslümanların katledilmesi ile alınan Kudüs, Haçlı hâkimiyetinden çıkmıştır. Bu yeni bir Haçlı Seferinin de sebebi olacaktır.

1.4. Kudüs'ün Fethi'nin Avrupa'daki Etkileri ve III. Haçlı Seferi Hazırlıkları

1140'lı yılların sonlarında II. Haçlı Seferinin başarısızlıkla sonuçlanması, Avrupa'daki Hristiyanların, kutsal savaşa olan heveslerini neredeyse bitirmişti. Öyle ki Avrupa'daki bazı kesimler, Papalık'ın ve Haçlıların niyetlerini sorgulamaya başlamışlardı. Tanrı'nın Batı Hristiyanlarını günahlarından ötürü cezalandırdığı kanısıyla, bazı sahte kâhinlerin çeşitli uydurma hikâyelerle sefer için kendilerini kandırdığını düşünüyorlardı. 1149'dan sonra büyük bir Haçlı Seferi için yapılan çağrıya da istenilen yanıt alınamamıştı. Zira Nûrettin ve Selâhaddin Eyyûbî yönetiminde bulunan Yakındoğu'da Müslümanların birliği ve gücü pekişmişti. Bölge de Haçlılar için birbiri üzerine gelen sıkıntılar yaşanmaktaydı. Antakya Prinkepsi Raymond, İnab Savaşı'nda ölmüştü. Harim'deki yenilgi, cüzzamlı Kral Baldwin'in aczi Doğu'daki Haçlıları zor duruma düşürmüştü. Bu nedenle Batı'dan devamlı

⁶³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XI, s. 431-436; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s.261; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 392.; Helen Nicholson, *The Crusades*, Greenwood Press; London, 2004, s. 12.

⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XI, s. 431-436; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, Littlefield Publishing Group: United Kingdom, 1991, s. 155; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 392.

yardım isteniyordu. Avrupa'dan gelen küçük gruplarla Kutsal Topraklar savunulmaya çalışılıyordu. Fakat Hittin'daki yenilgi bu durumu değiştirecekti.⁶⁵

Hittin mağlubiyeti ve Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi Avrupa da büyük bir üzüntü yarattı. Yaşanan bu gelişmeye kadar Papalık dışında hiç kimse tehlikenin bu derece büyük ve önemli olduğunu idrak edememişti. Kudüs artık Müslümanların elindeydi ve derhal oraya yardım götürülmeliydi. Kudüs'ün kaybedilmesinden sonra Haçlıların büyük bir bölümü ellerinde kalan Sûr şehrine sığınmışlardı. Sûr Başpiskoposu Josias, Papa ve Batı krallarına durumlarının ne kadar ümitsiz olduğunu anlatmak için bizzat yola çıktı. Ayrıca hayatta kalmış olan şövalye tarikatları mensupları da Batı'daki tarikat üyelerine, içinde bulundukları durumu anlatan bildiriler gönderdiler.⁶⁶

Sûr Başpiskoposu 1187 yaz sonunda denize açıldı, Sicilya Kralı II. Guillaume'nin yanına geldi ve Doğu'daki durumu anlatarak yardım istedi. Bunun üzerine II. Guillaume kardeşlerine yeni bir Haçlı Seferine çıkmak gerektiği hususunda mektuplar yazdı. Kendisi de Doğu'ya bir sefer heyeti göndermek üzere hazırlık yaptı. II. Guillaume, Sicilya Amiralî, Brindisi Margarit kumandasındaki bir filoyu Suriye sahillerine gönderdi. Josias ise Sicilya heyetinin refakatinde, Roma'ya gitti. Burada da durumun ciddiyeti idrak edildi. Zira Cenevizler de Papalık'a aynı mahiyette haberler göndermişlerdi.⁶⁷

Papa III. Urbanus hastaydı ve 20 Ekim 1187'de öldü.⁶⁸ Bir gün sonra toplanan kardinaller meclisi Kutsal Roma Şansölyesi ve St. Lawrence kardinali VIII. Gregorius'u Papalık'a seçtiler.⁶⁹ VIII. Gregorius selefinin aksine bir politika takip etti ve Alman İmparator Friedrich Barbarossa ile iyi ilişkiler kurdu. Tüm Batı Hristiyanlarının, Doğu'daki din kardeşlerine yardım için, Haçlı Seferine katılmaları yönünde çağrıda bulunarak, "*Audita Tremendi*"⁷⁰ isminde bir bildiri yayınladı. Bu bildiride, yaşananların tüm Hristiyanları yasa boğduğundan, Doğu'daki din

⁶⁵ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Ekin Duru (Çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2014, s. 374.

⁶⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.4; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 145.

⁶⁷ Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis, The Chronicle of the Regins of Henry II. and Richard I. 1169-1192*, William Stubbs (Trs), C. II, Londra: Rolls Series, 1867. s. 11 vd.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 4; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 145.

⁶⁸ Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 137.

⁶⁹ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, London: 1854, s. 128.

⁷⁰ Yayımlanan bu bildiri (Ürpertinin/titremenin/sarsıntının duyulmasıyla) kelimeleriyle başladığından "audita tremendi" ismini almıştır.

kardeşlerinin son derece ciddi ve korkunç bir sınavdan geçtiğinden bahsediliyordu. Ayrıca Müslümanlar, “Hristiyan kanına susamış vahşi barbarlar” olarak tanımlanıyordu. Böylesine ağlanacak bir durumda yas tutmayanların da dinini ve insanlığını kaybettiği ifade ediliyordu. Her Haçlı Seferinde kullanılan tanıdık sözler yine tekrarlanmış oluyordu. Ancak eski çağrılardaki genel Müslüman düşmanlığına ek olarak, Selâhaddin Eyyûbî’nin Hristiyanlara indirdiği darbeden bahsediliyor, Selâhaddin Eyyûbî, bir “şeytan”a benzetiliyordu. Bildiride Tanrı’nın kendilerine neden bunu reva gördüğü de açıklanmaktaydı; Zira Latinler günahlarından ötürü “İlahi elin tokadını yemiş” bulunuyorlardı. Herkesin günahlarından arınması gerektiği ve ancak Tanrı’nın şefkatini dileyerek, düşmanın ihanetine ve kötülüğüne odaklanılacağı dile getiriliyordu. Daha önceki bildirimlerde olduğu gibi “*Audita Tremendi*”nin son bölümünde de sefere katılacaklara vaad edilen maddi ve manevi ödüllerden bahsediliyordu. Haçlı Seferine katılacak herkesin günahlarından af olunacağını, ölenlerin cennete gideceğini, sefere katılanların mallarını ve ailelerini Kilise’nin koruyacağı söyleniyordu. Papa bu bildiriye Avrupa liderlerine göndererek, onlardan Haçlı Seferlerine katılmalarını istedi.⁷¹

Ancak Papa iki ay sonra, 17 Aralık 1187’de Pisa’da öldü. Yerine III. Clemens seçildi o da selefi gibi Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa ile dostane ilişkilerini devam ettirdi.⁷² Sûr Başpiskoposu Josias ise Fransa ve İngiltere Krallarını ziyaret için yola çıkmıştı. Josias Fransa’ya ulaşmadan II.Henry’nin en büyük oğlu Poitoulu Richard haçı kabul etti.⁷³

II. Henry ile Fransa Kralı arasında yıllardır devam eden bir savaş söz konusuydu. Fransa Kralı Philip Augustus, II. Henry’den belli arazileri kendisine teslim etmesini istiyordu. Ayrıca kardeşi Alice ile nişanlı olan Richard’ın bir önce evlenmesini talep ederek aksi durumda Angevin’i işgal edeceğini söylüyordu. 11 Ocak 1188’de II. Henry ve Philip sınırda bir bölge olan Gisor’daki şatoda bir araya geldiler. Josias da bu toplantıya katılarak, iki kralı bir ateşkes anlaşması yapmak için ikna

⁷¹ Christopher Tyerman, *England and the Crusades 1095- 1588*, Chicago: University of Chicago Press, 1988, s. 158; Jessalynn Bird, Edward Paters and M. Powell, *Crusade and Chistendom, Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2013, s. 4; Işın Demirkent, “Hittin Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, *Belleten*, Cilt: LIII, TTK, LII/ 205, (Aralık 1988), s. 1548; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 376-377.

⁷² Demirkent, “Hittin Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri” s. 1549.

⁷³ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 379; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 5.

etmeye çalıştı. Kutsal Toprakların tehdit altında olduğundan ve oraya bir an önce yardım götürülmesi gerektiğinden bahisle etkili bir konuşma yaptı. Bu konuşma kralları etkiledi ve iki kraldan da Haçlı Seferlerine katılma sözü aldı. Fransız birliklerinin kırmızı, İngilizlerin beyaz ve Flaman birliklerinin de yeşil haç işaretleri taşıyarak orduların beraberce harekete geçmesine karar verildi. Haçlı Seferlerinin masrafları için iki kral da özel vergiler çıkardılar.⁷⁴

II. Henry'nin krallık tacı danışma kurulu, 1188 yılının ocak ayı sonunda Le Mans'da toplanarak "*Selâhaddin öşrü*" adıyla bir vergi çıkardı;⁷⁵ bu vergiye göre kralın, İngiltere ve Fransa'daki bütün dünyevî tebaası, gelirlerinin ve taşınabilir servetinin, onda birini vergi olarak verecekti.⁷⁶

Bu vergileri toplama görevi Tapınak ve St. Jean şövalyelerine verildi. Canterbury başpiskoposu Baldwin Haçlı Seferi için büyük bir coşkuyla vaazlar verirken, II. Henry de sefer için diğer hazırlıkları tamamlamak üzere İngiltere'ye gitti. Gilbert of Hoxton isminde bir Tapınak şövalyesi "*Selâhaddin öşrü*" adıyla topladığı vergileri kendi zimmetine geçirmek istedi ancak başarılı olamadı. Bu duruma rağmen toplanan vergiler memnuniyet verici şekilde devam etti. Buna karşın İngiltere kralı II. Henry'nin vassalı durumunda olan İskoç kralı William the Lion, baronlarını bir *penny* ödemeye bile ikna edemedi. Her şeye rağmen II. Henry 100.000 mark⁷⁷ toplamayı başardı. II. Henry ile veliahdının Doğu'da bulunacağı sürede ülkenin idaresi hususunda bir takım tedbirler alındı.⁷⁸ Ancak henüz ordu toplanmadan Fransa'da yeniden savaş başladı. Richard'ın vassallerinden bir kaçı Poitou'da ona karşı ayaklanma çıkardılar. Fransa Kralı, Berry Kontluğu'na saldırdı. Bunun üzerine II. Henry de Philip'in arazisine saldırdı. Böylece Fransa ve İngiltere arasındaki savaş yeniden alevlendi, yaz ve sonbahar boyunca devam etti. 1189 Ocak ayında Richard, babası İngiltere Kralı II. Henry'ye karşı bir saldırıda bulunmak üzere Fransa Kralı Philip ile anlaştı. Bitmek bilmeyen bu mücadeleler Batı Hristiyanlarını

⁷⁴S.J. Allen, Emilie Amt, *The Crusades a Reader*, New York; University of Toronto Press, 2014, s. 162; Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 30; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 5; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s.385.

⁷⁵ Nicolas Jaspert, *The Crusades*, Phyllis G. Jestice (Çev.), New York; Routledge Group, 2006, s. 65; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 134.

⁷⁶ Roy C. Cave and Herbert H. Coulson, *A Source Book for Medieval Economic History*, New York: Noble Offset Printers, 1965, s. 377-378; Cemal Toksoy, Fatma Toksoy, *Şarkın en Sevgili Sultanı Selâhaddin Eyyübî*, İstanbul: Şule Yayınları, 2016, s. 248.

⁷⁷ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 391.

⁷⁸ Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 44, 47. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.6.

endişelendirmekteydi. Philip'in vassalları durumunda olan Flandre ve Blois Kontları Haçlı ordusu sefere çıkmadığı sürece silahlarını kullanmayacaklarını söylediler. Papa ise krallar arasında barışı sağlamaya çalışıyordu ve bu doğrultuda 1188 sonbaharında Albano Başpiskoposunu kralların barışması hususundaki emirlerini bildirmek üzere görevlendirdi. Ancak piskopos hayatını kaybedince bu defa Angani Kardinali Iohannes'i gönderdi. Tüm bu çabalar olumlu bir şekilde sonuçlanmadı. Bütün yaz Philip ve Richard, II. Henry'nin arazilerine başarılı akınlar yaptılar. Philip 3 Temmuz'da müstahkem mevki Tours'u zapt etti. Bunun üzerine II. Henry ağır bir hastalığa yakalanmış olmasının da etkisiyle 4 Temmuz'da barış şartlarını kabul ettiğini bildirdi. İki gün sonra da 6 Temmuz 1189'da barış imzalanmadan Chinon'da öldü.⁷⁹

IPGRR'de⁸⁰ Henry'nin ölümünü ve Haçlı yeminini yerine getirmediğinden ötürü Henry'e yaptığı eleştiriyi şu şekilde belirtmektedir:

“(…) nitekim, sağken sürekli ertelemekten gerçekleştiremediği sefer (Haçlı Seferi) yeminini, akıp giden zamanın peşi sıra gelen ani ölümü ile de yerine getiremedi. Elbette bir yemin, olabildiğince içten gelerek ve tamamen özgür bir iradeyle edilmelidir ki böylece engel tanımaksızın yerine getirilebilsin. Bu şekilde yemin etmiş bir kişi, ihmalkârlıkla bunu yerine getirmediği takdirde ayıplanır. Öyle ki bunun yasal olarak yapılma ihtimali de yoktur. Kral Henry, kutsal havarilerden Petrus ve Paulus'a adanmış sekizinci günde (6 Temmuz), 1189 yılında Normandiya'da hayata gözlerini yumdu ve Ebraldus pınarı civarında bir yere defnedildi.”

İngiltere Kralı II. Henry'nin ölümü aslında Richard ve Fransa Kralı Philip için durumu kolaylaştırdı.⁸¹ Zira II. Henry'nin varisi olan Richard Haçlı yeminini yerine getirmek istiyordu. Philip için Richard, II Henry'den daha tehlikeli değildi. Ayrıca Philip sefere çıkmayı daha fazla erteleme doğru bir siyaset olmadığını anlamıştı. Tüm bunlar neticesinde iki taraf acele bir şekilde anlaşma yaptı. Richard anlaşmanın ardından tacını giymek için İngiltere'ye gitti.⁸² Taç töreni olacakken Ely Piskoposu Geoffray Ridell, Richard'ın yanına gelerek kendisini gösterişli bir şekilde tanıtmıştı. Ancak kısa süre sonra aniden hastalandı ve öldü. Piskopos defnedilmek üzere Ely'e götürüldü. Piskopos ölünce rahipler piskoposluk hazinesinin bir kısmını yeni Kral

⁷⁹ Brenda Stacup, *The Crusades*, Greenhaven Press; 1999, s. 224; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 138; Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 50-71; Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 218; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 6; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, New York: Addison Wesley Longman Limited, 1998, s. 78.

⁸⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi; Auctore, ut Videtur, Ricardo, Canonico Sanctae Trinitatis Londoniensis*, Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I, Volume I, Edited William Stubbs, M.A, London, 1864, s. 141-142.

⁸¹ W. L. Warren, *Henry II*, University of California Press; USA, 1977, s. 186.

⁸² Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 74

Richard'a seremoni töreni için gönderdiler. Richard bu törenin tüm organizasyon işini üstlenmişti ve gönderilen para sayesinde gösterişli bir seremoni düzenleyerek 3 Eylül 1189'da Westminster'de tacını giydi.⁸³

IPGRR'de,⁸⁴ İngiltere Kralının taçlandırma töreni ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

“Aynı yıl babasının ölümünün ardından, Pictavia (Poito) Kontu Richard, Normandiya'da işleri yoluna soktuktan yaklaşık iki ay sonra İngiltere'ye gitti; Aziz Aegidius (St. Giles) gününde (1 Eylül) bir tören alayı eşliğinde Westminster'a giriş yaptı. Üç günün ardından, Papa Aziz Gregorius'un töreninin olduğu Pazar (Dominica) gününde (3 Eylül) yanında yardımcıları ile birlikte başpiskopos Baldewin onu eliyle kutsayıp, kral ilan ettiğini ima ederek başına kutsal yağ sürdü. Tacın takılması esnasında, kardeşi kont John ve anneleri Eleanor (Kral Henry'nin ölümünden sonra on yıllık esaretten bizzat oğlu Richard'ın emriyle kurtulmuştu) da onun hemen yanındaydı. Onların dışında kontlar, baronlar, askerler ve sayısız çoklukta insan da orada bulunmaktaydı. Böylece krallık, Kral Richard'ın ellerine teslim edilmişti. Richard, artık yıldan bir sonraki yıl 1189'da Eylül ayının pazar gününde kral olmuştu.”

Richard artık İngiltere Kralıydı. Kral olunca da ülkesinde bir takım düzenlemelerle atamalar gerçekleştirdi. Bu atamalarla ilgili olarak IPGRR'de⁸⁵ aktarılan bilgiler ise şu şekildedir:

“Daha önce de sözünü ettiğimiz taç giyme töreninin tamamlanmasıyla birlikte, Kral Richard babasının yerini almış oldu. Adet olduğu üzere, soylu birine yakışacak şekilde ülkesi adına sadakat yemini etti. Herkes onun egemenliği altına girdi ve sonra da Londra'dan ülkesine döndü. Adına kutlama düzenlemekte olduğu Aziz Edmunds'a doğru uzun bir yolculuğa çıktı. Oradan da Canterbury'ye geçti. Önceden babasının yetkisinde olan ve haliyle bir süredir boşta duran piskoposluklar kendisine devredilince buralara yeni piskoposlar atadı. Veznedar Richard'ı Londra'ya, Lucili Gogfrey'yi Winchester'e, Hubert Walter'i Salisbury'e, İngiltere'nin yüksek hâkimi ve bakanı olarak görevlendirdiği William Longchamp'ı da Ely'e atadı. Aynı şekilde kendi topraklarında bulunan boş piskoposlukları da yine bu piskoposlardan düzenlemelerini buyurdu.”

Kasım ayında Philip beraber yola çıkma hususunu görüşmek üzere 1 Nisan'da Vézélay'da Richard ile buluşma isteğini iletmesi için Kont Percheli Rohrud'u görevlendirdi. Kral Richard taht danışma kurulunun da fikrini alarak Fransa Kralı ile Vézélay'da görüşmeyi kabul ettiğini bildirdi. Sonra Normandiya'ya geçti. Richard'ın Normandiya'ya geçişi ve seferin gecikme ihtimali ile ilgili endişelerini ise IPGRR⁸⁶ şu şekilde aktarmaktadır:

⁸³ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 150-151; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s.138.

⁸⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 142.

⁸⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 145.

⁸⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 145-146.

“Yolculuk için gerekli tüm hazırlıkların yapılmasıyla birlikte, İngiltere Krallığı’nı da bir nizama soktuktan sonra tam da söz verdiği gibi hiç beklemeden hemen Normandiya’ya döndü (11 Aralık 1189) ve Lyon’daki Noel kutlamasına doğru yol aldı. Bir yandan da sefer tutkusundan ve bunu gerçekleştirme hirsinden kaynaklanacak bir gecikme ihtimali onu gerçekten endişelendiriyordu. Zira başlamak durumunda olduğu bu yolculuğu tamamlamış olsa bile herhangi bir gecikmenin tehlikeli olacağını düşünmekteydi. Bu yüzden Fransa Kralı’na tam yola çıkacağı zaman yazdı ki o da olabildiğince hızlı hareket etsin diye; öyle ki bir yandan da babasının sözü kulaklarından hiç çıkmıyordu: ‘bütün her şey hazırken bir gecikme durumunun ortaya çıkması kimi zaman can acıtıcı olabilir.’”

Richard, Filistin’e sefer için hazırlanmaktaydı. Ancak Fransa Kraliçesi Hainautlu Isabella Mart ayında ölmesi her şeyin ertelenmesine sebep oldu. IPGRR,⁸⁷ İngiltere ve Fransa Kralları’nın bir araya gelişlerini ve Kraliçe Isabella’nın ölüm haberi ile yaşananları ifadesinde:

“1190 yılında krallar çıkacakları sefer üzerine görüşmek için Dreux’ta bir araya geldiler. Birbirleriyle fikir alışverişi yaptıkları sırada, Fransa kraliçesinin öldürüldüğü haberini getiren biri tam da kendini konuşmanın ortasına attı. Bu acı haber ile Fransa kralı yere yığıldı. Neredeyse planlamakta oldukları seferi bile umursamadığını dile getirecek derecede şiddetli bir yalnızlık hissine kapıldı. Bu ölüm haberinin üzerine bir de Apulia Kralı William’ın da öldüğü bildirildi. Herkes bu olumsuz gelişmeler sebebiyle derinden sarsıldı; yapılacak onca işi bırakmak ve içlerindeki kin ateşini yükseltmek pahasına da olsa öngörülü davranarak felaketin üstesinden gelmeye çalıştılar. Çok iyi tasarlanmış ve özenle yönetilmiş bir işi mahvederek kınanacak bir hale gelmemeleri için kralların aklını kontrol altında tutan ve tüm insanlığın adımlarına yön veren Tanrı’nın o ilham dolu soluğuyla ayağa kalkıp ilerlemek ve utanç verici bir miskinlikle duygusuzlaşmamak adına güçlerini toplayıp canlandılar.”

Krallar ancak 4 Haziran’da Vézelay’da buluştular. Artık sefer için hazır bulunuyorlardı.⁸⁸

İngiltere ve Fransa Kralları arasında bu gelişmeler yaşanırken. Avrupa’daki en muazzam orduya sahip Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa Filistin’deki haberi alınca büyük bir üzüntü duydu. Kırk yıl önce amcası III. Konrad ile İkinci Haçlı Seferine katılmıştı. Bu sefer kendisinde hayal kırıklığı yaşatsa da içindeki Müslümanlara karşı beslediği düşmanlık hiç geçmemişti. Almanya’da Haçlı Seferine ilk çağrı 1187’de Barbarossa’nın Strasbourg Sarayında yapıldı. Bu çağrı ile birlikte sefer için gönüllü katılımları başlamış oldu. 27 Mart 1188’de Mainz’de Albano Kardinali’nin elinden haçı kabul etti ve Batı Hristiyanlarını büyük bir ordunun başında Doğu’ya götürerek Hz. İsa’nın mezarını geri alacağına dair yemin etti. Sefer hazırlıkları için çalışmalara başladı. Ekonomik durumunu gözden geçirdi.

⁸⁷ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 146.

⁸⁸ Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 111; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.8; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.

İmparatorluğun savaş hazinesine önemli miktarda para ayırdı. Ayrıca sefere katılacaklardan kendilerine ait mali sorumluluklarını üstlenmesini, paralarını Doğu'ya götürmelerini istedi. Sefere katılacakların hazırlıklarını bir yıl içerisinde tamamlayarak, 23 Nisan 1189 Aziz Georgius gününde yola çıkmak üzere Rogensburg'ta toplanmalarına karar verildi. Ülkenin idaresini oğlu VI. Henry'e bıraktı. Artık o da sefere çıkmaya hazırды.⁸⁹ Böylece İngiltere, Fransa ve Alman liderler yani o dönem, Avrupa'nın güçlü üç figürü yeni bir Haçlı Seferi için hazırды.⁹⁰

1.5. III. Haçlı Seferi Sırasında Bizans İmparatorluğu, Türkiye Selçukluları ve Ortadoğu'nun Durumu

1.5.1. Bizans İmparatorluğu

III. Haçlı Seferi sırasında Bizans İmparatoru, Konstantinos Angelos ile Prenses Theodora'nın torunu olan II. Isaakios Angelos (1185-1195) idi. Onun devrinde merkezi otorite zayıflamıştı. Merkezi ve eyalet idaresinde suiistimaller oldukça artmıştı. II. Isaakios imparatorluğu hususi mülkü olarak görüyor, devleti bu anlayışla yönetiyordu. Özellikle halk ağır vergiler altında eziliyordu. Bir taraftan vergi memurlarının suiistimleri bir taraftan devletin artan vergi talepleri halkı canından bezdirmişti. II. Isaakios'un tek başarısını Normanlara karşı kazanmıştı. Başarılı bir kumandan olan Aleksios Branas'ı görevlendirmiş ve Normanlar mağlup edilmişti.⁹¹

Andronikos devrinde devleti tehdit eden Macar Kralı III. Bela ile II. Isaakios Angelos bir dostluk anlaşması yaptı. Isakios'un on yaşındaki kızı, III. Bela ile evlendi. Macarlarla anlaşma yapılması oldukça önemli idi. Zira 1185'in sonlarında Bulgaristan bölgesinde bir isyan çıkmıştı. An azından Macarlar artık tehdit oluşturmuyordu. Bulgaristan'da Petro ve Asen kardeşler bazı arazileri "*pronoia*"⁹² olarak talep ettiler. Talepleri reddedilince de Bulgaristan'ın Bizans'tan tamamen ayrılması ve ikinci Bulgar Çarlık Devleti'nin kurulmasıyla sonuçlanan bir isyan çıkardılar.⁹³

⁸⁹ Demirkent, "Hittin Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri", s. 1550; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.149-150; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.8; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 386-387.

⁹⁰ H. O. Numiku, *Haçlı Seferleri*, Kriton Dinçmen (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 51.

⁹¹ George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Fikret Işıltan (Çev.), Ankara: TTK, 2011, s. 371-372.

⁹² Rumca "bakım" anlamına gelen Osmanlıdaki tımar sistemine benzeyen bir sistemdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma Acun, "Klasik Dönem Eyalet ve İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması", *Türkler*, C. 9, s. 899-906.

⁹³ George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 373.

İç karışıklıklar imparatorluğu oldukça zor duruma düşürüyordu. Asilere karşı görevlendirilen Bizans kumandanı Aleksios Branas, Edirne’de II. Aleksios’a karşı isyan ederek kendisini de imparator ilan etmişti. Ancak Isaakios ile yaptığı mücadelede ölmüştü. 1187 İlkbaharında II. Alekios asileri yakalamak için bir sefer düzenledi. Ancak bir sonuç elde edemedi. Bizans’ın bu dönemde uzun süreli bir savaş yapabilecek gücü yoktu. Bizans zorluklarla mücadele etmeye çalışıyordu. Bizans’a karşı isyan eden Bulgarları destekleyen Sırp Stephan Nemanya bu mücadeleden istifade ederek hâkimiyet sahasını Bizans aleyhine genişletmeyi başarmıştı.⁹⁴

Tüm bunlarla beraber Kıbrıs’ta I. Isaakios Komnenos isyan etmiş, Çukurova Ermenilere kaybedilmişti. Anadolu’da Türklerin hâkimiyeti kuvvetleniyordu. Isaakios yeni bir Haçlı Seferinin haberini alınca bu durumdan pek de memnuniyet duymadı. Ülkesinde birçok zorlukla mücadele ediyordu. Bunun üzerine bir de Frankların gelecek olması, endişesini daha da arttırdı. Bu endişe onu Selâhaddin Eyyûbî ile anlaşma yapmaya zorladı. I. Andronikos zamanında Selâhaddin Eyyûbî ile yapılan anlaşma yenilendi. Bu anlaşmaya göre II. Isaakios Alman Haçlı ordusunun topraklarından geçişine mâni olacaktı. Ancak II. Isaakios bu sözünü tutamayacaktı.⁹⁵

1.5.2. Türkiye Selçukluları

III. Haçlı Seferi sırasında Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan idi. Ancak bu yıllarda yaşı ilerlemişti. Artık herhangi bir sefere çıkmıyordu. Ülke yönetimini de oğullarına bırakmıştı. 1186 yılında Konya’ya çekilerek, ülke topraklarının hanedan üyelerinin ortak malı anlayışıyla, ülkeyi oğulları arasında paylaştırdı. Buna göre; Gıyaseddin Keyhüsrev’e Uluborlu merkez olmak üzere Kütahya’ya kadar uzanan bölgeler, Nureddin Mahmud’a Kayseri ve civarı bölgeler, Kutbeddin Melikşah’a Sivas ve Aksaray, Rükneddin Süleymanşah’a Tokat ve civarı, Nizameddin Argunşah’a Amasya, Mugiseddin Tuğrulşah’a Elbistan, Sancarşah’a Ereğli, Muhiddin Mesud’a Ankara merkez olmak üzere Çankırı, Eskişehir ve Kastamonu bölgeleri, Muizeddin Kayserşah’a Malatya, Arslanşah’a Niğde, Nasıreddin Berkjarukşah’a Niksar ve Koyluhisar bölgeleri verildi.⁹⁶

⁹⁴ George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 374-375

⁹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 10-11; George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 373.

⁹⁶ Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 103-104; Yusuf Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İzmir: 2007, s. 99-100; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 217.

Bu bölgelerin idaresini sultana tabi olarak yürütüyorlardı. Hutbelerde sultanın adından sonra kendi adlarına hutbe okutabiliyor, para bastırabiliyor ve her türlü imar faaliyetlerinde bulunabiliyorlardı. Ayrıca kendilerine ordu kurarak isterlerse sefere çıkıyor barış ve savaş kararı verebiliyorlardı. Ancak merkezi otoriteye ters olan bu yapı kısa bir süre olumsuz gelişmelere neden oldu. Yaşlanmış olan sultanın ölümü sonrasında idareyi bütünüyle ele geçirme isteği, meliklerin birbirleriyle mücadele etmesine sebep oldu. Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğulları üzerindeki siyasi hâkimiyeti 1188'e kadar sürdü. Selçuklu tahtına oturmak isteyen Kutbeddin Melikşah'ın babası ile olan anlaşmazlığı giderek büyüdü ve Kayseri civarında bir çatışma bile yaşandı. Ancak Kutbeddin'in askerleri Sultan II. Kılıçarslan'a karşı savaşmak istemeyince Kutbeddin Sivas'a çekilmek zorunda kaldı. Ancak Kutbeddin Melikşah 1189 yılında Konya'ya gelerek babasına zorla kendisini veliaht ilan ettirdi.⁹⁷

Selçuklular'ın içerisinde bulunduğu bu siyasi ayrılıklara ve kardeşler arasındaki mücadelelere rağmen uç bölgelerdeki Rükneddin Süleymanşah, Muhiddin Mesud ve Gıyaseddin Keyhüsrev fetihlere devam etmişlerdir.⁹⁸ Selçuklular'ın böyle bir döneminde, yeni bir Haçlı Seferi için hazırlıklarını yapan Alman İmparator Friedrich Barbarossa II. Kılıç Arslan'a elçiler göndererek ondan topraklarından geçmek için izin isteyecektir.

1.5.3. Haçlıların Gelişine Kadar Doğu'daki Gelişmeler

1.5.3.1. Montferratlı Konrad'ın Sûr Hâkimiyeti ve Selâhaddin Eyyûbî ile Mücadele

Batı'daki kralların, Doğu'ya yeni bir sefer için hazırlıklara başlamış olsalar da buraya gelmeleri zaman alacaktı. Ancak bu süre zarfında yardım alma konusunda Doğu'daki Franklar pek de zorluk yaşamıyorlardı. Zira Hittin yenilgisinden on gün sonra Sûr Limanına bir gemi ile Montferratlı sınır kontunun oğlu Montferratlı Konrad gelmişti.⁹⁹

Konrad 1185 yılında babasının ardından Filistin'e gitmek için yola çıkmış ancak Bizans'dan ayrılamamıştı. Başını sık sık derde sokan biriydi. Öyle ki Bizans'da adı cinayete bile karışmıştı. Öldürdüğü kişinin akrabaları tarafından öldürülme

⁹⁷ Yusuf Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri*, s. 100; Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, 105-106.

⁹⁸ Yusuf Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri*, s. 100-101.

⁹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.145; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.16.

endişesiyle derhal şehri terk etmeye karar verdi ve bu doğrultuda bir grup Flaman şövalyeyle birlikte Kutsal yerleri ziyaret bahanesi ile Bizans'dan kaçtı. Filistin'deki gelişmelerden habersizdi. Akkâ Limanı'na yanaştıklarında, her gemi yaklaştığında çalınan çan çalmadığı için kaptan bu durumdan şüphelendi. Konrad gemiye gelen liman görevlisine kendisinin tacir olduğunu söyleyerek neler olduğunu sordu. Görevli Selâhaddin Eyyûbî'nin Akkâ'yı aldığını ve krallığın yıkıldığını söyledi. Konrad buradan Sûr'a geçmeye karar verdi. Gemi kaptanına Sûr'a yönelmesini emretti.¹⁰⁰

Konrad, Sûr'a vardığında teslim şartları kabul edilmiş hatta Selâhaddin Eyyûbî'nin sancakları iç kaleye asılmak üzere gönderilmişti. Bunun üzerine, idareyi eline alarak teslim şartlarının geçersiz olduğunu söyledi. Selâhaddin Eyyûbî ise Konrad'ın Hittîn'de esir ettiği babasını Dimaşk'tan getirip şehir teslim olmadığı takdirde de onu öldüreceğini söyledi. Konrad bu tehdit karşısında hiçbir tepki vermedi.¹⁰¹ Selâhaddin Eyyûbî de yaşlı adama acıyarak onu serbest bıraktı. Selâhaddin Eyyûbî kuşatmadan vazgeçip, Askalan üzerine harekete geçti.¹⁰²

Aynı senenin Kasım ayında tekrar Sûr önüne geldi. Altı haftadan uzun bir süre burada Konrad'ı teslim zorladı. On dört mancınık ile surlar devamlı dövülüyordu. Ayrıca Selâhaddin Eyyûbî'e destek olmak için en büyük oğlu ve vârisi el-Efdal, küçük oğlu ve Haleb emiri ez-Zahir, kardeşi ve en önemli müttefiki el-Adîl Selâhaddin Eyyûbî'nin yanına geldi. Ancak şehrin, aldığı yardımlarla kuvvetlendiğini ve güçlü bir donanmaya sahip olduğunu gördü. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî Mısır'dan Akkâ'ya gelen savaş gemilerini yardıma çağırdı. Gemilerin gelmesiyle Selâhaddin avantajlı bir duruma geçmiş gibi görünse de 30 Aralık civarında, sabah erken saatlerde donanma Haçlı baskınına uğradı. On bir kadirge kaybedildi, Müslümanlar burada ağır zayıatlar verdi. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî, 1 Ocak 1188'de tekrar bir saldırı düzenledi ancak Haçlılar bu saldırıyı da püskürtmeyi başardı. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî, kalan gemilerin Beyrut'a çekilmesini emretti.¹⁰³ Kuşatma devam ederken dışarıya çıkan Haçlılarla mücadele akşama kadar devam etti fakat bir sonuç

¹⁰⁰ John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 153.

¹⁰¹ John Davenport, *Ancient World Leaders Saladin*, Philadelphia: Chelsea House Publishers, 1960, s.58.

¹⁰² John Davenport, *Ancient World Leaders Saladin*, s.58.

¹⁰³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fî Târîh*, C XI, s.436-438; Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 447; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 400.

alınamayacağı anlaşıldı. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî kuşatmayı kaldırarak Akkâ'ya hareket etti.¹⁰⁴

Selâhaddin Eyyûbî, esir düşmüş ileri gelen birçok şahsı serbest bıraktı. Selâhaddin Eyyûbî'nin bu davranışları idaresinde bulunan tebaayı endişelendirmekteydi. Ancak Selâhaddin Eyyûbî Frankların arasındaki anlaşmazlıkların farkındaydı, bu doğrultuda bu esirleri serbest bırakıyor ve Sûr'a, Trablus'a gitmelerine bilerek izin veriyordu. Kraliçe Sibylle, Selâhaddin'e devamlı mektuplar yazarak Kral Guy'ın serbest bırakılmasını rica ediyordu. 1188'de bu ricalar karşısında Selâhaddin Eyyûbî Kral Guy'u, ülkesine geri dönmesi ve bir daha hiçbir suretle İslâm'a karşı silah kullanmayacağı hususunda yemin ettirerek serbest bıraktı.¹⁰⁵

1.5.3.2. Guy'ın Sûr İdaresini Ele Geçirme Girişimi

Trablus Kontu Raymond 1187 sonbaharında öldü. Onun hâkim olduğu topraklar da teyzesinin oğlu Antakya Prinkepsi III. Bohemund'a devrolundu. Selâhaddin'in serbest bıraktığı Guy, süratle karısı Sibylle'nin bulunduğu Trablus'a geldi ve Selâhaddin'e ettiği yemini geçersiz sayacak bir ruhanîyi bulması çok zor olmadı; nitekim yeminini baskı altında, bir başka dine inanan bir kimseye etmişti. Selâhaddin Eyyûbî bu durumu haber alınca çok öfkeleni. Ancak o da aslında böyle bir şeyin olabileceğini tahmin etmiş olmalıydı. Haçlılar arasında çıkacak kavga tabi ki istenilen bir durum olurdu. Zira Franklar arasında kavga hemen başladı. Guy buradan Antakya'ya geçerek, III. Bohemund'tan yardım sözü aldı.¹⁰⁶

Taraftarlarıyla birlikte bir zamanlar hâkimi olduğu krallığın geriye kalan toprağını tekrar elde etmek adına Trablus'tan Sûr'a yöneldi. Ancak Konrad elinde bulundurduğu hâkimiyeti kaybetmek istemiyordu. Şehrin kapılarını Guy'a kapayarak, onu şehre sokmadı.¹⁰⁷ Lusignanlı Guy'ın ve Joscelin'in ailelerine düşman olan Ibelin

¹⁰⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XI, s.438-439; Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 447; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s.267; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 396; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.146.

¹⁰⁵ Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, Chambridge: Chambridge University Press, 2005, s.36; Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, s. 225; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s.267; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 142; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.146.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, s. 396.; John Davenport, *Ancient World Leaders Saladin*, s.66; Joseph Francois Michaud, *the History of the Crusades*, W. Robson (Çev), C.I, New York: 1953, s. 453-454.

¹⁰⁶ Robert Lawrence Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199*, Netherlands: Leiden, 1973, s. 181.

¹⁰⁷ *The History for the Recovery and Possession of the Holy Land*, Charles Mills (Çev.), s.443; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 142; Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 142; Jean Richard,

ve Garnier aileleriyle yerli baronların çoğu Konrad'ı desteklemekteydi. Onlara göre; Guy krallığını Hittin Savaşında ve esareti sırasında kaybetmişti.¹⁰⁸ Ülkesini idaresiz bırakmıştı. Konrad gelmemiş ve idareyi eline almamış olsaydı her şey kaybedilmiş olacaktı. Ancak Guy kendisinin kral olarak karşılanmasını istedi. Bu talep üzerine Konrad, Sûr'u, Kudüs'ü kurtarmak üzere yola çıkmış olan Haçlı Kralları adına elinde tuttuğunu söyledi. Alman İmparator Friedrich, Fransa ve İngiltere Kralları idarenin kime teslim edileceğini kararlaştıracaklardı. Bu iddia Konrad'ın işine geliyordu. Guy çaresiz Trablus'a geri döndü.¹⁰⁹

Nisan 1189'da Guy, bu kez Sibylle ile beraber yeniden Sûr'un önüne gelerek idarenin kendisine verilmesini istedi. Konrad hala kararlı bir şekilde iddiasını sürdürünce, Guy şehir surlarının yanına karargâhını kurdu. Kudüs'ün Selâhaddin Eyyûbî tarafından fethedildiği esnada Pisalılarla Cenevizliler kendi aralarında çatışma durumundaydı. Papa VIII. Gregorius, kısa süren papalığı sırasında bu iki topluluğu barıştırarak Haçlılara yardım göndermeleri konusunda ikna etmişti. Ubaldo idaresindeki 52 gemiden oluşan Pisa donanması 6 Nisan'da 1189'da Sûr önlerine geldi.¹¹⁰ Başpiskopos Ubaldo, Konrad'tan istediklerini alamayınca Guy ile anlaştı.¹¹¹ Ayrıca Sicilya yardım kuvvetlerinin de desteğini aldı. Guy bu destekler sayesinde ordugâhını kaldırarak Pisa ve Sicilya gemileriyle birlikte kıyı boyunca Akkâ'ya yöneldi.¹¹²

1.5.3.3. Guy'ın Akkâ Kuşatması ve Selâhaddin Eyyûbî ile Mücadele

Guy'ın Sûr hâkimiyeti engellenmişti. Ancak krallığını yeniden kurabilmek için hâkim olacağı bir şehre ihtiyaç duyuyordu.¹¹³ Akkâ'daki Müslüman garnizonu oldukça güçlüydü. Ayrıca Selâhaddin Eyyûbî'nin kuvvetleri çok da uzakta değildi.

The Crusades 1071-1291, s. 225; Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s.37; Alan V. Murray, *The Crusades to the Holy Land*, California: ABC-CLIO, 2015, s. 118.

¹⁰⁸ John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, London: Yale University Press, 1999, s. 148.

¹⁰⁹ *The History for the Recovery and Possession of the Holy Land*, Charles Mills (Çev.), s.443; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 142; Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 142; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.146; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.19. ; Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, s. 225; Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s. 37; Robert Lawrence Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199*, s. 181; Alan V. Murray, *The Crusades to the Holy Land*, s.118.

¹¹⁰ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul: Çağ Yayınları, 1987, s. 131.

¹¹¹ Spencer C. Tucker, *War That Changed History*, California: ABC-CLIO, 2015, s. 106;

¹¹² Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, Usa: Rowman and Littlefield, 2013, s.80.

¹¹³ R. Scott Peoples, *Crusade of Kings*, Maryland: The Wildside Press, 2008, s.93.

Guy'ın bu kararı birçok kimselerce delilik olarak nitelendirildi. Ama bu girişim ülkenin kısmen de olsa geri alınma faaliyetinin başlangıcı olacaktı.¹¹⁴

Selâhaddin, Guy'ın bu girişim haberini, Şâkif Arnûn muhasarası sırasında aldı.¹¹⁵ Bu girişimin, kendisini Şâkif Arnûn muharebesinden uzaklaştırmak için düzenlenen bir tuzak olarak gördü. Haçlılar Guy öncülüğünde sahil boyunca dar geçitlerden ve dağ yollarından uzak durarak yol alıyorlardı. Ayrıca Pisa ve Sicilya gemileri, kıyı şeridi boyunca onlara refakat ederek karşılaşacakları bir tehlikede, müdahaleye hazır bekliyordu.¹¹⁶ Selâhaddin Eyyûbî Şâkif bölgesinden ayrılarak, Guy'a saldırmak istedi. Guy bu esnada Nakura Dağları'nı aşmaya çalışıyordu. Ancak bu isteği, hastalığı da göz önünde bulundurularak, savaş divanı tarafından reddedildi.

117

Guy 28 Ağustos 1189'da Akkâ önlerine ulaştı.¹¹⁸ Şehrin bir 1,5 km doğusunda bir akarsu kenarına karargâhını kurdu. Selâhaddin Eyyûbî 29 Ağustos'ta Akkâ'ya geldi. Şehrin hem deniz hem de kara yönünden kuşatıldığını gördü. Bunun üzerine gece şehre bir miktar asker soktu ve karargâhını Tell Kaysan'a kurdu.¹¹⁹ Guy şehre varışından üç gün sonra şehri almak için bir girişimde bulunsa da bir netice alamadı. Bunun üzerine gelecek takviyeleri beklemek üzere karargâhına çekildi. 1189 Eylül ayı başında Batı'dan beklenen kuvvetler gelmeye başladı. Cenova, Venedik, Danimarka ve Flaman filoları arka arkaya Suriye kıyılarına ulaştılar.¹²⁰

¹¹⁴ Robert Lawrence Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199*, s.181; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.148; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 140-141; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.20.

¹¹⁵ Robert Lawrence Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199*, s.182.

¹¹⁶ Robert Lawrence Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199*, s.182.

¹¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 40-41; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.20; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.148.

¹¹⁸ Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 142; John Davenport, *Ancient World Leaders Saladin*, s.66; Corliss K. Slack, *The A to Z of the Crusades*, United Kingdom: Scarecrow Press, 2003, s.13.

¹¹⁹ Alexander Mikaberidze, *Conflict and Conquest in the Islamic World*, C.I, California: ABC-CLİO, 2011, s.27.

¹²⁰ Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s. 37; Spencer C. Tucker, *Battles That Changed History an Encyclopedia of World Conflict*, California: ABC-CLİO, 2011, s.116; Spencer C. Tucker, *War That Changed History*, s.107.

Resim 10: Kral Guy'ın Selâhaddin Tarafından Serbest Bırakılması ve Guy'ın Akkâ'yı Kuşatması ¹²¹

Bu filolar, Frankların ihtiyaç duydukları yiyecek maddelerini Doğu'ya getirdiler. Üstelik mürettebatlarındaki askerler iyi eğitimliydi. Tüm bu kuvvetlerin dışında, Fransa ve İngiltere krallarının hareketini beklemeden yola çıkan Sancerre Kontu Etienne, Champagne Kontu Henry, Blois Kontu Theobald, Dreux Kontu Robert gibi asilzadeler, Thüringen kumandasındaki Almanlar kendi kuvvetleriyle birlikte 1189 sonbaharında Akkâ önlerine gelmiş bulunuyordu. Thüringenli Markgraf¹²² Ludwig, Sûr Şehrinden geçerken bu mücadeleye katılması için Konrad'ı da ikna etti. Selâhaddin Eyyûbî'nin yardımına ise Diyarbekir, Musul, Sincar, el-Cezîre birlikleri ve Muzafferüddin bin Zeyneddin ile Takıyyüddin Ömer geldi.¹²³

İlk mücadele 14 Eylül 1189'da gerçekleşti ancak bir sonuç alınamadı.¹²⁴ Ertesi gün Selâhaddin Eyyûbî, Akkâ'nın kuzey kapı tarafındaki, Takıyyüddin'in kumanda ettiği birlikleri takviye ederek, Haçlıların sol kanadını çökertti. Böylece kuzeydeki Karakuş kapısından orta kapıya kadarki kısım, Haçlılardan temizlenerek şehre giriş çıkış imkânı da sağlandı.¹²⁵ 19 Eylül'de bir taarruz daha gerçekleştiren Müslümanlar bir sonuç elde edemedi. Yeni takviyelerin beklenmesi ise Haçlıların kendi

¹²¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 146.

¹²² Markgraf: Sınır Kontu ya da Valisi.

¹²³ Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, s. 225-226; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.20; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.148.

¹²⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s.34-37.

¹²⁵ Abû'l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 451; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 133.

savunmalarını güçlendirme imkânı sağladı. 29 Eylül’de Müslümanlar bir pusu ile Haçlılara kayıplar verdirdiler.¹²⁶

Harita 4: 1189-1191 Akkâ'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması¹²⁷

4 Ekim’de Haçlılar, karargâhlarını Guy’ın kardeşi Godeffroi’nin emrine bırakarak saldırıya geçtiler. Müslüman kuvvetlerinin merkezinde Selâhaddin bulunuyordu. Sultanın sağında oğlu el-Efdal, onun sağında da el-Belengeri’nin komuta ettiği Musul kuvvetleri, Nablus hâkimi Hüsâmeddin Ömer b. Lâçin, Kaymaz el-Necmi ile birlikte sağ kanadın en uç tarafında Takiyyüddîn Ömer yer alıyordu. Selâhaddin Eyyûbî’nin solunda ise el-Meştûb, emir Mücellâ, Mihrâniyye ve Hakkâriyye birlikleri, Sincar askerlerinin komutasında Yarankuş ve Gökböri bulunuyordu. Sol kanadın en ucundaki kuvvetleri ise Seyfedîn Yazguç, Arslanboğa komuta ediyordu. Fakîh Ziyâeddin ise merkezin ön tarafında bulunuyordu.¹²⁸ Müslümanların sağ kanadını komuta eden el-Melik el- Muzaffer Takıyyüddin Haçlıları üzerine çekmek için sahte bir geri çekilişte bulundu. Ancak Selâhaddin Eyyûbî bu geri çekilişi gerçek zannedip Takıyyüddin’e yardım etmek amacıyla merkez kuvvetlerini bu yöne sevk etti. Müslüman saflardaki bu kırılma Haçlıların işine yaradı. Haçlılar merkezdeki el-Cezire,

¹²⁶ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 37.

¹²⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 148.

¹²⁸ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 134.

Musul ve Diyarbekir kuvvetlerinin bulunduğu tarafa hücum etti. Savaş tecrübesi az olan bu birlikler kısa sürede bozguna uğradılar. Bunun sonucunda Müslümanlar ağır kayıplar verdiler. Brienne Kontu, Selâhaddin'in çadırına kadar ilerleme imkânı buldu. Tapınak Şövalyeleri, kaçan Müslümanların peşine düştüler, bununla beraber diğer Haçlı askerleri zafer kazandıkları düşüncesiyle yağma hareketine giriştiler ancak birden bire ana kuvvetten ayrıldıklarını fark ettiler. Haçlıların düzenlerinin bozulduğunu gören Selâhaddin Eyyübî ordunun sol kanadından büyük bir kuvvetle saldırıya geçti. Haçlılar panikle ağır kayıplar vererek karargâhlarına çekilmek zorunda kaldılar. Bunun yanı sıra Akkâ'dan çıkan garnizon Haçlılara saldırıda bulunarak Haçlıları iki ateş arasında bıraktı. Godeffroi iyi bir savunma yaparak Haçlıların güvenliğini sağlasa da birçok önemli kişinin esir olmasını engelleyemedi. Konrad bile esaretten son anda kurtulabilmişti.¹²⁹

Bahaaddin bin-Şeddad¹³⁰, yukarıda bahsettiğimiz savaş düzenini belirttikten sonra bu mücadeleyi tafsilatlı olarak şu şekilde aktarmıştır:

“(...) düşman durmadan ilerliyordu. Müslümanlarda onlara doğru geliyorlardı, ta ki güneş yükseldi ve dört saatlik bir zaman miktarı geçti. Bu sırada düşmanın sol kanadı, Müslümanların sağ kanadı üzerine yürümeye başladı. Onların bu hareketini gören el-Melik el-Muzaffer, üzerlerine hücum müfrezesini gönderdi. Aralarında şiddetli çatışmalar ve manevralar cereyan etmekle birlikte, denize yakın sağ tarafta bulunan el-Melik el-Muzaffer'in üzerine yığılmalar meydana geldi. Bir savaş taktiği gibi el-Melik el-Muzaffer, azıcık geri çekilmeye başladı ki, cephede savaşan düşman adamlarını arkadaşlarından uzaklaştırsın ve bu şekilde onlara karşı amacını gerçekleştirsin. Sultan Selâhaddin, el-Melik el-Muzafferin geriye çekildiğini görünce, bu hareketin zayıflıktan kaynaklandığını düşünerek, ona destek vermek üzere orta kanattan birçok bölüğü yanına gönderdi. Bu arada düşmanın sol kanadı geriye kaydı ve denize bakan bir tepenin başında toplandı. Müslümanların orta kanadı karşısında yer alan Frenk askeri, sol kanatlarına destek olmak için orta kanattan ayrılan Müslüman birliklerini görünce, orta kanadın zayıf kaldığını düşünerek, o kanadın sağ tarafına doğru harekete geçtiler. Süvarileriyle, piyadeleriyle hep birlikte aynı anda saldırıya başladılar. Ben (Bahaaddin bin-Şeddad), düşman yayalarını gördüm, öyle hızlı yürüyorlardı ki, atlıları onları geçemiyordu ve birbiri arkasına dalgalanıyorlardı. Yapılan saldırı, Diyarbekir gurubu üzerine yoğunlaştı ve grup gafil bir durumda yakalandı. Düşmanın önünde harekete geçtilerse de büyük çapta kırılmaya mahkûm kaldı. Böylece iş yandakilere de sirayet etti; ta ki sağ kanadın büyük çoğunluğu düşmana karşı kırılmaya mahkûm oldu. Bu arada düşman, el-Ayyadiyye'ye doğru hezimete geçenleri izlemeye başladı. Tepeye vardıklarında etraflarında dolaşmaya başladılar. Onlardan bir grup da Selâhaddin'in çadırına çıkmaya çalıştı ve

¹²⁹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 37-40; Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s. 37; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyübî ve Devlet*, s. 134; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.22; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 411-412.

¹³⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyübî en-Nevadir'üs-Sultaniyye ve El-Mahasin'ül-Yusüfiyye*, Mehmet Selim Bilge (Çev.), Diyarbakır: Lîs Yayınevi, 2015, s. 167-168.

orada ‘Dest-Durr’ diye bilinen şahsı şehit ettiler. Aynı günde el-Mükebbis ve İbni-Ravahe de şehit düştüler.”

Bahaaddin bin-Şeddad,¹³¹ Haçlılar lehine devam eden mücadelenin bu kısmını anlattıktan sonra Müslümanların mücadeleyi zaferle sonuçlandıracağı bölümü ise şu şekilde dile getirmiştir;

“(…) Bu sıralarda Sultan Selâhaddin, az neferle birlikte tepenin alt kısmında bulunuyordu ve Müslüman güçlerini, düşman üzerine hamle yapmaya çevirmek üzere halkı toplamaya çalışıyordu. Frenk’in tepeden indiği görülünce, Müslümanlar onlarla karşılaşmak istediler; ancak Sultan Selâhaddin, onları sabretmekle emretti, ta ki, sırtları bize dönünceye kadar. Bu arada düşman askeri, arkadaşlarına doğru yürümede hızlandıklarında, Sultan Selâhaddin halka seslendi ve halk saldırmaya başladı. Onlardan bir grup yere serilince, Müslümanların onları izleme arzusu şiddetlendi ve peşlerine düşenlerin sayısı da arttı. Böylece arkadaşlarına varıncaya kadar kovalama devam etti. Arkadaşlarının kaçmakta ve Müslümanların da büyük bir sayıda onları kovalamakta olduğunu gören Frenk askeri; hamle yapan asker arkadaşlarının öldürüldüklerini, kaçarak kendilerine doğru gelenlerin kurtulabildiklerini, hezimet yönünün de artık kendilerine döndüğünü sandılar ve akabinde onlar da kaçışmada hızlandılar. Bu arada Müslüman askerinin, yerinde kalan sol kanadı da harekete geçti. Sağ kanattan el-Melik el-Muzaffer de kendi gurubuyla dönünce, Müslümanlar canlandılar, kendi aralarında çağrıştılar ve her taraftan geri dönüşmeye başladılar. Allah da Şeytan’ı yalancı çıkarıp imana destek verince, halk; düşmana karşı vurma, kırma, yaralama, öldürme ve yere serme eylemlerine geçti. Ta ki düşmanın kaçıp kurtulanları, kendi askerlerine kavuşuncaya kadar. Müslümanlar onlara da çadırlarında saldırmaktan geri kalmadı; ancak çadırları arasında bu gibi durumlara karşılık vermek üzere istirahatini almış ve hazır durumda bekleyen birlikleri bulunuyordu. Bu birlikler Müslümanları geri çevirmeye zorladılar. Müslümanlar, yorgun argın durumdayken, korku ve ter içinde kalma durumları da hareketlerini sınırlandırıyordu. Bu nedenle halk, ikindi namazından sonra düşmanın, akan kanları ve yere serilen ölüleri arasından geçerek, zafer sevinciyle geri döndü.”

Bu mücadele sonucunda ölen Haçlıların sayısı hakkında Bahaaddin bin-Şeddad, düşman saflarından ölenlerin sayısının yaklaşık yedi bin olarak tahmin edildiğini ancak cesetleri, nehir kenarına taşınmış vaziyette gördüğünde sayılarının yedi binden daha az olduğunu söylemektedir.¹³²

Yaşanan bu mücadeleden sonra Selâhaddin Eyyûbî, karargâhını Harrûbe’ye taşıdı.¹³³ Sultanın hastalanması Müslümanların morallerini bozmuştu. Selâhaddin daha önce kardeşi el-Adîl’den Mısır kuvvetlerini Akkâ’ya yardıma getirmesini istemişti. Bu doğrultuda 27 Ekim 1189’da Mısır kuvvetleri Akkâ önlerine geldi. Bu durum Müslümanların morallerini yükseltti. Zira ordu yanında çok miktarda asker ve erzak getirmişti. el-Adîl’in gelişinden bir ay sonra 26 Aralıkta Hüsâmeddîn Lü’lü

¹³¹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 169-170.

¹³² Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 170.

¹³³ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 136.

komutasında Mısır donanması, Akkâ önlerine geldi ve şehre yardımda bulundu. Kış olmasına rağmen iki taraf arasında küçük çaplı da olsa çarpışmalar devam ediyordu.¹³⁴

Havalar ısınınca bu defa su sıkıntısı ve salgın hastalıklar baş göstermeye başladı. Bu sıkıntılar nedeniyle Konrad, Guy ile zoraki de olsa anlaştı. Bu anlaşmaya göre kendisi Sûr'u elinde tutacak Beyrut ve Sayda geri alınırsa bu bölgelerdeki idare de kendisine verilecekti.¹³⁵ O da Guy'ın krallığını tanıyacaktı. Bu anlaşmadan sonra Konrad mart ayında karargâhı terk etti. Aynı ayın sonlarına doğru ise Sûr'dan gemilerle silah ve erzak getirdi.¹³⁶ Selâhaddin'in donanması onu yakalamaya çalışsa da bir başarı elde edemedi. Konrad'ın getirdiği malzemelerle Haçlılar hücum kuleleri inşa ederek, 5 Mayıs 1190'da şehre bir saldırıda bulundular ancak bu kuleler Müslümanlarca yakıldı.¹³⁷

Selâhaddin Eyyûbî 19 Mayıs'ta Haçlılara karşı bir taarruz gerçekleştirdi. Fakat sekiz gün süren bir mücadeleden sonra geri çekildi. Batı'dan gelen yardımlar sebebi ile denizde Haçlıların güçlü duruma geçtiğini gören Selâhaddin Eyyûbî, Mısır'dan yeni bir donanma gönderilmesini istedi. Donanma 13 Haziran 1190'da Akkâ önlerine vardı. Selâhaddin Eyyûbî donanmanın limana sıkıntısız girebilmesi için Haçlılar üzerine bir saldırıda bulundu. Aynı esnada şehirden çıkan garnizon da Haçlı gemilerini arkadan vurarak Mısır donanmasının Akkâ Limanına girişi sağlandı.¹³⁸ 25 Temmuz'da bu defa Haçlılar, el-Adîl'in komutasındaki sağ kanadın zayıf olduğunu düşünerek bu kısma bir saldırı düzenlediler. Bu saldırı karşısında el-Adîl bulunduğu mevkinden geri çekilmek zorunda kaldı. Haçlılar El-Adîl'in boşalttığı bölgede yağma hareketlerine giriştiler. Haçlıların düzenlerinin bozulduğunu gören el-Adîl'in büyük oğlu Mevdud karşı saldırıya geçti. el-Adîl de bütün kuvvetleriyle tekrar saldırıya geçti. Haçlıların bu kanada kuvvetle saldırdığını gören Selâhaddin Eyyûbî de bir miktar askeri bu bölgeye sevk etti. Bununla birlikte Hürrem Şeh ile Sungur el-Halebî'nin kumanda ettiği birlikler Haçlılara arkadan bir saldırı düzenledi. Tüm bunların üzerine Akkâ garnizonun da saldırısı eklenince Haçlılar çok zor durumda kaldılar. Haçlı

¹³⁴ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 138.

¹³⁵ John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s.164; Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s. 37.

¹³⁶ Spencer C. Tucker, *War That Changed History*, s.107.

¹³⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 45-47.

¹³⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 45-47; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 139.

karargâhından çok sayıda esir ve ganimet alındı.¹³⁹ Sonuç olarak Haçlılar büyük bir bozguna uğrayarak 5.000 askerini kaybetti. Böylesine ağır kayıplar veren Haçlılar, Müslümanlara anlaşma teklifinde bulundular. Ancak Avrupa'dan yeni gelen Haçlı kuvvetleri ve yardımları Haçlıları rahatlattığı gibi anlaşmanın da önüne geçmiş oldu.¹⁴⁰

Haçlılar Avrupa'dan gelen yeni kuvvetlerle moral buldular. Champagneli Henry, ekim ayında gelen Schwabenli Friedrich, Clermontlu Raoul, Bloisli Tibaut ve kardeşi Sancerreli Etienne, Fontignyli Jean gibi kontlar Haçlılara yardıma gelen kişilerdi. Daha önce kuşatma komutanı Markgraf Türingen idi. Ancak malarya hastalığına yakalanarak ülkesine dönmek zorunda kalınca kuşatmanın yeni komutanı Henry oldu.¹⁴¹

Haçlılarda bu gelişmeler yaşanırken Selâhaddin Eyyûbî, 1 Ağustos 1190'da Tell el-Keysan'daki karargâhından çekilerek, daha kuvvetli bir karargâh olan Tell el-Harrûbe'ye yerleşti. Henry yanında mancınık yapımı için gereken malzemelerle gelmişti. Haçlılar mancınık yapımına başladılar. Ancak Akkâ garnizonu bunu önlemek için girişimlerde bulununca onlar da askerlerini gizlemek için topraktan sur inşa etmeye başladılar. Böylece Haçlılar yaptıkları mancınıkları bu surlar sayesinde şehre yaklaştırdılar.¹⁴² Selâhaddin Eyyûbî, şehirle irtibat sağlayamıyordu. Bu nedenle İskenderiye'den, şehre yardım amacıyla, bir donanma gönderilmesini istedi. Ancak donanma gecikince bu defa Beyrut'tan yardım alındı. Beyrut idaresini elinde bulunduran İzzeddin Usame akıllıca bir yol izleyerek, Gemilerine Haçlı bayrağı astırdı. Ayrıca askerine de Haçlı kıyafeti giydirdi. Böylece Haçlı donanmasının arasından rahat bir şekilde geçip Akkâ'ya beklediği yardımı sağlamış oldu. Bu gemi erzak sıkıntısı çeken Müslümanlar için önemliydi. Bu olayın detaylarını Bahaaddin bin Şeddad,¹⁴³ şu şekilde aktarmıştır:

“Sultan Selâhaddin, Beyrut şehrinde büyük bir gemi yaptırmıştı. İnşaati tamamlandıktan sonra Müslümanlar; ona dört yüz çuval buğday, peynir, gıda maddeleri, soğan, koyun vs. yiyecek maddelerini yükleyerek, Akkâ şehrine doğru yolladılar. O sıralarda Frenk gemileri Akkâ kenarında dolanıyorlardı ki, Müslümanların gemileri şehre yanaşmasın ve şehrin içindeki Müslüman halka gıda türünden ihtiyaç maddeleri ulaştırmasınlar. Oysa şehir halkı, şiddetli bir şekilde gıda maddelerine ihtiyaç duymaktaydı. Bu ihtiyaçlardan dolayı Müslümanlardan bir grup Frenk kıyafetine

¹³⁹ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 139-140; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 50-52.

¹⁴⁰ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 424 Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 140-141.

¹⁴¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 24-25.

¹⁴² Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*, s. 141.

¹⁴³ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir 'üs-Sultaniyye*, s. 201.

bürünerek, Beyrut gemisine bindiler. Müslüman oldukları anlaşılmasın diye sakallarını tıraş ettiler. Geminin üstüne – uzaktan görülecek şekilde – domuz yerleştirdiler ve yelken direklerine de haç astılar. Böylece Akkâ’ya varmak üzere yola çıktılar. Şehre yaklaştıklarında düşmanın gemileriyle karşılaştılar. Onları gören Frenk adamları, gemiyle yanlarına yanaşarak, gemi üzerindeki kulelerde onlarla irtibat kurmaya çalıştılar. Bu arada onlara: “Bakıyoruz ki şehre doğru gidiyorsunuz!” dediler. Çünkü onların da kendilerinden olduklarını düşünüyorlardı. Müslümanlar, “Siz, şehri daha almamış mısınız?” diye sorduklarında onlar, “hayır, henüz almış değiliz” dediler. Bunun üzerine Müslümanlar, “o zaman biz yelkenlerimizi askere doğru çevirelim; ancak arkamızda aynı istikâmette başka bir gemimiz gelmektedir. Siz onları uyarın ki, şehre girmesinler” dediler. Beyrut gemisinin arkasında Frenk’e ait bir gemi vardı; aynı istikâmette askerlerine doğru geliyordu. Frenk’in adamları gelmekte olan gemiye bakınca onu gördüler. Bu yüzden uyarıda bulunmak üzere gemiye doğru yol aldıklarında, Müslümanların gemisi şehir yolunu tutmada hızlandı. Esen rüzgârlarla açık olan yelkenleri, onları selamete şehir limanına ulaştırdı. Gemi limana yanaşınca büyük bir sevinçle karşılandı. Çünkü şehir halkı gıda maddesine acil ihtiyaç duymaktaydı.”

Böylece Akkâ halkı, 16 Eylül 1190’da Mısır donanmasının gelişine kadar erzak sıkıntısı çekmedi.¹⁴⁴ İki taraf arasındaki çarpışmalar devam etse de ortaya çıkan salgın hastalıklar, açlık gibi sorunlar nedeniyle, iki taraf da kesin netice alacak bir gayret gösteremediler.¹⁴⁵

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Kraliçe Sibylle salgın hastalıktan öldü. Ayrıca krala doğurmuş olduğu iki küçük kızı da kendisinden birkaç gün önce ölmüşlerdi. Bu durum Guy’ın tacını ve tahtını tehlikeye düşürüyordu. Zira krallık tacı Guy’a, kraliçenin kocası sıfatıyla giydirilmişti. Hayatta kalmış olan bazı krallık ileri gelenleri, Guy’ın zayıf hâkimiyetinden kurtulmak için bu durumu fırsat olarak gördüler. Onlara göre kral olması gereken kişi, Montferratlı Konrad idi. Eğer Konrad Sibylle’nin genç kız kardeşi Isabella ile evlendirilebilirse Konrad’ın taht üzerindeki iddiası, Guy’inkinden daha üstün olacaktı. Ancak Isabella ordugâhta bulunan Toronlu Onfroi ile evliydi. Krallık baronları bu evliliğin feshedilmesi kararına vardılar. Onfroi de mizacı gereği siyasi sorumluluklar almaktan kaçınan evlilik hayatına uygun biri değildi ve ikna edildi. Fakat Isabella, orta yaşlarda sert bir savaşçı olan Konrad ile evlenmeye pek de razı değildi. Ancak en sonunda o da bu işe razı oldu, evliliği feshedildi. 24 Kasım 1190’da Konrad ile nikâhlandı. Ertesi yıl bir de Marie adında kız çocukları oldu.¹⁴⁶

¹⁴⁴ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fîl-Târih*, C XII, s 50-52; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Devrinde Eyyûbiler Devleti*, s.141-142.

¹⁴⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.26; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.149.

¹⁴⁶ Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, s.40; R. Scott Peoples, *Crusade of Kings*, s.95; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s.81; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s.148-149; Jaroslav

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU'YA YOLCULUK

2.1. Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Haçlı Seferi

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Friedrich Barbarossa, 27 Mart 1188'de Mainz'da Albano Kardinalinin elinden haçı kabul etmiş ve sefer hazırlıklarına başlamıştı. Hazırlıkları bir yıl sürmüş ve ülkenin idaresini oğlu VI. Henry'ye bırakarak, sefere çıkmak için tüm hazırlıklarını bitirmişti.

Resim 11: Alman İmparator Friedrich Barbarossa¹⁴⁷

Folda, *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, s.37; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 169; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.26-27; Jonathan Phillips, *The Crusades 1095-1197*, s.142; Jonathan Riley-Smith, *Feudal Nobility and the Kingdom of Jerusalem 1174-1277*, New York: Palgrave Macmillan, 1974, s.114-115; Frank McLynn, *Lionheart and Lackland King Richard, King John and the Wars of Conquest*, London: Vintage Books, 2007, s. 156.

¹⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 151.

Friedrich Barbarossa'nın hatırı sayılır büyüklükteki ordusunu Akdeniz'den deniz yolunu kullanarak götürmesi pek mümkün görünmüyordu¹⁴⁸, bu nedenle kara yolunu kullanmaya karar verdi. Bu nedenle sefer esnasında topraklarından geçeceği ülkelerde, herhangi bir sorunla karşılaşmamak için girişimlerde bulundu; Macar Kralı Bale ile görüşmek üzere Mainz Piskoposu Konrad'ı görevlendirdi. Bu görüşme sonucunda Macar kralı ile anlaşma sağlandı. Alman İmparatorun elçi gönderdiği bir başka kişi ise Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos idi. Alman İmparatoru, Filistin'e yapacağı sefer için, Bizans hâkimiyetindeki topraklardan geçerken, bir dost ülkeden geçer gibi geçmek istediğini ve bu doğrultuda da bu geçiş için kendisine izin vermesini II. Isaakios Angelos'tan rica etti. Ayrıca yiyecek satın alabilecekleri pazarların da kurulmasını istedi. Kararın ise kendisine gönderilecek bir elçi heyeti ile bildirilmesi ricasında bulundu.¹⁴⁹

Bizans imparatoru, bir elçi heyetini, 1188 yılında Haçlıların Bizans topraklarından geçişleri ile ilgili ayrıntıları görüşmek için Alman İmparatorun yanına gönderdi. Bu elçiler Alman İmparatora Bizans topraklarından güvenli bir şekilde geçebileceklerini ve Haçlı birliklerinin yiyecek satın alabileceği pazarların kurulması yönündeki taleplerinin de karşılanarak, bolca yemek malzemesi, atları için yem hazırlatacaklarını ve Haçlıların hiçbir surette kıtlık çekmeyeceğini söyledi. Buna mukabil elçiler Friedrich Barbarossa'dan, Haçlı ordusunun Bizans topraklarından geçişi sırasında hiçbir şehre, hiçbir kasabaya, hiçbir kaleye en küçük bir zarar dahi vermemesi gerektiğini söylediler.¹⁵⁰ Barışı koruyacaklarına dair yeminle teminat aldılar. Elçiler huzurunda yemin edenler; Almanya adına piskopos Wüzburglu Godefrois, Swabia Dükü Prens Friedrich ve Avusturya Dükü Babenbergli Leopold idi. Buna karşılık Bizans elçileri de İncil üzerine ve imparatorları adına Almanların ve bütün Hristiyan âleminin dostu olacaklarına dair yemin ederek samimiyetlerini gösterdiler.¹⁵¹

¹⁴⁸ Cemal Toksoy, Fatma Toksoy, *Şarkın en Sevgili Sultanı Selâhaddîn Eyyûbî*, s. 249.

¹⁴⁹ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, Işın Demirkent (Çev), İstanbul: Dünya Yayınları, 2006, s. 207; Charles M. Brand, "The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade", *Speculum*, XXXVII (1962), s. 173.

¹⁵⁰ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, s. 208.

¹⁵¹ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar 1096-1204*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, 2011, s. 310; George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 310.

Alman İmparatoru ayrıca Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'a elçi olarak Wiesenbachlı Godefroi'yi göndererek topraklarından geçmek için sultandan izin istedi. Elçi, seferin amacının Filistin'e sorunsuz bir şekilde ulaşmak olduğunu ve bu doğrultuda kendilerinin topraklarına zarar vermeyeceklerini bildirdi.¹⁵² Selçuklu Sultanı cevaben yardım vaadinde bulundu.

Friedrich Barbarossa'nın elçi gönderdiği bir başka hükümdar ise Selâhaddin Eyyûbî idi. Dietzli Henry başkanlığında bir heyet göndererek, Filistin'in Hristiyanlara geri verilmesini istiyor ayrıca Selâhaddin'i 1189 Ekim ayında Zoan Meydanında savaşa davet ediyordu. Selâhaddin Eyyûbî ise cevaben Frank esirlerini serbest bırakmayı ayrıca Filistin'deki Latin Manastırları da sahiplerine geri vermeyi kabul ediyordu. Şehrin teslimi konusunda bir vaatte bulunmayarak, teklifinin kabul edilmemesi durumunda savaşmaktan çekinmeyeceğini söylüyordu.¹⁵³

Friedrich Barbarossa 11 Mayıs 1189'da on bir piskopos, yaklaşık yirmi sekiz kont, dört bin civarında şövalye ve on binlerce piyadeden oluşan büyük ordusu ile Rosenberg'tan yola çıktı.¹⁵⁴ Kendisine, vassalleriyle birlikte oğlu Schwaben Dükü Friedrich refakat etmekteydi. Ordusunun savaş birliği gayet disiplinli ve iyi donatılmıştı.¹⁵⁵ Macar topraklarından geçişlerinde hiçbir zorlukla karşılaşmadılar.¹⁵⁶ Macar Kral Bela, Friedrich Barbarossa'yı gayet iyi karşılayarak, onlara topraklarından geçişleri esnasında her türlü yardımı da yaptı. Friedrich Barbarossa Belgrad yanından Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girdi. İmparator II. Isaakios Angelos, Almanların gelişinden endişe duymaktaydı. Zira Kıbrıs'ta I. Isaakios Komnenos isyan etmişti; Çukurova da Ermenilere kaybedilmişti. En önemlisi Anadolu'nun orta ve güneybatı

¹⁵² Ansbert, *Historia de Expenditione Fiderici Imperatoris*, Chroust (Neşr.), *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser I*, Berlin: 1928, s. 16; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, Henry T. Riley (Çev.), C. II, London, s. 100-102; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, London: The University of Wisconsin Press, 1969, s.47.

¹⁵³ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II s. 100-102; Ansbert, *Historia de Expenditione Fiderici Imperatoris*, s.16; Demirkent, "Hittin Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri", s. 1550-1551; Ahmet Ağırakça, *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, İstanbul: Akdem Yayınları, 2017, s.129; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.10.

¹⁵⁴ Kaynaklar Friedrich Barbarossa'nın ordusunun sayısı hususunda çeşitli sayılar vermektedirler. E.Eickhoff bu sayıyı 15.000 olarak verirken, Arnold of Lübeck, ordu sayısının 50.000 atlı ile 100.000 yaya askerden müteşekkil olduğunu söylemektedir. Arnold of Lübeck, *Chronica Slavorum*, SSGR, Hannover: 1868, s. 130-131; E.Eickhoff, "Friedrich Barbarossa Anadolu'da", C.I, VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, (Ankara 25-29 Eylül 1970), Ankara, 1972, s. 270; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 387.

¹⁵⁵ Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s.79.

¹⁵⁶ Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1930, s. 446.

kesimlerinde Türklerin hâkimiyeti güçleniyor ve kendisi için tehlike oluşturmuyordu. Bizans İmparatoru, Selâhaddin Eyyûbî ile bir anlaşma yapmıştı. II. Isaakios'un Selâhaddin Eyyûbî ile anlaşması Hristiyanlığa zarar vermek için değil, Anadolu'da Selçuklu yükselişinin önüne geçmek içindi.¹⁵⁷ Yani Selâhaddin Eyyûbî ile Bizans arasında, müşterek düşman olan Haçlılar ve Selçuklulara karşı bir ittifak kurulmuştu.¹⁵⁸ Bunun mukabilinde İstanbul camiinde Selâhaddin Eyyûbî adına hutbe okutuluyordu.¹⁵⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Bizans'a doğru yola çıkma haberinin Halep Hâkimi, aynı zamanda Sultan Selâhaddin'in oğlu el-Melik ez-Zahir tarafından verildiğini bildirirken, Friedrich'in büyük bir güçle Bizans'a doğru yola çıktığını, emrindeki asker sayısının da yaklaşık 160.000 olduğunu söylemektedir.¹⁶⁰

Almanlar Bizans arazilerine girdiklerinde Sırp ve Bulgar çeteleri ordunun gerisinde kalan bazı gruplara saldırdılar. Friedrich Barbarossa bu olumsuz durumun yaşanmasında II. Isaakios'u sorumlu tuttu. Ona göre II. Isaakios yeteri kadar önlem almamıştı. Ancak Friedrich Barbarossa, Bizans ile düşman olan Sırbistan Kralı Stephan Nemanya ve Bulgaristan bölgesinde söz sahibi olan İvan Asen ile iyi ilişkiler kurarak onları kendi safına çekmeyi başardı.¹⁶¹ Bizans ile düşman durumda bulunan iki lider Barbarossa'yı Niş'te büyük bir itibarla karşılayıp ona vasallık yemininde bulundurlar. Ayrıca Bizans'a karşı müttefiklik önerdiler.¹⁶² Alman İmparatorunun niyetinden şüphe duyan II. Isaakios'u, bu durum daha da telaşlandırdı.¹⁶³

Friedrich Barbarossa ise bu endişeyi haklı çıkaracak girişimlerde bulunuyordu. Zira Filibe'yi işgal ederek ordularının Anadolu'ya geçirilmesi için alınacak tedbirleri görüşmek üzere, Bizans'a elçiler yolladı. Ancak II. Isaakios bu elçileri hapsetti.¹⁶⁴ Gayesi Friedrich Barbarossa'yı barışçı yollardan hareket etmeye zorlamaktı. Bu nedenle de elçileri esir tutuyordu. II. Isaakios'un böyle bir girişimde bulunmasına oldukça öfkelenen Alman İmparatoru, oğlu Schwabenli Friedrich'i Trakya

¹⁵⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.10-11.

¹⁵⁸ Bu konu ile alakalı geniş bilgi için bkn: Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar 1096-1204*, s. 305-308.

¹⁵⁹ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara: TTK, 1997, s.13.

¹⁶⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 174.

¹⁶¹ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, Ankara: TTK, 2006, s.26.

¹⁶² George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 376

¹⁶³ Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, s. 446.

¹⁶⁴ Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s.80.

bölgesindeki Dimetoka'yı zapt etmesi için görevlendirdi. Ayrıca Almanya'daki oğlu Henry'ye bir mektup yolladı. Mektubunda boğazların Franklar tarafından işgal edilmedikçe, Haçlı Seferlerinin hiçbir başarıya kavuşamayacağını söylüyordu. Bu doğrultuda bir donanma hazırlayarak Papa'dan Bizans'a yapılacak bir Haçlı Seferi için izin talep etmesini emretti. Bizans'ın işgal tehlikesinden korkan Isaakios, esirleri serbest bırakmak zorunda kaldı. Isaakios, Friedrich Barbarossa'ya Çanakkale Boğazından geçmeyi kabul etmesi durumunda kendisine gemiler tahsis edip her türlü erzak ihtiyacını karşılayacağını söyledi. Friedrich Barbarossa ise bu şartları kabul etti. Ancak kışın Anadolu'dan geçmenin tehlikeli olacağını düşünerek 22-28 Mart 1190'da ordusunu Gelibolu'dan Anadolu'ya geçirdi.¹⁶⁵

Friedrich Barbarossa Çanakkale'den hareket ederek önce Alaşehir'e vardı. Burada halk Almanları iyi karşılasa da daha sonra ordunun geri kısmında kalan artçıları soymaya çalıştı. İmparator güneye inerek 27 Nisan 1190 da Denizli'ye ulaştı. Denizli'de iyi karşılanan İmparator, buradan Orta Anadolu'ya yöneldi.¹⁶⁶ 1 Mayıs'ta Menderes Nehri'ne ulaştılar. 2 Mayıs'ta ise II. Kılıç Arslan'ın oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından idare olunan Uluborlu bölgeleri üzerinden Konya'ya doğru geçişleri esnasında Keyhüsrev'e bağlı kuvvetlerin baskınına uğrayarak kayıplar verdiler.¹⁶⁷

Keyhüsrev, Haçlılara karşı büyük bir mukavemet göstermiştir. Zira çevreyi ve arazi yapısını iyi bilen Türkmenlerin de dâhil olduğu Keyhüsrev'in idaresindeki Selçuklu ordusu, Denizli-Uluborlu arasında ve sonrasında Haçlılara karşı mücadelelerde bulunarak onları yıpratmıştır. Özellikle Akşehir'e ulaşmalarını engellemek için Haçlıların geçiş yolu üzerindeki su kuyularını kapatmış, her şeyi yakıp

¹⁶⁵ Abû'l-Farac, *Vekâyinâme* adlı eserinde yukarıda bahsettiğimiz olay ile ilgili Friedrich Barbarossa'nın İstanbul'a geldiği zaman Bizanslılar tarafından Anadolu'ya geçişlerinin engellendiğinden ve nedenle aralarında savaş çıktığından bahseder. Ayrıca savaşı Alman İmparatorun kazanması neticesinde Bizanslıların mecburen Alman İmparatorunun geçişine izin verdiğini zikreder Abû'l-Farac, *Vekâyinâme*, C. II, s. 454; Frank Mclynn, *Lionheart and Lackland King Richard, King John and the Wars of Conquest*, s. 141-142; Ansbert, *Historia de Expenditione Fiderici Imperatoris*, s. 29; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 166-167; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 147-148; Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, s. 222-223.

¹⁶⁶ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, s. 26-27; Ansbert, *Historia de Expenditione Fiderici Imperatoris*, s. 73.

¹⁶⁷ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, s. 30-31.

yıkmıştır. Uzun bir süredir yollarda olan ve yorulan Haçlılar zor durumda kalmıştır. Ayrıca vur-kaç taktiğiyle Almanlar yıpratılmıştır.¹⁶⁸

Almanlar, Miryokefalon'un kuzeyinden Selçuklu topraklarına girdi.¹⁶⁹ Ancak İmparator 3 Mayıs'ta burada Türk kuvvetleriyle küçük çaplı bir çarpışma yaşadı. İmparator Anadolu'dan geçişinde herhangi bir mukavemet ile karşılaşacağını düşünmüyordu. Ancak Selçuklu ordusu, Almanların dar geçitlerden geçtiği sırada birçok kez Haçlılara karşı mücadele ettiler.¹⁷⁰ Seferden önce II. Kılıç Arslan'dan topraklarından geçmek için izin istemiş Selçuklu Sultanı da kendisine yardım vaadinde bulunmuştu. Ancak II. Kılıç Arslan, Haçlıların topraklarından öylece geçmesine seyirci kalmak niyetinde değildi.¹⁷¹

Anadolu'nun o günkü şartları, aralarındaki anlaşmaya rağmen, bunu gerektirmiştir. Aslında II. Kılıç Arslan ile Friedrich arasında dostane bir ilişki vardı. 1171'de Friedrich Barbarossa'nın akrabası, Saksonya Dükü Henry, Filistin'den ülkesine dönerken Selçuklu Sultanı tarafından misafir edilmiş, ortak düşman Bizans nedeniyle de dostane ilişkiler ilerlemişti. Ancak merkezi otoritenin, kontrolde zorluk yaşadığı uç bölgelerinde, kendilerine yurt edinme amacı taşıyan Türkmenler, Almanlara karşı mücadeleyi başlattılar. Bunun dışında Selâhaddin'in kızlarından biriyle nişanlı olan Kutbeddin Melikşah Suriye ve Mısır'da Haçlılara karşı verilen mücadeleden etkilenmişti ve o da Almanlara karşı mücadele etmekten yanaydı.¹⁷²

Alman ordusunun büyüklüğü karşısında tereddüt yaşayan II. Kılıç Arslan Haçlılarla açık bir savaşa girmede. Haçlıları yıpratmanın daha doğru olacağını düşünerek ordunun gerisinde kalanları yakaladı. Yemek aramak için ordudan uzaklaşanları taciz etti. Bu taktik gerçekten de etkili oldu. Açlık, susuzluk ve Türk okları Almanlara hatırı sayılır kayıplar verdirmeye başladı. Friedrich Barbarossa Sultandağı'nı dolaşarak Akşehir'den doğuya giden yola ulaştı. Selçuklu Sultanı'nın oğlu Kutbeddin, Haçlıların Konya'ya girişlerini önlemek için Haçlılarla şiddetli bir

¹⁶⁸ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, s. 31-32.

¹⁶⁹ W.M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Mihri Pektaş (Çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960, s. 139-140; Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, s. 110; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.12-13; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 151.

¹⁷⁰ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, s. 31.

¹⁷¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 151; Ağırakça, *Salâhaddin Eyyûbi ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, s. 130; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.13.

¹⁷² Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, s.110-111.

çatışmaya girdi. Ancak bir başarı sağlayamayarak geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁷³ Friedrich Barbarossa geri çekilen Melikleri takip ederek Konya'ya kadar geldi. 18 Mayıs'ta Konya Alman Haçlıları tarafından işgal edildi.¹⁷⁴ Ancak iç kalede Selçuklular mücadeleye devam ettiler. Almanlar Konya'yı yakıp yağmaladılar. Halkı katlettiler. Friedrich Barbarossa ile II. Kılıç Arslan arasında yapılan anlaşma neticesinde Meram bahçelerine doğru ilerlediler.¹⁷⁵

2.1.1. Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Ölümü ve Sonrasındaki Gelişmeler

Meram bahçelerinde altı gün dinlenen Haçlılar, Göksu vadisinden ilerleyerek 30 Mayıs'ta Karaman'a vardılar. Karaman'dan hareketle Toros Dağları'nı aşp Silifke'ye doğru ilerlediler.¹⁷⁶ Kilikya bölgesi Ermeni hâkimiyetindeydi ve Ermeni Katolikos'u Selâhaddin Eyyûbî'ye Alman İmparatorun gelişini bildirdi. Bahaaddin bin Şeddad,¹⁷⁷ Ermeni Katolikos'unun Selâhaddin Eyyûbî'ye gönderdiği mektubun bir kısmını şu şekilde bildirmektedir:

“İslâm ve Müslümanların Sultan Selâhaddin'i, din ve dünyanın maslahat sembolü, iyilik ve adalet sancağının yükselticisi, efendimiz ve sahibimiz olan muzaffer Sultan Selâhaddin'in malumatına arz edeceğim bilgileri sunuyorum. Allah; tuttuğu yolunu idame ettirsin, büyüklüğünü kat kat arttırsın, özünü ve kemalini korusun, amaçladıklarına son noktasına kadar kendisini ulaştırsın!.. İşte Alman İmparatoru ve ortaya çıktığı sırada maceraları: Önce memleketinden çıktığı sırada Henry Düküğü'ne girdi, orayı zorla işgal etti. Burada Heinrich'in mallarını ve adamlarını istediği şekilde aldı. Sonra Rum İmparatorluğu'nun topraklarına girdi. Şehirleri aldı, mallarını yağmaladı, şehirlerin içlerini boşalttı ve istediği gibi onlarda ikamette bulundu. Böylece Rum İmparatoru'nu itaate zorlayarak oğlunu, kardeşini ve yakın adamlarından kırk kişiyi yanına rehin aldı. Ayrıca ondan çok miktarda altın, gümüş ve büyük meblağ ipek kumaştan giysiler aldı. Sonra binek hayvanları da gasp ederek bu tarafa yöneldi. Yanına almış olduğu rehinelere, Kılıç Arslan'ın toprağına girinceye kadar beraberinde kaldı. Sonra rehinelere bırakıp üç gün yoluna devam etti. Uzak ve ücra yerlerdeki Türkmenler, onları koyun, sığır, at ve giysilerle karşılarken, ümitleri değişmeye başladı. Bu arada memleketin her tarafından adam toplamaya ve Alman İmparatoru'nun adamları ile savaşmaya başladılar. Onları yürümekte oldukları halde- otuz üç günlük bir süre sıkıştırmaya çalıştılar. Konya'ya yaklaştıklarında Kılıç Arslan'ın oğlu Kudbeddin, asker toplayarak önlerine çıktı. Aralarında büyük çapta saflaşmalar çıktıysa da

¹⁷³ Abû'l-Farac, *Vekâyinâme*, C. II, s. 454; E.Eickhoff, “Friedrich Barbarossa Anadolu'da”, C.I, s.271.

¹⁷⁴ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s. 269.

¹⁷⁵ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, s. 228; Ansberr, *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, s.85; Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211*, s. 34

¹⁷⁶ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, s. 228-229; Ansberr, *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, s.89; Ebru Altan, “Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar”, *Belleten*, Cilt: LXV, TTK, Sayı 243, (Ağustos 2001), s. 581-582.; Ağırakça, *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, s. 130-131.

¹⁷⁷ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 186-188.

Alman İmparatoru galip çıktı ve Kudbeddin'in askeri kırılmaya mahkûm kaldı. Böylece İmparator Konya şehrine vardı. Bu arada Müslümanlardan büyük gruplar onları durdurmak için önlerine çıktılar; ancak başaramadılar geri çevrildiler. Orada bir engel kalmayınca imparator, kılıçlarla şehre hücum etti; çok sayıda insan öldürdü ve atları telef etti. Şehirde beş gün ikamet etti. Bu arada Kılıç Arslan, ondan güven istedi. İmparator da bazı şartlar karşılığında ona güven verdi. Anlaşma şartları gereğince imparator, Kılıç Arslan'dan devletin sayılı kişilerinden yirmi adamı yanına rehin aldı. Kılıç Arslan imparatorun yolunu Misis ve Tarsus üzerinden seçmesini isterken, imparator kabul etti. Daha bu şehirlere ulaşmadan önce, bildirisiyle elçisini gönderdi ki, mevcut durumunu, nereye varmak istediğini, yolda karşılaşmış olduklarını ve belirtilen yerlere rızaya binaen veya kerhen olsun ulaşmasının gerektiğini açıklayıp haber versin.”

Ancak Ermeniler, görünürde Alman ordusunu gayet sıcak karşıladılar.¹⁷⁸

10 Haziran 1190'da Alman Haçlı ordusu Silifke Ovası'na indi ve nehri geçip şehre girmeye hazırlandı. Fakat muhafız birliğiyle önden ilerlemiş bulunan İmparatorun cesediyle karşılaştılar. Ancak burada ne olup bittiği kesin olarak bilinmiyor. Belki ferahlamak için girdiği suda kalbi durmuştu; belki suyun akıntısıyla boğuldu veya atının sırtından suya düştü ve ağır zırhı onu dibe çekti.¹⁷⁹

Bahaaddin bin Şeddad¹⁸⁰, Ermeni Katolikos'unun Selâhaddin Eyyûbî'ye gönderdiği mektubun devamında, bu olayla ilgili, şu bilgileri verdiğini aktarmaktadır: (Ermeni Katolikosu'nun gönderdiği mektubun devamı)

“Durumun aciliyetini fark eden Kara Arslan, Memluk Hatim ve onunla birlikte özel konumda olan bir cemaatı, imparatora, bildirisinin cevabını vermek üzere yolladı. Onlara, imkân derecesinde imparatorun yolunun Kılıç Arslan'ın memleketinden başka yöne çevrilmesi tavsiyesi de yapılmıştı. Kılıç Arslan'ın gönderdiği adamlar, İmparatorun yanına varıp durumu belirterek cevabını verdiklerinde, imparator, yönünün değiştirilmesinden yana isteklerine yanaşmadı. Sonra başında askerler ve gruplar birikince nehrin kenarına indi. Bu arada ekmek yedi ve bir saat kadar uyudu. Uyandıktan sonra soğuk suda yıkanmak istedi.

¹⁷⁸ Claude Cahen, *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, Paris: 1940, s. 431

¹⁷⁹ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 52; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 47-49; Abû'l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 454; Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, s. 229; Claude Cahen, *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, s. 431; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 102-103; Ansbert, *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, s.90; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s. 269; Muhammed Sallâbî, *Eyyûbîler Devleti Selâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, Şerafettin Şenaslan (Çev), İstanbul: Ravza Yayınları, 2018, s. 548; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.13; E.Eickhoff, “Friedrich Barbarossa Anadolu'da”, s.269; Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, s.112; R. Scott Peoples, *Crusade of Kings*, s. 122; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s. 80; Ağırakça, *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, s. 131; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s.77; John Davenport, *Ancient World Leaders Saladin*, s. 67; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s.224; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 167; Jacop G. Ghazarian, *The Armenian Kingdom in Cilicia During the Crusades the Integration of Cilician Armenians with the Latins 1080-1393*, Richmond: Curzon Press, 2000, s. 139.

¹⁸⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 188-189.

Yıkanmasından sonra sadece birkaç gün yaşayabildi. Kral Leon'un adamları ise imparatorun yanına varmak üzere yoldaydılar. Olup biteni öğrendiklerinde askerden kaçtılar ve yerlerine ulaştıklarında durumu efendilerine arz ettiler. Bunun üzerine efendileri bir kalesine girerek orada korunmaya çalıştı. İmparatorun beraberindeki oğlu ise, babası bu memlekete gelmeye başladığı andan itibaren, onu yerine naib tayin etmişti ve onun belirlediği kurallar yerleşmişti. Bu arada ona Leon'un adamlarının askerden kaçtıklarına dair haberler ulaşınca, onlara elçi gönderip yanına çağırdı. Hazır bulunduklarında onlara şöyle dedi:

'Benim babam yaşlı bir kişiydi, bu memlekete gelişi Beyt-ül Makdis'i hac etmek içindi. İmparatoru bu işe şevk eden benim ve bu yolda her türlü meşakkâte göğüs germiş durumdayım. Kim bana itaat ederse iyi eder. Yoksa memleketini hedef almaya başlarım.'

Sonra Leon, imparatorun asker sayısının çokluğunu göz önünde bulundurarak, onunla bir araya gelmenin kendi yararına olacağını düşünüp kendisinden şefkat diledi. İmparatorun beraberinde bulunan asker sayısı kırk iki bin teçhizatlı süvari arz olunurken, piyadelerin de sayılamayacak kadar çok düşünülüyor. Askerleri değişik cins insanlardan oluşup garip bir halktır. Amaçları büyük olmakla birlikte işlerinde kararlı ve korkunç bir siyaset gütmektedirler. Hatta onlardan biri cinayet işlediğinde, cezası sadece bir koyun kesmektir, ona başka bir ceza verilmez. Edinilen bilgiye göre, büyüklerinden biri, herhangi bir hizmetçisini aşırı derecede döverek öldürdüğünde, olaya hüküm vermek üzere papazları toplanır. Hâl ve genel hükmün muktezasına göre başının kesilmesi kararı çıkar. Verilen hükmün icra edilmesi için çok sayıda halk, imparatorun yanına çıkıp nezdinde aracılıkta bulunur; ancak imparator buna iltifat etmez ve hükmü icra eder. Bunun üzerine bu adamlar, kaleye sığınmayı kendilerine haram ederler ve bu olaydan haber veren kişiyi de tehcir etmeye zorlarlar. Bunların tamamı Beyt-ül Makdis için bir hüzdür. Yine anlatıldığına göre onlardan bir grup, uzun bir süre normal elbise giymeden demirden zırh giyişiler içinde kalmaya devam etmişler; ta ki ileri gelenleri karşı çıkıncaya kadar. Bu çeşit sıkıntı, eziyet ve azaba, büyük ve ağır olaylar nedeniyle sabır gösteriyorlardı."

Bu mektup, Alman İmparatorun ölüm haberinin Selâhaddin Eyyûbî'ye ulaşması, Almanların seferdeki askeri yapıları, hukuk anlayışları hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

İmparatorun ani ölümü hem ordusunu hem de Doğu'da büyük bir umutla bekleyen Hristiyanları, hayal kırıklığına uğrattı. Zira Friedrich'in büyük bir ordu ile yardıma geleceği düşüncesi Doğu'daki Frankları cesaretlendiriyordu. Alman İmparatorun ölüm haberini alan Selâhaddin Eyyûbî ve Müslümanlar rahatladılar. Selâhaddin Eyyûbî, Almanları karşılaması için Suriye bölgesine gönderdiği kuvvetleri başka bölgelere kaydırıldı. Her ne kadar Anadolu yürüyüşünde adamlarının bir kısmını kaybetse de Alman ordusu hala hatırı sayılır derecede kuvvetliydi. Ancak İmparatorlarının ölümü cesaretlerinin kaybolmasına neden oldu. Asilzadelerden bir kısmı kuvvetleriyle birlikte Avrupa'ya geri dönmeye karar vererek buldukları ilk gemi

ile yola çıktılar. Diğer bir kısmı ise Silifke veya Tarsus'tan gemilerle Sûr'a gitmeye karar verdiler.¹⁸¹

Ordunun başına Alman İmparatorunun oğlu Schwabenli Friedrich geçti. Schwabenli Friedrich sayısı oldukça azalan, düzen ve disiplinlerini kaybeden ordusu ile birlikte yoluna devam etmeye karar verdi. İmparatorun cesedinin bozulmaması için sirkeye yatırdı. Amacı cesedi Kudüs'e kadar götürmekti. Ancak Schwabenli Friedrich rahatsızlanarak Çukurova'da kalmak zorunda kaldı. Ordu onu bırakarak yoluna devam etti. Fakat İskenderun-Antakya arasında Selâhaddin'in Bagras garnizonu ya da Haleb askerleri tarafından saldırıya uğrayarak ağır kayıplar verdi. 21 Haziran'da Antakya'ya gelebilen Almanlar artık bir ordudan ziyade disiplinsiz bir sürü görünümündeydi. Schwabenli Friedrich iyileşince o da Antakya'ya geldi. Babasının sirkeye yatırılmış cesedinin çürüdüğünü görünce onu Saint Pierre Kilisesine defnetti.¹⁸²

Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin idaresi III. Bohemund'un kontrolünde idi. Batı'dan daha önce yardım istemişti. Alman Haçlılarının geldiği haberi ile büyük mutluluk duysa da Alman ordusunun Antakya'ya gelene kadar büyük kayıplar vermesi, III. Bohemund'un canını sıkıyordu. Ancak III. Bohemund Alman ordusunu büyük bir konukseverlikle karşıladı. Onları şehirde tutabilmek ve kendisine sağlayacakları yardımlarla Haleb'e saldırabilmek umudu ile şehri onlara sundu. Schwabenli Friedrich bu konukseverlikten oldukça memnun kaldı. Alman askerleri ise uzun bir süreden sonra ilk kez dinlenme fırsatı bulmuşlardı ve şehirden ayrılmak istemiyorlardı. Fakat Ağustos ayında Friedrich'in kuzeni Montferratlı Konrad Sûr'dan Antakya'ya gelerek onu, Sûr'a gitmeye ikna etti. Bu durum yardım hayalleri kuran III. Bohemund'un bütün planlarını altüst etti. Alman ordusundan kalan birkaç bin kişi, Ağustos sonlarında Antakya'dan ayrıldı. Selâhaddin Eyyûbî, Cebele, Lazikiye, Hama ve Haleb'teki askerlere Almanların ilerleyişleri esnasında onları yıpratmalarını emretmişti. Bu doğrultuda Müslümanların yaptığı saldırılar neticesinde Alman Haçlıları Trablus'a zorlukla ulaşabildi. Buradan da gemi ile Sûr'a geçti. Böylece büyük umutlarla yola çıkmış olan Alman Haçlıları için bu durum büyük bir hayal

¹⁸¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.14.

¹⁸² Claude Cahen, *La Syrie du Nord à l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, s. 431-432; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.14-15; R. Scott Peoples, *Crusade of Kings*, s.95; Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 140; Malcolm Cameron Lyons & D. E. P. Jakson, *Saladin the Politics of the Holy War*, Chambridge: Chambridge University Press, 1982, s. 331.

kırıklığı oldu. Artık Doğu'daki Frankların tek umudu İngiltere ve Fransa krallarının gelmesiydi.¹⁸³

2.2. İngiltere ve Fransa Krallarının Şahsiyeti

2.2.1. İngiltere Kralı I. Richard'ın Şahsiyeti

Richard, doğuştan İngiliz değildi. Anjou ve Akitanya soyundan gelmekteydi. Ana dili eski Fransızcadı. 8 Eylül 1157'de Oxford'ta dünyaya gelmişti. Başlangıçta komutandan ziyade bir subay olarak yetiştirilerek bu doğrultuda eğitimler aldı. Richard'ın çocukluğunda Akitanya ile bağları bulunuyordu. Zira kendisinin Fransa tahtına geçeceği beklenmediğinden ilerde Fransa'nın güneybatısında yer alan bu geniş topraklarda yönetici olması bekleniyordu. Nitekim Richard 1169 senesinde Fransız Kral VII. Louis'e önce bağlılık yemini etti 1172 yılında ise henüz on beş yaşındayken hem Poitou Kontu hem de Akitanya Dükü oldu.¹⁸⁴

Akitanya, Fransa'nın bereketli ve kültürel olarak zengin bir bölgesiydi. Zira şiir, müzik ve sanat merkeziydi. Böyle bir ortamda yetişmek Richard'ı etkiledi. Gezgin müzisyenleri koruyup kolluyordu. Şiir ve şarkı sözleri yazıyordu. Kendisi de şarkı söylemeyi seviyor, ayrıca her türlü müzikten hoşlanıyordu.¹⁸⁵ Richard Latinceyi oldukça iyi biliyordu. Charlemagne zamanında İspanya'da Müslümanlara karşı yürütülen mücadeleye verdiği destek onun ününü arttırmıştı. Ancak hâkimiyetinde bulunan Akitanya'da iç savaşlar yaşanmaktaydı. Özellikle bölgede Lusignan sülalesi gibi bağımsızlığına düşkün sülaleler yaşamaktaydı. Ancak tüm bunlara rağmen bölgesinde iyi bir yönetici oldu. 1170 ve 1180'li yıllarda hem kendi topraklarındaki ayaklanmaları bastırdı hem de Toulouse bölgesinden bazı toprakları ele geçirerek, Dukalığın sınırlarını genişletti. Verdiği mücadeleler sayesinde kuşatma alanında askeri deneyimler kazandı. Tüm bunlarla beraber Richard ilk yıllarda Angevin hanedanının içerisindeki karmaşık ve değişken iktidar kavgalarına şahit oldu. Richard ve kardeşleri babalarına karşı birleşerek, Angevin mirasına sahip olmak için mücadele ettiler. 1173'de Richard ve kardeşleri babalarına karşı büyük bir isyan başlattılar. 1183'de Richard'ın abisi genç Henry bir ayaklanma sırasında öldü. Böylece Richard, II.

¹⁸³ Claude Cahen, *La Syrie du Nord à l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, s. 432; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.15; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 152;

¹⁸⁴ Ralph V. Turner, Richard R. Heiser, *The Reign of Richard Lionheart Ruler of the Angevin Empire 1189-99*, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2003, s. 17; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s.381-382.

¹⁸⁵ John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 225.

Henry'nin en büyük oğlu ve tahtın vârisi konumuna geçti. Ancak bu durum süregelen anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak yerine daha da alevlendirdi. Nitekim II. Henry Akitanya'yı küçük oğlu John'a bırakmak niyetindeydi. Bu sebeple Richard babasına karşı mücadele etmek zorunda kaldı ve bunda da başarılı oldu.¹⁸⁶

Richard'ın dış görünüşü ve kişilik özellikleri ile ilgili olarak IPGRR'nin¹⁸⁷ verdiği bilgilerde övgü dolu bir dille kullanılmıştır:

“Richard, uzun boylu ve oldukça zarif görünen biriydi. Kızıl ve sarı karışımı sakalları vardı, bacakları esnek ve düzdü; uzun kolları ise kılıç taşımaya hiç müsait olmamakla birlikte kılıç kullanacak kadar güçlü de sayılmazdı. Tüm bunlara karşın uzun bacakları bedeninin geri kalanı ile uyumluydu. Yetki sahibi olmaya gayet uygun bir görünüşü vardı. Tavrı ve tutumunun ılımlı olduğunu da söylerlerdi. Soylu olmasından daha çok, sahip olduğu o yüksek erdemi sebebiyle, övgüye layık görülürdü. Peki, neden böyle bir adamı övmek için bu derece büyük bir çaba sarf ediyoruz? Birilerinin övgüsüne de ihtiyacı yok; o muktedir olduğu için övgüye değer biridir ki bu durum bizzat övgüyü de beraberinde getirir. Hem yüce gönüllülük hem de güç bakımından diğerlerinden üstün gelmekteydi. Savaşlarda sergilediği başarısı unutulmamalıdır. Her ne kadar göz kamaştıran şöhretinin tasviri gölgede bırakılmış olsa da onun bütün icraatları muhteşimdi. Ne mutlu ona! Eğer bu görkemli başarılarını, sırf muhteşem olduğu ve düşmana köle olmaktansa erdeme tutsak olmayı yeğlediği için, arkasından nifak tohumları ekerek onun hakkında kötü niyetli düşünen birileri hiç olmadıysa, bu adam gerçekten de saygı görmelidir.”

Annesinin mensubu bulunduğu Poitou hanedanının bazı karakteristik özelliklerini almıştı. Annesi Elenor'un sarayında nezaket ve zarafeti öğrenmişti. Hal ve tavırlarıyla çevresindekileri etkileyebiliyordu. Cesur biriydi ancak hayalperest eğilimleri vardı. Dostları ve yanında bulunan çalışanları, hizmetkârları ona saygı ile bağlıydılar. Babasından savaş sanatını öğrenmişti. Babası gibi onun da ateşli bir mizacı vardı. Ancak ne babası gibi siyasi bir zekâyâ ve idare konusunda bilgiye ne de annesi Elenor'a özgü akliselimliğe sahipti. Hırslı ve bencil bir yapısı vardı. Annesi tarafından çok ilgi ve sevgi gördüğünden annesini çok sevmekle birlikte, babasından nefret ediyordu. Erkek kardeşlerine güvenmezdi. Ancak en küçük kız kardeşi Joanna'yı severdi. Desteklediği bir durum ile ilgili ateşli bir taraftar olsa da sadık olmayan ve kendisine güvenilmeyen bir yapısı vardı. Cömertlik gösterişi yapmayı, gereksiz yere sarfiyatta bulunmayı severdi. Ancak paraya karşı açgözlü idi. Enerjik bir yapısı vardı. İçinde bulunduğu bir göreve karşı ateşli bir ilgi duymasının yanında başka sorumluluklarını unuturdu. Bir şeyi organize etmeyi sever ancak idare işlerinden

¹⁸⁶ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 382-383.

¹⁸⁷ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 144.

sıkılırdı. Bütün dikkatini üzerinde toplayabildiği tek şey askerlik sanatı idi. Savaşta iyi bir kumandandı. Bu sırada 33 yaşında olup kuvvetli, parlak bir şahsiyete sahipti. Onun şöhreti doğuya kendisinden önce ulaşmıştı.¹⁸⁸

Resim 12: İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard¹⁸⁹

¹⁸⁸ T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, New York & London: 1889, s.6-8; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s.30-31; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 154.

¹⁸⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 153.

Resim 13: Arslan Yürekli Richard'ın Mührü ¹⁹⁰

2.2.2. Fransa Kralı Philip Augustus'un Şahsiyeti

Kral Philip sert, cahil, riske girmekten imtina eden biriydi. Richard'tan sekiz yaş küçük olmasına rağmen on yıldır kraldı. Dağınık saçlara sahip olup gözünün biri görmüyordu. Cesur bir kral değildi. Aniden sinirlenebilen bir yapıdaydı. Zevkine düşkün bir mizacı vardı ama ihtiraslarını gizleme konusunda ustaydı. Ne manen ne de madden gösterişi sevmezdi. Bu nedenle de sarayı ihtişamdan yoksun ve sadeydi. İyi bir eğitim almamıştı ve güzel sanatlara hiç ilgi duymazdı. Bununla beraber bilgili kişilere saygı duyar ve onları yanında tutmaya özen gösterirdi. Sivri ama aynı zamanda esprili bir dil kullanırdı. İleri görüşlü ve sabırlı bir politika anlayışı vardı. Ancak sözünde durmayan kurnaz, hilekâr bir yapısı vardı. Philip acımasız, vicdansız biriydi. Ancak Richard'ın aksine onun sorumluluk duygusu daha gelişmişti. Görünüşü çirkindi. Doğu Franklarının gözünde büyük bir itibara sahipti. Çünkü Doğu'daki Frankların mensubu olduğu ailelerinin yurtlarının asıl hâkimi Philip idi. Ayrıca

¹⁹⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

Filistin'i ziyaret eden Haçlıların çoğu kendi vassalleriydi. Ancak Doğu'daki Franklar, cesareti, etkili tavırları nedeniyle Richard'ı daha fazla takdir ediyorlardı.¹⁹¹

2.3. İngiltere ve Fransa Krallarının Haçlı Seferi

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Fransa kralı II. Philip Augustus ile İngiltere Kralı II. Henry, haçı yıllar önce, 22 Ocak 1188'de kabul etmişlerdi. Ancak aralarındaki savaş nedeniyle ikisi de ülkesini terk etmek istemiyordu. Bu iki kralla bir görüşme yapan Sûr Başpiskoposu Josias, dokunaklı konuşmasıyla kralları etkilemiş ve sefer için ikna etmişti. Gelişen süreçte II. Henry ölmüş ve I. Richard İngiltere Kralı olmuştu. Philip ve Richard aralarında anlaşarak, beraberce sefere çıkmaya karar vermişlerdi.

Bu doğrultuda iki kral, ekonomik olarak hazırlıklara başladı. II. Henry öldükten sonra Richard vergilerin toplanması konusunda çaba sarf etmeye devam etti. Bu çabasında da başarılı oldu. Richard ve Philip sefer süresince askerlerin ücretlerini ödemekle yükümlüydüler. Toplanan paranın tatmin edici olması, ordunun moralini arttırıyordu. Richard, İngiltere'de toplanan vergilerin yarısından fazlası olan yaklaşık 14.000 sterlini, sefer için gerekli alet edevat ve erzak için harcayarak; 60.000 at nalı, 14.000 kesilmiş ve kurutulmuş domuz, çok miktarda fasulye, peynir gibi gıda malzemeleri ile binlerce ok ve yay aldı.¹⁹²

Philip Augustus ise vergi toplama hususunda Richard kadar başarılı olamadı. Norman istilalarından bu yana Fransa kralının güçlü bir otoritesi yoktu. Bununla beraber İngiltere gibi güçlü bir merkezi ve idare yapısı yoktu. 1188'in Mart ayında vergi toplamayı kabul etmiş olsa da sonrasında bu vergiyi geri çekmekle kalmadı, uyguladığı için özür bile diledi. Bu nedenle Fransa sefere çok daha az miktarda bir hazine ile katıldı.¹⁹³

Richard ve Philip Doğu'ya gemilerle gitmeye karar vermişlerdi. Dolayısıyla deniz yolculuğu esnasındaki tehlikelerin farkındaydılar, bu sebeple Richard 1190'da disiplinsiz hareketler için bazı tedbirler aldı. Buna göre: Eğer bir asker, birini öldürürse öldürdüğü kişinin cesedine bağlanarak denize atılacak, eğer karada öldürmüştse o zaman cesede bağlanıp yakılacaktı, birini bıçaklarsa bıçakladığı eli kesilecek veya birine yumruk atmışsa üç kez denize batırılıp çıkartılacaktı. Hırsızların ise saçları

¹⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 31-32; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

¹⁹² Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s.391-392.

¹⁹³ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 392.

kazınarak ziftle sıvanıp kaz tüyüne bulanacaktı böylece fark edilmeleri sağlanmış olacaktı. Bir kişi eğer birine küfür eder veya o kişiyi taciz ederse o kişiye bir miktar gümüş ödeyecekti.¹⁹⁴

4 Temmuz 1190'da iki kral Vézelay'dan yola çıktılar.¹⁹⁵ Richard'ın askerlerinde beyaz haç varken Philip'in askerleri kırmızı haç taşıyordu. Richard filosunu, Marsilya'da kendisiyle buluşmak üzere daha önce yola çıkarmıştı. Kendisi de hâkimiyeti altında bulunan bütün bölgelerin kara kuvvetlerini yanına aldı. Vézelay'dan ayrılırken yaklaşık 6.000 askeri vardı ancak bu sayı Avrupa'dan hareket etmeden önce 17.000'i bulacaktı.¹⁹⁶ Philip'in ordusu İngilizlerin ordusundan daha küçüktü. Zira Philip'in vassallerinin birçoğu daha önceden Doğu'ya gitmişti. Fransız ordusu Vézelay'dan Lyon'a doğru ilerledi. Az bir mesafe ile arkalarından İngiliz ordusu gelmekteydi. İlk sıkıntı Rhône köprüsünde yaşandı. Bu köprü ahşap yapıda, büyük ağırlıkları taşıyamayacak, dayanıksız bir köprüydü. Zira Fransızların geçişinin ardından, İngiliz askerleri geçerken çöktü. Krallar köprü'nün çöküşünden önce geçmişti. İngiliz askerlerden bir kısmı burada hayatını kaybetti. Ayrıca geçiş için gerekli araçların gelişinin beklenmesi de zaman kaybına neden oldu.¹⁹⁷

IPGRR,¹⁹⁸ köprü'nün çöküşü ve yaşananları şu şekilde aktarmaktadır:

“Dört bir yandan akın akın toplanan devasa kabile, tehlikeyi yeterince kestirmeden hızla kendisini Rhône köprüsüne atınca, ani yüklenmeden ötürü bu kısmı üstündekilerle birlikte çöktü. Bu uçurum timsali köprüden yüzlerce insan gürül gürül akmakta olan tehlikeli sulara düştü; öyle ki bu yükseklikten düşen birinin sağ çıkması da ihtimal dışıydı. Fakat yardım çığlıklarıyla düşenlerin arasından, şükürler olsun ki, bunca tükenmişliğe rağmen sudan iki kişiyi sağsağlim çıkarabildiler. Geri kalanların ise bedenleri sulara gömüldü. Ruhları da onlara merhametli kollarını açmış olan İsa'nın yanına gitti. Bir süre sonra dehşete kapılmış bir şekilde herbiri Rhône'yi nasıl geçeceklerinin hesabını yapıyorlardı ki bu sırada tüm umutlarını yitirdiler. Param parça olmuş köprü geçmelerine müsaade etmemek konusunda ısrarcıydı. Bu durumun anlaşılması üzerine sabırla beklemete olan Kral Richard olabildiğince hızlı bir şekilde topladığı sandalları köprüye yönlendirdi. Gereken tüm ihtiyaçları sağlayacak kadar hazırlık yapıp, her türlü sıkıntı ve zorluğa rağmen oraya vardı. Bu nedenle kral ve ordusu üç günlük bir gecikme yaşamış oldu. Bir kısmı Marsilya limanına kadar, bir kısmı Venedik'e, bir kısmı da Cenova'ya ulaştı. Çoğu

¹⁹⁴ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II s. 140-141; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 392-393.

¹⁹⁵ Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 141; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 188-189.

¹⁹⁶ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 393.

¹⁹⁷ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 176; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s.81; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 14.

¹⁹⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 152.

da iki kralın bir araya geldiği Messina limanına geldi. Üç gün sonra kral buradan ayrıldı ve köprü de aynı gün içinde tümüyle çöktü.”

Lyon’dan sonra iki kral ayrıldı. Philip ordusunu güneydoğu istikametinde Alpler’den geçirerek Nis şehrine geldi. Buradan kıyı yolu boyunca Cenova’ya doğru ilerledi. Richard ise Marsilya’ya giderek daha önce göndermiş olduğu, İngiltere, Normandiya, Bretanya ve Akitanya’dan sağladığı 100 gemiden¹⁹⁹ oluşan filosuyla 22 Ağustos’ta buluştu. Richard, ordusunun bir kısmı buradan, Canterbury Başpiskoposu Baldwin kumandasında Filistin’e yelken açtı. Richard, ana ordusu ile Sicilya’da Messina Limanı’na gitmek üzere yola çıktı. Orada Fransızlarla tekrar birleşecekti.²⁰⁰ Richard’ın Messina’ya gidiş güzergâhı, IPGRR’de²⁰¹ şu şekilde verilmiştir:

“(…) Lyon’dan ayrılıp Viaria üzerinden Alba Ripa’ya sonra Galaure dağına ardından aziz Bernard de Romanslı’a oradan da Valence’ye, Lorient’a, Paleys’e ve aziz Paulus eyaletine geçtik. Buradan Drague Dağı üzerinden Orange’ye ulaştık. Sorgre Dağını aşarak Avignon yakınlarındaki Dumpas’a geldik. Ardından Senaiz’e, Salus’a ve deniz kenarına kurulmuş olan Marignan’a, buradan da üç hafta kaldığımız Marsilya’ya daha sonra denizden geçtik (Hz. Meryem’in göğe yükselme yortusu gününde, kral Eichard’ın birinci yılında) (16 Ağustos 1190) sağımızda Sardunya solumuzda Korsika olmak üzere iki adanın arasından geçtik. Burada geniş bir boğaz vardı. Biraz sonra biri Vulcano diğeri de Strango diye adlandırılan iki yanar dağın arasından ilerleyip, pek tehlikeli olan Farus Nehri’ni geçtik. Sonunda Messina kentine vardık. Kral Richard’ın önden yolladığı donanma da çoktan gelmişti.”

Richard ve Philip seferi ilk planladıkları zaman, Richard’ın kız kardeşi Joanna ile evli olan Sicilya Kralı II. Guillaume, Haçlı orduların Sicilya’da toplanmasını istemişti. Ancak kralın 1189’da ölümü Sicilya’nın sefer için planlarını zora soktu. Zira II. Guillaume’nin çocuğu yoktu. Bu durumda II. Guillaume’nin varisesi, Alman İmparator Barbarossa’nın büyük oğlu Hohenstaufenli Henry ile evli olan, halası Konstanza oluyordu. Ancak Sicilyalıların birçoğu Almanların İtalya’yı ele geçirmesinden endişe duydu ve Papa III. Clemens tarafından desteklenen bir entrika ile ölen kralın gayri meşru kuzeni, Lecce Kontu Tankred tahta çıktı.²⁰² Bu sırada Sicilya’da Müslümanlar ayaklanmış ayrıca Almanlar, İtalya’daki topraklarına girmişti.

¹⁹⁹ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 393-394.

²⁰⁰ Benedict of Peterborough, *Gesta Regis Henryci Secundi Benedicti Abbatis*, II, s. 111-115; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 158-160; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 176; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 32; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s.81; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 14; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 57; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s.83; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 171; Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, s. 223.

²⁰¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 153.

²⁰² John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 172.

Bu durum karşısında Tankred Filistin'deki birliklerini ve gemilerini geri çağırması ancak bu sayede düşmanlarını yenebilmişti. Tüm bunlardan dolayı sefere katılacak durumda değildi.²⁰³

Philip Ağustos ayı sonlarına doğru Cenova'dan hareketle, İtalya kıyısı boyunca rahat bir deniz yolculuğunun ardından 14 Eylül'de Messina'ya ulaştı. Gösterişten hoşlanmadığından sakin bir şekilde şehre girdi. Ancak Tankred onun saygı gösterileriyle karşılanmasını emretmişti ve bu şekilde saraya yerleştirildi. Richard deniz yolculuğundan pek hoşlanmıyordu. Bu nedenle de donanmasını ve ordusunu Messina'ya gönderdi. Kendisi de kara yolu ile devam etmeye karar vererek küçük bir kuvvetle Cenova, Pisa ve Ostia üzerinden Salerno'ya oradan da 3 Ekim'de Messina'ya vardı. Gösterişli bir şekilde şehre girdi.²⁰⁴

2.3.1. Richard ile Sicilya Hâkimi Tankred Arasındaki Anlaşmazlık

Richard İtalya içlerinden geçerken, Tankred'in iktidara gelmesiyle kralın dul eşi Joanna'nın has arazisini elinden aldığını hatta kız kardeşini hapse attığını duydu. Tankred bununla da kalmamış II. Guillaume'nin kayınpederi II. Henry'e bırakmış olduğu değerli eşyalardan oluşan mirasına da el koymuştu.²⁰⁵ Bu durum Richard'ı oldukça öfkelenirdi. Richard Messina'ya varmadan henüz Salerno'da bulunurken Tankred'e elçiler gönderip kız kardeşini derhal serbest bırakmasını ayrıca ona ait olan has arazilerin geri verilip, kendisine bırakılan mirası da iade etmesini istedi.²⁰⁶

Bu taleplerle birlikte Richard'ın gelişi, Tankred'i endişeye düşürdü. Richard'tan korktuğu için onu Messina surlarının dışında bir saraya yerleştirdi. Tankred, Kraliçe Jane'i büyük bir maiyetle birlikte Richard'ın yanına göndererek has araziler ve miras için para teklifinde bulundu. Philip iki taraf arasında aracılık olup sorunların barışçıl yollarla hallolmasını istiyordu. Ancak Richard'ın böyle bir niyeti yoktu. Öfkesi dinmemiş olacak ki Bergana şehrini zapt ettirmek üzere Messina Boğazı'na, askeri birlikler gönderdi.²⁰⁷ Kısa zamanda yerli halk ile Haçlılar arasındaki

²⁰³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 32-33.

²⁰⁴ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 158-160; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 33.

²⁰⁵ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 184; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s.58-59; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s.81

²⁰⁶ Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 82; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s.29.

²⁰⁷ Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 142; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s.82.

çatışmalar büyüdü. Bu yaşananlar üzerine Fransa Kralı Philip, Messina Başpiskoposu ve şehirdeki Sicilyalı asilzadelerle beraber Richard'ın yanına giderek onu yatıştırmak istediler. Tam anlaşmaya varılacakken bir grup şehirli Richard'a küfür etti. Bu durum üzerine Richard büyük bir öfkeyle toplantıyı terk etti.²⁰⁸

Richard birliklerinden tekrar şehre saldırmalarını istedi. Birkaç saat içerisinde Messina zapt edildi. Ayrıca şehrin birçok yeri yağmalandı. Limana demirlemiş olan Sicilya filosu ateşe verildi. Tankred bu olanlar karşısında dehşete düştü. Bir taraftan Almanlar topraklarını işgal için hazır beklemekteydi diğer taraftan da kendi vassallerine güvenmiyordu. Çaresiz Richard ile anlaşma yoluna gitti. Joanna'yı serbest bırakarak, Richard'a miras ve araziler için 40.000 altın vermeye razı oldu. Altını gören Richard yumuşadı ve aralarında anlaşma sağlandı. Böylece Richard da yağma esnasında el koymuş olduğu yerli halkın mallarını iade etti.²⁰⁹

IPGRR,²¹⁰ anlaşmayla ilgili olarak yaşananları şu şekilde dile getirmiştir:

“Son derece karmaşık bir durumda, Kral Tankred, anlaşmazlığın daha da uzamasından kaynaklanacak bir tatsızlığın ihtimalini göz önünde bulundurarak, istediğini elde edinceye kadar yumuşamayacağını bildiği Kral Richard'ın yanına soylulardan seçtiği elçileri barış için yolladı. Onu sinirlendirerek kendi halkını tehlikeye atmak istemediğini uygun bir dille izah ederek anlaşma yapmaya ikna etmek istedi. Uzlaşmaya varmak için para gerekirse diye de kendisini hazırlamıştı. Kral Richard'ın kardeşi Sicilya Kraliçesi'nin çeyizi için 20.000 ons altına ek olarak, Britanyalı yeğeni Arturus (Arthur) ile evlenecek olan güzel ve bir o kadar da becerikli kızının düğünü için de eğer isterse, bir o kadar altın daha verecekti. Bu teklifi Kral Richard kabul edince, her iki tarafın da elçilerinin hızlı davranması sayesinde bütün işler yoluna koyuldu. Söz verildiği gibi 40.000 ons altının hepsi verildi. Kraliçe de Kral Richard'a teslim edildi. Sözlü olarak yapılan barış anlaşması kâğıt üzerinde de onaylandı. Bu şekilde bütün karmaşa son buldu (11 Kasım 1190). Kral Richard beklediği türden bir memnuniyetle karşılaşınca, Kral Tankred'ten aldığı paranın tamamının eşit olarak bölüştürülmesi gerektiğine ve kardeşinin çeyiz parasının da aynı şekilde pay edilmesine karar verdi. Üstelik anlaşma da böyle bir kural olmamasına rağmen bunu tüm cömertliğiyle yapmak istedi. Böylece hem belirli bir şöhret ve yetkinliğe erişti hem de kendisinden nefret edenlerin, bir ölçüde, kinini yok etti. Öte yandan Rothomagus (Rouen) Başpiskoposu saygı değer Walterus'un (Walter) kararıyla, ele geçirilen şehirlerden altın, gümüş ya da birimi farketmeksizin para yağmalayanların, bunları tamamen geri teslim etmezse aforoz edileceği bildirildi. Böylece alınan her şey büyük bir tedirginlik içinde geri yerine koyuldu. Bunun sonucunda bir barış ortamı sağlanmış gibi görünüyordu. Halk güvende olmanın verdiği mutluluğa, göçmenler de barışın sağladığı dinginliğe kapıldılar. Kentin durumu güvenli bir hale getirildi. Barış karşıtları için de yeni ceza yasaları oluşturuldu. Vatandaşlar ile göçmenler arasında ne bir sıkıntı ne de bir

²⁰⁸ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 185-186.

²⁰⁹ Charles Forge *Richard the First and the Third Crusade*, London: 1970, s. 80; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 35; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 33-35; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

²¹⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 169-170.

tatsızlık çıkmaz oldu, herkes oldukça mutluydu. Her şey bu anlaşma ile yenilendi. Yiyecekler ve yemler hem insanlar hem de atlar için uygun fiyatlarda satıldı. Kralın dostluğu tazelendi ve adaletin yerini bulmasıyla herkesin inayeti sağlanmış oldu.”

IPGRR,²¹¹ ayrıca Fransa Kralı’nın, Richard’ın başarılarını kıskandığını ifade ederek, şu sözlere yer vermiştir: “(...) Ancak Fransa kralı, o dost canlısı görünüşünün altında, uzun zamandır ısrarla sebat ettirdiği rekabet duygusunu barındırmaktaydı. Öyle ki kral Richard’ın her başarısını kıskanan onun sinsi aklında tam anlamıyla kurnaz bir tilki yatmaktaydı.”

Tankred ile Richard anlaşmaya vardıldıktan sonra, bu defa seferin bundan sonraki aşamasında yapılacaklar ile ilgili konuşmak üzere, 8 Ekim’de Philip ile Richard bir araya geldiler. Burada erzak fiyatlarının kontrolünü sağlayacak bazı önlemler aldılar. Ayrıca her şövalyenin sahip olduğu paranın yarısının sefer ihtiyaçları için harcanmasına karar verdiler. Kumar oynamak, şövalyeler ve okuryazar memurlar dışında, herkese yasaklandı. Ancak bu kişiler de haddinden fazla kumar oynarsa onlar da cezalandırılacaklardı. Hac seyahati boyunca yapılacak tüm borçların ödenmesi zorunlu oldu. Ruhaniler de alınan bu kararları onaylayarak, aksine bir davranışta bulunana aforoz edecekti. Ayrıca yapılacak fetihler iki kral arasında eşit taksim edilecekti²¹²

İki kral sefer ile ilgili kararlarda oldukça kolay anlaşabiliyordu. Ancak onların arasında başka bir sorun daha vardı ve o sorun da burada tartışıldı. Kral Philip’in kız kardeşi Alice, henüz beş yaşındayken Richard ile evlendirilmek üzere İngiltere krallık sarayına gönderilmiş ve Richard ile nişanlandırılmıştı. Ancak Richard, Alice ile evlenmeyi istemiyordu. Zira saraya gelen Alice ile Kral II. Henry gereğinden fazla samimiyet kurmuş bu da zamanla çirkin dedikodulara sebebiyet vermişti. Bu evliliğe karşı çıkan bir diğer kişi ise Richard’ın annesi, Kraliçe Eleanor idi. Zira o da en sevdiği oğlunu, kocasıyla dedikodusu çıkan bir kadınla evlendirmek istemiyordu. Eleanor oğlunun Navarra Kralı’nın kızı Berengaria ile evlenmesini istiyordu. Bu konuda da Richard’ı ikna etmişti. Philip, Messina’da bu meseleyi tekrar gündeme getirerek Richard’tan Alice ile evlenmesini istedi. Ancak Richard, Alice’nin bu kötü şöhretini dile getirip bunu reddetti. Bu durum iki kral arasında soğukluğa neden oldu. Bunun

²¹¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 170.

²¹² T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 37-39; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 35; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 187; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

üzerine Philip bir an önce Doğu'ya hareket etmeyi düşündü ancak mevsimin kış olması nedeniyle yola çıkmanın doğru olmayacağı kanaatine vararak, Kış Messina'da geçirmeye karar verdi.²¹³

2.3.2. Richard ve Philip'in Sicilya'dan Ayrılışları

Kış mevsimini Messina'da geçiren krallar, ilkbaharın gelmesiyle yollarına devam etmek için hazırlıklara başladılar. Richard, Catania'ya giderek, Sicilya Kralı Tankred'i ziyaret ederek ona ebedi dostluk vaat etti. IPGRR,²¹⁴ bu buluşma ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“O sıralarda Palermo'da olan Kral Tankred, Kral Richard'ın başarılarına ve görkemli şöhretine hiç aldırış etmeden, onun yanına soylulardan oluşturduğu elçiler gönderip Catina (Catania) kentinde görüşmeye davet etti. Onun yüzünü, eşsiz erdemini, dillerden düşmeyen şöhretini ve hayranlık uyandıran yüce gönüllülüğünü bizzat görmek için can atıyordu. Catina (Catania) kenti, Messina ve Palermo'nun tam ortasındaydı. Kral Richard daveti kabul edip, yanında en soylu vatandaşlarıyla kendinden emin bir şekilde ilerleyerek söylenen yere doğru yaklaştı. Buluşma noktasına vardıklarında, her iki tarafta birbirlerinin gelmesine çok memnun oldu. Karşılıklı teşekkür dileklerini iletmede hiç gecikmediler. Samimi bir şekilde anlaşıp aralarındaki barışın daimi olmasını dilediler. Krallık ihtişamlarına yakışacak şekilde karşılıklı hediyeleştiler. Daveti sonlandırıp ayrıldılar. Kral Tankred Palermo'ya, Kral Richard'ta Messina'ya döndü.”

Aslında bu görüşme IPGRR'da abartılı olarak anlatılan Tankred'in, Richard'a duyduğu hayranlıktan dolayı değil, bizzat Tankred'in kendi hâkimiyetinin tehlikeye girmemesi adına yapılmış olan bir girişimdir. Zira daha önce bahsettiğimiz sebeplerle Tankred, Richard ile herhangi bir itilafa düşmeme ve yapılan barışı koruma gayretindedir.

Philip ise bu ittifaktan endişelendi. Hızlı bir şekilde Taormina'ya giderek onlara katıldı. Philip, Richard ile arasının bozulmasını istemiyordu ve bu nedenle de onunla yaşadığı tüm anlaşmazlıkları bir kenara bırakmaya karar verdi. Bu doğrultuda da Richard'a kiminle evlenmek isterse onunla evlenmesine razı olduğunu bildirdi. Artık Philip, kendi kız kardeşi Alice ile Richard arasında bir evliliğin

²¹³ Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 85; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 195; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 36; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155; Charles Forge *Richard the First and the Third Crusade*, s.83; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 61; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Curusaders*, s.83; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templarin the Crusades*, s. 174.

²¹⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 170-171.

gerçekleşemeyeceğinin farkına varmıştı. Bu nedenle nişanın bozulması için Richard'ın kedisine 10.000 mark ödemesine razı oldu.²¹⁵

Philip, Doğu'ya girmek için limandan ayrılınca Richard, Kraliçe Elenor ile Berengaria'yı Messina'ya getirtti. Elenora, oğlunun yanında üç gün kalarak buradan, Papalık Sarayında Richard'ın bazı işlerini çözmek için, Roma'ya gitti. Oradan da tekrar İngiltere'ye döndü. Berengaria ise Richard'ın kız kardeşi Joanna ile birlikte Messina'da kaldı.²¹⁶

Richard hazırlıklarını tamamlamasının ardından Messina'dan ayrıldı. Tankred, Richard ile arasını düzeltmişti hatta onun desteğiyle kendi hâkimiyetini güvencede tutuyordu. Dolayısıyla Richard'ın gitmesi Tankred için kötü oldu. Zira Richard'ın yola çıktığı gün, daha önce bahsettiğimiz üzere, bir entrika ile Konstanza'nın kocası Hohenstaufenli Henry'i saf dışı bırakarak, Tankred'i Sicilya Kralı ilan eden Papa III. Clemens öldü. Dört gün sonra da Cosmedin'de Santa Maria kardinali, III. Coelestinus Papalığa seçildi. Hohenstaufenli Henry Roma'da bulunuyordu ve III. Coelestinus'un ilk yaptığı iş, Hohenstaufenli Henry ile Sicilya Kraliçesi Konstanza'yı imparator ve imparatoriçe ilan etmek oldu.²¹⁷

Fransız filosu 30 Mart 1191'de Messina'dan ayrılmıştı.²¹⁸ Sûr'a gelene kadar yolculukları sorunsuz geçti. Philip'in kuzeni ve Sûr hâkimi olan Konrad, kralı sevinçle karşıladı. Buradan ordusuyla birlikte 20 Nisan 1191'de kuşatma altında olan Akkâ'ya geldiler.²¹⁹ Fransa Kralı çok büyük bir kuvvetle gelmedi. Bahaaddin bin Şeddad, Fransa Kralı'nın altı büyük gemi ile geldiğini, gemilerde; asker, yiyecek, silah, at ve ihtiyaç duydukları alet edevatlarının bulunduğunu ve bu durumun Akkâ'daki Haçlılara moral olduğunu söylemektedir.²²⁰ Philip kuşatma için gereken alet edevatı yeniden düzenleyerek, 30 Mayıs 1191'de yedi büyük mancınık inşa ettirdi. Bununla beraber Pisalıların tekerlekli savaş kuleleri bulunuyordu. Bu kulenin birinci katı ahşap, ikinci

²¹⁵ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 395.

²¹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 37.

²¹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 37.

²¹⁸ Richard of Devizes, *The Chronicle of Richard of Devizes: Concerning the Deeds of Richard the First, King of England: Also Richard of Circencester's Description of Britain*, J. A. Giles (Çev.), London: 1841, s. 26.

²¹⁹ İbnü'l-Esir Kralın Akkâ'ya gelişini 9 Nisan olarak kaydeder. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 60-61.

²²⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 232-233; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, London: The Univesity of Wisconsin Press, 1969, s. 67.

katı kurşun, üçüncü katı demir ve dördüncü katı bakırla kaplıydı. Mancınıklar ve bu kuleden atılan taşlarla surlar dövülüyordu. Zor durumda kalan Akkâ'daki Müslümanlar Selâhaddin'den taarruza geçmesini istedi. Selâhaddin Eyyûbî bir karşı saldırı ile Haçlıların saldırı gücünü kırdı. Müslümanlar Haçlı mevzilerine yaklaşıp geceleri baskınlar düzenliyor bunun sonucunda da mevzilerden insan ve hayvan kaçırıyorlardı. Selâhaddin Eyyûbî de Haçlılara daha da yaklaşmak için karargâhını Tell el-İyâziyye taşıdı. Böylelikle Haçlılar ne zaman Akkâ'ya saldırıya geçse kendisi de Haçlılara saldırma imkânı buluyordu.²²¹ Bu gelişmeler üzerine Philip, surlara saldırmak için Ricard'ın gelişini bekledi.²²²

Richard, Fransız filosunun ayrılmasından sonra, 10 Nisan 1191'de büyük filo ile Messina Limanı'ndan ayrıldı. Richard gemilerde sadece askerleri, atları değil aynı zamanda hazinesini, kuşatma ekipmanlarını ve gerekli gıda malzemelerini taşımaktaydı. Keşif ve savaş için tasarlanan bu gemiler kadirga ve sandallardan oluşmaktaydı.²²³ Deniz yolculuğu, Fransız Kral Philip'in yolcuğunun aksine biraz sıkıntılı geçti. Messina Limanı'ndan ayrıldıklarının üçüncü günü 12 Nisan'da bir fırtına çıktı. Buna rağmen Richard filosunun büyük bir kısmını koruyabildi. Gece olunca diğer gemilere rehberlik etmesi amacıyla; kralın gemisinin ana direğine bir ışık asıldı. IPGRR,²²⁴ Girit'e kadarki deniz yolculuğunun bu kısmında yaşananları ve Haçlıların duydukları endişeyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Birdenbire rüzgârın dindiğini fark edince, Calabria ve Gibellus (Gibel) Dağı arasında demir atıp oldukları yerde beklemek zorunda kaldılar. Ertesi gün Cena Domini (İsa'nın akşam yemeği) gününde (11 Nisan 1191), Hz. İsa ardiyesinden bir rüzgâr çıkarıp yolladı; bu rüzgâr bütün gün devam etti. Fakat pek yeterli olmasa da donanmanın biraz kımıldamasını sağladı. Bir sonraki gece ise hepten dindi. Parasceuses (Paskalyadan önceki Cuma) (12 Nisan) aksi bir rüzgâr sola doğru esmeye başladı. Deniz en derinden kabarıp çok yükseklerle taşıyordu. Dalgalar şiddetle çarpıyor, fırtına büyüyordu. Çarpan dalgaların gürültüsü ve rüzgârın şiddeti, çatırdayan geminin içindeki herkeste hiç de az olmayan bir korku uyandırdı. Hırçın rüzgârlar denizcilere tümüyle zorluk çıkardı. Durmadan sallanan gemileri zapt etmek hiç mümkün değildi; ne yapacaklarını şaşırmışlardı. İplerin kopmasıyla yelkenler kontrolsüzce savruldu. Artık dünyevi yardımlarından umutlarını kesip Tanrı'ya el açmışlardı. İnsani acizliklerinin el verdiği kadarıyla, o gün herkes için gayr-ı layık olduğu

²²¹ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 151-152.

²²² İbnü'l-Esir de tıpkı Bahaaddin bin Şeddad gibi Fransa Kralı Philip'in az bir kuvvetle Akkâ'ya geldiğini ve yanında sadece altı büyük şilep bulunduğundan bahsetmektedir. Bununla beraber kralın gelişinin Haçlıların moralini yükselttiğini söylemektedir. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 60-61; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 88; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 38; ; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 155.

²²³ Christopher Tyerman, *England and the Crusades 1095- 1588*, s. 82; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 143.

²²⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 177-179.

ölümü göze alan Salvator’umuzun (Kurtarıcı) nezdinde, tüm olup bitenlere sabırla katlanmaya çalıştık. Gemiler birbirlerinden farklı yönlere dağıldılar. Sürekli sallanmaktan kaynaklanan mide bulantısı üstüne bir de soğuk algınlığının eklenmesi ile hasta olan insanlar, tehlikeyi bile umursamaz oldular. Akşama doğru rüzgâr sakinleşti, denizin öfkesi de biraz olsun yatıştı. Rüzgâr tam da istedikleri gibi esmeye başlayınca, geminin kontrolünü ele geçirip, hızla yola koyuldular. Bunca karmaşa içinde sakinliğini ısrarla koruyan kral, diğerlerini de korkusuzca dayanmaları ve umutlarını kaybetmemeleri için, cesaretlendirmeyi hiç bırakmadı. Neyse ki gemisinde her zaman tepeden dört bir yana ışık sağlamak ve yolları aydınlatmak için kullandığı büyük bir fener vardı. Ayrıca rüzgârların öfkesine karşı koymak için sınırlarını sonuna kadar zorlayan çok deneyimli denizcilere sahipti. Tüm donanma ellerinden gelenin en iyisini yaparak, bu feneri takip etmeye çalışıyordu. Kral, dağılmış donanmasının ışığı fark edip toplanması için bir süre hiç kımıldamadan bekledi. Öyle ki kral donanmasını bir araya getirirken tıpkı yavrularını bir araya getiren tavuklara benziyordu. Ertesi gece elverişli bir rüzgâr eşliğinde deniz yolculuklarına devam ederek dertsiz tasasız ilerlediler. Paskalya haftasında, büyük paskalya kutlamasının olduğu günde ve hatta çarşamba günü de yoldaydılar (13-17 Nisan günleri). O gün (17 Nisan) Girit adasını gördüler. Kral dinlenmek ve tüm donanmayı buraya getirmek için buraya yanaştı. Bütün gemileri topladıktan sonra geriye sadece yirmi beş tane kaldığını görünce bir süre şaşkınlıktan kımıldayamadı.”

Richard bir gününü Girit limanında geçirmek zorunda kaldı. Kaybolan gemilerin içinde Joanna ve Berengaria’nın yolculuk yaptığı büyük bir gemi de bulunmaktaydı. Girit’ten tekrar yola çıkıp, yolculuk esnasında yine şiddetli fırtınalar ile mücadele etmek zorunda kaldı. IPGRR²²⁵ Rodas’a varana kadar yaşanılanları ve şehrin tasvirini şu şekilde aktarmıştır:

“Ertesi gün (18 Nisan) herkes gemilerine geri dönüp yola koyuldular. Güneşin batmasıyla, başta elverişli olan rüzgârın şiddeti yavaş yavaş artmaya başladı; yelkenlerin gereğinden fazla şişmesi sonucunda direklerde hafif eğilme meydana geldi. Bütün gece böyle devam eden rüzgâr, gün doğumuna yakın, yelkenleri parçalanmış gemileri Rodas adasına doğru sürüklüyordu. Burda yaşayabilecekleri bir liman bile yoktu. Yalnızca kıyı boyu girdaplar mevcuttu. Yine burada pazartesi gününe kadar sakince dinlendik. Rodas, Roma kadar olmasa da oldukça geniştir. Yüz ölçümünü hesaplamak imkânsız denecek kadardı. Burada birçok yıkık ev, yıkılmış kulelerden arta kalan parçalar, yıkık duvarlar ve hayranlık uyandıran müthiş işçiliğe sahip inşalar mevcuttu. Ayrıca hala ayakta duran birkaç manastır da vardı. Bunlar antik kalıntıların dışındaydı ve büyük bir kısmı terk edilmişti. Böylesine büyük bir kentin konumu, burada ne kadar geniş bir nüfusun var olduğunu kanıtlar nitelikteydi. Fakat o esnada erzak temin edilebilecek pez az yerli bulunmaktaydı. Kralın hiç hali kalmadığı için burada birkaç gün kaldılar. Kral kaybettikleri gemilerin ve hiç arkalarından ayrılmayan teknelerin dönmesini beklemekteydi. Bu sırada, limanına yanaşılmasına hiç müsaade etmeyen Kıbrıs imparatoru, zalim tiran hakkında da araştırma yaptı.”

²²⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 179-180.

Böylece İngiltere kralı Richard, geride kalan gemilerin ulaşmasını beklemek ve dinlenmek amacıyla 22 Nisan- 1 Mayıs tarihleri arasında burada bekledi.²²⁶ Joanna ve Berengaria'nın yolculuk yaptığı gemi haricinde iki gemi daha Kıbrıs'a doğru sürüklenmişti. İki gemi Kıbrıs'ın güney kıyılarında kayalara çarparak battı. Batan gemilerdeki yolcuların ve gemi mürettebatının birçoğu boğuldu. Bunların arasında kralın mühür taşıyıcısı Roger Malcael de bulunuyordu. Ancak Joanna ve Berengaria'nın içerisinde bulunduğu gemi Limasol yakınında demirleyecek bir yer bulabildi.²²⁷

2.3.3. Richard'ın Kıbrıs Hâkimiyeti ve Akkâ'ya Geçiş

Kıbrıs Isaakios Dukas Komnenos'un hâkimiyetinde bulunuyordu. Isaakios Dukas, Isaakios Angelos'un Bizans tahtına geçtiği esnada isyan ederek kendisini 1184'te Kıbrıs'ta imparator ilan etmişti.²²⁸ Önce Sicilyalılarla daha sonra Kilikya bölgesindeki Ermenilerle ve son olarak da Selâhaddin Eyyûbî ile yapmış olduğu kısa süreli anlaşmalar sayesinde beş yıldır Kıbrıs'taki hâkimiyetini sürdürmekteydi. Isaakios Dukas, hâkimiyet sınırları içerisinde koyduğu ağır vergiler nedeniyle halk tarafından sevilmiyordu. Kendisi kaba ve acımasız bir liderdi. Hâkimiyeti altında bulunan halk onu bir asi ve bir maceraperest olarak görmekteydi. Ayrıca Latinlerden de pek hoşlanmıyordu. Frank donanmasının Kıbrıs yakınlarında görünmesi onu endişelendirdi. Karaya oturmuş olan gemilerdeki mürettebat, yüzerek karaya çıkabilmişti. Ancak Isaakios Dukas onları derhal tutuklattı ayrıca kurtarılabilen malzemelere de el koydu.²²⁹ Daha sonra Joanna ve Berengaria'nın içinde bulunduğu gemiye adamlarını göndererek onları adaya davet etti. Joanna daha önce de rehine durumuna düşmüştü, aynı sonuçla da karşılaşmamak için kardeşi Richard'tan habersiz gemiyi terk edemeyeceğini söyledi. Ancak sahilden temiz su aldirmek için izin istedi.

²²⁶ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 62; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 144.

²²⁷ John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 144-145; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 62; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 38; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

²²⁸ Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, s. 3; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 197; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 62; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s. 84.

²²⁹ John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s.144; Jean Richard, *The Crusades 1071-1291*, s. 224.

Isaakios Dukas bu isteği reddetti. Limasol’da muhtemel karaya çıkma teşebbüsüne engel olmak amacıyla bizzat buraya gelerek kıyı boyunca istihkâmlar inşa ettirdi. ²³⁰

IPGRR,²³¹ Joanna ve Brengaria ile Kıbrıs imparatoru arasında yaşananları ve Richard’ın Kıbrıs’a gelişini şu şekilde aktarmıştır:

“Aynı gün yolcuların kaleyi terkettikleri perşembe akşamı, geldiklerinden haberi olan Kıbrıs imparatoru da oraya geldi. Yolcular, ona, fiziksel ve maddi olarak çok büyük zarara uğradıklarını söyleyince, imparator onların kazadan kaynaklanan maddi açıklarını kapatacağına dair söz verdi. Karşılığında da tüm sadakatleriyle hizmet edecek dört köle talep etti. Bu anlaşmayla birlikte Limassol kentine de özgürce girip çıkabileceklerdi. Öte yandan imparator emri altındaki bütün askerlere toplanmalarını buyurup güçlü bir ordu oluşturmaya başlamıştı. İmparator geldikten bir gün sonra kraliçelere, sağsalim limana ulaşacaklarını ve halkı tarafından rahatsız edilmeden ve kötü muamele görmeden istediklerine özgürce sahip olacaklarını sahte bir samimiyetle ilettiler. Bu teklifin geri çekilmesinin ardından, ertesi gün, imparator tekrar onlara duyduğu saygıyı gösterme bahanesiyle çeşitli ekmekler, keçi eti ve dünyanın hiçbir yerinde eşine rastlanılmadığı söylenen Kıbrıs bağlarından şaraplar yolladı. Üçüncü gün, pazar günü onları cezbedici sözlerle kandırarak kaçırma girişiminde bulundu. Kraliçeler karmaşık bir durum içinde kalmış ve öfkeden delirmişlerdi. Tutsak olmamak için ya imparatorun sözüne boyun eğeceklerdi ya da ısrarla buna karşı çıkıp korkulası şiddetiyle karşılaşıyorlardı. Öyle ki kralın ne zaman geleceğini ve donanmasının ne durumda olduğunu bilen biri de yoktu. Kesin olmayan bir cevapla, imparatoru bir süre oyalamak adına, kral ve donanmanın yarın onun huzuruna geleceğini söylediler. Bu sözün gerçekleşmesi umuduyla imparator beklemeye başladı. Kraliçeler tedirginlik ve endişe içerisinde beklerken, Tanrı’ya şükür, geciken yardım geliyordu. Aralarında hararetli bir şekilde konuşarak bir yandan da kıvrımlı dalgaların köpüklü tepelerinde süzülen kargaları izlerken, onlara doğru hızla gelen iki gemi gözlerine ilişti. Kraliçeler ve yanındakiler bu gemidekilerin kim olduklarını düşünürken, arkadan birkaç gemi daha görüldü. Kalabalık bir donanma doğruca limana hızla geliyordu. Bunun kralın donanması olduğunu düşünüp, sevinçten havalara uçtular. Oysaki umutlarını hepten yitirmişlerdi. İşte orada! Bunca felaketten sonra Tanrı’nın rehberliğinde Kral Richard Kıbrıs adasına geliyordu. Böylece Latin geçidinden önceki gün (6 Mayıs) azizi Johannis gününde Kral Richard tüm ordusuyla Limassol Limanı’na yaklaştı, ancak tam yanaşmadı.”

Joanna bir haftadır Limasol’da beklemekteydi. Richard Rodas’tan ayrıldıktan sonra sıkıntılı bir yolculuk geçirmişti.²³² Richard’ın bizzat içinde bulunduğu gemi Antalya körfezinde büyük bir tehlike atlatmış, batmaktan son anda kurtulabilmişti. Bu yaşananlardan dolayı öfkeli olan kral, kız kardeşi ve nişanlısına Isaakios Dukas’ın yapmış olduğu muameleyi de öğrenince deliye döndü ve intikam için yemin etti. Derhal hazırlıklarını tamamlayıp, Limasol yakınında karaya askerlerini çıkararak

²³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 38; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156.

²³¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 187-188.

²³² William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 197; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 63.

şehrin üzerine yürüdü. Durumu haber alan Isaakios Dukas hemen Kilani Kasabası'na çekildi. Richard'ın gelişini bölgedeki Latinler büyük bir sevinçle karşıladı. Vergi nedeniyle bunalan ayrıca Isaakios'u sevmeyen halk da bir direnişte bulunmadı. Richard'a karşı bir mukavemette bulunamayacağını anlayan Isaakios, elçiler göndererek müzakerelere hazır olduğunu bildirdi. Kendisine izin verilince Colossi'ye geldi ve buradan da Richard'ın karargâhına ulaştı. Kral'a, el koyduğu malları iade edeceğini ve askerlerinin vergi ödemeksizin yiyecek maddesi alabileceklerini vaat etti. İyi niyet göstergesi olarak Haçlı Seferin için yüz kişilik bir kuvvet vermeyi de kabul etti. Ancak kendisi adayı terk etmeyecekti. Rehine olarak da kızını Richard ile göndermeyi önerdi.²³³

Isaakios Dukas bu görüşmeyi yaptıktan sonra Richard'ın düşündüğü kadar korkulacak birisi olmadığı kanısına vararak, Colossi'ye döner dönmez anlaşmadan vazgeçtiğini bildirdi. Richard'tan derhal ülkesini terk etmesini istedi. Ancak göstermiş olduğu bu cesaret ona pahalıya mal olacaktı. Richard'ın öfkesi daha da arttı.²³⁴

Kıbrıs, Doğu Haçlıları için coğrafi ve stratejik olarak önemliydi. Richard'ın adaya gelmesiyle birlikte, 11 Mayıs'ta Kudüs eski Kralı Lusignanlı Guy ve Kudüs Kraliçesi Sibylla'nın kız kardeşi İsabella'dan ayrılan Toronlu Onfroi, Kilikya Ermeni Prensi II. Leon, Antakya Haçlı Prinkepsi III. Bohemund ve oğlu Raymond ile birçok Tapınak Şövalyesi Kıbrıs'a geldi.²³⁵ Richard ile görüşerek, Isaakios Dukas'ın Selâhaddin Eyyûbî ile herhangi bir anlaşma yapması durumunda buradaki varlıklarının büyük bir tehlikeye gireceğini, o nedenle Kıbrıs'ı ele geçirmenin zorunlu olduğunu söylediler. Ayrıca bu mücadelede de kendisine yardımda bulunacakları sözünü verdiler.²³⁶

12 Mayıs'ta Limasol'daki St. Georgius Kilisesi'nde Richard ve nişanlısı Berengaria'nın nikâhları kıyıldı. Böylece Berengaria'ya Evreux piskoposu tarafından İngiltere krallık tacı giydirildi.²³⁷ 13 Mayıs'ta geride kalmış olan diğer İngiliz gemileri

²³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 39

²³⁴ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 200-202; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 64-65.

²³⁵ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 63

²³⁶ P.M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*, Özden Arıkan (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 59; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s. 203-204; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 39.

²³⁷ Richard of Devizes, *The Chronicle of Richard of Devizes*, s. 48; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 63; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 149; T. A. Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 68.

de bölgeye ulaştı. IPGRR,²³⁸ hem evlilik töreni hem de kaç geminin geldiğiyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

“Ertesi gün pazar günü (12 Mayıs 1191) aziz Pancratius kutlaması sırasında, Kral Richard ile Navaria (Navarre) Kralı’nın kızı Berengaria’nın nikâhı Limassol’da kıyıldı. Berengaria oldukça akıllı, genç ve bir o kadar da iyi huyluydu. Şimdi de kraliçe olarak taçlandırılmıştı. Nikâha gelenler arasında Burdellis (Bordeaux) Başpiskoposu, Ebroycus (Evreux) Piskoposu, Baneria (Bayonne) Piskoposu ve birçok asilzade de vardı. Kral bu mutlu anda son derece görkemli görünüyordu; aynı zamanda muzip ve nazik bir tavır takınıyordu. Nikâhın kraliyete yakışır bir şekilde kutlanması esnasında, o gün limana, kralın gözbebeği gibi koruduğu çok kürekli gemileri de yanaştı. Kimse bunların daha iyisini ve daha teçhizatlısını görmemişti. Ayrıca onlara imparatorun aldığı beş gemiyi de eklemiştir. Nitekim elinde kırk silahlı, altmışı da çeşitli niteliklere sahip gemiler bulunmaktaydı.”

Isaakios yaptığı yanlışın farkına vararak Magosa’ya gitti. İngilizler karadan ve denizden saldırılarda bulundular. Isaakios herhangi bir savunma girişiminde bulunmadı ve buradan Nikosia’ya çekildi. Richard Magosa’da dinlenirken Fransa Kralı Philip Filistin asilzadelerini de yanına alarak Richard’ın yanına geldi ve derhal Filistin’e gelmesini istedi. Ancak Richard için Kıbrıs artık ayrı bir önem taşıyordu ve bu nedenle burayı zapt etmeden hiçbir yere ayrılmayacağını söyledi.²³⁹

Richard Magosa’dan Nikosia’ya geçti ancak burada hastalandı. Bunu haber alan Isaakios, kuzeyde bulunan, Kyrenia, Kantara, St. Hilarion ve Buffavento müstahkem kalelerinin, Richard’a karşı iyi bir mukavemet göstereceğini ve bundan dolayı kralın savaştan vazgeçip, Filistin’e yelken açacağını umdu. Ancak Richard’ın, orduların başına getirdiği Lusignanlı Guy, Kyrenia üzerine hücum ederek burayı zapt etti. Ayrıca imparatoriçe ve çocuğunu da esir aldı. Daha sonra St. Hilarion ve Buffavento kuşatıldı. Bu yaşananlar karşısında halkından da hiçbir destek görmeyen Isaakios Dukas kayıtsız şartsız teslim olmak zorunda kaldı. İmparator gümüş zincirlere bağlanarak, Richard’ın karargâhına getirildi. Böylece mayıs ayı sonunda Kıbrıs Richard’ın hâkimiyetine geçmiş oldu.²⁴⁰

²³⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 195-196.

²³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 40.

²⁴⁰ Ambroise, *Ambroise’s Estoire de la Guerre Sainte, The History of the Holy War*, Marianne Alies (Çev.), Woodbridge: The Boydell Press, 2003, s. 60. ; Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, 203-204; İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfahânî, *el-Feth el-Kussî fî’l-Fethi’l-Kudsî*, Muhammed Mahmûd (Nşr.), Kahire: 1962, s. 477-481; Abû’l-Farac, *Vekâyânâme*, C. II, s. 454; P.M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu*, s. 59; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades*, s. 84.

Kıbrıs'ı ele geçiren Richard, buradan büyük bir ganimet elde etti. Isaakios baskınlar neticesinde büyük bir hazine ortaya çıkarmıştı. Ayrıca Kıbrıs'ın önde gelen asilzadeleri de Richard'ın teveccühünü zengin hediyelerle kazanmaya çalışmaktaydı. Bütün Bizanslıların servetlerinin yarısına el konuldu. Kral, Manuel Komnenos devrindeki kanun ve müesseselerin devam edeceğini söyledi. Ayrıca adanın birçok müstahkem mevkiine, Latin garnizonlar yerleştirdi. Richard, adanın geleceği hakkında kesin bir karar alana kadar, Turnhamlı Robert ve Camvilleli Richard isminde iki kişiyi, adanın idaresi için görevlendirdi. Isaakios'un kısa bir sürede hâkimiyetini kaybetmesine sevinen, adanın önde gelen Bizanslı asilzadeleri daha kötü bir duruma düştüklerinin farkına vardılar. Zira artık idare ile ilgili hiçbir söz hakları kalmamıştı. Üstüne üstelik bu kişilerin yeni yönetime itaatlerini göstermeleri için sakallarının kesilmesi emredildi.²⁴¹

Kıbrıs'ın alınması Haçlılar için oldukça önemliydi. Zira buranın stratejik konumu sayesinde, Haçlılar Doğu'daki varlıklarını bir süre daha devam ettireceklerdi. Ayrıca Richard buradan büyük bir hazine elde etmişti. 5 Haziran 1191'de Magosa'dan ayrılarak Suriye kıyılarına yöneldi. Isaakios'un küçük kızı, Batı geleneklerine göre yetiştirilmek üzere, Isaakios ise esir sıfatı ile Guy'ın gemisinde bulunuyordu. Richard Suriye kıyısında Markap Kalesini gördükten sonra güneye yöneldi. Tartus ve Bayrut yanından ilerleyerek 6 Haziran'da Sur'a vardı. Ancak Philip ve Konrad, Guy'ın da içinde bulunduğu filoyu şehre sokmamaları için adamlarına emirler verdi. Zira Konrad ile Guy daha önce değindiğimiz sebeplerden ötürü düşmandı. Bunun üzerine Richard Akkâ'ya doğru yola çıktı. 8 Haziranda Akkâ'ya gelerek kuşatmaya katıldı.²⁴²

29 Mart'tan sonra Akkâ'dan ayrılarak ülkelerine dönen Müslüman askerler tekrar Akkâ'ya gelmeye başladılar. Musul askerleri 27 Haziran'da garnizona katıldılar ve böylece Müslümanların ikmalî tamamlanmış oldu. Ancak Takiyyüddîn ve Gökböri gittikleri yerlerdeki hâkimiyetlerini genişletme ve iç işlerindeki sorunları düzenlemekle uğraştıklarından dönmediler. Onların giriştiği bu toprak ilhakı neticesinde Cizre, Diyarbekir, Erbil ve buradaki Artuklu beyliklerinin askerleri de geri gelmedi. Bu durum Selâhaddin'in ordusunun gücünü zayıflattı. Ayrıca Akkâ ile temas

²⁴¹ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, C. II, s.205; Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, s. 7; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 40-41;

²⁴² Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 67; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 41; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 157.

donatılmış yirmi beş gemisi bulunuyordu.²⁴⁶ Ayrıca ünü, kendisi gelmeden önce bu bölgede yayılmıştı. Bahaaddin bin Şeddad,²⁴⁷ İngiltere kralının gelişini şu şekilde anlatmaktadır:

“İngiltere Kralı, Kıbrıs adasını alıp ve sahibiyle müsalaha gerçekleştirdikten sonra gelip Frenk güçlerine katıldı. Onun gelişiyile büyük heyecan ve korku söz konusu oldu. Beraberindeki erkekler, silah ve savaş malzemeleriyle dolu yirmi beş savaş gemisiyle birlikte gelip ulaştı. Frenk, onun gelişiyile büyük sevinç ve mutluluk duygularını göstermeye çalıştılar. O gece mutluluklarını dile getirmek üzere çadırları arasında alevleri göklere yükselen ateşler yakmaya başladılar. Gerçekten yükselen alevler korkunç durumdaydı; büyük bir destek gücüne işaret etmekteydi. Çünkü onların ileri gelenleri bundan söz ediyorlardı. Bizde mülteci gibi bulunmakta olan Frenk adamları da ‘mevcut Frenk kuvveti, yapmak istedikleri şehir sıkıştırmasını, bu adamın geliş zamanına bıraktıklarını’ söylüyorlardı. Çünkü savaşta tecrübeli ve görüş sahibi bir adamdı. Gelişi, Müslümanların kalbinde korku ve endişe izini bıraktı. Sultan Selâhaddin ise, bunların tamamını sabır, metanet ve Allah’a dayanma inancıyla karşıladı.”

IPGRR²⁴⁸ ise Richard’ın Akkâ’ya geliş güzergâhını şu şekilde aktarmaktadır:

“Kral Richard bütün taraftarlarıyla birlikte mutluluktan koşar adımlarla, içindeki özlem duygusunun yönlendirdiği Akkâ’ya doğru şiddetli rüzgârların da yardımıyla ilerledi. Ertesi gece de donanma Sur önüne demir attı. Günün ağırmasıyla donanma demir alıp yelken açtı. Çok fazla ilerlemeden, önceden bahsi geçen Scandalion (Sur’a yakın bir kale) adındaki o yer gözlerine ilişti. Casellus Ybertis’i (Casal Imbert) aşmalarının peşi sıra uzaktan Akkâ şehrinin uzun kulesi ve ardından da bütün surları göründü. Akkâ’nın civarı, aynı çatı altında toplanmış, Hristiyan milletlerden oluşma devasa kalabalıkta bir halk tarafından kuşatılmıştı ki bu halk bütün Hristiyanların nezdinde yılmadan çalışmaya ve savaşmaya oldukça uygun kişilerden özenle seçilerek oluşturulmuştu. Kuşkusuz söz konusu bu halk Akkâ’yı uzun bir sürede kuşatmıştı. Zira sonu gelmeyen sıkıntılar, dertler, kıtlık ve her türden aksiliklerle sarsılmıştı. Tıpkı daha önceki kısımlarda da bahsettiğimiz gibi. Bu halkın sınırları dışında daha ileride de Türklerden oluşmuş bir ordu göze çarpmaktaydı. Bunlar tek bir alana öbek halinde değil de dağların, vadilerin, tepelerin ve ovaların üzerine serilmişçesine, belirli anlamlar taşıyan renklerdeki çadırlarını herhangi bir nizamla uymaksızın rastgele kurmuşlardı. Burada Selâhaddin’in saray timsali çadırını, ardından onun kardeşi Safahaddin’in (el-Adîl) ve paganizim nezdinde önem teşkil eden Techeheddin’in (Takıyyüddin) çadırını gördüler. Kendisi de aynı zamanda kıyıya ve limana dikkat kesilip Hristiyanlara karşı ardı arkası kesilmez saldırılar ve son derece büyük akınlar planlıyordu. Kral Richard tüm bunları düşünürken bir yandan da orduyu tepeden tırnağa süzdü. Karaya yanaştığında Fransa Kralı, yerlilerden oluşmuş büyük bir ordu, prensler ve hükümdarlar, onu karşılamak adına sevinç ve neşeyle ilerlediler. Öyle ki onun gelişini dört gözle beklemekteydiler.”

²⁴⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 54-58; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 60-61; Hindley, *Bir İslam Kahramanı Selahaddin*, s. 264.

²⁴⁷ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s.239-240.

²⁴⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 211-212.

Verdiği bilgilerde yazar, Richard'ın Sur'a neden giremediğiyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Oysa Philip ve Konrad, Guy'ın da içinde bulunduğu filoyu daha önce bahsettiğimiz nedenlerden dolayı şehre sokmamaları için adamlarına emirler vermiş ve Richard da Sur'a girememiştir. Bunun üzerine İngiltere Kralı, yönünü Akkâ'ya çevirmiştir.²⁴⁹

Richard'ın yanında Leicester Lordu IV. Robert ve Tosny'li Roger gibi Manş'ın her iki tarafında toprakları olan önemli kişilerle beraber, kendisine sadakatle bağlı savaşçı, Cauvingy'li Anrew gibi ün salmış kişilerde bulunuyordu.²⁵⁰

Richard, 10 Haziranda Akkâ'ya yardım için gelen Beyrut gemilerini ablukaya alarak şehre girişini engelledi. Gemi kumandanı Yakup el-Halebî, Richard ile yapılan mücadeleden bir netice alamayacağını anlayınca geminin tabanında delikler açarak, gemiyi batırdı. Böylece gemi içerisindeki, erzak ve alet edevatın Richard'ın eline geçmesini engelledi.²⁵¹

Bahaaddin bin Şeddad,²⁵² bu geminin batmasını şu şekilde aktarmıştır:

“(...) Beyrut'tan korkunç büyüklükte bir gemi ulaştı. Silah, savaş aletleri, yiyecek ve savaşçı erkek yiğitlerle doluydu. Sultan Selâhaddin, daha önce bu geminin Beyrut'ta hazırlanmasına ve Akkâ'ya doğru gönderilmesine emir vermişti. Gemiye çok sayıda savaşçı bindirildi ki, düşmana rağmen Akkâ şehrine girebilsin. Gemideki savaşçı erkek yiğitlerin sayısı altı yüz elli kişiydi. Uğursuz İngiltere Kralı birçok savaş gemisiyle denizde karşısına çıktı. Rivayete göre kırk yelkenle geminin etrafı sarılırken, gemidekilerle şiddetlice savaşıldı. Kaderin de bir tecellisi olsa gerek o sırada rüzgâr da durmuş esmiyordu. Geminin içindeki Müslüman yiğitler; direndiler, savaştlar, düşmandan birçok kişiyi öldürdüler, bir savaş gemilerini yaktılar ve içindeki savaşçıların da telef ettiler. Bunun üzerine düşman, Müslümanların savaş gemisi üzerine yığıldı. Gemideki Müslüman kumandan; olgun, yiğit ve savaşta tecrübesi olan bir adamdı. Mağlup olma emarelerini fark edip her şeye rağmen ölümü göz önünde bulundurunca, şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun! Biz ancak şerefimizle ölürüz ve bu gemiden hiçbir şeyimizi düşmana teslim etmeyeceğiz!'

Bunu duyan düşman güçleri geminin her tarafından gemiye yanaşarak külüng ve balyozlarla delmeye çalıştılar. Her tarafından gemide delikler açılınca kadar eylemlerinden vazgeçmediler. Bu arada gemi açılan delikler yüzünden su almaya başladı ve içinde bulunan savaş aletleri,

²⁴⁹ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 67; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 41; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 156; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 157.

²⁵⁰ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 436.

²⁵¹ İbnü'l-Esir batan bu geminin içerisindeki asker sayısını yedi yüz olarak zikrederken; İbn-Kesîr altı yüz olarak belirtmiştir. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 60-61; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54-58; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 152; Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 78.

²⁵² Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 240-241.

yiyecek velhasıl herşeyle birlikte batmak durumunda kaldı. Düşman batan geminin içinde bulunan hiçbir şeyden yararlanamadı. Geminin kumandanı Yakup isminde olup Halep adamlarındandı. Gemi batarken düşman, içindeki adamlardan bazılarını kaparak, denizdeki gemilerine götürüp onları batmaktan kurtardılar ve olayı halka duyurmak üzere onları şehre yolladılar. Halk da bu olaydan ötürü son derece üzüldü. Sultan da olayı, Allah yolunda vuku bulan ve önlenmesi imkân dışı kalan takdirin bir sonucu gibi değerlendiren, başa gelen belalara sabretme gerekliliğini de anlayışla karşılıyordu.”

Richard da Faslı bir esir olan tercümanıyla birlikte elçisini Selâhaddin’in karargâhına göndererek bir görüşme talep etti.²⁵³ Ancak Sultan Selâhaddin, Richard’a böyle bir görüşmenin uygun olmayacağını söyleyerek kardeşi el-Adîl ile Richard’ın görüşmesine müsaade edebileceğini söyledi. Abû’l Farac²⁵⁴ eserinde bu durumu şu şekilde dile getirmektedir:

“İngiltere Kralı, Selâhaddin’e bir elçi göndererek şunları bildirdi: ‘Karşı karşıya gelip oturacak olursak size bir zararım dokunmaz, belki iki tarafın işine yarayacak bir şey yaparım’ Selâhaddin de şu cevabı verdi: ‘Bizim evvela aramızda sulhu sağlamamız, sonra bir arada bulunmamız icap eder. Yoksa güzel konuştuktan ve beraber yemek yedikten sonra harp etmek yakışıkalmaz’”

İki taraf arasında üç günlük bir ateşkes kararı alındı ayrıca yapılacak görüşme iki karargâhın ortasındaki ovada gerçekleştirilecekti. Ancak Fransa Kralı Philip ve İngiltere Kralı Richard aniden rahatsızlandılar. Philip bu hastalığı hafif atlatırken, Richard birkaç gün dinlenmek zorunda kaldı. Hastalanmasına rağmen ordu komutasını devam ettirerek, mancınıkların yerleştirileceği yerler hakkında talimatlar verdi.²⁵⁵

²⁵³ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 215.

²⁵⁴ Abû’l-Farac bu malumatının devamını şu şekilde aktarmıştır: “Kral iyileştikten sonra Selâhaddin’e elçi gönderdi ve şu sözleri bildirdi: ‘İyileşmiş bulunuyorum müsaade ederseniz size hediyeler göndermek istiyorum. Çünkü hükümdarların birbirlerine hediyeler, sefirler ve muhabbet ifade eden sözler teali etmeleri iyi bir şeydir ve arada harp olması da buna mâni olmamalıdır. Atalarımız olan, eski hükümdarlarımızın bize bıraktıkları kanunlar bize bunu öğretiyor’ Selâhaddin de şu cevabı verdi: ‘Siz de bizden bilmukabele hediyeler kabul edersiniz, biz de sizin hediyelerinizi kabul ederiz’ Richard’ın sefiri bunun üzerine şu sözleri söyledi: ‘Bizde şahinler, kartallar ve daha başka terbiye edilmiş kuşlar var. Hepsi de zayıf düştüler. Bunları beslememiz için bize tavuk, güvercin vermenizi rica ediyoruz. Biz de size bunları getiririz’ Selâhaddin’in kardeşi Melik Adîl gülümseyerek şu sözleri söyledi: ‘İngiltere Kralı hastalıktan kalktığı için güvercin yemek ihtiyacında. Şahinler ise bir bahaneden ibaret.’” Abû’l-Farac Selâhaddin’in bu istekleri karşıladığını, birkaç gün sonra tekrar elçilerin Selâhaddin’in yanına gelerek bu defa meyve ve buz (ya da kar) istediğini ancak Richard’ın asıl maksadının bu elçiler aracılığıyla Selâhaddin’in kuvvetleri hakkında bilgi almak olduğunu söylemektedir. Abû’l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 455-456; İbn Kesîr ise bu konu ile alakalı hemen hemen aynı şeylerden bahsetmiştir. Richard’ın istediği tavuk ve güvercinleri kendisi için istediğini Selâhaddin’in, anladığını yazmıştır. İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 54-58; Bahaaddin bin Şeddad da bu görüşmeyle alakalı aynı doğrultuda bilgiler vererek, iki tarafın da elçiler vasıtasıyla birbirlerinin psikolojik yönden zayıf veya güçlü olup olmadıklarını ölçerek değerlendirmek olduğunu söylemektedir. Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 247-248.

²⁵⁵ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 61; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 42; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 215.

Resim 14: Akkâ'nın Haçlılar Tarafından Kuşatılması²⁵⁶

Selâhaddin Eyyûbî, haziran sonuna doğru Sincar'dan, Mısır ve Musul'dan gelen birliklerle takviyeler aldı. Temmuz ayında, Hama ve Şeyzer'den de yeni kuvvetler Selâhaddin'in ordusuna katıldı. Tüm bu yardımlara rağmen Akkâ kuşatması kaldırılamadı. Kış boyunca devam eden yağışlar nedeniyle toprak yumuşamış ve savaşız geçen bu süreçte Haçlılar hendekler açmışlar ayrıca çıkan toprakları da karargâhlarının etrafına yığarak savunmalarını güçlendirmişlerdi. Haçlılar tüm haziran ve temmuz ayları süresince savaş düzenlerini hiç bozmadan, mancınıklarla kale surlarına saldırılar düzenledi. Haçlılar, ara ara surlardan açılan küçük gediklerden şehre sızmaya çalıştı. Ancak her sızma girişiminde garnizon, Selâhaddin'in ordugâhına haber veriyor, Selâhaddin Eyyûbî de taarruza geçerek bu girişimi engelliyordu. Bazen denizlerde de mücadeleler yaşanıyor. Ancak İngiliz ve Fransız donanmalarının gelişinden sonra deniz üstünlüğü Haçlılara geçmişti. Bu nedenle Akkâ'ya Müslümanlarca gelen yardım gemileri çok nadir şehre sızabiliyordu. Bu da

²⁵⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 147.

şehri zor duruma sokuyordu. Özellikle yiyecek ve savaş malzemelerinin azalması şehrin teslim olacağı söylentisine neden oldu.²⁵⁷

Tüm bunlara karşın, Haçlı karargâhındaki salgın hastalıklar ve kendi aralarındaki anlaşmazlıklar devam etmekteydi. Krallık tacı mücadelesi devam ediyordu. Richard, Guy'ın iddialarını haklı buluyor ve bu meselede onun tarafında yer alıyordu. Philip ise Konrad'ı haklı görüyordu. Pisalılar, Richard'ın yanında yer alırken, Filistin'e gelen Ceneviz Filosu, Philip'e bağlılık bildirmişti.²⁵⁸ Patrik Héraclius'un ölümü sonrası onun halefinin seçimi sırasındaki entrikalar da Haçlıların kendi aralarındaki anlaşmazlıkları arttırmıştı. Philip Haziran sonunda şehre güçlü bir taarruz planladı. Ancak Richard henüz iyileşmediği için askerlerinin bu taarruza katılmalarını yasakladı.²⁵⁹ Zira böyle bir zaferin mümessili kendisi olmalıydı. Richard'ın askerlerinden yoksun bir şekilde yapılan taarruz başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî karşı taarruzda bulundu. Haçlılar bu taarruzu güçlkle püskürtebildi.²⁶⁰ Bu durum iki kralın arasının daha da açılmasına, eski anlaşmazlıkların gündeme gelmesine neden oldu. Flandre Kontu Philip 1177'de arkasında bir varis bırakmadan ölünce, Fransa ve İngiltere bu topraklarda hak iddia etmiş bu durumda iki ülke arasındaki anlaşmazlık artmıştı. Şimdi ise Philip, Messina'da Richard ile yaptığı anlaşma hükümlerine dayanarak, Kıbrıs'ın yarısının kendisine teslim edilmesini istedi. Richard ise buna mukabil, Flandre topraklarının yarısını talep etti.²⁶¹ Ancak ikisi de bu isteklerinde ısrarcı olmadılar. Yaşanan tüm bu gelişmeler kralların arasında var olan anlaşmazlığı daha da derinleştirdi.²⁶²

Fransa Kralı bir taraftan daha önce kuşatma için yaptırmış olduğu “kedi” ismi verilen çengelli merdiven, “kötü komşu” ve “Tanrı tuzağı” olarak adlandırılan²⁶³ iki büyük mancınık ile Akkâ'ya saldırıyı sürdürüyor diğer taraftan da Müslümanlara elçiler göndererek onları oyalıyordu. Müslümanlar ise “Kötü yeğen” olarak isimlendirdikleri mancınıkla şehri savunuyorlardı. 2 Temmuz'da genel bir taarruz girişimi oldu ve bu kuşatma aletleri Müslümanlarca yakıldı. Buna rağmen Akkâ halkı

²⁵⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 43.

²⁵⁸ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 61.

²⁵⁹ Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 90.

²⁶⁰ Ambroise, *Abroise's Estoire de la Guerre Sainte, The History of the Holy War*, s. 95-96

²⁶¹ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 61.

²⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 43.

²⁶³ Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 88; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 155.

sürekli olarak Selâhaddin'e haberler göndererek zor durumda olduklarını bildirmekteydi.²⁶⁴ Haberi alan Selâhaddin, Akkâ önlerine gelerek Haçlıların arkasına bir saldırı düzenledi bu durum karşısında Haçlılar kuvvetlerinin bir kısmını Selâhaddin'e karşı kullanmak zorunda kalınca, abluka altındaki şehir az da olsa nefes alabildi.²⁶⁵

3 Temmuz'da Selâhaddin'in yeğeni Haçlı kuşatma hattını yararak şehre girmeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Bu girişim IPGRR²⁶⁶ şu şekilde aktarılmıştır:

“Sabahın erken saatlerinde silahları kuşandıktan sonra herhangi bir sıkıntının doğmasına ya da Serazenlerin (Müslümanların) ani saldırılarına karşın, aralarından seçtikleri en cesur askerleri hendekte muhafız olarak bıraktılar. O gün Selâhaddin, hedekleri güç bela olsa da geçeceğini ve umutlarını hepten yitirmiş Hristiyanlara en sonunda ne derece cesur olduğunu göstereceğini böbürlenerek dile getirdi. Nitekim sözünde durmadı ve gelmedi. Fakat veziri Kahadin (Takiyyüddin) önderliğinde son derece savaşçı ve cesur bir ordu hendeğe girip, buradakileri aşmaya çalıştılar. Ancak karşı koymakta hiç gecikmeyen Fransızlar onları püskürtmeyi başardı. Çarpışmakta olan iki tarafın da kaybı hiç az değildi. Türkler atları bırakıp yaya olarak hücum ediyor, ellerinde oldukça keskin kılıçlarla, hançerlerle ve baltalarla göğüs göğüse dövüşüyorlardı. Kimisinin elinde çivili sopa bile vardı. Türkler bağıra çağıra saldırıyor, karşı taraf ölüm çılgınlıklarıyla yere seriliyor, sayısız insan umarsızca katlediliyordu. Türkler durmaksızın saldırılıyor, Hristiyanlarda onlara tüm güçleriyle karşılık veriyordu. Bir tarafta son derece gayretli Hristiyanlar, diğer tarafta da son derece ısrarcı sayısız kalabalıkta Türk ordusu. Her iki taraf da sıcaktan kavrulmaktaydı. Zira yaz mevsimiydi. Kentte savaşa gönderilmiş ordunun bir kısmı silah taşımaya, surların altını kazmaya, makinelerin sık atışlarına engel olmaya ya da surların üzerinden atlamaya çalışıyordu. Şehrin içinde etrafı kuşatılan Türklerin cesareti etrafa büyük bir korku saldı. Selâhaddin'in ordusundan biri yukarıya doğru bir bayrak kaldırarak, dışardaki Türkleri işaret ediyordu. Amacı onları yardıma çağırmaktı ya da hepsini Fransızlara yöneltmekti. Bu işaretin fark edilmesi üzerine Kahadin (Takiyyüddin) ve dışardaki Türk ordusu bir hışımla kendilerini içeri atıp, top yekün bizimkilere doğru koşup hendeğin içine doluştular. Buna rağmen bizimkiler karşılık verebilip kendilerini savundular. Tanrı'nın yardımıyla, aşılma bir etten duvar gibi durup onları geri savurdular. Bu sırada Fransa Kralı'nın yeraltında geçit açmakla görevlendirdiği adamları surun en dışındaki direklerini yıkmak ve bu enkazı, üzerine odunlar yerleştirip ateşe vermek için işe koyuldular. Çok geçmeden çökmekte olan surun büyük bir kısmı tahtaları ateşe verildikten sonra, tam olarak devrilmeden, hafif eğilerek çöktü. Hristiyanların büyük bir kısmı içeri girmek için, Türkler de onları püskürtmek için koşuştular. İçerdeki onlarca sancak, çeşitli bayraklar, Türklerin her türlü teçhizatı ve üzerimize attığı Yunan ateşleri tam anlamıyla görüleliydi. Bir taraftan da Fransızlar kısmen yıkık suru merdivenle aşmaya diğer taraftan da Türkler merdivenlerin karşısına dizilmiş, enkaza dönmüş suru korumaya çalışıyorlardı.”

IPGRR'nin yukarda da bahsettiği Müslümanların, Haçlıların üzerine attığı Grek ateşi önemlidir. Müslümanların kulelerde herhangi bir şey yapamaması,

²⁶⁴ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54-58; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî-t-Târih*, C XII, s. 60-61.

²⁶⁵ İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfahânî, *el-Feth el-Kussî*, s. 427-430.

²⁶⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 221-223.

Müslümanların moralini bozarken, Haçlıların iştahını arttırmaktaydı. Dımaşklı, yanıcı maddelerin yapımı ve kullanımından anlayan bir adam, Akkâ komutanı Karakuş'a gelerek, kuleleri yakabileceğini ifade etti. Önce bu duruma çok olumlu bakmayan Karakuş daha sonra ısrarlar neticesinde adama izin verdi. Bu kişi öncelikle petrol ve ilaçlı maddeden oluşan karışımı kuleye attı. Maksudı ilk olarak kulelerin bu madde ile kaplanmasını sağlamaktı. Kulede bu durumla alay eden Haçlı askerleri: “*Müslümanlar yine kuleleri yakmayı başaramadı*” diyerek eğlendiler. Ancak sonrasında atılan ateşli petrolle birlikte kule alevler içinde kaldı. Ardından atılan iki ateşli petrol ile birlikte üç kule, içindeki Haçlı askerleriyle birlikte yandı. Selâhaddin, bu kişiyi huzuruna çağırarak, onu büyük bir ödülle mükafatlandırdı. Ancak adam ödülü reddederek şu sözleri söyledi: “*Ben bunları Cenâb-ı Hak'ın rızası için yaptım, mükâfatını da sadece ondan bekliyorum,*”²⁶⁷

IPGRR ayrıca bu mücadeleye Selâhaddin'in katılmadığını söylese de Bahaaddin bin Şeddad²⁶⁸, Selâhaddin'in bu mücadeleye yer aldığını şu şekilde dile getirmiştir:

“(…) bu arada Sultan Selâhaddin; askerlere söz verdi, onları teşvik etti ve Frenklerin hendeklerine karşı saldırıya geçti; ta ki asker hendeklerini basarak, üzerlerine girene kadar. O gün taraflar arasında büyük çatışmalar meydana geldi. Sultan da tıpkı çocuğunu dünyaya getirmekte olan anne gibi bizzat kendi nefesiyle, bir bu birliğe, bir şu birliğe uğrayarak, onları cihada teşvik ediyor ve onlara cesaret kazandırmaya çalışıyordu.”

Bahaaddin bin Şeddad²⁶⁹, verdiği bilgilerin devamında ise yapılan mücadeleyi şu şekilde aktarmıştır:

“(…) Sultan Selâhaddin, şehrin sakinlerinin feryadını duyunca, düşman üzerine saldırıya geçmek istedi. Bu nedenle Müslüman askerlere işin ehemmiyetini bir çağırıcıyla duyurdu. Ardında süvariler ve piyadeler toplandı. Süvari birlikler bindi ve o gün şiddetli bir saldırıya geçildi. Ancak düşman piyadeleri yapısı muhkem ve aşılmaz bir sur gibi, ellerinde silah, zemberek ve neşşab okları bulunmakla beraber surların arkasında durarak, siper oldular ve düşman askerine ulaşma imkânı vermediler. Bazı yerlerde Müslüman askereler sokulmalarda bulunduksalar da düşman cephesinden gösterilen sebat ve etkin direniş nedeniyle bir şey kazandırmadı.”

Haçlılar daha sonra surlarda bir gedik açtılar ancak onların da şehre girme çabaları sonuçsuz kaldı. Haçlılar, bu çarpışmalarda ölen ünlü şövalyeler sebebiyle karargâhlarında üç günlük yas ilan ettiler.²⁷⁰ Akkâ Limanı'nın Haçlılar tarafından

²⁶⁷ İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfehânî, *el-Feth el-Kussî*, s. 415-416; Fahmy Hafez, *Selâhaddin'in Mirası*, Serdar Şengül (Çev.), İstanbul: Avesta Yayınları, 2011, s.26

²⁶⁸ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 249.

²⁶⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 250.

²⁷⁰ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 155. İbn Kesîr eserinde ölen Haçlı şövalyelerin sayısını yedi olarak vermektedir. İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54.58.

ablukaya alınması, uzun süredir Akkâ'ya yardım gelmemesi ve şiddetli Haçlı kuşatması, şehirle haberleşmenin bile doğru düzgün yapılamaması gibi nedenlerle Akkâ halkı bunalmıştı. Şehrin ileri gelenlerinden İzzeddin Arsal el-Esedî ile İzzeddin Çavlı'nın oğlu, yanlarına aldıkları adamlarla gece şehirden kaçarak, Selâddin'in yanına gittiler.²⁷¹ Sabah olunca emir el-Maştûb, Philip'nin yanına giderek Akkâ halkının Selâhaddin Eyyûbî ile birlikte ayrılmasına izin verilmesi karşılığında şehri teslim edeceğini bildirdi.²⁷² İbn Kesîr,²⁷³ eserinde bu olayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Sabah olunca Müslümanların emiri Ahmed b. Meştup gidip Haçlılarla görüştü ve kendisine eman vermelerini talep etti. Şehrin teslim edileceğini söyledi. Bu isteği kabul edilmedi. Haçlıların Hükümdarı ona: ‘Surlar düştükten sonra mı gelip eman diliyorsunuz?’ dedi. Ahmed b. Meştup’a ağır sözler sarfetti. O da ancak yüce Allah’ın bileceği bir şekilde şehre döndü. Olup biteni şehir halkına anlattığında halk korkuya kapıldı.”

Bahaaddin bin Şeddad²⁷⁴ ise bu olayla ilgili verdiği bilgileri şu şekilde aktarmaktadır:

“(…) Bize haber ulaştı ki, el-Meştup bizzat kendisi, Fransız Kralı (Philip Augustus)’na çıktı. Fransız Kralı, rütbe itibarıyla Frenk cemaatinin kumandanıydı. Meştup, güven için yanına çıktı. Ona dedi ki: “Biz sizden birçok şehir aldık. Biz şehirleri yıkar içine girerdik. Buna rağmen şehir sakinleri, bizden güven istediklerinde onlara güven verirdik. Onları istedikleri güvenli yerlere götürürdük ve aynı zamanda onlara ikram da ederdik. Biz size şehri teslim ediyoruz, siz sadece canımız için güven veriyorsunuz!”

Kral, ona şu cevabı verdi: “Sizin almış olduğunuz büyük adamlar, bizim adamlarımızdı. Siz de aynı zamanda bizim kölemiz ve uşaklarımızınız! Sizinle ilgili görüşüm budur.” Bize ulaşan habere göre Meştup, Kralın bu sözünden sonra ona ağır sözler sarf etmiş. Bu konuda değişik sözler duyuldu; ancak burada Meştup’un bize ulaşan söylediklerinden şunu zikretmekle yetiniyoruz: ‘Hepimizi öldürmedikçe, biz şehri teslim etmeyeceğiz. Sizin büyüklerinizden elli kişi öldürülmedikçe bizden bir fert öldürülmeyecek.’ ve Meştup, Kralın yanından dönüp görüşmeden aldığı bu sonuçla şehre girince, şehirdekilerden bir kısmı gayet korkup, endişe ettiler.”

Bu iki olay Akkâ halkında var olan ümitsizliği daha da arttırdı. Selâhaddin Eyyûbî daha sonra Haçlıların mevzilerine saldırmayı emirleriyle müzakere etti ancak emirler Selâhaddin’in bu düşüncesine karşı çıktılar. Bu durum ümitsizliğin devamına neden oldu. 6 Temmuz’da Haçlıların temsilcisi Sidonlu Renaud, Selâhaddin’in karargâhına gelerek, el-Adîl ile görüştü. Renaud, Haçlı Krallık Toprakları ve gerçek

²⁷¹ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 61-64.

²⁷² John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 161.

²⁷³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 54-58.

²⁷⁴ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 251-252.

haçın teslimini istedi. Ancak bu şartla Akkâ'dakilerin canının bağışlanabileceğini söyledi. Bu şartlar kabul edilmedi ve anlaşma sağlanamadı.²⁷⁵

İbnü'l-Esir²⁷⁶ bu konu ile alakalı Haçlıların Selâhaddin'e Akkâ'da yaşayan insan sayısının esiri serbest bırakması ve haçı iade etmesini teklif ettiklerinden, ancak daha sonra bu tekliften vazgeçtiklerinden bahsetmektedir.

İbn Kesîr²⁷⁷ ise bu konu ile alakalı, Haçlıların, Selâhaddin'in elindeki bütün esirleri serbest bırakması ve fethetmiş olduğu tüm sahil beldelerinin kendilerine iadesi ile Akkâ'dakilerin canını bağışlayacaklarını, Selâhaddin'in ise bunu kabul etmediğini bildirmektedir.

Abû'l-Farac,²⁷⁸ İbn Kesîr ile aynı doğrultuda bilgiler vererek, Haçlıların Selâhaddin'den tüm esirlerin serbest bırakılmasını ve fethettiği tüm şehirleri teslim etmesini istediğinden bahsetmektedir. Selâhaddin'in ise cevaben şu sözleri söylediğini: *"Akkâ'daki Araplar mukabilinde yalnız 3.000 esir iade ederim. Akkâ'yı da bana bırakırlarsa bir şehir mukabilinde yalnız bir şehir veririm. Aksi takdirde şehri kılıçla alsınlar. Diğer şehirleri de aynı şekilde almaya çalışsınlar. Çünkü ben de aynı şekilde bu şehirleri almıştım"* yazmaktadır.

Bahaaddin bin Şeddad²⁷⁹ da bu konuyla alakalı aynı doğrultuda bilgiler vererek, yapılan görüşmede Akkâ'daki askerlerin serbest bırakılması karşılığında, Haçlıların çok ölçüsüz şartlar ileri sürdüğünü ve bir sonuç alınamadığını bildirerek diğer kaynakları teyit etmiştir.

Anlaşmanın sağlanamaması üzerine Selâhaddin Eyyûbî Akkâ'dakilere haber göndererek, şehirden topluca çıkıp, sahil boyunca ilerleyip düşmana saldırmalarını, kendisinin de diğer taraftan Haçlılara saldıracağını söyledi. Ancak şehir halkı şehirden çıkarken yanlarına alacakları eşyalarla uğraşınca sabah oldu ve Selâhaddin'in planı uygulanamadı.²⁸⁰ Bunun üzerine Haçlılar saldırıya geçti. Şehir halkı bu saldırıyla zor durumda kaldıklarını Selâhaddin'e bildirince o da Haçlılara saldırdı. Müslüman

²⁷⁵ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 156.

²⁷⁶ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 61-64.

²⁷⁷ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54.58.

²⁷⁸ Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 456.

²⁷⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 253.

²⁸⁰ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54.58; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 61-64.

kuvvetler, şehre yönelen Haçlı mevzilerine iyice yaklaştı. Ancak Haçlılar durumu fark edip geri döndü ve Müslüman ilerleyişini durdurdular.²⁸¹

12 Temmuz'da Seyfeddin el-Maştûb, içinde bulunduğu ümitsizlikle Haçlı karargâhına giderek onlarla bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre: Şehrin içindeki aletler, silahlar, gemiler, askeri depolar Haçlılara teslim edilecekti. Ayrıca isimleri belirtilen 100 soylu esirle birlikte toplamda 1.500 Hristiyan esir serbest bırakılarak, gerçek haç Haçlılara verilecek, 200.000 dinar ödemek koşuluyla Akkâ halkı eşyalarını da yanlarına alarak şehri terk edebilecekti. Aracı olduğu için Sûr Hâkimi Konrad'a 10.000, adamalarına da 4.000 dinar ödenecek, eğer iki ay içerisinde bu şartlar sağlanmazsa şehir halkı esir sayılacaktı.²⁸²

Bu anlaşma şartları kaynaklarda, küçük farklılıklar gösterse de ana hatlarıyla aynı doğrultuda bilgiler içermektedir. İbnü'l-Esîr²⁸³ eserinde bu şartlarla alakalı; Akkâ'dakilerin mallarıyla birlikte şehirden ayrılabilmeleri için Haçlılara 200.000 dinar ödeneceğini ayrıca tanınmış 500 esirin serbest bırakılacağını, gerçek haçın teslim edilip, Sûr hâkimi Konrad'a 14.000 dinar ödeneceğini ve bu şartların iki ay içerisinde gerçekleşeceğini zikretmektedir.

Abû'l-Farac²⁸⁴ ise Haçlıların şartlarını şu şekilde belirtmiştir: *"14 gün içinde yani yeni ayın doğmasına kadar Selâhaddin bize 200.000 altın dinar ve kont, şövalye ve sair ünvanlarla isimlerini kaydettiğimiz 100 esir ve isimlerini bilmediğimiz 1.500 esir iade ederse biz de sizi serbest bırakırız."*

Bahaaddin Bin Şeddad²⁸⁵ da Abû'l-Farac ile aynı doğrultuda verdiği bilgilerde şunları bildirmektedir:

"Şehir içindeki aletler, savaş teçhizatları, gemiler, 200.000 dinar, Müslümanların elinde bulunan sıradan 1.500 esir, bunlara ilaveten düşmanın seçeceği belli başlı kişilerden 100 esir ve 'es-Salib es-Salabut' denilen büyük haç teslim edilecek, bunun karşılığında şehir halkı kendilerine mahsus malları, çoluk çocukları ve kadınlarıyla birlikte dokunulmadan şehri terk edecekler. Ayrıca şehir halkı Matkiz'e (Konrad) aracı olduğu için 10.000 dinar ve adamlarına da 4.000 dinar para verecekler."

²⁸¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 61-64

²⁸² Hindley, *Bir İslam Kahramanı Selâhaddin*, s. 268; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 157; Malcolm Cameron Lyons & D. E. P. Jakson, *Saladin the Politics of the Holy War*, s. 330.

²⁸³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 61-64.

²⁸⁴ Abû'l-Farac, *Vekâyinâme*, C. II, s. 456.

²⁸⁵ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 255.

IPGRR²⁸⁶ ise bu konuyla alakalı verdiği bilgileri şu şekilde aktarmaktadır:

“Selâhaddin herhangi bir gecikmenin tehlike teşkil edeceğini göz önünde bulundurarak, kuşatma altındakilerinin ricalarının en sonunda yerine getirilmesi gerektiğine karar verdi. Nitekim kendisi, bizzat emirleri, satrapları (il valileri), soylu akrabaları, tanıdıkları ve hatta kuşatma altında olan arkadaşları buna ikna etmişlerdi. Dahası Selâhaddin’in Hz. Muhammed’in buyruğunca ettiği yemin vasıtasıyla kendilerine bağlı olduğunu dile getirmişlerdi. Zira onlara gerektiğinde onurlu bir şekilde azat etme buyrulmuştu. Her durumda haklı olarak, anlaşma yapılmaksızın açılan savaşlar katliam sayılır ve bu küçük düşürücü bir durumdur; aksi takdirde geçmişten bu yana ataları tarafından sıkı sıkıya bağlı kalınan Hz. Muhammed’in buyrukları hiçe sayılmış olurdu. Müritleri Hristiyanların eline düşünce de onun adı ve şanının değeri de düşürülmüş olurdu. Bir yandan da Selâhaddin’e, seçkin bir Türkün emirlerine boyun eğerek uzun süre kuşatma altında kaldıklarını ve bunca zaman kenti onun için savunduklarını hatırlatmak istiyorlardı. Söz konusu bu esir düşmüşler, üç yıllık esaret boyunca görmedikleri ailelerinin ve karıların özlemi içinde olduklarını da dile getiriyorlardı. Öyle ki kenti bırakmanın bunca masum insanın yok olmasından daha iyi olduğunu bile savunuyorlardı. Bununla birlikte kendi şehzadeleri de onu, öncekilerden daha kötü bir karar almasını diye, ikna etmeye başlayınca, olabilecek en uygun çözüm olan barış anlaşmasına razı geldi. Böylece kendilerine en uygun gelen anlaşma koşullarını ona bildirdiler. Elçiler Selâhaddin ve satrapların (il valileri) kararını iletir iletmez de bütün esirler büyük bir mutluluğa kapıldılar. Ve işte! Aralarında en yetkinleri krallarımıza doğru geldiler ve Akkâ kentinin özgür bırakılacağını, kutsal haç’ın geri verileceğini esir aldıkları 250 üst sınıf Hristiyanın da teslim edileceğini çevirmenleri aracılığıyla ilettiler. Ancak bizimkiler bu tekliften pek memnun kalmayıp, 2.000 üst sınıf Hristiyanın ve Selâhaddin’in topraklarının her yerinden topladığı 500 kadar alt sınıftan insanın teslim edilmesini teklif ettiler. Böylece Türkler ele geçirdikleri her şey ile birlikte kendi silahlarını da geride bırakıp, yanlarına kıyafetleri (gömlükleri) dışında hiçbir şey almadan kenti terk edeceklerdi. Tüm bunların yanında, iki krala da fidye olarak kişi başı 200.000 dinar vereceklerdi. Bunlara karşı bir sadakat göstergesi olarak kentte tutulan üst sınıftan Türkler ve Şehzadeler de teslim edilecekti. İki kralımız da birlikişilerle görüşme yaptıktan sonra kararları onaylayacaklardı. Böylece herkesin teklifler hakkındaki kararı ortadaydı ve koşullara razı olmuşlardı. Zira güvenlik adına edilen yeminler, atılan imzalar ve tutsakların teslim edilmesi sonucunda kentten elleri boş bir şekilde ayrılmışlardı.”

IPGRR’de uzun bir şekilde anlatılan Selâhaddin’in bu anlaşmayı kabul ettiği ve ikna edildiği hususundaki bilgiler de bazı eksiklikler mevcuttur. Zira belirtilen bu şartlarla anlaşma sağlanmıştır fakat böyle bir anlaşmanın yapıldığı kişi Selâhaddin değil, el-Meştup’tur. Selâhaddin ise bu durumu şehirden gelen haberciyle sonradan öğrenmiş daha sonra çevresindeki ileri gelenlerle yaptığı istişareden sonra bu şartlardaki bir anlaşmanın kabul edilmez olduğu ve mücadele edileceğini, şehre haber göndermeye hazırlanırken Haçlıların sancaklarının şehirde yükseldiğini görmüştür.

²⁸⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 231-232.

Bahaaddin bin Şeddat²⁸⁷ bu konuda verdiği bilgilerde bu durumu açık bir şekilde dile getirmektedir:

“Sultan Selâhaddin, şehir merkezinden gelen yazılara bakıp içeriklerini inceledikten sonra, ifade edilen bilgilerden son derece sıkıldı ve kabul edilmez biçimde değerlendirdi. Bu nedenle devletinin büyük adamlarını istişare heyetini toplayarak, onlarla istişarede bulundu. Durumu onlara anlattı ve ne yapması gerektiği konusunda fikir ve önerilerini almaya çalıştı. Bu konuda istişare meclisinin görüşleri dağılıp yayıldı, fikirler farklılık gösterdi ve Sultan Selâhaddin’in de ne yapacağı hususunda karmaşık bir belirsizlik söz konusu oldu. Bu arada Sultan Selâhaddin posta durumundaki bir yüzgeçle bir yazı gönderip onda, şehir halkının bu şartlarla musalahâlarına karşı olduğunu ifade etme azmini uygulama noktasına getirmeye çalışmaktayken, Müslümanlar birden gördüler ki, Haçlıların sancakları, Haçları, sembolleri ve ateşleri şehrin surları üzerinde yükselmeye başladı. Frenklerin bu gösterisi esnasında saldırı ve savaş çılgınlıkları da eklenince, Müslümanların başına gelen musibetler büyüdü. Bu acı tablo ortaya çıkarken anlaşıldı ki şehir halkıyla Frenk arasında belirtildiği şekilde bir anlaşma sağlanmıştır.”

Yaşanan bu durum üzerine de Selâhaddin üzülmeye başlayarak bildirildi.²⁸⁸

Sultan Selâhaddin bu durum karşısındaki üzüntüsünü Bahaaddin bin Şeddat²⁸⁹ şu sözlerle aktarmaktadır:

“(…) Müslümanlar şehrin bazı yanlarına çekildiler; ama olaya tanık olanların başına gelen sıkıntı, üzüntü, şaşkınlık ve hayal kırıklığı anlatılacak gibi değildir. Bu arada ben de Sultan Selâhaddin’in hizmetinde bulundum. O da çocuğunu dünyaya getiren annenin karşı karşıya kaldığı en acı, en sıkıntılı ve en çekilmez halinden de beter bir halde idi. Şartların el verdiği ölçüde kendisini teselli etmeye çalıştım. Kendisine sahil şeridindeki şehirler ve Kudüs’ü bekleyen ilerideki şartlar ve beklentileri hatırlattım. Keza şehirde esir tutulan Müslümanların, nasıl serbest bırakılacaklarına çözüm bulma gerekliliğini dahi dile getirdim.”

2.5. Akkâ’nın Düşüşünden Sonraki Gelişmeler

Teslim şartlarının kabulünden sonra Akkâ garnizonu şehirden çıktı. Müslüman garnizonun şehirden ayrılmasından sonra Selâhaddin Eyyûbî karargâhını 14 Temmuz’da Şefriamm’a taşırken²⁹⁰ Haçlılar da Konrad idaresinde şehre girerek Akkâ’yı yağmalamaya başladılar. Richard, şehrin kuzey suru yakınında bulunan eski kral sarayına yerleşti. Philip ise yarımadanın ucunda bulunan, eskiden Tapınak tarikatı binası olarak kullanılan mülke taşındı. Çok geçmeden Haçlılar arasında sorunlar, kavgalar başladı. Richard ve Philip aralarında her şeyi eşit paylaşacakları yönünde

²⁸⁷ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 256.

²⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 44.

²⁸⁹ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 257.

²⁹⁰ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 160.

daha önceden anlaşılmaya varmışlardı. Buna uygun olarak da sancaklarını şehre diktiler. Alman ordusundan kalan az sayıdaki askerleri kumanda eden Avusturya Dükü Leopold, Fransa ve İngiltere Kralları ile aynı hukuki konumda olduğunu düşünerek, sancağını Richard'ın sancağının yanına dikti. Ancak Richard, mecbur kalmadıkça hiçbir şeyi paylaşma niyetinde değildi ve Leopold'un sancağını surların aşağısında yer alan hendeğe attırdı.²⁹¹ Bu durum Leopold'un hiçbir zaman affetmeyeceği bir davranış oldu. Artık Richard'a karşı büyük bir kin besliyordu. Leopold, birkaç gün sonra yurduna dönmek üzere yola çıktı.²⁹² Müslüman fethinden önce şehirde arazi ve mülklere sahip olan asiller ve tacirler bu mülklerin kendilerine iade edilmesini talep ettiler. Her ne kadar Richard bu mülkleri iade etmeye yanaşmasa da Philip bu hakların verilmesinde ısrar etti.²⁹³

Haçlılar, daha sonra Akkâ'da bulunan Kiliseleri tekrar ibadete açtı. Papalık legatı Verona Piskoposu Adelaed'a verildi. Ancak Haçlılar için asıl mesele bunlardan ziyade kimin kral olacağı meselesi idi. Bir toplantı düzenlendi ve yapılan tartışmaların ardından kimin kral olacağı kararlaştırıldı. Buna göre: Guy ölünceye kadar kral olarak kalacak, onun ölümünden sonra krallık tacı Konrad'a geçecek, bu süre zarfında da Sûr, Beyrut ve Sayda'nın hâkimiyeti Konrad'a verilecekti. Ayrıca krallık gelirleri Guy ile paylaşılacaktı.²⁹⁴

Krallık meselesi bu şekilde çözüme kavuştuktan sonra Philip, ülkesine dönmeye karar verdiğini söyledi. Philip'in ülkesine dönmek için geçerli sebepleri olduğunu düşünüyordu. Akkâ'nın geri alınmasına yardım ederek Hristiyanlık görevini yerine getirmişti. Hastalıktan bir türlü kurtulamamıştı. İskorbüt²⁹⁵, Vicent's²⁹⁶ hastalığı veya trench mauth²⁹⁷ olarak isimlendirilen hastalıklardan bir tanesine yakalanmıştı. Bu hastalık nedeniyle Philip'in ateşi sık sık yükseliyor bu da vücutta titremeye sebep oluyordu. Ayrıca hastalık beraberinde, saç dökülmesi, tırnakların

²⁹¹ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, New York: Times Books, 1978, s. 176; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 45; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbi ve Devlet*, s. 160; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 181.

²⁹² Richard of Devizes, *The Chronicle of Richard of Devizes*, s. 42.

²⁹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 45

²⁹⁴ Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 71; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 45; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 181; ; Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 118-119.

²⁹⁵ C vitamini eksikliği sebebiyle, bacaklarda vücudun bazı bölgelerinde şişme ve bazen de dış eti ülserine denen olan bir hastalık.

²⁹⁶ Diş etlerinde şişme ve ağrıya sebep olan bir hastalık.

²⁹⁷ Ağızda oluşan bir çeşit hastalıktır.

düşmesi, vücutta şişlikler oluşması, dudakların iltihaplanması ve derinin soyulması gibi etkileri de beraberinde getiriyordu. Aslında Richard da benzer hastalıklardan muzdaripti. Ancak Philip'in endişelendiği başka hususlar da bulunmaktaydı; Ülkesinden ayrı kaldığı bu dönemde Fransa monarşisi zor durumda kalmıştı. Philip, ülkesinde olmadığı süreçte kendisinin yerini dolduracak birinin olmadığını biliyordu. Eğer tek varisi ve oğlu, Luois, hastalığa yakalanıp ölecek olursa bu büyük problemlere neden olabilirdi. Ayrıca Flandre Kontu Philip 1 Temmuz 1191'de Akkâ'da ölmüştü. Bu ölüm Philip'in Flandre üzerinde hâkimiyet kurması için bir fırsat niteliğindeydi. Zira Kral Philip'e Artois bölgesi miras olarak kalmış oluyordu. Bu mirasa sahip çıkabilmek için Kralın Batı Avrupa'da bulunması gerekiyordu. Philip'in ülkesine dönmek istemesinin belki de en büyük sebebi buydu.²⁹⁸

Sefere devam etme isteksizliği şaşırtıcı değildi. Richard ile sorunlar yaşamaktaydı. Richard her fırsatta Philip'i küçümseyen davranışlar sergiliyordu. Ayrıca Messina ve Sicilya'da yaşanan problemler aralarındaki anlaşmazlıkları derinleştirmişti. Tüm bunlarla beraber Richard'ın kendisine bir suikast düzenleyeceğinden endişeleniyordu. Bourgogne Dükü'nü ve ordusunun büyük bir kısmını Haçlı mücadelesi için Akkâ'da bıraktı. Bourgogne Dükü'ne altın gümüş ve 5.000 mark bıraktı. Ayrıca esirleri üzerindeki haklarını da devretti. Richard ise kendi ülkesi adına endişeye kapılarak, Fransa Kralı'nın ülkesine dönmesine sıcak bakmayarak ona üç yıl Doğu'da kalacaklarına dair müşterek bir beyanname imzalatmak istedi. Ancak Philip, böyle bir beyannameyi imzalamadı. Sadece, Richard dönene karar, onun Fransa'da hâkim olduğu topraklara saldırmayacağına dair bir vaatte bulundu. 31 Temmuz'da Konrad ile birlikte Akkâ'dan ayrılarak Sûr'a geçti. Buradan da 2 Ağustos 1191'de yelken açarak Trablus'a oradan da Antakya'ya geldi. Antakya Prinepsine 100 şövalye ve 500 asker yardımında bulundu. Antakya'dan yoluna devam ederek Girit, Rodos, Corfu, Otranto'dan Roma'ya vardı. Roma da Papa III. Celestine tarafından karşılandı. Philip burada Papa'ya kendisinin seferde yapmış olduğu hizmetlerle ilgili bilgiler verdi. Ayrıca Richard'ı şikâyet ederek onun hainliğe varacak davranışlar sergilediğinden bahsetti. Daha sonra Sicilya Hâkimi Tancred ve Alman İmparatoru VI. Henry'den topraklarında geçmek için izin isteyerek 27 Aralık

²⁹⁸ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 451.

1191'de Paris'e ulaştı. Böylece Fransa Kralı Philip'in III. Haçlı Seferi sonlanmış oldu.²⁹⁹

Philip'in Richard'a bulunduğu vaad ve bu vaadin yerine getirilmediğiyle alakalı IPGRR³⁰⁰ verdiği bilgilerde şunları aktarmaktadır:

“Kral Richard, karşılıklı güveni sadakatle sürdürmek adına, Fransa Kralı'yla bir anlaşma yapma düşüncesindeydi. Zira babaları gibi kendileri de aralarında bir husumet çıkmasından çekiniyorlardı, hem de ileri de dışarıdan gelecek bir tehlikeyi bile asla defedemeyecek türden sahte bir samimiyetle. Bu huzursuz edici düşünceden rahatsız olan Kral Richard, Fransa Kralı'ndan sadakatini koruyacağı üzerine yemin etmesini istedi; amacı, kendisi seferdeyken ne adamlarına ne de topraklarına zarar getirmesini engellemektir. Öyle ki, eğer usulsüz bir durumun cezasız kaldığı şans eseri fark edilmiş olursa, Kral Richard geldikten sonra kırk gün içinde bu durumun çözümü üzerine Fransa Kralı ile görüşecekti; yine eğer birilerinin kasten hayatına son verilmiş olursa da Fransa Kralı intikam peşine düşmeden önce ondan izin alacaktı. Fransa Kralı tüm bunlara sadık kalacağına dair Kral Richard'a yemin etti ve ona Burgundia (Burgundy) Dükü'nü, Kont Henricus'u (Champagneli Henry) ve adı sanı belli olmayan beş ya da daha fazla kişiyi rehine olarak verdi. Onun bu yeminine ne derece sadık kaldığı tüm dünyaca iyi bilinirdi! Nitekim ülkesine döner dönmez ortalığı ayağa kaldırdı ve Normandiya'yı birbirine kattı. Daha neler neler! Fransa Kralı bu hadsizliğiyle Akkâ ordusundan ayrıldı, hem de arzuladığı övgülerin yerine bütünüyle hakaret yiyerek.”

Philip'in ülkesine dönüşü Haçlılar arasında korkaklık olarak görüldü. Daha önce Alman askerlerini kumanda eden Leopold da Akkâ'dan ayrılmıştı. Böylece Richard Haçlıların tek komutanı ve lideri konuma geldi. Selâhaddin Eyyûbî daha önce Akkâ ile yapılmış olan anlaşmaya uyacağını bildirmişti. Bu anlaşma doğrultusunda Selâhaddin Eyyûbî esirleri serbest bırakmaya ve anlaşılan parayı ödemeye başladı. Selâhaddin Eyyûbî daha önce esirlerin iadesinin ve paranın tahsilatının üç ay süreyle taksitler halinde gerçekleştirilmesini Richard'a teklif etmişti. 2 Ağustos'ta Richard'ın elçileri Selâhaddin'in yanına gelerek, Sultana, bu teklifin Richard tarafından kabul edildiğini bildirdiler. İlk taksit ödenince Müslüman esirler serbest kalacaktı. Gerçek haç gelen elçilere gösterildi. Onlar da haçın önünde ibadet ettiler. Selâhaddin Eyyûbî 11 Ağustos'da para ve esirlerin ilk taksidini Haçlılara gönderdi. Ancak Richard'ın elçileri Sultanın karargâhına gelerek; adları belirtilen esirlerin tamamının iade edilmediğini

²⁹⁹ Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 92-94; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 164; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 96; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 71; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 179; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 45-46; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 224; Richard of Devizes, *The Chronicle of Richard of Devizes*, s. 43; John J. Robinson, *Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades*, s. 181.

³⁰⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 238.

söylediler. Bu sebeple kendileri Akkâ'da esir edilen Müslüman askerleri serbest bırakmayacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Sultan, gönderilmeyen Haçlı asilzadeleri yerine rehine vermeyi teklif ederek karşılığında Akkâ'daki Müslüman esirlerin iadesini veya teminat olması bakımından, Haçlılardan kendisine rehine gönderilmesini istedi. Ancak elçiler Selâhaddin'in bu teklifini reddederek, kendi esirlerinin teslim edilmesini istediler. Sadece sözlü olarak Müslümanları serbest bırakacaklarını söylediler. Sultan ise bu söze itimat etmedi ve Akkâ'daki esirler serbest bırakılincaya kadar herhangi bir ödeme yapmayacağını söyledi.³⁰¹

İbn Kesîr,³⁰² eserinde elçilerle Selâhaddin Eyyûbî arasında geçen konuşmayı şu şekilde anlatmaktadır;

“Elçiler, Müslümanların yanında esir bulunan Haçlıların serbest bırakılmasını ve de 100.000 dinar para ödenmesini, şayet ellerinde durmaktaysa Salbut haçının da iade edilmesini talep ettiler. Sultan Selâhaddin parayı ve haçı hazırladı. Gayrimüslim esirlerden de sadece 600 tanesini bulabildi. Haçlılar, uzaktan kendilerine haçı göstermesini sultandan talep ettiler. O da haçı yükseltince haça karşı secdeye kapandılar. Kendilerini yere attılar. Hazırlamış olduğu para ve esirleri göndermesini istediler. O da yanlarındaki Müslüman esirleri, ya da bunu garantileyecek rehinelere göndermedikleri takdirde parayı, haçı ve gayrimüslim esirleri vermeyeceğini söyledi. Haçlılar, ‘Hayır önce sen bize gönder ve bize güven’ dediler. Sultan, onların hainlik yapmak ve tuzak kurmak niyetinde olduklarını anladı. Bu yüzden onlara para, esir ve haçı göndermedi.”

İbnü'l-Esîr'in³⁰³ ise bu konuda verdiği bilgiler İbn Kesîr'e göre biraz farklılık göstermektedir. İbnü'l-Esîr; Haçlılardan Müslümanların serbest bırakılması için yemin etmelerini ve bu yemine de Tapınak Şövalyelerinin kefil olmasını istediğini yazmaktadır. Ancak Haçlıların bunu kabul etmeyip sadece söz vermeleri üzerine Selâhaddin'in Haçlılara güvenmeyerek hiçbir iadede bulunmadığını bildirir.

Abû'l-Farac³⁰⁴ de İbn Kesîr ile aynı doğrultuda bilgiler vererek Selâhaddin'in verdiği para karşılığında Müslümanların serbest bırakılması veya teminat olarak kendisine Haçlılardan rehinelere verilmesini istediğini yazmaktadır. Devamında Haçlıların bunu reddederek sadece söz verdiklerini, Sultanın da bunun üzerine Haçlılara herhangi bir şey iade etmediğini bildirmektedir. Abû'l-Farac'ın, İbn Kesîr ve İbnü'l-Esîr'den farklı olarak bildirdiği husus ödeme planı ile ilgilidir. Selâhaddin

³⁰¹ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 72; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 160; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 46-47.

³⁰² İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 54.58.

³⁰³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 61-64.

³⁰⁴ Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 456-457.

Eyyûbî'nin Haçlılara, her on gün için anlaştıkları miktarın üçte birini ödeyeceğini diğer üçte ikilik kısmı karşılığında Haçlılara rehine vermeyi önerdiğini yazmaktadır.

Bahaaddin bin Şeddad³⁰⁵ ise bu olayla alakalı bilgileri şu şekilde aktarmaktadır:

“(…) Bunun üzerine Frenk, güvendikleri adamlarını gönderdiler. Adamlar, kendilerinin belirleyeceği yüz esiri tespit etmeden sair esirlerle görüştiler. Böylece zamanı uzatıyorlardı, ta ki bir aylık vade Recep ayının on sekizinde bitti. Bir aylık vadenin bittiği bugünde adamlarını gönderip şartların yerine getirilmesi talebinde bulunurlarken, Sultan Selâhaddin onlara şu cevabı verdi:

“Ya siz, bize adamlarımızı gönderip bu ayda size verilmesi gerekli olanları teslim alacaksınız ve geri kalanları da zamanında alabilmeniz için karşılığında size rehinelere veririz veya size teslim edeceklerimizin karşılığında siz bize rehinelere vereceksiniz, ta ki adamlarımız çıkıp bize gelsinler.”

Onlar da “Bu söyledikleriniz bizi bağlamaz, bu bir aylık vadenin gerektirdiği şeyleri bize teslim edeceksiniz ve size söylediklerimize kani’ olmak durumundasınız, ta ki adamlarınızı size teslim edelim” dediler. Sultan Selâhaddin onların bu söylediklerini reddetti. Çünkü adamlarımızın onların ellerinde kalmasıyla birlikte kendilerine mal, büyük hac ve esirlerin teslim edilmesi, güven verici bir tutum değildi. Sultan Selâhaddin bunu biliyordu ve onlara güvenmezdi. Ayrıca politik açıdan da telafi edilemeyecek ölçüde İslâm için bir zayıflık söz konusu olacağını da hesaba katıyordu.”

Tüm kaynaklarda verilen bilgiler, az da olsa, yer yer farklılıklar gösterse de sonuç olarak, Sultan Selâhaddin, Haçlıların sözlü olarak verdiği vaadlere inanmayarak böyle bir durumu kabul etmemiş ve anlaşma şartlarını doğal olarak uygulamamıştır.

Tüm bunlar yaşanırken Richard, Akkâ’dan, asıl amacı olan, Kudüs’e hareket etmek istiyordu. Esirlerin mübadelesi ile zaman kaybetmek niyetinde değildi. Zira Richard bu esirleri bir yük olarak görüyordu. Anlaşmazlık Richard için bir bahane oldu, Selâhaddin’in anlaşma şartlarına uymadığı gerekçesiyle, Akkâ garnizonuna mensup 2.700 Müslüman esiri ve bu esirlerinden 300’e yakın, hanımı ve çocuklarını da zincirlere vurarak 20 Ağustos’ta şehrin dışına çıkardı. Selâhaddin’in ordusunun gözü önünde bu esirleri kadın, çocuk ayırımı yapmaksızın katletti. Müslüman askerler yardım için koşarlarsa da Haçlı saflarını aşamadılar. Richard sadece birkaç önemli şahsiyetle beraber köle olarak kullanabileceği bazı kişileri öldürmedi.³⁰⁶ Haçlıların

³⁰⁵ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 259-260.

³⁰⁶ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 182; Hindley, *Bir İslam Kahramanı Selahaddin*, s. 269; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 47; Jim Bradbury, *Philip Augustus King of France 1180-1223*, s. 97; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 157-158; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 72; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 224-226; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 144; John J. Robinson,

Birinci Haçlı Seferinde Antakya’da sonrasında Kudüs’te yaptığı vahşete böylece bir yenisini eklemiş oldu. Yaşanan bu vahşete bir misilleme verilmesi gerektiğini düşünen Selâhaddin’in bazı komutanları bu doğrultuda Selâhaddin’e tavsiyede bulundular. Ancak Sultan Selâhaddin: “*Düşmana cellatlıkla değil, savaşçılıkla karşı çıkmak gerekir*” diyerek komutanların bu isteğini reddetti.³⁰⁷ Bu yanıt belki de birçok Batılı tarihçinin Selâhaddin’e neden büyük bir saygı duyduğunu anlamamızı sağlayacak bir cevap niteliğindedir.

İbnü’l-Esîr³⁰⁸, yaşanan bu vahşetle alakalı olarak tarih vermiş ancak öldürülen Müslümanlarla alakalı herhangi bir sayı vermemiştir. İbnü’l-Esîr, 20 Ağustos 1191 Salı günü Haçlıların, süvari ve piyade kuvvetleri ile dışarıya çıktığını, Müslümanların da onların üzerine yürüyüp hücum ettiğini, Frankların yanında bulunan Müslümanların çoğunu öldürdüğünü, kılıçtan geçirdiğini, ancak emirlere, önde gelen şahsiyetlere ve zenginlere ise dokunulmadığını bunların dışındaki fakirler ve köylülerin hepsinin öldürüldüğünü söylemektedir.

İbn Kesîr³⁰⁹ ise yaşanan bu olayı aktarırken sayı vermiştir. İbn Kesîr, Haçlıların çadırlarını şehir dışına götürüp kurduklarını, 3.000’e yakın esiri meydanda, ikinci vaktinde sıraya dizdiklerini ve hepsini öldürdüklerini ancak işlerine yarayacak kişileri sağ bıraktıklarını aktarmaktadır.

Abû’l-Farac³¹⁰ da diğer kaynaklarla aynı doğrultuda bilgiler vermiş ancak öldürülen Müslümanların sayısı ile alakalı verdiği bilgi farklıdır. Buna göre Abû’l-Farac, Arapları bağlar ile bağladıklarını, şehrin dışındaki dağ tarafına götürerek etraflarına odun, fıçı ve benzeri malzemeler yığdıklarını ve bu kişilerin hepsini öldürdüklerini yazmaktadır. Şehir içindeki ve dışındaki öldürülen Müslümanların sayısının 1.800’ü bulduğunu aktarmıştır.

Bahaaddin bin Şeddat³¹¹ ise bu olayı eserinde tafsilatlı olarak anlatmaktadır;

“(…) Frank askeri, süvarisiyle-piyadesiyle ikinci vaktinde harekete geçip el-Ayyadıyye tepesinin altındaki kuyuların başına vardılar. Burada

Dungeon, Fire & Sword Knights Templar in the Crusades, s. 183; ; Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 126; Ağırakça, *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs’ün Yeniden Fethi*, s. 141.

³⁰⁷ Gülten Yıldız, “Namık Kemal’in Selâhaddin Eyyûbî Bibliyografyası, Öncü Bir Pan-İslâmî Metnin İnşasına Dair Bazı Gözlemler”, *İlmî Araştırmalar*, VI, İstanbul: 1998, s. 270-287.

³⁰⁸ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 61-64.

³⁰⁹ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 54.58.

³¹⁰ Abû’l-Farac, *Vekâyinâme*, C. II, s. 457.

³¹¹ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 260.

çadırlarını kurdular ve Keysan ile el-Ayyadıyye tepelerinin arasındaki düzlüğün ortasına geçtiler. Bu arada, kaderde şehit düşecekleri yazılı olan Müslüman esirleri hazır bulundurdular. Sayıları 3.000 dolayındaydı. Onları iplerle bağlamışlardı. Hepsini bir araya getirdikten sonra üzerlerine kılıç ve mızraplarla saldırıp çektire çektire öldürdüler. İslâmi Yezek de onları uzaktan görüp izliyordu; ancak ne yaptıklarını iyice keşif edemiyorlardı. Çünkü uzaktaydılar. Ama bir şeyle uğraştıklarını biliyorlardı. Bu nedenle durumu Sultan Selâhaddin'e bildirdiler. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin Yezek'e takviye güç gönderdi. Bu arada Yezek takviye güç ile onların üzerine saldırdı. Aralarında şiddetli çarpışmalar meydana geldi ve her iki taraftan da ölü ve yaralı düşerken savaş, gece karanlık basıncaya kadar sürdü. Sabah olunca Müslümanlar durumu öğrenmeye çalıştılar. Ancak ne görsünler! Nice yiğitlerin yere serilmiş cesetleriyle karşılaştılar. Tanışanlar, tanıdıklarıyla uğraşırken herkesi hüzün, ıstırap, acı ve keder sarstı. Böylece Frenk'in elinde esir olan Müslümanlardan, inşaat işlerinde çalışan mahir, çalışkan ve eli pek birkaç kişinin dışında hiç kimseyi hayatta bırakmamışlardı. Onların bu katliamı için birkaç neden öne sürüldü: Bir tanesi, kendilerinden öldürülenlere karşı bir misilleme düşüncesinden kaynaklandığı yönündeydi. Diğer bir neden de şu gösteriliyordu: İngiltere Kralı, Askalan'ı istila etmek amacındaydı. Bu nedenle onları yanı başındaki bir şehirde geride güç ve kuvvet bırakmak istemezdi ki başına bela olsun.”

IPGRR³¹² ise bu olayı şu şekilde aktarmıştır:

“Uzun bir aradan sonra Kral Richard, Selâhaddin'in esirlerini para vererek kurtarmaktan yana olmadığını fark etti; halk arasından sadece en yetkinlerin katılacağı bir danışma meclisi oluşturuldu ve esirlerin öldürülmesi için boşuna beklemeye gerek olmadığı kanısına varıldı. Ancak fidye vererek ya da Hristiyan tutsaklarla takas edilerek çoğu üst sınıf ve soylu esirin bir ölçüde kurtarılma durumu da hala söz konusuydu. Kral Richard, oldum olası Türklerin kökünü kazımaya, onların aşırı şişkin kibirini söndürmeye ve Hz. Muhammed'in buyruklarını ortadan kaldırıp Hristiyanlığı önplana çıkartmaya kendini adanmış biriydi. Nitekim Hz. Meryem'in Göğhe Kabulü bayramından hemen sonraki gün (Cuma) şehirden 2.700 Türk esirin getirilip öldürülmesini emretti. Çok geçmeden verilen görevi büyük bir şevkle yerine getirmek, oklara ve mızraplara kurban gitmiş tüm Hristiyanların öcünü ilahi adalaletin rızasıyla almak için yola koyuldular.”

Kaynaklarda verilen bilgiler hemen hemen aynı doğrultudadır. Ancak burada Bahaaddin bin Şeddad'ın ve IPGRR'nin verdiği bilgiler daha ayrıntılı ve önemlidir. Zira iki kaynakta olayın içerisinde bulunmuş, olayı yaşamış kişilerin oluşturdukları eserlerdir. Fakat Bahaaddin bin Şeddad'ın verdiği bilgiler daha ikna edicidir. IPGRR ise daha tarafgir bir yaklaşımla olayları anlatmış ve ne yazık ki Haçlıların yapmış olduğu böyle bir vahşeti, Müslümanların yaptıklarının bir bedeli olarak görmüş ve bu durumu “ilahi adalet” olarak nitelendirmiştir. IPGRR'nin bu yaklaşımına rağmen, daha önce de bahsettiğimiz, birçok durumda Selâhaddin'in adaletli davranışlarını ve esirleri hiçbir koşula bağlı olmaksızın birçok kez serbest bıraktığını bilmekteyiz.

³¹² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 243.

2.6. Haçlıların Akkâ'dan Askalan'a Hareketi ve Yaşanan Mücadele

Haçlılar, Akkâ'nın ele geçirilmesinden sonra asıl hedef olan Kudüs'e yöneldiler. 22 Ağustos 1191 Perşembe günü³¹³ Richard, haçlı ordusunu Akkâ'dan çıkardı. Kral, kenti kara yolculuğu ile terk etmenin tehlikeli olacağını düşünüyordu. Zira bu yolculukta Selâhaddin'in ordusunun saldırılarıyla karşılaşabilirdi. Orta çağda bir ordu, düşman topraklarında ilerlerlerken son derece savunmasız kalabiliyordu. Deniz yolculuğu tek seçeneği gibi gözüküyordu. Fakat büyük bir donanmaya sahip de olsa tüm ordusunu denizden taşımak da çok tehlikeliydi. Ayrıca güneyde uygun bir liman ele geçiremezse tüm Haçlı Seferi hüsrarla bitebilirdi. Richard sonunda iki yönlü bir karar verdi. Akdeniz'in güney kıyısı boyunca karadan ilerleyecek ve donanma bu kuvvetlere eşlik edecekti.³¹⁴

IPGRR'de³¹⁵ bu durum şu şekilde aktarmıştır:

“Akşama doğru, herşeyi bahşeden Tanrı adına, Askalan kıyısında keşfe çıkmak için orduya hemen harekete geçmesi, Akkâ Nehri'ni aşması, on günlük erzak olarak ekmek, peksimet, un, et, şarap ve gerekli ne varsa temin edip gemiye yerleştirmeleri bir ulak aracılığıyla bildirildi. Kaptanlar da içinde erzak ve muhafızların bulunduğu tekne ve mavnalarla birlikte, her daim kıyı boyunca ilerlemeleri konusunda sıkı sıkıya tenbihlendiler. Bu şekilde ordu iki parça şeklinde ilerledi. Bir kısmı denizden, diğeri de karadan; aksi takdirde Türklerin işgali altında olan bu toprakları ele geçirmek mümkün değildi.”

Konrad ve mahallî birçok baron bu yürüyüşte yer almıyordu. Ayrıca Philip'in ülkesine dönerken Fransız kuvvetlerinin başına getirdiği Bourgogne Dükü kumandasındaki askerler de gönülsüz bir şekilde artçı kuvvet olarak yürümekteydi. Zira son aylarda bu askerler Akkâ'da rahat bir yaşam sürdürüyorlar, bu nedenle de şehri terk etmek istemiyorlardı. Ancak Richard'a karşı gelemeyerek yürüyüşe katıldılar. Selâhaddin, Kudüs'e giden yola hâkim bulunan Şafr'amr'da karargâh kurmuştu. Haçlıların Akkâ'dan sonra Kudüs'e yöneleceğini biliyordu. Bu doğrultuda Haçlıların geçeceği yollar üzerinde bazı emniyet tedbirleri aldırıldı. Ayrıca tecrübeli komutanlarını savaşa uygun yerlerin tespiti için görevlendirdi.³¹⁶

Richard güneyden kıyı boyunca ilerliyordu. Önde ve arkada Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri, ortada kraliyet sancağı etrafında İngilizler yürümekteydi. Filo

³¹³ Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 131-132; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 158; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 47.

³¹⁴ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 459.

³¹⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 244.

³¹⁶ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 161.

sahilden onlara eşlik etmekteydi. Böylece deniz tarafından gelebilecek tehlikelerden korunmuş oluyorlardı. Ayrıca bu gemiler onların yiyecek ve içeceklerini temin etmekteydi. Selâhaddin de Haçlılarla aynı istikamette ve yürüyüş nizamında, biraz daha içerden ilerlemekteydi. Selâhaddin'in öncü birlikleri Haçlıların arkada kalan artçı birliklerine saldırılar düzenleyip esirler alıyordu. Bu öncüleri Selâhaddin'in oğlu el-Efdal kumanda ediyordu. İzzeddin Curdik ve Seyfeddin Ayazkuş gibi tecrübeli emirler de onunla beraberdi. Haçlılarla bu öncü kuvvetler arasında küçük çaplı bir çatışma yaşandı. el-Efdal, Selâhaddin'den yardım istedi ancak ordunun henüz savaşa hazır olmadığı gerekçesiyle bu yardım gelmedi. Buna rağmen el-Efdal başarılı bir mücadele veriyordu. Ancak Richard, Avesnesli Josquesd, Tiberiadeili Hugue, Barreli Guillaume kumandasındaki şövalyeleri yardıma göndererek Haçlıların artçı birliğini kurtardı.³¹⁷

Bu olaydan sonra Haçlılar 25 Ağustos'ta Hayfa'ya geldiler ve burada konakladılar. Müslüman kuvvetler ise Hayfa'ya yakın bir mevki olan Kaymun köyünde dinlendiler. Burada Emirleriyle istişarede bulunan Selâhaddin Eyyûbî, savaş için en uygun mevkiinin Kasâriye olduğu kanaatine vardı. Haçlılar da Akkâ'dan yeni takviyeler alıyorlardı. Selâhaddin Eyyûbî Kasâriye Nehri kenarında dinlenirken ele geçirilen esirler Sultanın huzuruna çıkarıldı. Selâhaddin Eyyûbî bu esirlerden yüksek rütbeli olanları sorgulayıp Haçlı kuvvetleri hakkında bilgiler aldı. Daha sonra askerlerine tüm esirleri öldürmelerini emretti. Aslında Selâhaddin, Tapınak Şövalyelerine mensup olanlar dışında esirlerin öldürülmesine müsaade etmiyordu. Ancak onun böyle bir karar almasına neden olan şey Richard'ın, Akkâ'da Müslümanlara yapmış olduğu vahşetti. Sultan Akkâ'da katledilen Müslümanlara karşılık tüm esirleri öldürttü.³¹⁸

Haçlılar, 30 Ağustos'da Kasâriye mevkiine yaklaşırken, Müslümanlar saldırıya geçtiler. Şiddetli çarpışmalar başladı. Ancak Richard ordusunun disiplinden uzaklaşmasını istemiyordu. Bu nedenle elinden geldiğince düzeni koruyarak ilerlemeye gayret gösterdi. Buna rağmen Haçlılar büyük kayıplar vermektedir. Malzeme taşıyan arabaların gerisinde kalmış olan ve Fransız birliklerini komuta eden Bourgogne dükü, kuvvetleriyle birlikte az kalsın imha oluyordu. Haçlılar bu zor durumdan kurtulabilmek için “*Ey Kutsal Mezar, bize yardım et!*” (*Sanctum*

³¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 58-60; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 64-66; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 161.

³¹⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 64-66; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 48; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 161.

sepulchrum adiuvu) diye bağıryorlardı. Haçlılar Müslüman saldırıları arasında Nehr el-Kasab'ın denize döküldüğü mevkiye kadar ilerleyebildiler. Müslümanlar geri döndüler. Yaşanan çarpışmalarda Haçlılar ağır kayıplar verdi. Öldürülenlerin dışında 1.000'den fazla Haçlı askeri yaralandı.³¹⁹

2.7. Arsuf Savaşı

Kasâriyye yakınlarında Haçlılara kayıplar verdiren Selâhaddin Eyyûbî meydan savaşı için Arsuf mekiini belirledi. Belirlenen bölgede, süvarilerin savaş vermesi için yeterli genişlikte bir ova bulunuyordu. Aynı zamanda denizden itibaren üç km devam eden ormanlık bir alandı. Tüm bu sebepler, bu kararın alınmasında etkili oldu. 5 Eylül'de Richard müzakere talebinde bulundu. Selâhaddin'in kardeşi el-Adîl ile görüştü. Richard, Müslümanlarla girdiği son çarpışmalarda kayıplar vermiş olmasına rağmen bütün Filistin'in kendisine teslim edilmesini talep etti. el-Adîl bu talep üzerine müzakereye son verdi.³²⁰

Bahaaddin bin Şeddad³²¹ kendisinin de katıldığı bu görüşmeyi detaylarıyla aktarmaktadır:

“(…) Aralarında geçen konuşmaya gelince: İngiltere Kralı, müsalaha ile ilgili konuyu açarken, el-Melik el-Adîl ona şöyle dedi: ‘siz; sulh ve barıştan söz ediyorsunuz, ancak ne istediğinizi bir türlü açıklamıyorsunuz, ta ki Sultan Selâhaddin ile aranızda aracılık edeyim.’ Bunun üzerine İngiltere Kralı: ‘Bizim istediklerimizin ana çerçevesi, memleketin tamamen bize iade edilmesiyle birlikte sizin de kendi memleketinize dönmenizden ibarettir.’ Şeklinde cevap verince el-Melik el-Adîl'in de söyleyecek sözleri sertleşti. Aralarında nefret uyandırıcı konuşmaların geçmesi, tarafların anlaşmaya varmadan birbirinden ayrılmasına sebep oldu.”

İbn Kesîr³²² de Bahaaddin bin Şeddad'ın verdiği bilgilerle aynı doğrultuda bilgiler vermiştir. Ancak İbn Kesîr el-Melik el-Adîl'in sertleşen ifadesinde ne söylediğini de aktarmaktadır:

“İngiliz kralı, Sultan Selâhaddin'in kardeşi Melik Adîlle görüşmek istedi. Görüşme esnasında ondan barış ve eman talebinde bulundu. Sahil beldelerinin sahiplerine iade edilmesini istedi. Melik Adîl ona: ‘Sahil beldelerini ele geçirmeniz için bütün süvari ve piyadelerinizin öldürülmesi gerekecektir’ deyince lanetli İngiliz Kralı öfkeleni ve öfkeli olarak Melik Adîl'in yanından kalkıp gitti.”

³¹⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 64-66; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 163.

³²⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 48-49; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 163; John Gillingham, *Yale English Monarchs Richard I*, s. 171

³²¹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir 'üs-Sultaniyye*, s. 274.

³²² İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 58-60.

7 Eylül 1191 Cumartesi sabahı Richard, Müslümanlarla savaş kararı alarak kuvvetlerini savaş düzenine soktu. Ordunun ağırlıkları sahil boyunca taksim edilerek, bunların korunması için Champagneli Henry ve yaya kuvvetlerin bir kısmı görevlendirildi.³²³

Richard'ın savaş düzeniyle alakalı, IPGRR'de³²⁴ geniş bilgilere ulaşmaktayız. Buna göre verilen bilgiler şu şekilde aktarılmıştır:

“Cumartesi günü (Hz. Meryem'in Doğum Günü Arifesi) (7 Eylül 1191) erkenden bütün askerler tepeden tırnağa özenle silahlarını kuşanıp, kendilerinden önce gelmiş olduklarını düşündükleri ve kanlı bir savaş olmadan da kibirlerinin yok olmayacağına inandıkları Türklerin karşısına çıkmak için hemen yola koyuldular. Adamlarımızın tam da karşısına konumlandırılmış olan birlik safları bir yandan da yavaş yavaş yaklaşıyordu. Bu nedenle bizimkiler bu durumdan rahatsız olup, ordunun dizilimi konusunda daha da özenli davranmaya çalıştılar. Şöyle ki, askeri işlerde oldukça deneyimli olan Kral Richard, orduyu bölükler halinde konumlandırdı. Arkada ve önde kimlerin gideceğini en uygun şekilde ayarladı. Orduyu nizami bir şekilde on iki bölüğe ayırıp, beş sıraya böldü. Savaşa susamış adamlarını da rütbelerine göre sıraladı ki çarpışma sırasında görevlerini her koşulda başarıyla yerine getirebilsinler diye. Tabi yine her şeyi bahşeden Tanrı'ya tüm yürekleriyle güvenmiş olmaları şartıyla. O gün Tapınak askerleri ordunun ilk sırasında yer aldılar. Onların arkasında sırasıyla Bretonlar ve Anjoulular, üçüncü sırada Poitou (Poitevins) askerleri ile Kral Guido (Guy), dördüncü sırada ellerinde krallıklarını simgeleyen bayraklarla Normandiya ve İngiltere, en arkada da Hospitalier askerleri bulunmaktaydı ki bu kısım dışarıdan toplanan askerlerle oluşturulmuştu ve bölüklere ayrılmıştı. Hepsisi birbirine çok bitişik ilerliyorlardı öyle ki üzerlerine bir elma atılacak olsa, atlara ve insanlara çarpmaktan yere düşmezdi. Ordumuz Serazenlerden (Müslümanlardan) deniz kıyısına kadar uzanıyordu. O son derece nizami bölükler, çeşit çeşit o bayraklar ve üzerindeki ilginç şekiller, adeta savaş için yaratılmış o genç ve dinç askerler gerçekten görülesiydi. Leicester Kontu Gurnaylı Hugo (Gournaylı Hugh) Borrisli Willelmus (William des Barres), Ferraslı Walkelinus (Ferrerslı Walkelin), Tonyli Rogerus (Toonyli Roger), Avennisli Jacobus (Avesnesli James), Druel (Dreux) Kontu Robertus (Robert), Beauvais Piskoposu ve kardeşi Barresli Willelmus (Barresli William), Garlandalı Willelmus (Garlandeli William), Merlolu Drago ve pek çok yakınları da oradaydı. Campania (Champagne) Kontu Henrycus (Henry) yan taraftan destek çıkmak için dağların olduğu tarafa nöbetçiler yolladı. Muhafızlar ile piyadeler aynı yerdediler. Okçular ve mancınık tümüyle ordunun en arkasını kapsıyordu. Erzakları ve her türlü teçhizatı taşıyan çift atlı arabalar ve yük hayvanlarını, denizde düşmandan gelecek her türlü saldırıdan korumak adına, ordunun hemen yanına yerleştirmişlerdi. Bu şekilde ordu birbirinden kopmamak adına yavaş yavaş ilerliyordu. Zira ordunun düzeni bitişik olmazsa savunma güçsüz olurdu. Kral Richard ve Burgundiya (Burgundy) Dükü, yanlarında askerleri arasından seçilmiş yancılarıyla birlikte etrafi gezerek sağı solu kolağan etti. Bir bakıma Türklerin ne vaziyette olduklarını kontrol etmeye çalışıyorlardı ki ordu dizilişlerinde onlarınkiyle benzer bir durum görürlerse bunu düzeltebilsinler. Tedbiri hiç elden bırakmamaları gerekiyordu.”

³²³ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 74; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 49.

³²⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 260-261.

Müslüman kuvvetlerinin merkezinde Selâhaddin Eyyûbî, sağında el-Efdal, Musul kuvvetleri ve Kaymaz el-Necmi bulunurken, en sağda ise el-Adîl'in komuta ettiği birlikler yer alıyordu. Ordunun sol kısmında, Sincar ile birlikte Haleb ve Mısır birliklerinin bir kısmı bulunuyordu.³²⁵

Selâhaddin Eyyûbî öğleden önce kuvvetlerine emir vererek Haçlılar üzerine saldırıya geçti. Bedeviler ve Zencilerden oluşan yaya kuvvetler dalgalar halinde Haçlıların üzerine yürüyerek Haçlı piyadelerinin hatlarını yarmayı başardılar. Ancak ağır teçhizatlı şövalyelerin gelmesiyle Müslüman kuvvetler geri püskürtüldü. Bunun üzerine Türk süvarileri taarruza geçti. Türk kuvvetleri, Haçlıların sol kanadını çökertmek için, Hospitalier Şövalyelerinin ve bunlara yakın yerde bulunan Flamanlar ile mahalli baronlar üzerine yöneldiler. Ancak şövalyeler mukavemet göstermekteydi. Ayrıca Haçlı okçu birlikleri her taarruz dalgasından sonra saflarının düzenini yeniden sağlamayı başardılar. Richard, Türk kuvvetlerinin yorulmasını bekliyordu. Ayrıca Müslümanların daha da yaklaşmasını istiyordu. Bu doğrultuda askerlerinden kendisinin emri olmadan hücumla geçmemelerini istedi. Ancak Hospitalier şövalyeleri, Richard'a peş peşe haberciler göndererek, saldırı emri vermediği takdirde geri çekilmek zorunda kalacaklarını belirterek, saldırı emri vermesini istiyordu. Fakat Richard beklemelerini söyleyince Hospitalier Şövalyeleri Richard'ı dinlemeyerek saldırıya geçtiler.³²⁶ Onların saldırıya geçtiğini gören diğer kuvvetler de harekete geçti. Ancak bu bir karışıklığa neden oldu. Zira okçular henüz böyle bir harekete hazır değillerdi ve taarruz yolunu kapamış bulunuyorlardı. Bunun üzerine Richard karışıklığı önlemek ve savaş düzenini sağlamak amacıyla, karışıklığın bulunduğu bölgeye geçip taarruzun idaresini eline aldı. Bu taarruzla Müslümanların savaş düzeni bozuldu. Selâhaddin Eyyûbî kuvvetlerini tekrar düzene sokmayı başardı. Ancak ikinci bir taarruz fırsatı bulamadı. Havanın da kararmasıyla Müslümanlar geri çekilmek zorunda kaldı.³²⁷

Kaynaklarda bu mücadele detaylı verilmektedir. İbn Kesir³²⁸ bu mücadelenin Müslümanların zaferiyle sonuçlandığını belirtip, mücadeleyi şu şekilde aktarmaktadır:

³²⁵ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 164.

³²⁶ Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 74-75.

³²⁷ Abû'l-Farac, *Vekâyınâme*, C. II, s. 457; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 64-66; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 144; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 49-50; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 163.

³²⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 58-60.

“Haçlılar Arsuf ormanı yanında sultanla savaşmak için toplandılar. Neticede Müslümanlar muzaffer oldular. Arsuf ormanı yanında binlerce Haçlı öldürüldü. Müslümanlardan da çok sayıda adam öldürüldü. Askerler savaşın ilk aşamasında Sultanı bırakıp kaçmışlardı. Sultanın yanında sadece on yedi savaşçı kalmıştı. Ama o sabredip sebat göstermişti. Savaş kösleri aralıksız çalışıyor, bayraklar dalgalanıyordu. Bundan sonra askerler sultanın yanına geri döndüler ve zafer Müslümanların oldu. Bundan sonra Sultan Selâhaddin, askerleriyle ilerledi. Yoluna devam etti.”

İbnü'l-Esîr³²⁹ ise bu mücadeleyi Müslümanların bozgunu olarak nitelendirerek mücadeleyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Franklar toplandılar. Süvariler tek bir vücut halinde Müslümanlar'a saldırdılar. Müslümanlar mağlûp olup sağına soluna bakmadan dağıldılar. Süvarilerin ve halkın çoğu savaş sırasında savaş meydanına yakın bir yerde, ayakta hazır bekledi. O gün de aynı vaziyetteydiler. Müslümanlar onlar, karşısında tutunamayıp geri çekilince pek çok kişi öldürüldü ve mağlûp birlikler Salâhaddin'in bulunduğu merkeze sığındılar. Eğer Franklar bunun bir bozgun olduğunu anlamış olsalardı, onları mutlaka takip eder ve peş peşe gelen bu bozgun sırasında Müslümanlar mahvolurlardı. Müslümanlar'a yakın bir yerde sık ağaçlarla kaplı bir orman vardı, onlar oraya girince Franklar bunu bir tuzak zannederek geri döndüler; böylece Müslümanlar içinde bulundukları sıkıntılı durumdan kurtulmuş oldular. Bu arada azılı Frank reislerinden biri de öldürüldü.”

Abû'l-Farac³³⁰ de İbnü'l-Esîr ile aynı doğrultuda bilgiler vererek Haçlıların Müslümanları bozguna uğrattığını yazmaktadır. Hatta Selâhaddin'in Haçlılara esir düşme ihtimalinin bile olduğunu ancak Haçlıların bunu tuzak zannederek uzakta durduklarını bildirmektedir.

Bahaaddin bin Şeddad³³¹ bu mücadeleyi tafsilatlı bir şekilde aktarmaktadır:

“(…) Müslümanlar, büyük bir iyimserlikle ilerlemeye geçti, ta ki, piyadelerin öncülerini Arsuf'un bostanlık alanına ulaştı. Çareyi artık direnme ve hamle yapmakta gören düşman da son şanslarını kullanmaya geçti. Böylece süvarileri, piyadelerin ortasında toplanmaya başladılar. Bu arada mızraklarını ellerine aldılar ve hepsi bir ağızdan bağırarak. Piyade güçleri de iki taraftan geriye çekilmekle süvarilerin çıkışı için yol açtılar. Önleri açılan düşman süvarileri, her taraftan bir hamleyle Müslüman güçlerinin üzerine saldırıya geçtiler. Bir kısmı sağ bir kısmı sol ve bir kısmı da orta kanatların üzerine hızla saldırınca, Müslüman güçleri, onların önünde geri kaymaya zorlandı. O sırada ben (Bahaaddin bin Şeddad) de orta kanat bünyesinde hazır bulunuyordum. Bünyesinde bulunduğum orta kanat dağılmaya başlayınca, korunmak için sol kanada yöneldim. Çünkü bana daha yakındı. Sol kanada ulaştığımda, sol kanat da büyük ölçüde kırılmaya mahkûm kaldı. Bunun üzerine sağ kanada yönelmek istedim. Ancak sağ kanadın bütün gruplardan daha feci bir şekilde kırıldığını görünce, Sultan Selâhaddin'in bulunduğu birlikle kendimi korumaya yeltendim. Savaş stratejisinin bir gereği olarak Sultan Selâhaddin'in destek birliği, takviye amacıyla birliklerin bir gerisinde bulunuyordu. Ben ona vardığımda Sultan Selâhaddin, o birlikte sadece on yedi savaşçı bırakmıştı yanında, geride kalanları savaşa yollamış, ancak sancak baki duruyordu, trampet çalışıyordu

³²⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 64-66.

³³⁰ Abû'l-Farac, *Vekâyinâme*, C. II, s. 457

³³¹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 275-277.

ve susmuyordu. Sultan Selâhaddin Müslümanların başına gelenleri gördüğünde, korumacısı olan birliğin yanına geldi. Onlar da bu az sayıdaki neferleri görünce durdu. Trampetlerin kesilmeden çalınmasına, sağdan soldan kaçışanların durdurulmasına emir verdi. Ama yine de kaçışanlar oluyordu. Çünkü düşman şiddetli bir şekilde yüklendi. Sonra tuzaktan korktuğundan dolayı durdu. Bu arada kırılıp dağılan Müslümanlar da durdu ve savaşmaya başladı. Bu arada düşman ikinci bir saldırıda bulundu. Müslümanlar da mukavemet göstermekle birlikte, geriye çekilmeye başladı. Düşman durunca, geriye çekilen Müslümanlar da durdu. Sonra düşman üçüncü bir saldırıda bulundu, ta ki uçları çayırılık alana ve tepelerin başına vardı. Düşman durunca kırılan Müslümanlar da durdular. Ancak kaçan Müslümanlar, Sultan Selâhaddin'in koruma birliği yerinde durmuş vaziyette bulunduğunu, trampetlerin de çalar durumda olduğunu gördüklerinde artık birliği geçmekten utandıkları gibi işin sonucundan da endişe ettiler. Bu nedenle birliğin yanına dönmeye başladılar. Böylece koruma birliği yanında çok sayıda halk bir araya geldi. Düşmanın öncü güçleri de çayırılık alan ile tepelerin başında karşılarında durdu. Sultan Selâhaddin, özel birliğin içinde dururken, halk da sağdan soldan gelerek katılmaya başladı. Ta ki, bütün asker bir arada toplanmış oldu. Bu sebepten ötürü düşman, Müslümanlarca ağaçlık alanda tuzağın hazırlanmış olabileceğinden endişe etti ve geriye dönmek üzere çekildi gitti.”

IPGRR³³² bu mücadeleyi abartılı bir üslupla ve geniş bir biçimde aktarırken aynı zamanda Müslüman kuvvetlerin sayısı hakkında da bilgi vermiştir:

“Adamlarımız ilerlerken, gittikçe havanın ısınmasına ek olarak bir de etrafi toz bulutu kapladı. Bunun yanında bir de arkalarından, son derece vahşi, küstah ve şeytanın kışkırtmalarına uymuş bir ordu baskı yapıyordu. Fakat her şeye rağmen Hristiyanlar kusursuzdu. Daimî özgürlük konusunda hiç endişeleri yoktu ve emin adımlarla ilerliyorlardı. Bir yandan da hala arkadan rahatsız ediliyorlardı. Üzerimize attıkları her şey zırhlarımızdan geri sekiyordu. Bu nedenle de Türkler çabalarının boşa çıkmasına kin kusarcasına söylendiler. Öfkeden çıldırmış şekilde ‘adamlarımız demir gibidir, hiçbir şey onlara zarar veremez’ diye haykırdılar. Aniden 20.000’den fazla Türk ellerinde sopalarla ve kılıçlarla saldırıya geçtiler. Hospitalierler’e daha fazla saldırıyorlar, acımasızca vuruyorlar ve ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Tam da vahşetle katledildikleri sırada, aralarında Napesli Garnerius (Nabluslu Garnier [Hospitalier Reisi]) adında biri yüksek sesle, ‘ekselansları Aziz Georgis, bizi bu karmaşanın içinde böylece bırakacak mısınız? Hristiyanlığın tamamı neredeyse yok olma noktasında, zira adamlarımız bu nefret uyandıran orduya karşı savaşmıyorlar’ diye haykırdı. Bunun üzerine Hospitalier önderi (Nabluslu Garnier) kralın yanına gidip şöyle dedi: ‘Efendim, vahşice bozguna uğratılıyoruz ve sanki onlara karşı koyma cesaretimiz yokmuş gibi şerefimiz beş paralık oluyor. Her birimiz yok pahasına bineklerimizi yitirdik, şimdi onlara daha ne kadar katlanacağız?’ kral da ona ‘katlanmak zorundasınız, zira kimse aynı anda her yerde olamaz’ diye cevap verdi. Önder geri döndükten sonra Türkler tekrardan şiddetli bir saldırı daha yaptılar. Bu sırada orada ne bir prens ne de bir kont vardı; öyle ki kendi adamları da hiç utanmadan,

‘Neden atları sürüp uzaklaşmıyoruz?’

‘Yazık! Sonuna kadar korkak olarak anılacağız’

‘Hiç böyle bir şey daha önce başımıza gelmiş miydi?’

³³² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 267-272.

‘Kendine güveni olmayanların yüzünden böylesine görkemli bir ordunun şanını lekeleyecek türden bir rezillik hiçbir zaman varolmadı; kendimiz bir an önce savunmaya geçmezsek, daimî bir skandalı kendimize yakıştırmış olacağız; savaştan kaçınmadıkça daha da fazlasını hak edeceğiz’ diye konuşuyorlardı. Ah insanlığın kör talihi! Ne de oynak bir eklem üzerinde duruyor! Heyhat! Titrek tekerleriyle bayır aşağı durmaksızın iniyor ve insanlığa müphem bir istikamet sunuyor. Eğer bahsi geçen tertip düzenli şekilde yürütülmüş olsaydı, Türklerden oluşan bu nefret kalabalığı çoktan yerle bir olmuştu. Ancak inanıldığı üzere, günahların karşılığının hesaplanacağı çömlekçinin çarkında bir hata sonucu amfora (geniş gövdeli antik bir testi) yerine küçük bir testi ortaya çıkacak. (Söz konusu testi içine daha az günah alacaktır) Adamlarımız bu konuyu karşılıklı tartışıp dururken tam da düşmanla savaşla tutuşmak konusunda fikir birliğine varmışlardı ki sabırsızlıktan yerinde duramayan iki asker yüzünden her şey birbirine karıştı. Elbette bu durum da ortak bir kararla çözüldü. Türklerle çarpıştıkları sırada, ordu içinde üç farklı yerde, ikisi önde, ikisi arkada, ikisi ortada olmak üzere toplamda altı savaş borozanı, kendilerini Serazenlerden (Müslümanlardan) ayırt etmek ve aralarındaki mesafeyi belirtmek için çalınacaktı. Eğer bu plan gerçekleşirse, Türkler topyekûn ele geçirilmiş ve bozguna uğratılmış olacaktı. Ancak yukarıda sözünü ettiğimiz iki askerin aşırı fevriliği, müşterek kararın başarıyla sonuçlanmasına engel oldu. Önde giden bu ikili aniden ordu safından ileri fırlayıp karşıdan gelmekte olan Türk askerlerini mızrakla yere serdi. Onlardan biri Hospitalier mareşaliydi. Diğeri de Carrolu Baldewinus (Carronlu Baldwin) adında, oldukça yetenekli ve cesur bir askeri; aynı zamanda Kral Richard’ın hiç yanından ayırmadığı yakın bir arkadaşıydı. Ordunun geri kalanı, Türklerle bir hışımla hücum eden bu ikizin Aziz Georgius’un adıyla yardım çağlıkları attıklarını duyunca, kurtarıcının adıyla atları onlara doğru sürüp vahşice savaşan düşmana hep birlikte saldırdılar. Bir süre sonra, o gün arka arkaya at üstünde gitmekte olan ve bu durumdan çok sıkılan Hospitalier süvarileri de bu ikilinin arkasına takılıp düşmana hücum ettiler. Böylece süvari birliği ordunun arkasına doğru atları sürerek düşmanlara doğru ilerlediler; yani ordu safında en önde ilerlemekte olan bu birlik, düşmanlara saldırmak için en arkaya geçmiş oldu. Ordunun en arkasında konumlanmış olan Hospitalier de artık en önde yola devam etmeye başladılar. Campania (Champagne) Kontu kendi seçkin süvari birliğiyle, Avenisli Jacobus (Avenisli James) ise yanındaki yakınlarıyla birlikte hızla öne fırladılar; arkalarından da Druens (Dreux) Kontu Robertus (Robert) ve kardeşi Belvacens (Beauvais) Piskoposu ile birlikte sol taraftan güçlü bir destek sağlayan Legecestria (Leicester) Kontu da gitti. Her birinin adını tek tek söylemeye gerek var mı ki? En arkada başı çeken bu kişilerin hepsi de aynı anda saldırıya geçtiler. Bunlardan sonra da Pictavensler (Poitevins), Britonlar (Bretons), Andegavenler (Angevins) ve her biri birbirinden cesur olan süvari birliklerin hepsi, her bir Türk askerinin içinden mızraklarıyla geçip gitmek için hızla ileri atıldılar. Bu karşılıklı çarpışma ile doğan arbede nedeniyle yerden kalkan bütün toz toprak havayı karartır oldu. Mızrak ve oklarıyla bize saldırmak için mahsus atlarından inen Türkler çok geçmeden öldürüldüler. Öyle ki piyadelerimiz de süvariler tarafından yere serilenlerin başlarını kesiyorlardı. Kral Rihard büyük bir arbede içinde Türklerle çarpışmakta olan orduyu görür görmez mahpuzları ile atını dürtüp önde ilerleyen Hospitalierlere destek sağlamak adına yanında adamlarıyla birlikte uçarcasına yerinden fırladı; kendini tehlikeye atarak, son derece zalim Türk piyadelerinden oluşan kalabalığın sağından içeri, gözünü kırpmadan daldı. Onun ve adamlarının bu atağı herkesi büyük şaşkınlığa uğrattı. Böylece hem sağdan hem de soldan onun sayesinde düşmanı zapt edebiliyorlardı. Bir yandan da savaş devam ederken diğer taraftan da atlar başıboş geziyor, her yerde boylu boyunca cesetler uzanıyor, yaralılar iç çekerek kör talihlerine yakınıyor, kimisi son nefesini verirken kendi kanları içinde debelenerek can çekişiyor, sayısız insan cesetleri umarsızca ayaklar altında çiğneniyordu. Yazık! Manastır sütunları

arasında fikir yürütmek, bu dehşet verici savaşın fiilen gerçekleştirilmesi durumundan ne de farklı! İşte! Kral Richard gözü dönmüşçesine Türklere saldırıyor eline geçirdiğini yere seriyordu. Bir kişi bile kılıcından kurtulamıyordu. Hiç yorulmadan kılıcını durmaksızın savurarak adeta hasat edencesine kesip biçerek bu nefret duyduğu ırkı toz edencesine altında ezerken, yerdeki ölüler ona daha da yeni bir alan sağlıyordu; zira yerde yüz üstü yatan Türk askerlerinin ölü bedenleri neredeyse yarım millik bir alan kaplıyordu. Sözüün kısası Türkler alaşağı edildiler. Eyerler binicilerinden oldu. Yerden kalkan toz toprak adamlarımıza zorluk çıkardı. Öldürmekten yorulan askerler soluk almak için güç bela arbededen uzaklaştıkları sırada, üzerlerine çöken toz bulutu nedeniyle birbirlerini seçemez oldular. Hepsini sağına soluna rastgele kılıç savuruyordu, yandaşlarını düşman sanıp kılıçtan geçiriyorlardı. Hristiyanlar durmaksızın kılıç savurup baskınlık elde ediyor, Türkler de bundan tedirgin oluyorlardı; bu kör savaş uzun bir süre devam etti. Her iki tarafta karşılıklı saldırıyor, yenmek için çabılıyor, kimisi yaralar içinde geri çekiliyor, kimisi de yere serilip son nefesini veriyordu. Üzerleri birbirinden ilginç simgelerle dolu o çeşit çeşit bayrakların yere düşüşlerini, havada uçuşan o parlak kılıçları, kamıştan yapılma o demit uçlu mızrakları, Türk oklarını, gürzleri, etrafa dağılmış gülleleri ve yirmiden fazla yük arabasını doldurmaya yetecek okları görmeliydiniz. Her yer Türk askerlerinin başsız bedenleriyle doluydu. Pek çoğu umutlarını hiç yitirmeden son nefesini verinceye dek cesurca direnmişti. Kimisi çalılar arasında saklanırken, kimisi de ağaca tırmanırken oklarla vurulmuş, ölüm çığlıklarıyla yere düşmekteydi. Bazıları atını bir kenara bırakmış, tehlikeli yoldan denize doğru kaçmaya çalışıyor, beş sırtık uzunluğundaki sarp yamaçlardan kendilerini baş aşağı dalgalara bırakıyorlardı. Düşmanların geri kalanı da başarıyla geri püskürtüldü. Öyle ki iki millik bir alanda başta son derece cürretkar ve kibirli Türk askerlerinden geriye kalan ve kaçmakta olanlardan başka hiçbir şey görünmüyordu. Adamlarımız peşlerini bırakana kadar onlar da koşmaya devam ettiler; ‘korkudan ayaklarında kanat bitmişçesine uçtular.’ Ordumuzun tamamı Türklere ayrı ayrı bölükler halinde saldırdılar. Bayraklarını ellerinden hiç düşürmeyen Normandiyalılar ve İngilizler, Türklerle çarpışmakta olan orduya doğru yavaşça ilerlediler ve çatışmanın olduğu alandan biraz uzakta beklediler ki onlara sığınacak bir yer sağlayabilsinler diye; zira düşmanın gücünü kırmak oldukça zordu. Katliamın sonunda Türkler kaçarken bizimkiler oldukları yerde durdular.”

Yaşanan mücadelenin ilk kısmını bu şekilde detaylıca betimleyen IPGRR,³³³ anlatımının devamında Müslüman kuvvetlerin sayısı hakkında bilgiler vererek, tekrardan saldırıya geçen Müslümanların mücadelesini yine detaylıca aktarmaktadır. Bununla birlikte mücadele sonunda iki tarafın kayıpları üzerine de bilgiler vermektedir:

“Türkler adamlarımızın geri çekildiğini fark edince hemen tüm cesaretlerini toplayıp arkalarındaki 20.000’den fazla adamla ellerindeki gürzlerle adamlarımıza hücum etmek ve kendi adamlarını kurtarmak için saldırıya geçtiler. Orada üzerlerine oklar ve taşlar yağın adamlarımızın ne kadar korkunç bir durumda olduklarını görmeliydiniz! Süvarilerimizin başlarını, kollarını ve daha pek çok yerlerini gürzlerle ezdiler, atlarından düşüncüye kadar da vurmaya devam ettiler. Ancak adamlarımız cesaretlerini toplayıp, adeta yavruları çalınmış kaplanlar gibi intikam ateşiyle yanıp tutuşup düşmanın üstüne çullandılar. Orada eyerleri yerinden fırlayan atları görmeliydiniz! Az önce kaçmakta olan Türkler geri dönüp

³³³ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 272-275.

adamlarımızı ezmeye çalışıyorlardı. Attıkları her bir okla adamlarımızın hem ilerlemesine hem de bir arada durmasına engel oluyorlardı. Türklerden oluşan kalabalığın arasına Selâhaddin'in akrabası Tekeddin (Takiyüddin), yanında çok dikkat çekici bir bayrakla girdi. Bu pantolon şeklindeki bayrak onlar tarafından oldukça iyi bilinmekteydi. Takeddin'in kendisi de Hristiyanların peşinden hiç ayrılmayan azılı bir düşmandı. Emri altında, Selâhaddin'den aldığı yedi yüzden fazla seçkin ve son derece cesur asker vardı. Bunlardan oluşan her bir bölüğün elinde sarı ve daha birçok renkte bayraklar vardı. Bu askerler de savaşa dâhil olup, sancaklarına dönmekte olan adamlarımıza saldırdılar. Kamıştan mızraklarıyla onları delip geçtiler ve onlara vahşice eziyet ettiler. Önderlerimiz bile bu saldırıdan tedirgin oldular. Adamlarımız oldukları yerde kaldılar. Güç bela düşmana karşı koymaya çalıştılar. Çatışmanın şiddeti daha da arttı. Savaş gittikçe daha da kızıştı. Bir taraf baskı uygulamaya diğer tarafta da bunu geri itmeye çalışıyordu. İki tarafta güçlerini son damlasına kadar kullanıyor ve birbirlerini alt etmeye çalışıyordu. Ordumuz sayılarının az olmasına rağmen kalabalık düşman ordusuna karşılık veriyordu, ancak yine de savaşmaktan kan ter içinde kalan adamlarımızın sancağa dönüşleri, düşmanın ağır baskısı yüzünden hiç de kolay olmadı ve yorgunluktan ölmek üzere olan bu askerlerimizden birkaçı yine de tekrar saldırmaya cesaret edebildi. Durmaksızın saldıran Türkler adamlarımıza ölçsüz bir güç uyguluyorlardı. Gürzleri ve kılıçlarıyla askerlerimizin kalkanlarını parçalıyorlardı. Her şiddetli vuruşun ardından oluk oluk kanlar boşalıyordu. En sonunda onların bu durumunu fark eden meşhur şövalye Willelmus de Barris (William des Barres) yerinden ok gibi fırlayıp arkasında ordusuyla düşmana hücum etti; öyle ki binlercesi kılıcının ucunda son nefesini vermişti; pekçoğu da onun suretinden bile korkuya kapılıp kaçmıştı. Eşi benzeri görülmemiş bir atla koy kenarında bekleyen kral, dağa doğru atını dörtlüye sürdü ve karşısındaki Türkleri bozguna uğrattı. Etrafındaki herkes ondan kaçıyor, bir yandan miğferler cınlıyor, bir yandan da vurduğu her kılıç darbesinden kıvılcımlar saçılıyordu. Bu şekilde bütün gün boyunca kılıcını savurarak Türklerle çarpıştı. Bu karşı konulmaz saldırı sayesinde çok kısa sürede düşmanlarımızın hepsi geri çekildiler ve adamlarımızın ilerlemesine müsaade etmediler. Kısmen yaralanmış olsalar da askerlerimiz sancaklarına ulaşabildiler. Buradan da Asur'a (Arsuf) kadar uygun adım ilerlediler ve kentin dışında bir yere çadırlarını kurmaya başladılar. Bu esnada büyük bir Türk kalabalığı ordumuzun en ucundaki henüz çadır kurmakla meşgul olan askerlere saldırdılar. Çarpışmakta olan askerlerin bağışlarını duyan Kral Richard ordusunu savaşa yüreklendirerek, dizginlerini var gücüyle geriye çekip arkasında sadece on beş adamıyla hiç tereddüt etmeden düşmana doğru ilerlerken, 'acı bize yüce Tanrım ve aziz kurtarıcım!' diye üç kez yüksek sesle bağırdı. Ordunun geri kalanı da onun bu yakarışını duyar duymaz hızla peşine takıldılar. Türklere hucüm edip, onları geldikleri yere Arsuf'a vura vura kovaladılar. Bu sırada çok sayıda Türk hayatını kaybetti. Ardından Kral, ordusuyla ordugâha geri döndü. Bu olayın yorgunluğunu gece adamlarımız iyice dinlenerek attılar. Düşmanın arkasında bıraktığı ganimeti toplamak isteyen servet düşkün birileri savaş alanına geri döndü ve yeterince tatmin olana dek yağmaladı. Oradan geri dönenler, o gün orada öldürülmüş otuz iki tane Türk önderi saydıklarını, bu kişilerin de giyimlerinden ve görkemli silahlarından dolayı oldukça yetkin ve güçlü kişiler olduklarını söylediler. Ayrıca Türkler de bu kişilerin na'sını alıp götürmek için aramaktaydı. Belli ki onlar için önemli kişilerdi. Bunların yanı sıra düşük rütbeli yedi bin Türk'ün parçalanmış bedenini de alıp göturdüler. Savaştan dönerken yorgunluktan yere yığılıp ölen yaralılar bu sayının dışındaydı. Tanrı'nın yardımıyla Türklere kıyasla daha az adam kaybetmiştik. Ne ağır bir gündü! Askerlerin başlarına neler geldi! Haklı olanların çilesi de çok oluyor. Ne büyük bir musibet! Ne şiddetli bir acı! Günahlarımızın pası bu sıkıntıyla arınsın! Eğer sabırla hiç söylenmeden bu

felaketin üstesinden gelmeye çalışmış olursak, anlamı daha da derin olacaktır.”

Arsuf savaşı Hittîn’den bu yana yapılmış olan ilk büyük meydan savaşı olması bakımından önemlidir. Her ne kadar İbn Kesîr bu savaşı, Müslümanların zaferi; İbnü’l-Esîr ve Abû’l-Farac ise Müslümanlar bozgunu olarak nitelendirse de Bahaaddin bin Şeddad ve mücadeleyi uzunca anlatan IPGRR’nin anlattıklarından yola çıktığımızda iki taraf için de kesin bir zaferden söz etmemiz mümkün gözükmemektedir. Ayrıca savaşta iki tarafın da kayıpları birbirine yakındır. Haçlılar için bu savaş, taarruz durumundaki Müslümanları geri püskürtme başarısı olarak kabul edilebilir. Selâhaddin’in ikinci bir taarruz gerçekleştirebilecek düzene geçmesi de Müslümanların abartıldığı kadar bir bozgun yaşamadığını göstermektedir.

2.8. Askalan’ın Tahrip Edilmesi

Arsuf savaşından sonra, Selâhaddin Eyyûbî ordusunu büyük bir düzen ve disiplin içerisinde Remle’ye sevk etti. Richard ise Askalan ile Kudüs arasında yer alan Yafa’ya gitti. Kudüs’ün surları zayıftı ve garnizonu çok da güçlü durumda değildi buna rağmen Richard, Kudüs’e gitmek yerine buranın tahkimi ile uğraştı. Richard’ın Kudüs’e doğru gitmeyip öncelikle buraya gelmesinin çeşitli sebepleri vardı. Öncelikle sahilde kuvvetli bir üsse sahip olup daha sonra Kudüs’e yönelmek istiyordu. Ayrıca kıyı boyunca yürüyüş, Haçlı askerlerini yormuştu. Burada kuvvetlerini dinlendirmek istedi. Richard’ın Yafa’nın güvenliğini sağlamadan Kudüs’e yapacağı yürüme, onun emniyetini sağlayan en önemli güç olan, donanması ile irtibatının kesilmesine neden olabilirdi. Zira Selâhaddin Eyyûbî’nin hala güçlü bir ordusu bulunuyordu. Richard Yafa’nın tahkimiyle uğraşırken, Selâhaddin Eyyûbî de Kudüs’ü tahkim etti.³³⁴

Selâhaddin Eyyûbî daha sonra ordusunun bir bölümünü Askalan’a sevk etti. Sultan Mısır yolu üzerinde bulunan bu bölge için endişelenmekteydi. Zira Haçlıların Yafa’dan sonra burayı ele geçirmeleri, Sultanın Mısır ile bağlantısının kesilmesine sebep olacağı gibi Haçlıların Kudüs’ü ele geçirme ihtimallerinin kuvvetlenmesine de neden olabilirdi. Ayrıca böyle bir durumda Kudüs’ü müdafaa için kullanılacak orduyu ikiye bölmek gerekebilirdi. Tüm bunlarla birlikte Askalan deniz kıyısında olduğundan Haçlılar donanma kuvvetlerinden de faydalanabilir, Akkâ’da yaşananlar burada da gerçekleşebilirdi. Bunun üzerine Selâhaddin Eyyûbî emirleriyle bir toplantı

³³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 51; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 167.

gerçekleştirerek bundan sonra neler yapılacağı hususunda istişare yaptı. Emirler, Haçlıların Askalan'ı ele geçirmeleri durumunda Akkâ'daki akıbetin burada da yaşanacağını söyleyerek, buranın Haçlıların eline geçmeden tahrip edilmesi gerektiğini belirttiler. Selâhaddin Eyyûbî bereketli ve güzel bir şehir olan Askalan'ı tahrip etmek istemedi. Şehrin savunulmasını istedi. Ancak Askalan'daki Müslümanlar Akkâ'da yaşananların kendilerinin de başlarına gelebileceği endişesiyle Selâhaddin Eyyûbî'den şehre girmesini ya da oğullarından birini şehrin savunması için bırakmasını istediler. Sultan hem emirlerinin tavsiyesi hem de Müslüman kuvvetlerin Kudüs savunması için birleştirilmesi düşüncesiyle mecburen şehrin tahrip edilmesini kabul etti. el-Adîl ordunun büyük bir kısmı ile Yafa önünde beklerken, Sultan kalan kuvvetlerle 11 Eylül 1191 Perşembe günü şehrin tahribine başladı. Şehir halkı başka bir bölgeye nakledildi. On gün içerisinde surlar ve kale yıkıldı. Taşlar denize atıldı ve şehir ateşe verildi. Şehirdeki birçok eşya ve zahire yok oldu³³⁵

İbn Kesîr³³⁶ Askalan'ın tahribini şu şekilde aktarmaktadır:

“Selâhaddin, askerleriyle ilerledi. Yoluna devam etti. Askalan dışında konakladı. Görüş sahibi kimseler ona kâfirlerin ele geçirmelerinden korktukları için Askalan şehrini tahrip etmesini önerdiler. Çünkü orayı ele geçirdikleri takdirde orayı Kudüs'ü almak için bir vesile ve basamak taşı yapacaklarını söylediler. Böyle yapmaması halinde de Akkâ'dakine benzer bir savaşın orada cereyan edeceğini, hatta daha şiddetli bir çarpışmanın vuku bulacağını ifade ettiler. Sultan o geceyi bu mesele üzerinde düşünerek geçirdi. Sabah olunca Cenâb-ı Allah onun kalbine, Askalan'ı tahrip etmenin daha uygun olacağı düşüncesini yerleştirmişti. Bunu, yanında bulunanlara söyledi ve «Allah'a yemin ederim ki bütün çocuklarımla ölmesi, benim için Askalan'daki bir binanın tek bir taşını tahrip etmekten daha kolay olacaktır. Ama şehri tahrip etmekte Müslümanlar için bir yarar varsa bence bunun bir sakıncası yoktur» dedi. Sonra komutanlardan, düşmanın oraya gelmesinden önce şehri çabucak yıkmalarını istedi. Askerler de orayı tahrip etmeye başladılar. Askalanlılar ve orada hazır bulunanlar, şehrin güzelliğine ve hoşça dinlenilecek bir yer oluşuna, ekinlerinin, ürünlerinin, meyvelerinin çokluğuna, nehirlerinin ve çiçeklerinin parlaklığına, mermerlerinin çokluğuna, binalarının güzelliğine yanarak ağladılar. Binaların damlarına ateş bırakıldı. Başka bir yere nakledilip taşınması imkânsız olan eşyalar ve ürünler telef edildi. Yıkma ve yakma işleri cemaziyelahir ayından şaban ayının sonuna kadar devam etti.”

İbnü'l-Esîr³³⁷ ise aynı doğrultadaki bilgileri şu şekilde vermiştir:

“Emirlerini toplayıp yapılacak işler hakkında onlarla istişare etti. Emirler de Askalan'ın tahrip edilmesini tavsiye ederek: “Daha dün başımıza gelenleri gördün. Eğer Franklar Askalan'a gelirse biz de

³³⁵ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 167; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 51; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 480.

³³⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 58-60

³³⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 64-66; Askalan'ın tahribatı hakkında Abû'l-Farac de İbn Kesîr ve İbnü'l-Esîr ile aynı doğrultuda bilgiler vermiştir. Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 458.

karşılarına çıkar ve onları şehirden uzaklaştırırız. Hiç şüphe yok ki, bizi oradan uzaklaştırmak için bizimle savaşacaklar ve oraya konaklayacaklar. Eğer durum böyle olursa biz de Akkâ'da yaptığımız gibi yaparız. O zaman da zor durumda kalırız; zira düşman Akkâ'yı ve içindeki silâh ve diğer şeyleri ele geçirmek suretiyle güçlendi, biz ise kaybettiğimiz şeyler yüzünden zayıf duruma düştük; fakat çok geçmeden durumumuzu düzeltir kaybettiklerimizi yenileriz.” dediler. Ne var ki Sultan'ın gönlü şehrin tahribine razı olmadı. Halka şehre girip orayı müdafaa etmelerini söyledi, fakat kimse bunu kabul etmedi ve: “Eğer şehri muhafaza etmek istiyorsan sen de bizimle gir veya büyük çocuklarından birini gönder, aksi takdirde Akkâ halkının başına gelenler bizim başımıza da gelmesin diye hiçbirimiz şehre girmeyiz” dediler. Sultan bu durumu görünce Askalan'a hareket etti ve şehrin yıkılmasını emretti; bunun üzerine 10 şaban (11 Eylül 1191) günü şehir yıkılıp taşları denize atıldı. Sultan'ın ve halkın şehirde bulunan sayılamayacak kadar çok eşya, erzak ve zahiresi yok oldu. Franklar bir daha buraya güz dikmesinler diye taş üstünde taş bırakmadılar”

Askalan'ın tahribinden sonra, 24 Eylül'de Sultan Remle'ye geçti. Buradaki halkın başka yere nakledilmesini ve Remle Kalesi ile Lüdd Katedralinin yıkılmasını istedi. Buradan da 26 Eylül'de gizlice Kudüs'e geçerek, savunma için alınan gerekli tedbirleri, silah ve erzak durumunu kontrol ederek tekrar ordugâhına döndü.³³⁸

IPGRR³³⁹, Selâhaddin'in Askalan tahribi esnasında Haçlılar tarafındaki gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu sırada Selâhaddin Askalan surlarını ve kulelerini yerle bir ediyordu. Müslümanların kuleleri yıkmak adına fütursuzca baskı uyguladıkları sırada o gece oradan kaçan asker ordumuzu bu durumdan haberdar etmek için yanımıza geldi. Bu haber bize pek inandırıcı gelmiyordu; şöyle ki Selâhaddin güya böylesine cesur ve muktedir kralımızın bu kuleleri savunması veya buna cesaret etmesi mümkün değilmişçesine umutsuzluk içinde bu saldırının gerçekleştirilmesini buyurmuştu

Meselenin özünü iyice anlamak için büyüklerin sözünden hareketle Kral Richard oldukça sağlam bir gemide Lüzinyalı Geoffrey ve Satagnolu William'ı arkalarında birkaç adamla birlikte Askalan'a yolladı. Elçiler Askalan'ın önünde demir atıp kentin ne durumda olduğunu ve haberin gerçek olup olmadığını öğrenmeye çalıştılar. Olup bitenleri derinlemesine öğrendikten sonra var güçleriyle küreklere asılıp geri dönen elçiler duydukları haberlerin gerçek olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Kral Richard, prensler, soylular ve halk bir araya gelip, Türklerin tümüyle yerle bir etmelerine engel olmak için doğruca Askalan'a mı, yoksa Kudüs'e mi gidilmesi gerektiği konusunda tartışma kararı aldılar. Ortaya atılan fikirler arasından pek çoğu faydalı görünüyordu; fikir uyuşmazlıkları da oldu ancak en nihayetinde Kral Richard, Burgonya Dükü ve diğer soyluların önünde şahsi fikrini dile getirdi;

“Bence birbiriyle uyuşmayan faydasız fikirlere takılıp duruyoruz; Tanrı korusun ki bu durum bizi büyük bir yıkıma uğratabilir. Askalan'ı tahrip etmekte olan Türklerin bizimle çarpışmaya cesareti yoktur. Askalan'a gitmenin ve Türkleri defettikten sonra kalan sağları korumanın daha sağlıklı bir karar olduğunu düşündüğümü bilersiniz; zira Askalan'ın bütün

³³⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 64-66; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 167; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 58-60.

³³⁹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 283-284.

hacılar için ne derece zaruri bir geçit olduğu iyi bilinir. Bana öyle geliyor ki hepiniz bu fikrimin ne derece önemli olduğunun farkına varacaksınız.”

Şüphesiz Fransızlar bu fikre inatla karşı çıktılar. Kendileri Yafa’dan Kudüs’e giden yol daha kestirme ve rahat olduğu için Askalan’dan ziyade Yafa’nın onarılması gerektiğini salık veriyorlardı. Fransızların bu önerisi kalabalığın alkışlarıyla desteklendi. Ah şu aylak Fransızların saçma fikirleri ve tehlike saçan inatları! Uyanıklık edip kendi çıkarlarını düşündükçe, her türlü sorumluluktan ve masraftan kaçındıkça ileride daha çok pişmanlık duyuyorlar. Oysa ki zamanında Askalan’ı koruyabilmiş olsalardı şu anda bütün topraklar Türklerden arındırılmış olurdu. Her şeye rağmen yine de halkın sesi üstün gelince Yafa’nın onarımı için bir araya gelinmesine karar verildi. Çok geçmeden hendekler kazıldı kuleler yenilendi. Ordu zamanını aylaklıkla ve eğlenceyle geçirerek burada uzun bir süre kaldı; ortaya çıkan ayyaşlık ve müsrüflük gibi taşkınlıklar günden güne artıyordu. İşlenen kabahatlere ek olarak, bir de Akkâ’dan ordunun yanına kadınlar geldi; Halkın büyük bir kısmı kendini kaybetmekte, hacı olma arzularını hepten yitirmekte ve yapmakla yükümlü oldukları görevlerini ihmal etmekteydiler.”

Askalan’ın tahrip edildiği sıralarda Haçlı cephesinde Richard bazı sorunlarla uğraşıyordu. Ordugâha yakın kısımlarda Lydda ovasında bazı küçük çarpışmalar yaşanmaktaydı. Ancak Richard için asıl sorun bu değildi. Yafa’daki rahat yaşam, Haçlı askerlerini rehavete kaptırmıştı. Ayrıca askerlerin bir kısmı Akkâ’ya dönmüştü. Kral Richard bu askerlerin geri dönmelerini sağlaması için Guy’u Akkâ’ya gönderdiyse bir netice alamadı. Bunun üzerine Richard bu askerleri geri getirmek için bizzat kendisi Akkâ’ya gitti.

IPGRR³⁴⁰ bu konuyla ilgili detaylı bilgi vermektedir buna göre:

“Eylül ayının sonlarına doğru Yafa’nın restorasyonu kısmen tamamlandıktan sonra ordu sınırların dışına çıktı ve Aziz Habakkuk Kalesi yakınlarında kamp kurdu. Bölüğün çok küçük bir kısmı Akkâ’ya dönmüştü ve orada tavernalarda vakit öldürüyordu. Halkın aylaklık ettiğini ve yoldan çıktığını duyan Kral Richard onları Yafa’ya geri gelmeye ikna etsin diye Kral Guy’u Akkâ’ya elçi olarak yolladı. Fakat pek azı geri dönünce bu sefer bizzat Kral Akkâ’ya yelken açtı. Öfke ve endişe karışımı bir duygu durumu içinde hepsini yüreklendirmeye çalıştı; onlara Tanrı’ya bağlılık üzerine ve ayrıca yalan söylememeleri şartıyla günahlarından arınacakları konusunda çok etkileyici bir konuşma yaptı. Konuşmanın etkisi altında kalan pek çok kişiyi kral Akkâ’dan alıp Yafa’ya götürdü. Kraliçeleri ve onların kızlarını da buraya getirtti. Bir süre önce parçalara ayrılmış olan bütün ordu tekrar bir araya gelene kadar Yafa’da yaklaşık yedi hafta kalmayı düşünüyorlardı. Herkes bir araya gelince ortaya öncekinden daha büyük bir ordu çıktı.”

Richard Akkâ’ya gelince Kıbrıs’la ilgili bazı kötü haberler aldı. Zira Camvilleli Richard ölmüş, sonrasında çıkan ayaklanmayı Turnhamlı Robert bastırmakta güçlük çekmişti. Richard yaşanan bu sorunlar nedeniyle Kıbrıs’ı Tapınak Tarikatı’na sattı. Richard bir taraftan da Philip’in ülkesine dönmesinden bu yana, Avrupa’daki

³⁴⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 285-286.

toprakları için endişe duymaktaydı. Tüm bu sorunlar Richard'ın Selâhaddin Eyyûbî ile bir an evvel barış yapmasını zorunlu kıldı.³⁴¹

³⁴¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 51-52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞ MÜZAKERELERİN BAŞLAMASI VE SONRASINDAKİ GELİŞMELER

3.1. Barış Görüşmeleri

Selâhaddin Eyyûbî, Sûr Hâkimi Konrad ile Richard arasındaki anlaşmazlıkların, özellikle Konrad'ın, Richard'a güvenmediğinin farkındaydı. Sulh görüşmelerini de bu durumdan istifade edecek şekilde yürütmek istiyordu. Zira Konrad elçilerini Sultanın huzuruna göndererek, Sayda ve Beyrut'un kendisine verilmesi halinde Haçlılara karşı Müslümanlarla birleşeceğini söyledi.³⁴² Konrad'ın böyle bir teklifte bulunmasının nedeni, Richard'ın ilerleyen zamanda Sûr'u elinden alabileceği ihtimalinden kaynaklanmaktaydı.

Richard, Akkâ'dan Yafâ'ya dönünce, Arapçayı iyi bilen ve güvendiği kişiler arasında yer alan Toronlu Onfroî'yi ateşkes anlaşması için müzakerelerde bulunmak üzere el-Adîl'in yanına gönderdi. Richard bu elçi aracılığıyla Sultana savaşın artık uzamaması gerektiğini bu durumun iki tarafında aleyhine olduğunu ilettili. Ancak barış için Kudüs Haçlı Krallığı'nın bütün topraklarını ve gerçek haçı istedi. Selâhaddin Eyyûbî bu talebi reddetti. Abû'l-Farac³⁴³ bu görüşmeleri şu şekilde aktarmıştır;

“İngiltere Kralı, Sultana bir elçi göndererek şu sözleri söyledi: “Bizim taraftakiler, sizin taraftakiler savaş yüzünden azaldılar. Bu, ne zamana kadar devam edecek? Bizim kılıçlarımız da sizin kılıçlarınız da kan içe içe doydular. O halde bizden aldığınız memleketlerle, ibadetgâhımız olan ve uğrunda buraya kadar gelmiş bulunduğumuz Kudüs'ü bize iade ediniz. Biz de memleketlerimize dönelim ve hepimiz dinlenelim.”

Selâhaddin Eyyûbî şu cevabı verdi: “Bu memleketler eskiden Rumlara aitti. Araplar buralarını fütuhata başladıkları zaman Rumlardan aldılar. Araplar zayıfladıkları zaman siz buraları onlardan aldınız. Şimdi de biz kendi memleketlerimizi sizden almış bulunuyoruz. İbadetgâhımız olduğunu söylediğiniz Kudüs'e gelince burası bizim de ibadetgâhımızdır ve biz buraya sizden daha fazla hürmet ederiz ve ta'zim gösteririz çünkü Allah Kur'an'ında böyle emrediyor.”

Selâhaddin Eyyûbî ayrıca: “Bizim buradan vazgeçerek Müslümanlar yanında hatalı bir iş yapmamız söz konusu olamaz. Savaş devam ettikçe Allah size orada bir

³⁴² Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 168.

³⁴³ Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 458.

taş koymayı bile nasip etmeyecek. Gerçek haç gelince İslâm'a faydalı olabilecek bir iş için ondan vazgeçebiliriz” yanıtını verdi.³⁴⁴

Bahaaddin bin Şeddad³⁴⁵, bu görüşmeyle alakalı İngiltere Kralı Richard'ın el-Melik el-Adîl'den kendisiyle görüşmek üzere elçi göndermesini istediğinden ve el-Melik el-Adîl'in de kâtibini elçi olarak görevlendirerek, Richard'ın yanına gönderdiğini ifade etmiştir. Ayrıca elçinin kral ile barışın nasıl sağlanacağı hususunda uzun görüşmeler yaptığını, sonrasında da elçinin el-Adîl'in yanına dönerek görüşme hakkında bilgiler verdiğini, Richard'ın görüşmedeki ifadelerinin yazıya dökülerek Sultan Selâhaddin'e aktarıldığından bahsetmiştir. Buna göre Şeddad bu görüşmedeki Richard'ın ifadeleri şu şekilde aktarmıştır:

“Hem Müslümanlar hem Frenk mahvoldular. Memleket büyük çapta tahribata uğradı. Aynı zamanda da her iki tarafın da elinden çıktı. Her iki cepheden de mallar ve canlar telef oldu. Bu savaşlar ve mücadeleler artık hakkını almış, sona ermeliler ve buna bir çare gerekir. Aramızda; Kudüs, bizim ibadet yerimizdir, bizden hiçbirimiz hayatta kalmazsa da ondan vazgeçmeyiz: Memleket sorunu da Ürdün kesiminden batıya düşen sahil kısmının bize bırakılmasıyla çözüm bulur. Haç meselesi ise, zaten istediğimiz “Haç” bir ağaçtan ibarettir. Bildiğimiz bir değer ölçüsü yoktur; ama nezdimizde büyük değer taşımaktadır. Sultan Selâhaddin iyilik ederek onu da bize bağışlar. Böylece barışırız ve yakamıza yapışıp süreklilik arz eden eza ve cefadan kurtuluruz.”

Bahaaddin bin Şeddad³⁴⁶, anlatımının devamında Richard'ın bu sözlerini gören Sultan Selâhaddin'in, yardımcılarından önde gelen isimleri toplayarak, İngiltere Kralı'nın bu sözlerini değerlendirip nasıl bir karşılık vereceği hususunda istişare yaptığını ve Selâhaddin'in öngördüğü cevabı yardımcılara benimsettiğinden bahsetmektedir. Buna göre Sultan Selâhaddin İngiltere Kralı Richard'a cevaben şu sözleri söylemektedir:

“Kudüs, sizin olduğu kadar bizimdir de yanımızdaki değeri, sizin yanımızdaki değerinden daha büyüktür çünkü inancımıza göre Kudüs, peygamberimizin İsra Gecesi'nde uğradığı bir yer olduğu gibi Meleklerin de toplandığı bir yerdir. O nedenle ondan vazgeçmemiz mümkün değildir. Hatta Müslümanlar arasında bunu dile getirmeye bile gücümüz yetmez. Memleket sorunu hususu da aslına bakılırsa memleket de bizimdir; çünkü siz, orada yerleşik Müslümanların zayıf durumlarından yararlanarak, sonradan gelip orayı istila ettiniz ve savaş devam ettikçe, Allah size de bir taş üstünde bir taş koyma fırsatı da vermedi. Bizim elimizdeki memleket ise, Allah'a hamd olsun! Ondan yiyor, gelir sağlıyor ve fayda görüyoruz. ‘Büyük Haç’ meselesi ise, onun imhası bize göre büyük bir ibadettir; ancak

³⁴⁴ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 196; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, s. 275-276; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 169; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 52.

³⁴⁵ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 291-292.

³⁴⁶ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 292-293.

aşırı hareket etmek de bizim için caiz değildir; sadece İslâm'ın maslahatına yönelik daha yararlı bir durum söz konusu ise o zaman o da yapılabilir.”
“Bu cevap, bize gelen Frenk adamı tarafından Krala ulaştırıldı.”

Bu görüşmeden bir netice alınamayınca Richard, farklı bir teklifte bulunmak üzere 20 Ekim'de bir elçi heyeti daha gönderdi. Richard teklifinde kız kardeşi Jeanne ile el-Adîl'in evlenmelerini istiyordu. Yeni kurulacak Kudüs Krallığı'nın başına kral olarak el-Adîl, kraliçe olarak da kız kardeşi oturacaktı. Akkâ ile Askalan arasındaki sahil bölümünün kardeşi Jeanne'ye, diğer bölgelerin ise el-Adîl'e ikta olarak verilmesini istedi. Richard bundan başka, Hospitalier ve Tapınak Şövalye Tarikatları'na dirlikler verilmesini, Kudüs'teki Müslümanlara ve Hristiyanlara ait kutsal yerlerin bu dinlerin din adamları tarafından idare edilmesini, esirlerin karşılıklı olarak serbest bırakılmasını talep etti. Selâhaddin Eyyûbî sunulan bu teklifi makul buldu ve kabul etti.³⁴⁷

Abû'l-Farac³⁴⁸, Selâhaddin'in bu evlilik teklifine sıcak bakmadığını sonrasında ikna edildiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“İngiltere Kralı Sultan Selâhaddin'e bir elçi daha göndererek şunları bildirdi: “Kardeşiniz Melik Adîl'in kız kardeşimi alarak akrabam olmasını istiyorum. Çünkü kız kardeşim de Kudüs'te ibadet etmek üzere benimle birlikte gelmişti. Sahil boyundaki şehirleri kardeşinize verir o da bu sayede kalelere, şehirlere ve köylere hâkim olursa ve köyler fakirlere ve Hospitalierlere ait sayılırsa bu akrabalık tahakkuk eder. Ben de Frenklerin ellerinde bulunan sahil şehirlerini kız kardeşime veririm. Kız kardeşimin ikametgâhı Kudüs'te olacaktır.” Selâhaddin bu teklifi kabul etmek istemedi. Fakat kardeşi Adîl arzu ile yanıyordu. Onun için eşrafı ve büyükleri kardeşi Selâhaddin'e göndererek teklifin kabulünü temin etmek istedi. Selâhaddin inat ile muhalefet ettiği için müşavirleri şu tavsiyede bulundular: “Bu işin olmayacağını ve büyük bir kralın kızı olan bu kadının bir Arap ile evlenmek istemeyeceğini biliyoruz. Kadının kardeşi de bunu çok iyi biliyor. Belki kral bunu bir hile, bir latife olarak teklif etmiştir. Onun için siz de kardeşinize eziyet etmeyiniz.” Selâhaddin bu şekilde kandırıldı. O da İngiltere Kralı'na teklifi kabul ettiğine dair bir elçi gönderdi. Kral elçiyi üç gün yanında alıkoyduktan sonra üçüncü gün Selâhaddin'e şu haberi gönderdi: “Üç gündür geceli gündüzlü, kız kardeşimi kandırmak için uğraştım. Fakat kandıramadım. Kız kardeşim diyor ki, Adîl gerçek bir Hristiyan olursa izdivaç vuku bulur, yoksa olmaz” Selâhaddin'in elçisi bu haberi alarak mecburiyet içinde geri döndü.”

Bahaaddin bin Şeddad³⁴⁹ bu teklifle alakalı Abû'l-Farac'den daha detaylı bilgiler vermektedir. Buna göre:

³⁴⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 66-67; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 236; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 196; Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 188; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 486-487; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 52; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 169.

³⁴⁸ Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 458-459.

³⁴⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 294-295.

(...) el-Melik el-Adil, beni çağırır ve emirlerinden de bir gurubu hazır bulundurdu. Alemeddin Süleyman, Sabikaddin, İzzeddin bin el-Mukaddim ve Hüsameddin bin Beşşare gibi şahsiyetler. Bu arada bize İngiltere Kralı'nın yanından dönen elçisinin getirmiş olduğu haberde şöyle deniliyordu: el-Melik el-Adil, İngiltere Kralı'nın kız kardeşiyle evlenecek. -kralın kız kardeşi, Sicilya sahibiyle evliydi. Kocasını öldükten sonra kral onu yanına aldı ve böylece Sicilya'yı da kazanmış oldu. - el-Melik el-Adil, kralın kız kardeşiyle evlendikten sonra, eşiyle beraber Kudüs'e yerleşecekler. İngiltere Kralı (Kayınbiraderi olacak) elinde olan sahil şeridindeki mülkü: Akkâ, Yafa, Askalan v.s. yerleri kız kardeşine verecek ve kız kardeşini 'Sahilin Kraliçesi' yapacak. Buna karşı Sultan da sahil şeridinden elinde bulunan bütün şehirleri el-Melik el-Adil'e verecek ve onu 'Sahilin Kralı' kılacak. Tabi bunlar, Adil'in elinde bulunanlara ek olacaktır. Ayrıca 'es-salib es-salabut' denilen 'Büyük Haç'ı kendilerine teslim edecek. Köylerde rahiplere ve krallara ait süvariler olacak. Keza kaleler de onlara verilecek. Tutulmakta olan Frenk esirleri serbest bırakılacak, Müslümanların da esirleri serbest bırakılacaktır. Böylece barış, bu temel esaslar üzerine tesis edilecek, İngiltere Kralı da deniz yoluyla memleketine dönecek ve karışık işler de bu şekilde ayrışacaktır. İşte el-Melik el-Adil'in elçisi, kraldan getirip anlattıkları bunlardı. el-Melik el-Adil, bunu bize açıkladıktan sonra yazıyı verip bizi Sultan Selâhaddin'e gönderdi. Bu konuda beni sözcü görevlendirdi; emirleri de tanık ve dinleyici gibi gösterdi. Sultan Selâhaddin'in yanına gidip yapacağımız iş de şu idi: konuyu kendisine arz edecektik. Eğer doğru bulup Müslümanlar için onda bir maslahat görürse, arz edilen meseleye rıza gösterip izin verdiğine tanık olacaktık; şayet meselede bir maslahat görmeyip öneriye soğuk bakarsa, musalahayla ilgili durumun bu mesafede sona erdiğine tanık olacaktık. Biz Sultan Selâhaddin'in hizmetine vardığımızda, kralın barış teklifini kendisine arz ettim ve anılan cemaatin de bulunduğu halde yazıyı Sultan Selâhaddin'in huzurunda okudum. Hepimiz gördük ki, Sultan Selâhaddin hiç tereddüt etmeden ileri sürülen barış şartlarını hemen kabul etti çünkü İngiltere Kralı'nın bu şartlara muvafakat göstereceğine asla inanmıyordu. Bu teklifin, kendisi tarafından yapılmasının, sadece bir tutarsızlık ve aldatmacılık örneği olduğunu fark etti. Böylece Sultan Selâhaddin, teklife rıza gösterdiğini açıkça gösteriyordu. Sultan Selâhaddin'in bu neticeyi aldıktan sonra el-Melik el-Adil'in yanına döndük ve Sultan Selâhaddin'in bize anlattıklarını kendisine aktardık. Ben, meseleyi her yönüyle, beraberimde olan emirlerin de huzurunda açıkladım ve Sultan Selâhaddin'in, buna ısrarla izin verdiğini de pekiştirdim. Böylece kralın önerileri, barışın temel şartları gibi ortaya gelmiş oldu.”

Bahaaddin bin Şeddad,³⁵⁰ İngiltere Kralı'nın önerilerine verilen cevabı detaylıca aktarmıştır:

“(...) Sultan Selâhaddin ve el-Melik el-Adil tarafından İbni Nahnâl, İngiltere Kralı'na elçi olarak gönderildi. Elçi, düşmanın çadırlarına varınca, kral onun gelişinden haberdar edildi. Elçi kabul edildikten sonra kral ona şu haberi verdi: Kız kardeşime, el-Melik el-Adil ile evlenmesini teklif ettiğimde kız kardeşim, teklife kızdı, şiddetle reddetti ve dinine ağır yemin etti ki, bu işi kabul etmeyecek. Sonra kral, elçiye şunu dedi: 'Eğer el-Melik el-Adil bu işi başarabilirse ben de tamamlarım ve benim kız kardeşim de onunla evlenmeye razı olursa, ben de gereğini yaparım.' Böylece işe kapı kapamadan açık bıraktı. Elçi döndüğünde durumu el-Melik el-Adil'e anlattı; el-Melik el-Adil de olup bitenden Sultan Selâhaddin'i haberdar etti.”

³⁵⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 295-296.

Richard'ın kız kardeşi önce bu teklifi olumlu karşıladı. Ancak haber etrafa yayılınca Hristiyan din adamları şiddetle bu evliliğe karşı çıktılar. Öyle ki Jeanne'yi aforoz ile tehdit ettiler. Bu evliliğin gerçekleşmesini el-Adîl'in Hristiyan olması şartına bağladılar. Ancak bu şart kabul edilmedi ve görüşmeler bir neticeye ulaşmadı.³⁵¹ Buna rağmen el-Adîl, Lydda'da düzenlediği yemeğe Richard'ı davet etti. Burada samimi bir görüşme gerçekleştirerek, birbirlerine hediyeler verdiler. Ayrıca Richard, el-Adîl'in kâtibi Sanîa'yı da beraberinde götürerek Yafa'da bulunan esirlerin durumlarını ona gösterdi.³⁵²

el-Adîl ile Richard arasında bu gelişmeler yaşanırken, Selâhaddin Eyyûbî de Konrad'ın elçi olarak görevlendirdiği Sidonlu Renaud'u huzuruna kabul ediyordu. Selâhaddin Eyyûbî Renaud ile görüşmesinden bir gün sonra bu defa Richard'ın elçisi Toronlu Onfroi'nin görüşme talebini kabul etti. Richard evlilik konusunda kararlı bir yaklaşım göstermekteydi. Sultana yeni bir teklif sundu. Buna göre; Richard, Kudüs'ün bir kısmının Hristiyanlara bırakılmasını talep etti. el-Adîl'in de Filistin hâkimiyetinin başına geçmesi istiyordu. Richard, el-Adîl ile Jeanna'nın evliliğinin gerçekleşmesi için papalıktan izin almaya çalışıyordu. Bu izni aldığı takdirde Jeanna'nın fikrinin değişeceğine inanıyordu. Richard izin alamaması durumunda ise kendi vasiyetinde bulunan ve papalığın bir müdahalesi olmadan evlendirebileceği yeğeni Bretagne prensesi Eleanor'un el-Adîl ile evlenmesini istiyordu. Bu talepleri karşılandığı takdirde Richard artık ülkesine dönebilecekti.³⁵³

Bahaadin bin Şeddad,³⁵⁴ Richard'ın bu konu ile alakalı sözlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Hristiyan dini mensupları, Papa'ya danışmadan ve iznini almadan kız kardeşimi bir Müslümanın nikâhı altına koymamı hoş karşılamadılar. Papa, Hristiyan dininin büyüğü ve önderidir. İşte ben ona bir elçi gönderiyorum, ancak üç ay zarfında dönebilecektir. Eğer Papa bu evliliğe rıza gösterirse, iyi olur; rıza göstermezse bu kez kız kardeşimin kızını seninle (yani el-Melik el-Adîl ile) evlendireceğim. Çünkü ben, onu evlendirme hususunda –bakire olduğu için- Papa'nın iznini alma mecburiyetinde değilim”

³⁵¹ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 237; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 169; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 52; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 487.

³⁵² Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 169-170; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 52-53.

³⁵³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 53.

³⁵⁴ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 306.

Bahaaddin bin Şedda³⁵⁵, Richard'ın bu sözlerine cevaben şunları aktarmaktadır: *“Eğer kralın kız kardeşiyle evlenme hususunda bir akit ve sözleşme söz konusu ise, bu esas üzerine kılınacak ve devam edilecektir. Çünkü bu hususta konuşmalar daha önce yapılmıştır ve biz de dediğimizden geri adım atmıyoruz. Eğer hâlâ ortada bir şey yoksa bu durumda başka bir şeye ihtiyacımız yoktur.”*

El-Adîl'in Filistin hâkimi olması yönündeki talep oldukça cazipti. Konrad ise Sultana, Sayda ve Beyrut'un kendisine verilmesi halinde Haçlılarla ilişkilerini keseceğini belirtmekteydi. Ayrıca Akkâ'yı Müslümanlara vermeyi teklif etti. Tüm bu tekliflere rağmen Konrad'ın elçisine Haçlılara karşı silahlı mücadelede Müslümanlarla birlikte hareket edip etmeyeceği sorulduğunda kaçamak cevaplar verdi. Selâhaddin Eyyûbî, Konrad ve Richard'ın teklifleri üzerinde istişarede bulunmak üzere bir danışma meclisi topladı.³⁵⁶

Bahaaddin bin Şedda³⁵⁷ toplanan bu meclisle alakalı şu bilgileri vermektedir:

“(…) Sultan Selâhaddin; kurmayları, büyük insanları ve görüş erbabı şahsiyetleri topladı; onlara, Markiz (Montferrathı Konrad)'ın muhasalayla ilgili benimsediği ve kabul için Sultan Selâhaddin'e arz ettiği şartları açıkladı. O şartların başında; Sayda kentinin Markiz'e verilmesi karşılığında, Markiz'in, Frenk'e karşı Müslümanların yanında yer alması, Frenk'e karşı düşmanlığını ilan etmesi ve onlarla savaşması gerekmektedir. Keza iştira heyetine, İngiltere Kralı'nın önerdiği musalaha şartlarını da açıkladı. İngiltere Kralı'nın önerdiği şartlar da şöyle idi: Sahilde bulunan belli bazı köyler de Frenk'e kalacaktı; dağlık bölgelerde bulunan bütün köyler de Müslümanların olacaktı veya köyler, her iki taraf arasında eşit dağılacaktı. Her iki taksim halinde de Kudüs'ün kilise ve havralarında bulunan rahip ve papazları yerlerinde kalacaklardı. İşte kral, Müslümanları bu iki seçenek arasında serbest bıraktı. Böylece Sultan Selâhaddin hem İngiltere Kralı'nın hem Markiz'in musalaha şartlarını kurmaylarına ve görüş erbabı insanlarına açıklayıp onlardan birisinin musalaha şartlarını tercih etmelerini istedikten sonra, görüş erbabı insanlar: ‘Eğer musalaha olursa İngiltere Kralı'yla olsa daha uygun olur. Çünkü Markiz ile olursa ve savaş sırasında Markiz'in adamları Müslümanların arasına karışıp saflarında Frenk'e karşı savaşırsa, bu durumun ne kadar sağlıklı olacağı malum değildir ve aynı zamanda yeterince güven de vermez’ derken, halk dağıldı ve sulh konusundaki tereddüt de devam etti.”

Richard ile anlaşılması durumunda Richard ülkesine dönecekti. Bu durum Richard'ın teklifini daha cazip hale getirmekteydi. Oysa Konrad daimi olarak bu topraklardaydı ve yapılacak anlaşma uzun süreli devam etmeyebilirdi. Bu durum ise Richard ile anlaşma yapılmasını daha mantıklı hale getiriyordu. Ancak el-Adîl bir av esnasında Konrad'ın elçisi Renaud ile Richard'ın elçisi Onfroï'nin samimi ilişkiler

³⁵⁵ Bahaaddin bin-Şedda, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 307.

³⁵⁶ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 170; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 53.

³⁵⁷ Bahaaddin bin-Şedda, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 305.

kurmuş olduğunu görünce iki taraf ile müzakereleri uzatmayı uygun buldu. Zira Selâhaddin ve el-Adîl doğru bir siyasetle bu iki tarafın arasındaki sorunlardan istifade etmeye çalışmaktaydı. Öyle ki bu süreçte Selâhaddin ve el-Adîl, Konrad ile görüşmelerini Richard'dan saklamadı. Hatta iki taraftan gelen elçileri aynı gün ordugâhın değişik bölgelerinde ağırlayarak iki taraf arasındaki sorunları arttırma politikası izlendi.³⁵⁸

IPGRR,³⁵⁹ yapılan barış görüşmeleri için üstte bahsettiğimiz kaynaklar kardar detaylı bilgiler vermeyerek, Selâhaddin'in Richard'ı oyaladığı hususundaki bilgileri şu şekilde aktarmaktadır:

“Bahsi geçen iki kalenin onarımı kısmen tamamlandı. Kral Richard adamlarının, Türklerin kibrinden nefret ettiklerini ve hatta nefretten ziyade tamamen tiksindiklerini ve çoğu çarpışmada sayıca üstün olmadıkları halde Tanrı'nın yardımıyla galip geldikleri için artık Türklerden daha az korktuklarını fark etti. Soylulardan oluşan bir grup elçiye Selâhaddin ve kardeşi el-Adîl'in (Saphadinus) yanına gönderdi ve en son cüzzamlı Kral IV. Baudouin'in sahip olduğu bütün mülk ve servet ile birlikte Suriye Krallığı'nın tamamını istedi. Bununla birlikte Babil'den (Mısır) yine eskisi gibi vergi ödemesi talebinde bulundu. Söz konusu servetin eski sahipleriyle aynı kanı taşıyor olması sebebiyle Kudüs sınırları içinde bulunan bütün mülk ve hazinenin kendisine miras olarak verilmesini rica etti. Elçiler kralın isteklerini eksiksiz dile getirdikten sonra Selâhaddin bunların hiçbirine razı gelmedi ve ekledi:

“Kralınız makul olmayan bir teklifte bulunuyor ve biz buna paganizim şerefine razı gelemeyiz. Ancak yine de kardeşim el-Adîl aracılığıyla kralınıza bir teklifte bulunacağım; Şeria (Ürdün) nehrinden denize kadar bütün Kudüs'ü hiçbir haraç ve engel olmaksızın ona veririz, fakat tek şart ne Hristiyanlar ne de Müslümanlar Askalan'a dokunmayacak ve kimse onu onarmayacak.”

Böylece el-Adîl teklifi sunmak için Kral Richard'ın yanına geldi. Kral kanaması olduğu için el-Adîl ile o gün görüşmek istemedi. Kralın emri üzerine Turnehamlı Stephen el-Adîl'i çeşit çeşit ikramlarla hoşnut etti; o gün el-Adîl Yehoşafat ile Azur arasında bir yerde mükellef bir sofrada ağırlandı. Ertesi gün el-Adîl, Kral Richard'a çok değerli yedi deve ve bir de çadır gönderdi. Kendisi de kralın yanına giderek ona Selâhaddin'in teklifini sundu. Kral tedirgin edici durumları ve savaşın akıbetini kuşku içinde düşünerek her türlü tehlikeye karşı yeterince önlem alana kadar bir süre beklemesi gerektiği kanısına vardı. Fakat ne yazık ki yeterince dikkatli davranmadı; oynadıkları oyunu önceden fark etmemişti, üstelik henüz herhangi bir önlem almadığını göz önünde bulundurarak şehirler, kaleler ve kulelerin hepsi yerle bir edilinceye kadar zaman kazanmak için kendisini kaçamak konuşmalarla oyalamışlardı. Kısacası el-Adîl gereğinden fazla, saf kralı öyle kurnazca aldatmıştı ve öyle süslü sözcüklerle aklını çelmişti ki sanki aralarında karşılıklı bir dostluk anlaşması yapıyor gibi görünüyordular çünkü kral el-Adîl'in hediyelerini kabul etti. Küçük çaplı hediyeler elçiler aracılığıyla aralarında sürekli gidip geliyordu. Öte yandan kral, Yahudi olmayanlarla yakınlık kurmanın yanlış olduğunu söyleyen çevresi tarafından ayıplanıyordu. Ancak el-Adîl aralarında barışın ve güçlü

³⁵⁸ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 489.

³⁵⁹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 295-297.

bir ilişkinin sağlanması gerektiğini ileri sürüyordu. Kral endişe içinde tüm dikkatini toplayarak Hristiyanlığın yayılması ve sınırların genişletilmesi uğruna güvenilir bir barış anlaşması yapılması açısından bu uzlaşma fikrinin mantıklı olduğunu düşünüyordu. Bilhassa Kral Richard, Fransa Kralı bir süre önce çekip gitmiş olduğu için onun yine döneklilik edeceğinden korkuyordu. Çünkü kral onun dostluğunu hep güçsüz ve sahte bulurdu.

Söz konusu elçiler bir oraya bir buraya gidip gelirken el-Adîl, kralı hediyelerle oyaladığını sanıyordu; en sonunda kral kendisine söylenen sözlerin bütünüyle boş laf olduklarını fark edince anlaşmaya göre kralın özellikle yıkılmasını istediği ve fakat Türklerin razı olmadığı kraliyet tepesi Kerak konusunda olumsuz bir sonuç ortaya çıkmasın diye uzlaşma fikrine tamamen yabancılaştı. Barış ve uzlaşmaya varılmadığı haberi alındıktan sonra ordumuz sık aralıklarla sağlı sollu gelen Türk akınlarına karşı atağa geçti; bu saldırılara karşı Kral Richard hızla savaşa koştu ve el-Adîl ile aralarında geçen hediye alışverişi vesilesiyle üzerine atılan iftiralar ve yersiz suçlamaları ortadan kaldırmak amacıyla bedenlerinden ayrılmış sayısız Türk askerinin kafasını toplayıp herkesin gözü önünde sergiledi. Fakat yine de karşısına birçok engel çıkmaya devam etti. Kralın parasına gözünü dikmiş olanlar, onun hakkında yakışık almaz suçlamalarda bulunmuşlardı; zira paranın kokusuna yenik düşmeyecek insan çok nadir bulunur.”

3.2. Sonuç Vermeyen Barış Görüşmeleri Sonrasındaki Gelişmeler

Yapılan barış müzakerelerinden herhangi bir sonuç alınmamasından sonra Müslümanlarla Haçlılar arasındaki mücadeleler şiddetini kaybetti. Kasım ayı içerisinde bir av esnasında Müslümanların pususuna düşen Richard’ı, Preauxlu William isimli şövalye kurtardı. Zira bu şövalye, Müslümanlara kendisinin Kral Richard olduğunu söyledi.³⁶⁰

13 Ekim’de Akkâ önünde bekleyen Müslüman öncü kuvvetleri şehirden çıkan 21 Haçlı askerini esir aldı. Sorguya alınan bu esirlerin verdikleri bilgiye göre Richard hastalanarak Akkâ’ya gelmişti. Esirlerin verediği bir başka bilgi ise Haçlıların ciddi derece erzak sıkıntısı çektikleri idi. Aynı gün Müslümanlara ulaşan başka bir haber de Antakya kuvvetlerinin Cebele ve Lazkiye’ye saldırdıkları ancak bu saldırı sonucu ağır bir bozguna uğradıkları idi. Daha sonra Müslüman ordugâhına iltica eden iki Haçlı askeri, Haçlıların Yafa’da 10.000 süvariden oluşan bir ordu topladığını ve bu ordu ile Remle’ye doğru harekete geçecekleri bilgisini verdi. Bu esnada Anadolu Selçuklu Devleti’nden gelen gönüllü askerler Selâhaddin’in ordusuna katıldı. 6 Kasım’da Selâhaddin pusu için bir birliği görevlendirdi. Bu birliğin içerisinde bir kısım asker, pusu için harekete geçti. Tapınakçıların sabah saatlerinde ot toplamaya çıkışını fırsat bilip onları taciz etmek suretiyle, pusuya çekmeye çalıştılar. Pusudan habersiz,

³⁶⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 53.

Müslümanlarla çarpışmaya başladılar. Aynı zamanda da Haçlılara haber yollayarak destek kuvvet talep ettiler. Leincesterli Robert, Saint-Pollu IV. Hugue, Chavingnyli Andre, Trazigniesli Eude ve Caieuxlu Guilluame emrindeki kuvvetler yardım için geldiler. Buna rağmen Haçlı kuvvetleri bariz bir üstünlük sağlayamayınca bu defa Richard kendi birliği ile gelerek durumu Haçlıların lehine çevirmeyi başardı. Bunun üzerine Müslüman askerler geri çekilmek zorunda kaldı. Pusu için bekleyen asıl grup ile mesafe açılınca da bu kez Müslümanlar zor duruma düştü. Selâhaddin Eyyûbî, Seyfeddin Yazguç ve Emir Eslem komutasındaki kuvvetleri takviye birlik yollayarak Müslümanları bu müşkül durumdan kurtardı. Yaşanan şiddetli çarpışmalar neticesinde Haçlılardan atmış asker öldü iki asker de esir alındı. Haçlılar geri çekilmek zorunda kaldı.³⁶¹ Daha sonra Richard, Akkâ'dan gelen yeni kuvvetlerle takviye edilen ordusu ile Yafa'dan ayrıldı. Kudüs'ü ele geçirme amacıyla, Remle'ye kadar ilerleyip, burada karargâhını kurdu. Selâhaddin ise Haçlıların ikmal yollarını kesmek ve onları yıpratmak adına zaman zaman üzerlerine birlikler gönderiyordu. Ancak Selâhaddin, iklim şartlarının elverişsizliği ve artan yağmurların hareket sahasını zorlaştırması üzerine öncü birlikleri dışındaki kuvvetleri yanına alarak 12 Aralık 1191'de Kudüs'e geldi. Uzak yerlerden gelen askerlerine ise iklim koşulları iyileşince geri dönmek şartı ile izin verdi. 22 Aralık 1191'de Mısır'dan gelen büyük bir kuvvet Selâhaddin'in ordusuna katıldı. Akabinde yeni birlikler de orduya katılmaya devam etti. Haçlı öncü birliklerinin Natrun'a doğru yola çıktığı haberi alınınca Kudüs'te savunma tedbirleri artırıldı. Sultan Selâhaddin surların yıkılan kısımlarının tamir edilerek kuvvetlendirilmesini istedi. Bunun dışında hendeklerin kazılmasını ayrıca her bir burç yapımı için de bir emirin görevlendirilmesini istedi.³⁶² Öncü birlikler de takviye edildi. Bu sırada Haçlı öncü birliklerinin Kudüs'e 20 km yaklaştığı haberi üzerine Sultan Selâhaddin harekete geçerek kuvvetli bir birliği keşif için görevlendirdi. Görevlendirilen keşif birliği 26 Aralık 1191'de Haçlıların keşif birliğiyle karşılaştı. İki taraf arasında yaşanan çarpışmada Haçlılardan seçkin süvarileri öldürüldü ve yaklaşık elli Haçlı askeri de esir edilerek Kudüs'e getirildi.³⁶³

Haçlı tarafında işler iyi gitmiyordu. Zira temel besin kaynakları arasında yer alan peksimetler ve domuz etleri bozulmaya başlamıştı. Bunun yanı sıra hayvanlar için

³⁶¹ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 172.

³⁶² Kal'acî Kadri, Selâhaddin el-Eyyûbî: Kıssatü's-Sira' beyne's-Şark ve'l-Garb hilâlî Karneyni's-Sânî' Aşer ve's-Sâlisi' Aşer li'l-Miladî, Beyrut, 1992, s. 350-351.

³⁶³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 54; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 173.

de besin bulunamıyor ve bu da hayvanların ölümüne sebep oluyordu. Hava koşulları da Haçlıları zor duruma düşürmekteydi. Yağmurlar şiddetlenmiş, hastalıklar artmıştı.³⁶⁴

IPGRR³⁶⁵, Haçlıların yaşadıkları zorluklarla ilgili verdiği bilgilerde:

“İki kalenin onarımı tamamlandı; muhafızlar tesis edildi. Kral orduyu düzenli sırayla Remle’ye doğru harekete geçirdi. Bu hareket planını duyan Selâhaddin dağlık bölgede kendini daha güvende hissedeceğinden ilkin Darum’a çekildi. Ardından da savaşmayı göze alamadığı için Remle’nin tamamen yakıp yıkılmasını emretti. Adamlarımız Aziz George ve Remle arasında çadırını kurup destek birliklerinin ve erzak yardımının gelmesini beklemek amacıyla burada yirmi iki gün kaldılar. Burada son derece tehlikeli düşman ataklarına maruz kaldık; dahası sağanak yağmurlar da bizi yerimizden etti. Kudüs Kralı ve adamlarımız Aziz George’dan aşağı doğru Remle yakınlarına ilerlediler. Aziz Paul Kontu ise Hamamlar Kalesine (Casellum Balneorum) geldi. Remle civarında yaklaşık altı hafta kaldık. Durumumuzdan hiç memnun değildik ama bu kötü başlangıçlar bizi bir gün tatlı bir sonla ödüllendirecekti. Orada beklediğimiz süre boyunca Türklerin ardı arkası kesilmez saldırılarına karşı göğüs gerdik. Durup biraz soluk almamıza bile müsaade etmeyen Türkler adamlarımızı kışkırtmak için durmadan üzerlerine atılıyor veya cirit fırlatarak onları rahatsız ediyorlardı.

Aziz Thomas arifesinde, Kral Richard yanında birkaç adamla birlikte bölükten ayrılıp Müslümanlara tuzak kurmak için Alba Costadio Kalesi’ne gitti. Tehlikeye çok yakın olduklarını Tanrısal bir önseziyle biraz olsun fark edince hemen bölüğe geri döndüler. Aynı saatlerde krala, Selâhaddin’in kısa bir süre önce en seçkin adamlarından topladığı üç yüz Türk askerini Kral Richard’ın da halihazırda ilerlemekte olduğu Alba Costadio’ya yollamış olduğu haberi iki Müslüman tarafından verildi. O gün Kral Guy Akkâ’ya gitti. Arkasından üç gün sonra Turnehamlı Stephen de buraya geldi. Kutsal Masumlar gününde Hospitalier ve Tapınak Şövalyeleri gecenin bir yarısı ordugâhtan çıkıp gittiler. Sabaha doğru yanlarında Kudüs civarındaki dağlardan toplayıp getirdikleri iki yüz inekle geri döndüler.”

Tüm bu olumsuzluklara rağmen özellikle Avrupa’dan gelen Haçlılar Kudüs’e doğru ilerleme yönündeki görüşlerini Richard’a iletiler. Kudüs’e bu kadar yaklaşmışken kazanılacak bir zaferle amaçlarına ulaşabilirlerdi. Ancak Haçlıların içerisindeki yerli Baronlar, Tapınakçılar ve Hospitalier ise bu düşünceye karşı çıkarak böyle bir girişimin ordunun bütününe tahlikeye atmak olacağını söylediler. Onlara göre; Kudüs kuşatılsa ve Selâhaddin’in ordusunun çıkış hareketi engellense bile şehrin dışındaki tepelere konuşlanmış, Mısır’dan gelen büyük bir ordu ile karşı karşıya kalınabilirdi. Bu durumda Haçlı ordusu iki ateş arasında zor duruma düşerek yok olabilirdi. Bunun üzerine Richard, Selâhaddin’in önderliğindeki Müslüman ordusunun birlik içerisinde olduğu sürece başarı ihtimalinin düşük olacağını, bununla birlikte

³⁶⁴ Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 147-148; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 145. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 54; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 173.

³⁶⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 297-299.

şehir merkezinin denizle olan uzaklığı sebebiyle de ikmal yollarının bulunmadığını düşünerek Kudüs üzerine yürümekten vazgeçti. Ocak ayı içerisinde ordu Remle'ye döndü. Ordu içerisinde farklı görüşlere sahip olan yerli baronlar ve Avrupa'dan gelen Haçlılar bu durum karşısında birbirlerini suçladılar.³⁶⁶

IPGRR³⁶⁷, Haçlıların Kudüs'e gitmeme kararı almasını, bu kararın ordu üzerindeki etkilerini ve Müslümanların Kudüs'te yaşadıkları sıkıntılarla ilgili verdiği bilgileri şu şekilde aktarmıştır:

“M.S. 1192, Epifani bayramından birkaç gün sonra ordunun önde gelenleri, halk arasından seçkin olanları da kendi aralarına kabul edip, Kudüs'e savaşmaya mı yoksa başka bir yöne mi gidilmesi gerektiği konusunda düşünüp tartışmak için yine toplanma kararı aldılar.

Pisalılar, Hospitalier ve Tapınak Şövalyeleri çeşitli parlak planlar arasından en iyisini düşünerek Kudüs'e ilerleme fikrinden vazgeçilmesini salık verdiler ve Türklerin Babil'den Kudüs'e uzanan erzak sevkiyatını gözetlemek için derhal Askalan'a geçilmesi ve oranın olabildiğince çabuk onarılması gerektiği konusunda ısrar ettiler. Çoğunluk ortak bir kararla, Türklerin elinden kurtarılan Askalan'ın restore edilmesini ve gönül rahatlığıyla geçip gitmelerine müsaade ederek Türkleri daha fazla sevindirmemek için bu kentin denetim altında tutulmasını onayladı. Bu durum üzerine geri çekilme kararı orduya bildirilince herkes ölçsüz bir üzüntüye kapıldı ve Hz. İsa'nın kabrini ziyaret etme hayallerinin aniden yıkılmasına iç geçirdiler. Kudüs'e gitme sevinçlerinin üstünü tehditkâr bir hüznün kapladı, duydukları haberlerden kaynaklanan ümitsizlik duygusu bütün heveslerini yok etti. Plandan rahatsız olanlar bu kararın sahiplerine her türlü müsibeti dilediler. En büyük hayallerinin ertelenmesine ve bütün muhaliflere lanet okudular. Bu kişiler Kudüs'dekilerin durumunu ve mahrumiyetini bir bilselerdi, düşmanın çektiği sıkıntıdan biraz teselli bularak muhtemelen daha ölçülü bir huzursuzluğa kapılırlardı. Kudüs'ü zapt eden Türklerin başından bela hiç eksik olmuyordu; aşırı kar ve dolu yağışlarına maruz kalıyorlardı, dahası dağlardan gelen kar suları yüzünden atları ve büyükbaş hayvanları ya toplu halde telef oluyor ya da soğuk hava yüzünden hasta düşüyorlardı. Hiç kuşkusuz kıtlık yüzünden yok olma, felaketler nedeniyle de ilticaya kalkışma derecesine gelmişlerdi. Türkler kötü hava koşulları yüzünden bunca sıkıntı çekerken bizimkiler biraz daha kararlı davransalardı, az çabayla ve fazla zarar görmeden savaşı kazanırlar ve hatta uzun zamandır arzu edilen Kudüs topraklarını kolayca fethederlerdi. Ama ne yazık ki bizimkiler buraya uzun müddet sahip çıkamazlardı, çünkü halk hac görevinin ardından eve döneceği için ortada Kudüs'e göz kulak olmak isteyen kimse kalmazdı.”

İbnü'l-Esir³⁶⁸, donanmanın Haçlılar için önemine vurgu yaparak, Richard'ın neden Remle'ye döndüğünü tafsilatlı bir şekilde açıklamaktadır. Buna göre Richard:

“Yanıdaki Suriyeli Frenkler'e: “Bana Kudüs şehrinin bir planını yapınız, orayı görmedim” dedi. Bunun üzerine kral için şehrin bir planını

³⁶⁶ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 199; Jonathan Phillips, *The Crusades*, s. 147-148; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A History*, s. 145. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 54; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 173.

³⁶⁷ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 308-309.

³⁶⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 68-69.

çıkardılar. Kral şehrin kuzey tarafından uzanan bir yer hariç her taraftan bir vadi ile kuşatılmış olduğunu görünce, bu vadi ve derinliği hakkında bilgi istedi. Kendisine bu vadinin çok derin ve geçilmesinin zor olduğunu söylediler. Bunun üzerine: “Selâhaddin’in sağ olduğu ve Müslümanlar arasında birlik ve beraberlik bulunduğu müddetçe bu şehri muhasara etmek mümkün değildir; çünkü biz eğer şehre bitişik olan tarafta konaklarsak diğer taraflar muhasara edilemeyecek. Buralardan Müslümanların yanına asker, zahire ve ihtiyaç duydukları her şey sokulabilecek. Şayet bir kısmımız vadi tarafına bir kısmımızda öbür tarafa inecek olursak o zaman da parçalanmış olacağımız için Selâhaddin askerlerini toplayıp bu birliklerden birine saldıracak ve askeri birliklerden biri diğerine yardım edemeyecek. Eğer bu birlikler yerlerinden ayrılacak olurlarsa şehirdeki Müslümanlar dışarı çıkarak oradaki eşyayı ele geçireceklerdir. Eğer ağırlıklarını muhafaza etmek üzere asker bırakıp diğerleri yardıma gidecek olsa onlar vadiye çıkıp diğer taraftaki arkadaşlarına iltihak edinceye kadar Selâhaddin onların işini bitirmiş olacak. Üstelik erzak ve yem sağlamakta karşılaşacağımız güçlükler de bir yana.”

3.3. Kudüs’ün Tahkim Edilmesi ve Haçlıların Askalan Hareketi

İngiltere Kralı Richard’ın, Kudüs üzerine yürümekten vazgeçmek zorunda kalmasının ardından Sultan Selâhaddin, Kudüs’ün zayıf noktalarını tahkim etmek üzere emîrlerini görevlendirdi. Selâhaddin’in bizzat kendisi ve devlet ileri gelenleri de bu tahkimata katıldılar. Ayrıca esir alınan 2.000 Haçlı askeri de Kudüs’ün tahkimi için çalıştırıldı. Musul Atabeyi olan İzzeddin Mes’ûd, tahkimata yardım etmek maksadıyla, işinin ehli taş ve inşaat ustalarını Kudüs’e yolladı. Böylece Kudüs, kısa bir zaman içinde, yapılan çalışmalar neticesinde, müstahkem hale geldi.³⁶⁹

Kudüs’ü ele geçirme amacının başarısızlıkla sonuçlanması Richard’ı sıkıntıya soktu. Zira Bourgogne Dükü’nün de aralarında bulunduğu Fransız askerlerinin bir kısmı Yafa’ya bazıları da Akkâ’ya döndü. Richard bu durumu tersine çevirmek ve tekrar Haçlılardaki birliği sağlamak için 20 Ocakta savaş meclisini toplayarak, Kuvvetlerini Askalan üzerine yönlendirdi. Böylece Haçlı kuvvetleri İbelin üzerinden Askalan’a geldiler. Richard, Askalan’a ulaşınca şehrin tahkim edilmesini istedi. Bu tahkimat dört ay sürdü. Richard tıpkı Selâhaddin gibi bu bölgenin stratejik önemini bilmekteydi. Bu doğrultuda daha önce kuvvetlerinden ayrılmış olan Fransız askerlerini de orduya yeniden katılmaya ikna etti.³⁷⁰

³⁶⁹ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 174.

³⁷⁰ Abû’l-Farac *Vekâyânâme*, C. II, s. 460; Archer, *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, s. 206-210; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 200; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 238; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 55.

IPGRR³⁷¹, Haçlılar içindeki Fransız askerlerinin orduyu terk etmesini ve çekilen sıkıntıları ayrıntılı olarak dile getirmektedir buna göre:

“Ordu Remle civarında hüznün dolu bir bekleyiş içindeyken adamlarımızdan pek çoğu kızgınlık ve inatçılıkları neticesinde bu oldukça zahmetli yolculuktan kaçınmak için bölüğü terk etmeye başladı ve böylece ordunun sayısı fazlasıyla azaldı. Fransızların büyük bir kısmı da öfkelenerek geri çekilmişti; aralarından kimisi Yafa’da inzivaya çekildi, kimileri ise yiyecek ve içeceğin bol olduğu Akkâ’ya geri döndü. Pek azı da Sur’a, Kendilerini ısrarla çağıran Konrad’ın yanına gitti. Kimisi ise öfkeden yerinde duramayıp Burgonya Dükü’nün peşine takılarak sekiz gün kalacakları Azur’a yola çıktı. Bunu üzerine öfkeden deliye dönen Kral Richard yeğeni Champagneli Kont Henry ve ordunun geri kalanıyla birlikte Yavne’ye (İbelin) doğru ilerledi. Yollar öyle çamurlu ve öyle pisti ki gücü tükenmiş adamlarımızın dinlenmeye çok ihtiyaçları olduğundan daha çok fazla düşünmeye gerek duymadan oldukları yerde durdular. Ordu o gece İbelin civarında kaldı; zihnen ve bedenen son derece bitkin bir haldeydiler. Çektikleri acıların ve sıkıntıların büyüklüğünü ne bir kalem yazabilir ne de bir dil söyleyebilirdi.

Sabah olduğunda çadır kurmakla görevli olanlar önden giderken silahlı askerler de onları takip ediyordu. Yolda geçen o günün acısı üzerine bir önceki günde abartılan zorluklar neredeyse hiç sayılırdı. Adamlarımızın yorgunluktan tükenmiş olduklarına hiç şüphe yoktu. Yolculukları boyunca üzerlerine dondurucu kar suları yağdı, doluya tutuldular ve sağanak yağmurlara yakalandılar; sanırsınız ki bütün gökyüzü her türlü sıkıntıdan müzdarip ordumuzu resmen imtihan ediyordu.

Üzerlerinde yürüdükleri yol çamurla kaplıydı; atlar ve askerler bu bataklık zemine saplanıp duruyorlardı, tüm gayretleriyle çamurdan çıkmaya çalışırken baş aşağı dönüp daha da çaresiz bir duruma düşüyorlardı ve bu düşenlerden bazıları ise bir daha asla yakasını çamurdan kurtaramıyordu. O günün vahametini kim kafasında canlandırabilir? Ya çekilen acının şiddetini, talihsizlikleri iç çekişleri ve inleyişleri kim zihninde tutabilir? En olgunlarının bile yüzleri yağmurdan ziyade göz yaşlarıyla ıslandı; zira onları da kuşkusuz çektikleri sıkıntıların şiddeti yüzünden çoğu kişinin kafayı yemesi biktiriyordu.

Yük hayvanlarının yere devrilmesiyle taşıdıkları erzaklar da etrafa dağıldı, bir kısmı suların akıntısına kapıldı, diğer kısmı da bataklık zemine saplanıp kaldı. Böylece bitmiş tükenmiş adamlarımız doğdukları güne lanet okuyarak ve durmadan kendilerine dövünerek en sonunda Askalan’a vardılar. Müslümanlar burayı öyle büyük bir yıkıma uğratmışlardı ki üst üste biriken moloz yığınları yüzünden kent kapılarından içeri girmek bile mümkün değildi. O gün 20 Ocak’tı ve o gece herkes mümkün mertebe kendine vakit ayırıp dinlenmeye çalıştı.”

Sultan Selâhaddin, bu bölgedeki erzak ikmalî için Seyfeddin Yazguç, Alemüddin Kaysar ile Esedîler’i görevlendirmişti. İkmal gerçekleştiren birlik akşam yemeği esnasında Haçlıların saldırısına uğradı. Müslüman grup ikiye ayrılmıştı. Haçlılar bu iki gruptan sadece birinin üzerine saldırılarını yoğunlaştırdı diğer Müslüman grup yardıma gelerek Haçlı saldırısını bertaraf etti. Böylece Müslümanlar erzaklarını da kurtarmış oldu. Bunun üzerine Müslümanlar Haçlıların ikmal yollarına

³⁷¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 311-312.

ve karargâhlarına saldırılar düzenlemeye başladılar. Bu saldırılardan ilki 28 Ocak 1192'de Yübnâ'daki Haçlılar üzerine düzenlendi. Bir diğeri ise Askalan dışındaki Haçlı kuvvetlerine yapıldı. Yapılan saldırılar neticesinde birçok Haçlı askeri esir edilirken hatırı sayılır ganimet de elde edilmiş oldu. Haçlılara yapılan baskınlar devam etmekteydi. 2 Mart 1192'de başka bir Müslüman birlik yine Yübnâ yakınlarındaki Haçlı birliği için pusu kurdu. Bu pusu neticesinde Haçlı kafilesi esir alındı. Ayrıca Yafa'nın dış kısımları da yağmalandı.³⁷²

3.4. Haçlılar İçerisindeki Sorunlar

Daha önce bahsettiğimiz Richard'ın Askalan'ı tahkim etme sürecinde Richard, Konrad'tan tahkimat esnasında yardım talebinde bulundu. Konrad bu talebi reddetti. Birkaç gün sonra ise Bourgogne dükü ve çok sayıda Fransız askeri ordudan ayrılarak Akkâ'ya gittiler. Fransa Kralı Philip ayrılırken bir miktar parayı Fransızlara bırakmıştı. Ancak bu paranın bitmesi üzerine Fransızlar, Richard'tan borç alarak ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Richard'ın hazinesindeki para azaldı. Bu nedenle Richard artık Fransızlara mali destekte bulunmak istemiyordu.³⁷³

IPGRR'nin³⁷⁴ bu konuyla ilgili verdiği bilgilerde detaylar şu şekildedir:

“Kral tüm dikkatiyle Askalan surlarının restorasyonu ile ilgilendiği sırada ortaya çıkan bir çekişme yüzünden Burgunya Dükü ile aralarında bir anlaşmazlık doğdu. Erzakların büyük bir kısmı tükendiğinden ve herbirinin cebindeki para da bitmeye geldiğinden Fransızlar borç ödenek alması için söz konusu dükün başının etini yemeye başladılar ve aksi halde ödenek almadan orduya daha fazla hizmet sunamayacaklarını öne sürdüler. Baskı altında kalan dük bu talepleri bizzat yerine getirmeyince Kral Richard'ın kendisine yüksek meblağada bir para desteği sağlayacağını düşündü. Doğrusu önceden de söylediğimiz gibi kral bu Fransızlara Akkâ'da bulundukları sırada yine dükün ricası üzerine büyük miktarda para ödünç vermişti ve bu para Akkâ'da esir düşen Türklerden alınan ve krala geri ödenmesi gereken kefareat parasıydı. Fakat bu para hiç olmuydu, zira esirler kefareti parayla değil kafalarıyla ödemişlerdi. Böylece kral dükün yeni ödenek talebini geri çevirdi. Bu ve diğer nedenlerden ötürü ortaya çıkan kavgalar neticesinde deliye dönen dük Askalan'dan ayrıldı. Her şeye rağmen Fransızlar da hiç gecikmeden onun peşine takılıp Akkâ'ya ilerlediler.”

Akkâ'da ise bir iç savaşın eşiğine gelindi. Zira hatırı sayılır sayıda asker ve gemiye sahip Cenevizliler ile Pisalılar arasındaki rekabet, Haçlılar için tehlikeli boyutlara ulaşmıştı. Guy'u destekleyen Pisalılar, şehri ellerine geçirip, Konrad ve

³⁷² Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 174.

³⁷³ William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s 239; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 55-56.

³⁷⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 320-321.

Cenevizlileri şehre sokmadı ayrıca Richard'tan yardım talep ettiler. Richard bu talep üzerine Akkâ'ya gelerek iki taraf arasında uzlaşma sağlamaya çalıştı. İngiltere Kralı, Konrad'tan, Selâhaddin'e karşı birlik olma teklifinde bulundu. Ancak Konrad bu teklifi reddedince, Richard bu defa onu, hâkimiyetindeki toprakları ele geçirmekle tehdit etti. Bu tehdide rağmen Konrad kararından vazgeçmedi.³⁷⁵

IPGRR³⁷⁶ Konrad ile Richard arasındaki toplantı ile ilgili verdiği bilgiler ve Richard'ın bu görüşme sonrasındaki düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Kral ortalığı yatıştırdıktan sonra Konrad'a İmberti Kalesin'de yapılacak görüşme için geri gelmesini buyurdu; şayet fikir bütünlüğü sağlayarak bu süreçte daha etkili olacaklarını ve oluşturulan birlikten doğan güçle tüm krallığın daha sağlam idare edileceğini umuyordu. Sonunda bir araya geldiler ve görüşmeleri bir hayli uzun sürdü fakat bu sıradan bir toplantıydı. Konrad görevini yerine getirmemesine bir bahane olarak Burgonya Dükü ve Fransızların geri çekilmelerini öne sürüyordu. Bu şekilde Fransızların söz konusu ricatlarını ortaya attıktan sonra Konrad ordugâhtan uzaklaşıp Sur'a dönerek kendini karısının odasına kapattı.

Fransızlarla birlikte Burgonya Dükü'nün ve Konrad'ın ordugâhı yoktan yere terk etmiş olduklarını fark eden Kral Richard barış anlaşmasının ihlal edilen şartlarını iyice mütalaa edince böylesine karışık bir durum içerisinde ne yapması gerektiğine dair uzun bir müddet karar veremedi. Halk arasından üst sınıf mensubu ve seçkin kişilerle birlikte gizli bir toplantı yaptı ve onların bu konuya ilişkin daha uygun fikirleri olup olmadığını öğrenmeye çalıştı. Konunun değeri etraflıca ölçüldükten sonra bir süredir Konrad'ın yasal bir kararla edindiği mal mülkü hakettiğini düşünürlerken az önce de bahsettiğimiz gibi hile ve yalana (muvazaaya) başvurması nedeniyle Kudüs topraklarındaki hisselerinin elinden alınmasına karar verdiler. Bunun üzerine Fransız soylularıyla ve özellikle de Konrad ile Kral Richard arasındaki ihtilaf inatla büyümeye devam etti, ardından Konrad yine Fransızları Askalan'dan Sur'a kendi yanına gelmeye zorladı ve tüm krallığı öyle karmaşık bir durum içine soktu ki yapılan ihanetin farkında olan Kral Richard büyük perhiz döneminin ilk çarşambasında Paskalya öncesi salı gününe kadar Akkâ'dan ayrılmadı zira karşıdaki düşman vasat olsa bile tedbiri elde bırakmamakta fayda vardır.”

Richard Akkâ'dan ayrılarak tekrar Askalan'a döndü. Konrad'tan istediği yardımı alamamasının ardından Selâhaddin ile yeniden müzakerelere başlamanın faydalı olacağını düşünerek, Turnhamlı Stephan'ı Kudüs'e yolladı. Richard'ın elçisi Kudüs'e gelince Konrad'ın görevlendirdiği, Balian ve Sidonlu Renaud'u gördü. Selâhaddin, Konrad ile görüşmelere devam etmekteydi.³⁷⁷ Konrad, Mart 1192'de bir girişimde bulunarak Sidonlu Renaud'un yardımcılığını yapan Yusuf'u elçi sıfatıyla ve yeni tekliflerle, Sultan Selahaâddin'in huzuruna yolladı. Konrad Sultan Selâhaddin ile

³⁷⁵ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 200-201; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 239; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 55-56.

³⁷⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 323-324.

³⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 56.

anlaşma yapmak istiyordu. İki taraf arasında yapılan müzakereler şu şekilde sonuçlandı: Konrad'ın Haçlılardan alacağı bölgeler onda kalacak, iki tarafın beraber kazandığı yerler Konrad'a, içerisindeki ganimetler ve esirler ise Müslümanlar'a bırakılacak. Askalan ve ilerisindeki topraklar Müslümanlar'da kalacaktı. Richard ile bir anlaşma yapılırsa ve İngiltere Kralı Avrupa'ya dönerse bu anlaşma Konrad ile de geçerli sayılacaktı.³⁷⁸

Bahaaddin bin Şeddat³⁷⁹ bu konu ile alakalı geniş bilgiler vermektedir:

“Sayda sahibinin hizmetçisi Yusuf, Markiz (Konrad) tarafından elçi olarak geldi. Müslümanlarla sulh cihetine girme talebinde bulundu. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin birkaç şart ileri sürdü. Bu şartlardan biri, Markiz; dindaşları olan Haçlılarla savaşacak ve onlara karşı cephe alacak. İkincisi, Müslümanlarla musalaha gerçekleştirdikten sonra, kendi başına alacağı Frenk memleketi kendisinin olacak; bizim kendi başımıza aldığımız Frenk memleketi bizim olacak. Hem bizim hem onun alması üzerine ittifak ettiğimiz memleket ise, şehir bizzat kendisinin olacak; içindeki mallar ve esirler de bizim olacaktır. Üçüncüsü, memleketinde bulunan bütün Müslüman esirler serbest bırakılacak. Dördüncüsü, eğer İngiltere Kralı, aralarında cereyan eden bir meseleden ötürü, memleketin sorumluluğunu Markiz'e teslim ederse, Markiz ile aramızdaki sulh, İngiltere Kralı'yla da aramızdaki mevcut şartlara göre değerlendirilecek. Askalan ve ötesinde kalan yerler ise, sulh şartlarının dışında kalmaktadır. Böylece sahil yerler Markiz'in olacak; elimizdeki yerler de bizim olacak. Ortada kalan kısım ise, ikiye bölünecektir. İşte Markiz'in elçisi, sulhun bu şartlarıyla ayrılıp gitti.”

Konrad ile görüşmeler devam ederken El-Adîl de 20 Mart'ta Richard'ın yanına giderek müzakerelerde bulundu. Buna göre Hristiyanlar ele geçirdikleri bölgeri muhafaza edecekler. Ayrıca Kudüs'e hac etme hakkına da sahip olmakla birlikte şehirde Latin ruhaniler bulundurabilecekler. Gerçek haç kendilerine iade edilecek Beyrut'un yerle bir edilmesi şartıyla da burasını alabilecekler.³⁸⁰ Richard ve el-Adîl görüşmesi iki taraf için kesin bir anlaşma gibi gözükmekteydi. Richard'ın Müslümanlarla anlaşma gayretinde, Avrupa'dan, ülkesinden aldığı bazı haberler etkili olmuştu. Fransa Kralı Philip, Normandiya bölgesi için tehdit oluşturuyordu. Bunun dışında Richard'ın kardeşi John'un etkinliğinin artması Richard'ı endişelendirmekteydi. Richard hem ülkesinde yaşanan bu gelişmeler nedeniyle Avrupa'ya dönmek istiyor hem de Hristiyanlar arasındaki sorunları gidererek birlikteliği sağlamaya çalışıyordu. Bu bağlamda Konrad ve Guy arasındaki anlaşmazlığa son vermek üzere asilzadelerin oluşturduğu bir danışma meclisi

³⁷⁸ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 170.

³⁷⁹ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 310.

³⁸⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 56.

toplamayı uygun gördü. Ancak meclisten çıkan karar Richard'ın pek hoşuna gitmedi. Çünkü çoğunluk Konrad'ı destekliyordu. Bu duruma ne Richard ne de Guy itiraz edebildi. Bu durum üzerine Champagneli Henry Konrad'ın krallığını bildirmek üzere Sûr'a gönderildi. 20 Nisan'da Sûr'a ulaşan Henry, taçlandırma töreninin Akkâ'da olması yönünde kararın çıkmasından sonra Akkâ'ya gitti.³⁸¹

IPGRR,³⁸² Konrad'ın kral olarak seçilmesi hakkında detaylı bilgiler vererek Richard'ın bu karardan pek hoşnut olmadığını vurgulamaktadır. Buna göre:

“(...) Ertesi gün Kral Richard ordunun önde gelenlerini huzuruna çağırdı. Onlara rahibin söylediklerini eksiksiz aktardı (Rahip Richard'a ülkesinden kötü haberler getirmişti) ve mecburen eve dönmesi gerektiğini bildirdi. Fakat geri çekiliyor olsa bile Kudüs seferi için askeri destek olarak üç yüz şövalye ve iki bin piyade tedarik edeceğine söz verdi. Ardından kimlerin kendisiyle birlikte gelmek ya da Kudüs'te kalmak istediğini sordu; iki seçenek için de kimseyi zorlamadı ve bunu tamamen onların tercihinine bıraktı. Bu kararın bir süre müzakere edilmesi üzerine ordu oldukça tedbirli bir şekilde kralın sorusuna cevap verdi; bu topraklar ihtilaf halinde olanların birbirleriyle çatışması yüzünden terk edildiğinden dolayısıyla durumumuz gayr-ı muayyen olduğundan, özellikle Kral Guy krallığı koruma görevini henüz yerine getirmedüğinden Kudüs için yeni bir kral, yani herkesin boyun eğeceği, toprakların emanet edileceği, halk arasında çıkan çatışmalarla mücadele edecek ve nihayetinde tüm orduya kendini takip ettirecek bir önder seçilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Kral Richard gitmeden önce bu dedikleri olmazsa geri çekilecek olan herkese feryat edeceklerdi, aksi takdirde Kudüs'ü düşmandan koruyamayacaklardı. Bunun üzerine kral derhal onlara Kral Guy ile Konrad arasında tercih hakkı sundu. Üst rütbelilerden pek azı ile birlikte tüm ordu hiç beklemeden Konrad'ın seçilmesi için dizleri üstünde yalvardı; kendisinin oldukça kabiliyetli olması vesilesiyle önderlik için daha kaçınılmaz biri olduğunu varsayıyorlardı. Kral hepsinin tercihinin dikkatlice baktı ve önceden Konrad'ı kötüleyenlerin bu yaptığı dönekliği kınadı.”

Konrad beklediği krallık görevine seçildi. Bu durum Konrad'ı çok mutlu etti. Tören için hazırlıklara başlandı. IPGRR,³⁸³ Konrad'ın yaşadığı mutluluk ve tören hazırlıkları hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Buna göre:

“Konrad'ı alıp getirmeleri için gönderilmiş olan elçiler Sur'a gelip Konrad'a, oybirliğiyle ve ayrıca Kral Richard'ın da onayıyla kral seçildiğini ve ordusuyla birlikte krallık görevlerini hakkıyla yerine getirmesi, Türklerden intikam alması ve diğer konularda olduğu gibi kendisini Kudüs Krallığı'nın yönetim ve idaresine adanması şartıyla krallık tacını devraldığını açıkladılar. Bu duyduklarıyla birlikte Konrad'ın sevinçten ellerini göğse kaldırıp dua ettiğini söylerler:

“Ey yüce Tanrım, yaratıcım, bu ruhu bedenime zerk eden, lütfkar kralım! Eğer krallığı yönetmeyi bana layık görüyorsan sana yalvarıyorum

³⁸¹ John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 202; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 240; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C. II, s. 80; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 56-57.

³⁸² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 334-335.

³⁸³ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 337-338.

lütfeñ taçlandırdığımı görmeyi bana bahşet! Ve eğer efendim, benim için aksini düşüneceksen, o mertebeye ulaşmama asla izin verme!”

Konrad'ın taçlandırılacağı haberi Sur'un dört bir yanına yayıldıktan sonra tüm halkı büyük bir neşe sardı, taç giyme töreni için bir araya gelen herkes işe koyuldu. Elbise ve silahların yapımı için borç para aldılar; her şeyin olabildiğince şatafatlı görünmesini istiyorlardı ve ona bahşedilen mevki ile mükemmel bir seviyeye erişmiş olduğu açıkça anlaşılın diye uğraşıyorlardı. Herkes silahlarının pasını temizliyor, kılıçlarını keskinleştiriyor, zırhlarını ovalıyordu; askerler ve gençler mütarekede çarpışanları taklit ederek ve ileride Türklerin felaketi olacaklarını söyleyerek bir savaş oyunu canlandırıyorlardı. Şu bir gerçek ki Tanrı'nın yardımı olsun ya da olmasın hepsi birbirinden cesur insanlardır. Böylece uygunsuz olduğu kadar mürit bir mutluluğa kapılıyorlardı; buradan hareketle bir atasözü şöyle der: “Ne çok sevinelim ne de çok üzülelim, zira her türlü aşırılık ayıp karşılanır.”

Henry'nin Akkâ'da tören hazırlıklarını yürütürken, Konrad Sûr'da iki Haşhaşı tarafından öldürüldü. 28 Nisan 1192'de Konrad'ın karısı Isabella banyoda fazlaca oyalanarak yemeği geciktirdi. Konrad yakın arkadaşı olan Beauvais Piskoposu'nun yanına giderek onunla birlikte yemek yemek istedi. Arkadaşının yanına vardığında onun yemeğini daha önceden yemiş olduğunu gördü. Ancak piskopos, ısrarla Konrad'a tekrar yemek hazırlamak istese de Konrad beklemeyerek eve dönmek için yürümeye başladı. Sokak başına geldiğinde karşısında iki kişiyi gördü. Bu iki kişiden birisi Konrad'a bir mektup uzattı o esnada da diğer hançeri Konrad'a sapladı.³⁸⁴

IPGRR,³⁸⁵ bu saldırıyı İsmailîlerin lideri Sinan tarafından görevlendirilen suikastçilerin gerçekleştirdiğini söylemektedir. Ayrıca suikastçilerin yetiştirme biçimleri hakkında da detaylı bilgiler vermektedir. Buna göre:

“Bu sırada elçilik işinden sonra yanında diğer habercilerle birlikte yönünü Akkâ'ya çevirmiş olan Kont Henry Askalan'a dönmek üzere gerekli hazırlıkları yaparken, Konrad, Sur civarında bir yerde beklenmedik bir ölüme yenik düştü. O gün Konrad, Beauvais Piskoposu'nun verdiği dostane ziyafetten huzur ve neşe içinde dönerken tam şehrin gümrük binası önüne geldiğinde üzerlerinde pelerin olmayan iki genç suikastçi aniden ona saldırdı ve ellerinde tuttıkları hançerlerle onu göğüsünden öldüresiye yaralayıp hızla uzaklaştılar. Konrad atından düşüp yere yığıldı. Bir süre yerde debelenerek can çekişti ve öldü. Katillerden biri hemen yakalanıp öldürüldü, diğeri ise kendini bir kiliseye kapattı ancak yine de burada ele geçirildi ve ruhu bedenini terk edinceye kadar tüm şehir boyunca sürüklenmeye mahkûm edildi. Elbette son nefesini vermeden önce ona bunu ne amaçla yaptıkları sorulunca, kendilerinin bu iş için çok uzun zaman önceden görevlendirilmiş olduklarını ve önderlerinin yetkisiyle bu suçu işlemeye kalkıştıklarını itiraf etti; bunun doğru olduğu çok açıktı. Görevlerini yerine getirmek için fırsat kollayan bu iki genç uzun zamandır

³⁸⁴ Matthew Paris, *Roger of Wendover's Flowers of History*, Translate from of Latin J. A. Giles, C. II, Late Fellow of Corpus Chisti Collage, Oxford, London, s. 109; Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C. II, s. 80; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 203-204; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 240; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 57.

³⁸⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 338-341.

bizzat Konrad'ın hizmetindeymiş. Musse Senyörü (İsmaililerin lideri Sinan) tarafından görevlendirilmiş olduklarını iddia ediyorlardı ki bu senyör Konrad'ın ölümü hakettiği kanısına varmış ve zamanı geldiğinde öldürülmesini emretmişti. Öyle ki bu senyör yaşamayı hak etmediğini düşündüğü herkesin yine aynı şekilde Konrad gibi yok edilmesini sağlıyordu. Bahsi geçen bu Musse Senyörü atalarından miras kalan bir geleneğe bağlı kalarak, himayesi altında tuttuğu pek çok seçkin çocuğu kendi sarayında eğitirdi; onların her türlü bilgiyi ve öğretiyi edinmelerini, her milletin dilini tercüman yardımı almadan konuşabilecek derecede çeşitli diller öğrenmelerini sağlıyordu. Ayrıca bu öğrenciler gaddar yetişsinler diye son derece büyük bir ihtimamla ve titizlikle eğitiliyorlardı. Binaenaleyh senyör öğrenciler arasından ergenlik çağına erişenleri sınayacaktır; onayladığı kişileri huzuruna çağırır ve onlara tüm günahlarından arınmalarına karşılık adıyla zikrettiği oldukça müktedir ve müstebit bir adamı öldürmelerini buyurur. Bu görevin icrası için ise her birine birer türkütücü boyutlarda ve keskin hançerler verir böylece bu öğrenciler verilen emre sadık bir şekilde riayet etmek için kendilerine söylenen isme ulaşılan kadar hiç durmadan ilerlediler. Zamanı geldiğinde planladıkları görevlerini yerine getirinceye dek uzun bir süre bu ismin hizmetinde sebatla devam ederler; bunu yaparak cennetlik olacaklarını umuyorlardı. Hiç şüphesiz Konrad'ın ölümünden sorumlu olanlar da bu cemaattenlerdi. En nihayetinde son anlarını yaşamakta olan Konrad'ı etrafını çevreleyen insanlar nazıkçe kollarından kavrayarak saraya taşıdılar; göz yaşları içinde tesellisi olmayan bir acı çekiyorlardı, zira bir süre önce yaşamakta oldukları sevinçleri çok kısa sürmüştü. Diğer yandan henüz sağken bağlılık yeminleri edildikten sonra Konrad karısını, Sur kentinin muhafazası konusunda çok dikkatli olması ve burayı Kral Richard ya da onun varisi dışında hiç kimseye emanet etmemesi için tembihledi. Çok geçmeden öldü ve şiddetli bir matem eşliğinde hastane yakınlarında bir yere gömüldü. Böylelikle sevinçleri kısa sürdü ve mutlak hakimiyette uzun süre noksanlık yaşandı, ardından da tamamen etkisiz hale geldi. Bu ıssız yerin artık eski huzuru kalmadı, giden sevincin yerini yoğun bir acı aldı.”

IPGRR'nin verdiği bilgilerden Haçlı içerisindeki Fransızların, bu suikaste Richard'ı suçladıklarını görmekteyiz, IPGRR,³⁸⁶ Fransızların Richard'ı suçlamalarını sert bir dille eleştirerek bunun doğru olmadığını ifade etmektedir. Buna göre:

“Halk arasında çıkan kargaşada, ‘düşmanın ekmiş olduğu yabancı otlar buğdayı tümüyle mahvetti’³⁸⁷ Yaşanan talihsizliğin üstünü bir tür yalanla örtmeyi düşünen bir takım Fransız ortaya kokuşmuş ağızlarıyla uydurdukları bir söylenti attılar; hiç şüphesiz halk arasında kulaktan kulağa yaydıkları bu fesat düzmeceye göre güya Konrad'ın ölümüne Kral Richard neden olmuş ve bu iş için o iki cani suikastçi de yine o tutmuştu. Ah şu haysiyetsiz kıskançlık! Kendinden daha iyi olana hep zarar veriyor, fesat dişleriyle iyiliği kemiriyor ve söndüremediği ihtişamı karartmaya çalışıyor. Nitekim kıskanç Fransızlar, Kral Richard'ı karalamaya doyamadı; keza Fransa Kralı'na kendini Musse Senyörü'ne hizmet eden suikastçilerden korusun diye haber yolladılar; Konrad'ın bu kişiler tarafından

³⁸⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 341-342.

³⁸⁷ Matta İncili, XIII, 25.; İsa dönemi tarım toplumunda çiftçiler ürünlerinin kalitesine bel bağlarlardı. Düşman ya da yabancı birinin yabancı otlar ekmesi çiftçiye sabote ettiği anlamına gelmekteydi. Bu kıssadaki yabancı otun karaçayır olduğu iddia edilir, çünkü bu ot büyüyünceye kadar buğdaydan farksız görünür ve ikilemde kalan çiftçi her iki otun da büyümesini beklemek zorundadır. Kinayenin açıklamasına göre buradaki çiftçi İsa, buğdaylar onun müritleridir. Yabancı otlar eken düşman veya yabancı kimse ise bizzar şeytandır. Dolayısıyla belli bir süreye kadar kimin inançlı kimin inançsız olduğunu kestirmek pek mümkün değildir.

öldürüldüğünü ve ayrıca Kral Richard'ın Fransa Kralı'nı öldürmeleri için bu boş inanç müritlerinden dört suikastçiyi Fransa'ya göndermiş olduğunu da bildirdiler. Bu gibi düzmeceler kurup da iftira ederek kim takdire layık görülmüştür ki! İnanıldığı üzere sırf bu yüzden pek çok millet birbirine girdi, pek çok vilayet şiddetle sarsıldı. Diğer yandan bu alçaklar gazezlerinden uydurdukları iftirayla güçlerine güç kattıklarını ve bu sayede fesatlıklarının da üstünü örttüklerini sanıyorlardı.”

İbn'ül-Esîr³⁸⁸ bu saldırının sebebini ve gelişimini detaylı olarak şu şekilde ifade etmektedir:

“Selâhaddin İsmailîlerin lideri Sinan ile haberleşip İngiltere Kralı'nı öldürecek birini gönderirse kendisine iyilik yapacağını vaad etmişti. Eğer Markis'i (Konrad) öldürürse on bin dinar vereceğini söyledi. İngiltere Kralı'nı öldürmek mümkün olmadı. Sinan kralın öldürülmesinin kendi lehine olmayacağını düşündü. Çünkü Selâhaddin'in Haçlıların işini bitirirse kendisiyle uğraşacağından korkuyordu. Paraya çok düşküncü hemen Markis'i öldürmeyi düşündü ve rahip kılığında iki kişi gönderdi. Bunlar Sayda Hâkimi'yle ve Remle Hâkimi olan İbn Barzan ile ilişki kurdular. Bu iki hâkim Sûr'da Markis'in yanındaydılar. İsmailîler bu ikisinin yanında kalıp âbid göründüler. Markis de onlara güvendi ve yakınlık hissetti. Bir süre sonra Sûr Papazı, Markis için bir ziyafet hazırladı. Markis de gelip yemeyiği yiyip, içkisini içtikten sonra dışarıya çıktı. Bu sırada iki Bâtîni üzerine hücum edip, ağır şekilde yaraladılar. Bâtînililer'den biri kaçıp kiliseye gizlendi. Markis de yarası sarılmak üzere oraya götürülünce burada gizlenmiş olan Bâtîni saldırıp onu öldürdü. Daha sonra bu iki Bâtîni de öldürüldü. Haçlılar bu hadiseden Suriye sahilini tek başına idare etmek isteyen İngiltere Kralı'nı sorumlu tuttular.”

Abû'l-Farac³⁸⁹ da bu konu hakkında verdiği bilgilerde şunları ifade etmektedir:

“Arapların 558 (M. 1191) yılının başlarında Frenkler Askalan'a gittiler ve buradaki binaların tamiri ile meşgul oldular. Sonra Sûr Hâkimi olan Markis (Konrad) ile İngiltere Kralı arasında itilaf başgösterdi. Çünkü kral onun Sûr üzerinde müstakilen hâkim olmasının doğru olmadığını söyleyerek burasını elinden almak istedi. Bunun üzerine Marki Araplarla beraber olacağını Selâhaddin'e vaad etti ve Arapların savaşını benimseyeceğini söyledi. Markis'in elçisi Selâhaddin ile bu meseleyi konuşmakta olduğu sırada rahip elbisesi giyen iki İsmailî, atının sırtında dolaşmakta olan Markis'in üzerine atıldılar, içlerinden biri onu bıçakla vurdu ve arkadaşı civardaki bir kiliseye kaçtı. Vurulan Markis'i de bu kiliseye getirmişlerdi. Markis'i vuran İsmailî'nin arkadaşı onun hala söz söyleyebildiğini görerek kilisenin içinde üzerine atıldı, onu tekrar vurdu ve Markis hemen öldü. Franklar bu iki İsmailî'yi yakalayıp onlara işkence ettiler. Bunlar da İngiltere kralının kendilerini göndermiş olduğunu söylediler. Aralarındaki husumet dolayısıyla Frenkler katillerin sözlerine inandılar, fakat daha sonraları İsmailî'lerin reisi olan Sinan'ın bunları göndermiş olduğu meydana çıktı.”

İbn Kesîr,³⁹⁰ Konrad'ın ölümünden İngiliz Kralı Richard'ı sorumlu tutmaktadır ona göre: “*Bu senenin rebiyülahir ayında Sur Valisi Markis öldürüldü. Allah ona lanet*

³⁸⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 71-72.

³⁸⁹ Abû'l-Farac *Vekâyânâme*, C. II, s. 460-461.

³⁹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

etsin. İngiliz Kralı iki fedaiyi göndererek onu öldürtmüştü. Bu fedailer Hristiyan olduklarını söyleyerek kiliseye kapanmışlar, nihayet bir fırsatını bularak onu öldürmüşlerdi. Ancak kendileri de öldürüldüler.”

Bahaaddin bin Şeddad³⁹¹ bu konu ile ilgili verdiği bilgiler ise şu şekildedir:

“H.588 (M.1192) yılı Rebiülahir ayının on altıncı gününde, Markiz’e (Konrad) elçi olarak gönderilen el-Adil tarafından bir yazı bize ulaştı. Yazıda, Markiz’in öldürüldüğü haberi yer alıyordu. Öldürülme şekli ise şöyle idi: Markiz, ayın on üçü salı günü piskoposun yanında öğle yemeğini yedikten sonra çıkar. Bu arada adamlarından iki kişi, ellerinde bıçaklar bulunmakla birlikte üzerlerine saldırırlar. Kendisi, biyolojik açıdan hafif biriydi. Saldıran kişiler, vurdukları bıçak darbeleriyle onu öldürür. Sonra katil durumundaki bu iki şahıs yakalandıklarında, soruşturmayaya alınır. ‘Kim size bunu yaptırdı?’ diye sorulunca, ‘İngiltere Kralı’ diye cevap verirler. Ölümünden sonra sevk ve idare işini, bu iki adam eline alır. Böylece Emîrlar ve kumandanlar duyup işin tedbirini almıcağa kadar bu iki şahıs kaleyi korumaya çalışırlar.”

Abûl’l-Farac’ın veridiği bilgiler, İbn’ül-Esîr ve Bahaaddin bin Şeddad’tan küçük farklılıklar gösterse de hemen hemen hepsi, olayı benzer doğrultuda aktarmaktadır. IPGRR de verdiği bilgilerde Sinan’ı işaret etmektedir. Bu bilgiler ışığında Konrad’ın ölümünün mümessili Haşhaşi lideri Sinan gözükmemektedir. Her ne kadar İbn’ül- Esîr bu emri, Selâhaddin’in verdiğini söylese de Sinan’ın bu suikasti kendi namına yapma olasılığı da göz ardı edilmemelidir. Zira III. Haçlı Seferi esnasında Haşhaşiler kendi bölgelerindeki güvenliği sağlama tedbirleri almakla meşguldüler. Ayrıca Konrad daha önce Haşhaşiler’in ticaret gemilerinden birine el koymuş, Sinan’ın tüm taleplerini reddederek gemi mürettebatı ve mallarını iade etmemesi Sinan’ı öfkelen-dirmişti. Bundan başka Sinan Lübnan kıyılarında oluşacak güçlü bir Haçlı Devleti, ilerleyen zamanlarda kendi bekalarını tehlikeye düşürebilirdi.³⁹²

3.5. Champagneli Henry’nin Kral Oluşu

Konrad’ın ölümü sonrası dul kalan karısı Isabella krallığın varisesi konumuna geldi. Konrad’ın ölüm haberini alan Champagneli Henry de süratle Akkâ’dan Sûr’a geldi.³⁹³ Isabella içkaleye geçti. Şehrin anahtarını ya Fransa ya da İngiltere Kralları’ndan birinin temsilcisi dışında kimseye teslim etmek istemiyordu. Bu doğrultuda en uygun aday, Fransa ve İngiltere krallıklarıyla da akraba olan Henry idi.

³⁹¹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir ’üs-Sultaniyye*, s. 312-313.

³⁹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 57.

³⁹³ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C. II, s. 81.

Isabella, Henry ile evlenmeyi kabul etti. 5 Mayıs 1192’de nikâhları kıyıldı.³⁹⁴ Richard, eski Kral Guy’a Kıbrıs adasının idaresini vererek hem onu küstürmemiş hem de Kıbrıs’ın geleceğini güvenceye almak adına önemli bir adım atmış oldu. Zira Guy’a sınırsız yetkiler vererek oradaki Tapınak Şövalyeleri’nin etkinliğini azaltmak istiyordu.³⁹⁵

Burada ayrı bir parantez açmak gerekir çünkü Kıbrıs’ın Haçlı hâkimiyetine geçmesi önemlidir. Zaten III. Haçlı Seferi’nin en büyük kazanımlarından biri Kıbrıs’ın ele geçirilmesidir. Daha sonraki Haçlı Seferleri’nde oldukça önemli bir stratejik nokta konumunda olacaktır. IPGRR,³⁹⁶ Richard’ın Kıbrıs’ı Guy’ın idaresine vermesi hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Bundan ziyade Guy’ın kişiliği ile ilgili değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Buna göre:

“Elbette birileri düşmeden ötekiler yükselemez yani birinin kaybı diğerinin kazancına dönüşür; Kont Henry başarısıyla övünürken, Kral Guy, uğruna pek çok savaş yaptığı onu kurtarmak ve korumak için o kadar çaba sarf ettiği krallığından mahrum ediliyordu. Artık hayatına resmi olmayan yani sıradan bir vatandaş olarak devam ediyordu; elbette krallığı hak etmiyor değildi, zira onun kadar muhteşem bir kral da yoktu fakat tek neden gereğinden fazla saf olması ve neredeyse hiç kurnaz olmamasıydı. Üstelik haklı olarak saygı görmesi gerektiği yerde daha ziyade küçümseniyordu. Kendisi son derece güvenilir ve saygıdeğer bir askerdi. Evvela Türklerin elinde olan Akkâ’yı çarçabuk kuşatma altına almış, uzun müddet orada savaşmış, ancak Türklerin durmadan artan sayıları nedeniyle deniz tarafından hücum etmeye gücü yetmemişti ki önceden de bahsettiğimiz gibi onun arkasından burayı iki kral bir olup ancak ele geçirebildi. Onun bu saf karakteri hakkını elde etme konusunda kendisine engel olmalı mıydı yoksa? Hiç şüphesiz yaşı gereği ne kadar arsızsa, saygıyı da o kadar çok hak ettiği düşünülürdü, üstelik tutum ve davranışlarında gayet ölçüsüz olduğu da iyi bilinirdi. Nitekim bu yaşın hükümdarı akıl olmasına rağmen saflık yerin dibine sokuluyor, kurnazlık saygı görüyordu. Bu noktada Kral Guy’ın artık bir krallığı yoktu. Yine de bununla beraber Kral Richard meşhur alçakgönüllü tavrının yanısıra sadık bir tutumla, bir süre önce Tapınak Şövalyeleri’nin kraldan satın almış olduğu Kıbrıs’ı karşılıksız olarak Kral Guy’a verdi. Böylece Tapınak Şövalyeleri’nin adaya sahip olmak gibi bir durumu kalmadı ve Kral Guy Kıbrıs Kralı olarak ilan edildi.”

Böylece ada, 1472 yılına kadar devam edecek Lusignanlar hâkimiyetinde kaldı.

III. Haçlı Seferi’nin önemli kazançlarından biri de şüphesiz Doğu Akdeniz bölgesi

³⁹⁴ Abû’l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 461; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 71-72; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 207; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 175.

³⁹⁵ İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfahânî, *el-Feth el-Kussî*, s. 591-592; Cemal Toksoy, Fatma Toksoy, *Şarkın en Sevgili Sultanı Selâhaddin Eyyûbî*, s. 288-289.

³⁹⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 350-351.

üzerinde önemli bir stratejik nokta olan Kıbrıs adasının zaptedilmesi ve burada Latin Krallığının kurulmasıdır.³⁹⁷

IPGRR,³⁹⁸ verdiği bilgilerde ilk olarak Fransızların Henry'yi Kral seçtiğini belirtirken aynı zamanda Henry'nin, Konrad'ın ölümü hakkında Richard'a haberciler gönderdiğini ifade etmektedir. Buna göre:

“Marki'nin (Konrad) cenazesinin ardından şehrin dışında çadırlarda kalan yaklaşık on bin Fransız bir araya geldi, içinde bulundukları durum üzerine uzun müddet karşılıklı tartıştıktan sonra Konrad'ın karısına şehrin sorumluluğunu karşı koymadan derhal Fransa Kralı'na devretmesini buyurdular. Konrad'ın karısı tıpkı ölmeden önce Konrad'ın tembihlediği gibi, Kral Richard, kendisini görmeye geldiği zaman şehri başkasına değil bizzat ona teslim edeceği cevabını verdi:

‘Kudüs’ü Türklerin elinden kurtarmak ve onu eski özgürlüğüne kavuşturmak için Kral Richard kadar çaba gösteren başka kimse olmadı. Krallık haklı olarak bu bu cesur adama verilmelidir ki onu, uygun gördüğü şekilde düzenleyebilsin.’

Fransızlar bu cevaba çok içerlediler; onlar şehri elde etmeye çalışırken o sırada ansızın Kont Henry duyduklarıyla deliye dönmüş bir şekilde Sur'a geldi. Halk Tanrı tarafından görevlendirilmişçesine ortaya çıkan Kont Henry'yi görür görmez hemen onu prens ve hükümdar olarak seçti; itiraz etmeden ve karşı koymadan krallık tacını devralması ve ayrıca krallığın varisi olan Konrad'ın dul karısı ile evlenmesi için herkes tüm içtenliğiyle ona yalvarmaya başladı. Kont onlara tereddütsüz bir şekilde cevap verdi ve bu görevi ikmal etmek konusunda dayısı Kral Richard'ın tavsiyesine göre hareket edeceğini söyledi. Çok geçmeden Kral Richard'a, halkın resmi olarak kutlamakta olduğu seçimi ve Konrad'ın haince öldürüldüğü haberini bildirmeleri için elçiler yollandı.”

Bu elçiler Richard'ın yanına gelerek durumu bildirdiler. IPGRR,³⁹⁹ bu elçilerin gelişi ve Richard'ın aldığı habere mutlu olduğunu ifade ederek detaylar vermektedir. Buna göre;

“O günlerde Kral Richard Ramla düzlüklerinde Türkleri takip etmekle meşgulken yanına Sur'dan gönderilen elçiler gelip onu gidişattan haberdar ettiler; Konrad'ın öldüğünü, yerine Kont Henry'nin seçildiği fakat kontun Kral Richard'a danışmadan ve onun rızasını almadan bu görevi kabul etmeyeceğini bildirdiler. Kral, Konrad'ın öldüğünü duyunca onun bu olağan dışı ve beklenmedik ölümüne istinaden uzun müddet hayrete düşmüş bir şekilde tek kelime bile etmedi. Yeğenin kral seçilmesine ve bu şerefın resmi olarak ona bahşedilmesine ise aşırı sevindi; zira halkının da bunu çok istediğini biliyordu. Kral elçilere şöyle cevap verdi:

“Sizin de dediğiniz gibi Konrad kaçınılmaz kaderin emriyle bu dünyadan göç edip gittiğine göre, bu kadar kederlenmek hayatta kalanların acısını ne derece hafifletir? Ya da onun arkasından yas tutmanın ne faydası

³⁹⁷ Matthew Paris, *Roger of Wendover's Flowers of History*, s. 109; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 208; William Harris Rule, *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, s. 241; Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C. II, s. 81.; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 175.

³⁹⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 342-343.

³⁹⁹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 346-347.

vardır? Öte yandan Kont Henry’yi kral seçilmesinden ötürü çok tebrik ederim ve Kudüs’ü tamamen ele geçirdikten sonra Tanrı’nın rızasıyla kendisinin yönetime geçmesini çok isterim. Fakat Konrad’ın dul kalan karısıyla evlenmesine ilişkin verecek herhangi bir tavsiyem yok; zira Konrad o kadını uygunsuz bir şekilde kocasından koparmıştı ve onu cinsel istismara uğratmıştı. Kont krallığı kesinlikle kabul etsin; Akkâ’da, Yafa’da, Sur’da ve her yerde mutlak hâkimiyet Tanrı’nın izniyle ilelebet onda olsun. Ayrıca ona söyleyin, Fransızları da yanına alarak olabildiğince hızlı bir şekilde yanımıza gelip sefere katılsın çünkü Türkler karşı koyacak olsa bile Darum’u almayı kafaya koydum.” Böylece kral Askalan’a geri döndü.”

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Richard, Konrad’ın ölümüne üzülmü. Zira zaten Konrad hayattayken krallık seçiminde yeğeni Henry’nin kral olmasını istemekteydi. Ancak çoğunluğun Konrad’ı istemesi karşısında çaresiz kalmıştı. Konrad’ın ölümü Richard’ın çıkarına uygun bir gelişme oldu.

Daha sonra bu elçiler tekrar Henry’nin yanına giderek Richard’ın düşüncelerini ona aktardılar. IPGRR,⁴⁰⁰ bu konu hakkında verdiği bilgilere ek olarak, Henry’nin Konrad’ın dul kalan karısıyla evlenmesi hususuna da değinmektedir. Buna göre:

“Elçiler kralın sözlerini iletmek üzere kontun yani müstakbel krallarının yanına döndüler. O zaman herkesin neşesi tekrardan yerine geldi. Böylece kontun yakın çevresi onu Konrad’ın krallığın varisi olan karısıyla evlenmeye zorladılar. Kont, Kral Richard’a karşı gelmemek için bunu reddetti. Bunun üzerine Fransızlar ve ayrıca bazı nüfuzlu kimseler bu evliliğin onu daha güçlü kılacağını ileri sürerek kendisini buna zorladılar; onların baskısının üstüne bir de Konrad’ın karısı kendi isteğiyle kontun yanına gelip ona şehrin anahtarını teklif etti. Bu olanların hepsi evlilik konusunda aceleci davranan Fransızların muntazam üstelemesiyle gerçekleşti; en nihayetinde Kont Henry ile Konrad’ın karısı kilisede, ruhban sınıfı ve onun dışındaki insanlar eşliğinde resmi olarak evlendirildi. Kontu evlenmeye ikna edenlerin bu konuda çok çaba sarfettiği söylenemez, zira hali hazırda istekli birini ikna etmek pek çaba gerektirmez. Kraliyet ihtişamına yakışır bir nikah töreni yapıldı. Herkes bu dileğin gerçekleşmesine çok sevindi; Fransızların keyfi yerindeydi, Normanlar da yine aynı şekilde çok mutluydu, çünkü kont hem İngiltere Kralı’nın hem de Fransa Kralı’nın yeğeniydi. Nikahın ardından kont, Akkâ’nın, Yafa’nın ve diğer şehirlerle birlikte kalelerin yönetimini kendi adına üstlensinler ve hükümdar olarak kabul edildiği tüm egemenliklere sahip çıkmak için yetkiyi kendisine bıraksınlar diye adamlar görevlendirdi. Bildirisini beyan ettikten sonra, Darum’a gidecek olan herkes hiç beklemeden hazırlıklara başladı.”

3.6. Müslümanlar Arasındaki Anlaşmazlıkların Giderilmesi

Haçlılar yukarıda bahsettiğimiz krallık meselesi ile uğraşırken, Selâhaddin, Müslümanlar arasındaki birliği sağlamakla meşguldü. 1191’in Mart ayında Takıyyüddin öldü. Bunun üzerine oğlu el-Melik el-Mansur, el-Cezîre’yi ele geçirdi. Ele geçirdiği bu bölgelerin resmen kendisine verilmesini Selâhaddin’den talep etti.

⁴⁰⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 348-349.

Ancak Selâhaddin bu isteği geri çevirerek, böyle bir duruma izin vermedi. el-Melik el-Mansur, Selâhaddin'in Haçlılarla uğraşmasını fırsat bilip bu isteğinde ısrar etti. el-Efdal, bu durum üzerine Takıyyüddin'in idaresindeki toprakları talep ederek, harekete geçti. el-Efdal, Haleb'e ulaşınca el-Melik el-Mansur endişeye kapılarak, el-Adîl'den Selâhaddin ile arasını düzeltmesini istedi. el-Adîl, el-Melik el-Mansur'un bu isteğini yerine getirdi ve böylelikle Takıyyüddin'in idaresindeki Suriye topraklarının yönetimi el-Melik el-Mansur'a verilirken el-Cezîre topraklarının, Sümeysat, Urfa, Harran, Hani ve Meyyâfâkirin oluşan bölümün idaresi el-Adîl'e bırakıldı. El-Adîl, 22 Mayıs 1192'de, kendisine bırakılan yerlerin idaresini eline almak ayrıca El-Melik el-Mansur'u Selâhaddin'e göndermek için yola koyuldu. Haleb'e vardığında el-Efdal'a rastladı ve onun da Selâhaddin'in yanına gitmesini istedi. Sonrasında el-Cezire bölgesine ulaşan el-Adîl buraya naibler tayin ederek 22 Ağustos'ta el-Melik el-Mansur ile birlikte Selâhaddin'in huzuruna çıktı. Böylece Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklar giderilerek, birliktelik sağlanmış oldu.⁴⁰¹

Bahaaddin bin Şeddat,⁴⁰² bu konu ile alakalı detaylı bilgiler vermektedir. Buna göre;

“Sultan Selâhaddin'in yetkiyle donatıp gönderdiği el-Melik el-Efdal, kast ettiği yere ulaşınca, (Takıyyeddin'in oğlu) el-Melik el-Mansur, el-Melik el-Adîl'e bir elçi gönderdi ki Sultan Selâhaddin'in nezdinde aracılık edip kendisine karşı gönlünü alsın ve Harran, Raha ile Samsat'tan oluşan kısmı veya Hama, Membiç, Selimiye ve Maarre'den oluşan kesimi kendisine versin ve aynı zamanda verilecek yerler için, kardeşlerinin de kefaleti bulunsun. el-Melik el-Adîl, bu konuda defalarca Sultan Selâhaddin'in nezdinde müracaatta bulundu; ama Sultan Selâhaddin bunu yapmak istemedi ve cevap da vermek istemedi. Bu arada birçok emîr araya girerek müracaatları sıklaştırdı, Sultan Selâhaddin'in iyilik ve insanlık ağacı sallanmaya başladı ve arzulanen meyveyi bağışladı. Böylece el-Melik el-Mansur'un, yerinden ayrılarak Fırat'ı geçmesi halinde Harran, Raha ve Samsat'ı kendisine vereceğine ve konuya ilişkin kardeşlerinin kefaletini de kabul edeceğine söz verdi. Ancak el-Melik el-Mansur'un elinde bulunan yerlerden ayrılmasını şart koştu. Sonra el-Melik el-Adîl, Sultan Selâhaddin'den sınırı gösterecek bir belge istedi; ama Sultan Selâhaddin bunu vermedi. Fazla ısrar edince Sultan Selâhaddin, yemin nüshasını da Rebiülahir ayının dokuzunda parçaladı ve işi bitirip konuşmaları sona erdirdi. Bu konu da ben, aralarında gidip geldim; fakat Sultan Selâhaddin son derece öfkelenmişti. Çünkü onun gibi bir insanın, torunu durumunda olan birine bu derece muhatap olması, gerçekten sıkıntı verici bir şeydi.”

Bahaaddin bin Şeddat⁴⁰³, bu konunun devamını ise şu şekilde aktarmaktadır:

⁴⁰¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târîh*, C XII, s. 74-75; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 175.

⁴⁰² Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 312

⁴⁰³ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 314-315.

“Takiyyeddin’in oğlu el-Melik el-Mansur’un çıkardığı sorun üzerine, Sultan Selâhaddin tarafından görevlendirilen el-Melik el-Esdal harekete geçince, el-Melik el-Adîl, Takiyyeddin’in oğluna karşı Sultan Selâhaddin’in kalbini yumuşatmaya çalıştı. Böylece bu manada konuşmalar ve görüşmeler sıklaştı. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin; beni gönderdi ki, emîrler, el-Melik el-Adîl’in hizmetinde bir araya gelsinler. Ben de gittim, onlara gönderilmemin sebebini anlattım ve onların el-Melik el-Adîl’in başkanlığında toplanmalarını sağladım. Toplantı başlarken, Emîr Hüsameddin Eb’ül-Heyca söz alarak söyle dedi: ‘Biz, Sultan Selâhaddin’in kulu ve kölesiyiz, Takiyyeddin’in oğlu da çocuktur. Onun korkusu ve endişesi, kendisini başka bir tarafa da kaydırabilir. Biz de hem Müslümanlarla hem gayrimüslimlerle savaşabilecek durumda değiliz ve buna gücümüz de yetmez. Eğer Sultan Selâhaddin, Müslümanlarla savaşmamızı isterse, o zaman Sultan Selâhaddin’den önce gayrimüslimlerle barışır. Biz de onların yanında yer alırız ve Sultan Selâhaddin’in önünde Müslümanlarla savaşırız. Yok, gayrimüslimlere karşı gazanın kaçınılmazlığını gerekli görüyorsa, o zaman Sultan Selâhaddin, Müslümanlarla barışır ve onlara müsamaha gösterir.’ Bu cevap, aynı zamanda bütün ‘emîr’lerin cevabı olunca, Sultan Selâhaddin’in kalbi yumuşadı ve Takiyyüddin’in oğluna sözleşme mazbatasını imzaladı. Bununla da yetinmeyerek, verilecek yerlerin sınırlarını da gösterir biçimde belge verdi. Sonra el-Melik el-Adîl, Sultan Selâhaddin’den, Takiyyedin’in oğlunun intikalinden sonra elinde bulunan memleketlerini istedi. Memleket veya onun bedelinin verilmesi konusunda birçok müracaatlar yapıldı. Ben de arada aracı gibi gidip geliyordum. Sonuçta o yerlerin kendisine verilmesine karar kılındı. Ancak o da Şam bölgesine düşen Fırat yöresinden çekilecekti. Keza ikta olarak verilen yerlerden de çekilecekti; sadece Kerek, Şevbek, es-Salt ve el-Balka’dan çekilmeyecekti. Bunlardan es-Salt ve el-Balka’dan elde edilecek mahsûlden de her yıl altı bin torba Sultan Selâhaddin’in adına Kudüs’e nakledilecekti. Takiyyeddin’in oğluna verilen yerlerden ilk yılda çıkan mahsûl, tamamı kendisine ait olacaktı. el-Melik el-Adîl, Sultan Selâhaddin’den bu şekilde yazılı belge aldıktan sonra Takiyyedin’in oğlunun gönlünü hoş tutmak ve onunla ilişkiyi sıcak tutmak için bizzat kendisi yanına gitti, gidişi; H. 588 (M. 1192) yılı Cemaziyelevvel ayının sekizine rastlıyordu.”

3.7. Haçlıların Askalan’ı Yeniden İnşaa Etmesi ve İkinci Defa Kudüs’e Yürüme Girişimleri

Haçlılar krallık meselesini hallederek aralarındaki birliği büyük ölçüde sağladılar. Richard, yeni Kral Henry’nin Askalan’a gelmesini istedi. Ancak Henry ve Fransız askerleri gelmekte geciktiriler. Daha sonra Askalan’ın tahkimatı sağlandı.

IPGRR⁴⁰⁴ Fransızların Sur’da yaptıkları sorumsuzluğu, zevk ve sefa’ya dalmalarını ciddi derecede eleştirerek, onları tasvir etmektedir, buna göre:

“...söz konusu ilticanın ardından kralın emri ile Akkâ’ya kadar giden Fransızlar, Askalan’a ordunun yanına geri döndüler. Öte yandan Sur’a varan Fransızlar, burada kendilerini yazarak tasvir edemeyeceğim türden bir aylaklığa verdiler. Kudüs’e yolculuk etmenin saf adanmışlığına kapılıp geldikleri varsayılan kişiler orduyu terk ettikten sonra artık kadınsı şarkıların ve fahişelerle yiyip içmenin düşkünü olmuşlardı. Orada yaşananları gören kişiler onların dansçı kızlara alkış tutarak eşlik ettiklerini söylüyorlardı. Ayrıca bu kişilerin aşırıya kaçan ve oldukça kadınsı

⁴⁰⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 330-331.

kıyafetler giydiklerinden de bahsediliyordu; elbiselerinin kolları kat kat ilmeklerle kaplıydı, işlemeli kemerlerle bağlı bellerini edepsizce sergiliyorlardı; kıyafetleri kendilerine bakanların gözüne pürüzsüz görünsün diye sırtlarına attıkları pelerinlerine ters şekilde tutuyorlardı; bir zamanlar sırtı örtmeye yarayan giysi şimdi vücudun başka bölgeleri için kullanılıyordu, yani bu pelerinler sırtlarını değilde bellerini örtüyordu. Boyunlarında mücevherli kolyeler ışıltıyordu, başlarında ise rengarenk çiçeklerle örülmüş çelenkler vardı ve ellerinde kılıç yerine kadeh tutuyorlardı. Geceyi hiç uyumadan içip eğlenerek geçirdiler. Ardından da şarabın verdiği sarhoşlukla hep yaptıkları gibi yine geneleve gittiler; öyle ki tesadüfen daha önce içeri giren başkaları yüzünden bu genelevi müsait bulamayıp, tumturaklı laflar ve duyanları ürkütecek beddualar söyleyerek o evin kapılarını yerle bir ederlerdi zira iyi bilindiği üzere Fransızların huyu böyleydi. Tek kelimeyle bu tutumları içlerindeki laubaliliği kanıtlıyordu. Fransızların böyle işlerle uğraşması ne utanç verici bir durum! Her şeye rağmen yine de tüm Fransızların bu aptallığı yaptığını iddia etmiyoruz; elbette bu ahlaksızlıktan aşırı derecede rahatsız olanlar ve kral ile aralarında ortaya çıkan uyuşmazlığa üzülenler de vardı.”

IPGRR⁴⁰⁵, Haçlıların Askalan’ı yeniden nasıl inşaa ettikleri, Askalan şehrinin yapısı ve Fransızların çağırılması ile ilgili verdiği detaylı bilgilerde şunları aktarmaktadır:

“Ocak ayının sonuna doğru, havaların daha açık olduğu sıralarda, farklı yönlerde dağılmış orduyu güç bela toplayan kralı, Fransızları Askalan’a ordunun yanına geri dönmeye, dolayısıyla ordu bütünlüğünü de elbirliğiyle sağlamlaştırmaya ve hangi yöne doğru gidileceğine dair ortak bir karar almaya ikna etmeleri için elçiler yolladı ve ekledi: ‘Bir karara varılacağı zaman ordu bütünlüğünün sağlanması gerçekten de en uygun yöntem olacaktır, aksi takdirde mutlaka bir uyuşmazlık ortaya çıkacak, zor durumlarda karşılıklı yardımlaşmalardan mahrum kalacağız ve en sonunda pusuda bekleyen düşmana çaresizce yenik düşeceğiz.’ Mesajı alan Fransızlar krala, Paskalya için geri dönmek isterlerse kendilerine itiraz edilmeden ve engel olunmadan özgürce gidebilmeleri şartıyla yalnızca Paskalyaya kadar onun buyruklarına harfiyen uyacaklarını bildirdiler; ayrıca geri dönecek olanlar için sevkiyat konusunda destek sağlanması da şartlardan biriydi. Kral bir süreliğine hoşgörülü davranılması gerektiğini düşünerek tüm şartlara razı geldi. Fransızların geri dönmesiyle bir araya gelen ordu yeniden canlandı. Böylece Askalan surlarının onarımı ve bizzat şehrin yenilenmesi konusunda ortak bir karar alındı. Diğer yandan soylular ve prensler ufacık bir yardım bile yapamayacak kadar bitkin görünüyorlardı. Ancak yine de her biri eşsiz bir gayretle işe koyuldu. Ana kapılar arasından oldukça uzun olan bir kapının temellerini kazmak için bizzat duvarın sağlamlığına kadar etraflı bir inceleme yaptılar ve üst üste birikmiş maloz yığını devirdiler. O sırada herkes ortaklaşa çalışıyordu; prensler, soylular, askerler, şövalyeler ve hizmetliler taşları hep birlikte elden ele taşıyordu. Dindar ile dinsiz, soylu ile halk veya prens ile hizmetli arasında en ufak bir sınıf ayrımı ya da fark yoktu; hepsinin işi aynıydı ve hepsi eşit çalışıyordu. Bu çalışma şekillerine kendileri bile hayranlık duyuyorlardı. Duvar ustalarının getirilmesiyle işler daha da canlılık kazandı ve hiç zorluk çekmeden oldukça yüksek duvarlar inşaa edildi.

Askalan kentinin bir süre önce yerle bir olmuş oldukça güzide son derece sağlam ve farklı uzunluklarda elli üç kulesi vardı. Bu kulelerden beşi adını kurucusundan alıyordu; eski bir rivayete göre bunlardan ilki Nuh’un oğullarından en güçlüsü ve ayrıca kendisinden sonra hüküm sürecek olan otuz iki çocuk babası Ham’dı; Askalan’ı kuranlar bu

⁴⁰⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 315-317.

çocuklardı. Yine aynı söylentiye göre bu çocuklar egemenlik sınırları içerisindeki herkesten yardım alarak Askalan'ı kurmayı başarmışlardı; nitekim halkın bu yardımına hürmeten ve adlarını sonsuza dek yaşatma niyetiyle kadınların inşa etmiş olduğu kuleye 'Kadınlar Kulesi' adı verilmişti. Aynı şekilde 'Kalkanlar Kulesi'ni de bizzat askerler yapmıştı. 'Kanlı Kule'nin ise bir takım suçlunun kefaretiyle ilintili olduğu rivayet edilir; bu suçluların kendilerini ceza almaktan kurtarmak için kefarete olarak kanlarını verdikleri söylenir ve böylece burası bu adla çağrılır. Dördüncüsü 'Amiraller Kulesi' dir ve buranın da amiraller tarafından inşaa edildiği aktarılır. 'Bedeviler Kulesi' de yine aynı şekilde adını onu diken bedevilerden alır. Dolayısıyla bu beş kule adlarını harfi harfine bizzat kurucularından almıştır.

Seçilen duvar ustalarının çalışmaya başlamasıyla işler daha hızlı ilerledi. Kral bütün işlerde olduğu gibi bu işte de yine göze çarpıyordu; bizzat elleriyle inşaa ederek, sözleriyle herkesi çalışmaya teşvik ederek ve görev dağılımı yaparak oldukça etkin bir şekilde fayda sağlıyordu. Onun teşvik edici sözlerine orantılı olarak üst sınıf mesubu ve nüfuzlu kimselerin her biri yükümlü oldukları görevlerine ellerinden geldiğince sınıksız sarıldılar. Eğer bu kişilerden biri ücret almadığı için çalışmayı bıraktığı zamanda bile kral rütbesinden daha yüksekte bir yüce gönüllülükle kimin ne kadar ihtiyacı varsa hepsine parasını kendi cebinden veriyordu. Kısacası kral tasvip ederek, cesaretlendirerek, işten ve masraftan kaçınmayarak şehrin dörtte üçünün inşaaı için gerekli harcamalarının tümünü karşılayacak kadar büyük bir destekte bulundu.”

Richard, Askalan'ın inşaaı için harcadığı parayı, ileri de değineceğimiz gibi, barış görüşmelerinde sık sık dile getirecek ve Askalan konusunda ısrarcı davranacaktır.

Richard Darum'u ele geçirmek için harekete geçti öncelikle Darum'a keşfe çıktı. IPGRR⁴⁰⁶ Richard'ın Darum'u kuşatmak için keşfe çıkışıyla ilgili verdiği bilgilerde şunları aktarmaktadır. Buna göre:

“Salı günü kral arkasında çok az adamla Gaza'ya keşfe çıktı. Buna karşın Darum'a ilerledi ve etrafta dolaşarak en uygun hücum noktasını bulmaya çalıştı. Bununla birlikte kendilerini Darum'a kapatmış olan Türkler, kral ve adamlarını oklarla ve mancınıklarla avazları çıktığı kadar bağırarak saldırdılar. Keşif sonrası kral, Askalan'a döndü.”

Haçlılar, Selâhaddin'in ordusunun bir kısmının doğuya gidişi ve daha önce bahsi geçen Müslümanlar arasındaki anlaşmazlığı fırsat görüp bu durumdan istifade etmek istediler. Bu doğrultuda Sur ve Akkâ'daki kuvvetlerle beraber ilk olarak Askalan civarında, sahile yakın bir kale olan Darum Kalesi'ni karadan ve denizden kuşattılar. Beş gün şiddetli bir şekilde mücadele yaşandı daha sonra 22-23 Mayıs'ta, Henry ve askerleri henüz gelmemişken, Richard şehrin aşağı bölümünü ele geçirmeyi başardı.⁴⁰⁷ Şehrin iç kalesindeki garnizonun da teslim olmasını istedi. Bu isteğe uyan

⁴⁰⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s.330.

⁴⁰⁷ Matthew Paris, *Roger of Wendover's Flowers of History*, s. 114; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 208.

garnizonun büyük bir kısmını kılıçtan geçirdi bir kısmını kale duvarları üzerinden uçuruma attı. Geriye kalanları ise zincirlere vurarak hayatlarının sonuna kadar esarete mahkûm etti. Böylece Richard, Akkâ'daki vahşete bir yenisi de burada ekledi ⁴⁰⁸

IPGRR,⁴⁰⁹ Darum'un ele geçirilişi ile ilgili verdiği bilgilerde Darum'un hangi metodla, nasıl ele geçirildiği ve olayın gerçekleşme şeklini oldukça detaylı biçimde aktarmaktadır. Buna göre:

“Bu sırada Kont Henry Fransızlarla birlikte Darum kuşatması için Akkâ'ya ilerlerken, ataletten hiç hoşlanmayan Kral Richard, yanında adamlarıyla beraber Askalan'dan yola çıktı ve gemilere parça parça yerleştirilmiş yaylı taş atıcıların (Mancınık) (Petraria: katapult) Darum'a taşınmasını salık verdi. Askalan'ı muhafaza altına alacak kişiler tesis etti; çok yüksek meblağlarda ücret ödeyerek son derece yetkin hizmetkarlar tuttu ve bunlara gün içerisinde yakın çevredeki ordugâhlar boyunca giden bütün yolları gözetmelerini, geceleri ise bunları mümkün mertebe denetim altında tutmalarını buyurdu; çünkü Türkler bu yolları kullanarak Darum'a özgürce geçebilir, erzak, silah veya Kudüs'deki orduları için her türlü yardım sevkiyatını yapabilir ya da hep yaptıkları gibi Darum'a geçerek güvenli bir sığınak elde edebilirler ve orada adamlarımıza karşı pusu kurmaya çalışabilirlerdi.

Hazırlık işlemlerinin ardından Kral Richard adamlarıyla birlikte silahları kuşanıp Darum Kalesine ilerledi; pazar günü oraya vardılar ve kaleye yakın bir yerde çadırlar kuruldu. Ancak adamlarımızın sayısı az olduğu için kalenin hangi taraftan kuşatılacağı merak ediliyordu, zira bu kadar küçük bir orduyla bu kaleyi abluka altına almak imkansızdı. Eğer adamlarımız birlikte hareket etmezlerse Türklere karşı atağa geçmeye ya da onların saldırılarına direnmeye güçleri yetmezdi ve böylece toplanıp ovadaki kır evine geri çekilirlerdi. Türkler sayıca az olan adamlarımızın gayretini hiçe sayarak, kaleden dışarı çıktılar ve uzun müddet bizimkileri savaşa davet edencesine kıskırtırlarken sonunda kaleye geri çekildiler ve kapıları sıkıca kapatıp savunma pozisyonu aldılar. Çok geçmeden kralın gemilerde taşınan katapultları (Mancınıkları) geldi. Kral diğer asilzadelerle birlikte bu parça parça duran makineleri kıyıdan alıp bu gözler şahit olsun ki tek bir damla ter akıtmadan kendi omuzlarında yaklaşık bir kilometrelik mesafe boyunca taşdılar. Sonunda katapultlar kuruldu, başlarına muhafızlar yerleştirildi, birinin başına bizzat kral geçti ve ana kuleyi hedef aldı; bir diğerine Normanlar, ikincisine ise Poitolular geçti. Bu makinelerin üçü de kaleyi param parça etmek için kurulmuştu. Tehlikenin çok yakın olduğunu gören Türkler tedirgin oldular ve her şeye rağmen evvela kendilerini savunmaya gayret ettiler. Kral katapultları gece gündüz aralıksız çalıştırdı. Darum Kalesinde mutabık olarak hazırlanmış son derece sağlam on yedi kule vardı; bunlardan biri diğerlerinden daha uzun ve daha dayanıklıydı, etrafı oldukça derin bir hendekle çevriliydi ve bu hendek bir taraftan döşeme taşlarla sağlamlaştırılmıştı, diğer taraftan da doğal bir kaya sarkıyordu. Yeterince kendilerini savunamayacaklar ve buradan sağ sağlam kaçıp kurtulamayacaklar diye bu kafir soyun içini büyük bir korku sardı. Kral istihkam erlerine döşemeyi parçasınlar ve duvarda bir delik açsınlar diye yeraltından bir tünel kazdırttı. Durmadan çalışan kaltapultlarımız Türklerin ana kulede duran mancınıklardan birini

⁴⁰⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 73; Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 461; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 59; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 176.

⁴⁰⁹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 352-356.

sık atışlarla param parça etti ve böylece orada bulunan Türklerin büyük bir kısmının cesareti kırıldı. Aslında ilk önce onlar üzerimize taşlar, oklar ve güller fırlatıyorlardı; bu attıkları şeyler çok sık aralıklarla ve süratle havada uçuşuyordu. Fakat düşmanı yok etmek için hep tetikte bekleyen atıcılarımız siperlerde açıkta duran birilerini görür görmez hemen oraya doğru güller yağdırıyordu; onları öyle yaralıyor ve öyle mahvediyorlardı ki bunu gören diğerleri korkudan kımıldamaya cesaret edemiyorlardı. Durumları çok vahimdi. Aniden kalenin kapılarından biri kırıldı, alev aldı ve kralın katapultları sayesinde param parça oldu. Üst üste gelen saldırılarla umutsuzluğa kapılan Türkler daha fazla kendilerini savunamadılar ve bu nedenle pek çoğu ölürken kimileri de yaralar içinde yerde yatıyordu. Bununla beraber Kral Richard'ın giriştiği her muharebede son derece sağlam ve yenilmez olduğunu, dolayısıyla kulelerin altını kazmaktan ve katapultlarıyla güller yağdırmaktan asla vazgeçmeyeceğini düşünüyordular. Bu durum üzerine üç serazen dışarı çıkıp kralın yanına geldi; hayatlarının bağışlanması şartıyla, kaleyi bütünüyle geri vermeyi teklif ederek barış talep ettiler. Kral bu teklifi kabul etmedi, aksine onlara kendilerini savunmaları için ellerinden gelenin en iyisini yapmalarını söyledi. Bu üçlü kaleye geri çekildi ve kralın katapultları hiç durmadan hiddetle çalışmaya devam etti. Az sonra istihkam erlerinin yer altından açtıkları tünelle zayıflayan bir kule yinelenen darbelerle sarsılıp korkunç bir gürültü eşliğinde çöktü. Bizimkiler enkazdan kaçan Türkleri öldürmeye kovaladılar; karşı koymaya gücü yetmeyen düşmanlar ana kuleye sığındılar ve kaçmadan önce başkalarının binmesine engel olmak için son derece kötü bir düşünceyle kendi atlarının hepsini sakat bırakmışlardı. Türkler kaçarken bizimkiler cesurca kalenin içine ilerlediler; sırasıyla ilkin Ospiard adındaki zırhlı birliğiyle beraber Seguin Borret, ardından Gasconalı Petrus (Gaskonyalı Petrus) ve onun arkasından ise adları bilinmeyen pek çok kişi içeriye girdi. Surların üzerinde beliren ilk sancak Longchampli Stephen'inkiydi (Longchampli Stephen); ikincisi Leicester Kontu'unun, üçüncüsü Chavinglyli Andrea'nın (Chavingli Andrea), dördüncüsü ise prensin oğlu Reimund'unkiydi. Cenevizliler ve Pisanlar da çok şekilli bayraklarını diktiler, böylelikle bizim sancaklarımız yükselirken Türklerinki iniyordu. O sırada hızla kuleye kaçan Türkler daha oraya varamadan ya kılıçtan geçirilerek ya da mızraklarla delik deşik edilerek öldürülüyorlardı. Siperlerde hala sapasağlam ayakta duranlar o yükseklikten aşağı fırlatıldılar. Kalenin farklı bölümlerinde öldürülen Türklerin sayısı artmıştı. Bu kişiler, bozguna uğradıklarını, kalenin abluka altına alındığını ve arkasından söz konusu kulenin de yıkıldığını görüp ana kuleye (Kralın ricası üzerine burayı çökertmek adına cesur adamlarımız kendilerini feda etmişlerdi) sığınan ve ayrıca kralın karşısında artık güvenli bir yer kalmadığını fark edip mecburiyetten, Pentikost öncesi cuma günü, sonsuza dek köle olarak kendilerini kralın merhametli ellerine teslim eden kişilerdi. Teslim olmalarının esas nedeni bilhassa kale denetiminden sorumlu son derece güçlü bir amiral olan Caisac'ın onlara yardım edeceğine dair yalan söylemiş olmasıydı. Darum Kalesi bu şekilde ele geçirildikten sonra yaklaşık kırk Hristiyan tutsak zincire vurulmuş bir şekilde bulundu ve çözülüp özgürlüklerine kavuşturuldular. Ertesi gün cumartesi akşamı kral adamlarına kulenin içinde hala sağ kalan Türklerin başında sabaha kadar nöbet tutmalarını buyurdu. Nöbetçiler Pentikost gününde (Whitesun; Beyaz Pazar, Paskalya sonrası yedinci pazar günü) Kralın emri ile kuleden indiler, Türkler elleri arkadan bağlı bir şekilde kayışlarla birbirlerine sıkı sıkıya rapt edildiler; sayıları kadınlar ve çocuklar hariç üç yüz kadardı. Böylelikle henüz Fransızlar gelmeden Kral Richard sadece kendi adamlarıyla birlikte Darum Kalesi'ni dört gün içinde görkemli bir şekilde işgal etti; doğrusu bizimkiler Fransızların yardımı olmadan bu zaferi kazanmak için çok emek sarf etmişti dolayısıyla kendilerine muhakkak daha büyük bir övgü atfedilmeliydi.”

Bahaaddin bin Şeddad'ın⁴¹⁰ Haçlıların Darum kalesini istila etmeleriyle alakalı verdiği bilgiler şu şekildedir:

“Frenk, Sultan Selâhaddin'in, askerlerine izin verip onları dağıttığını görünce, Darum Kalesi üzerine inip istila etmeye çalıştılar. O sırada Darum, Alemeddin Kayser'in elindeydi ve kalenin içinde Alemeddin'in naipleri bulunuyordu. H.588 (M. 1192) yılı Cemaziyelevvel ayının dokuzu cumartesi günü, düşman, süvari piyadesiyle Darum kalesinin üzerine yürüdü. O sırada İngiltere Kralı, Akkâ'ya hâkim olduğu sırada kale ve surları delme işinde maharetli olan Halepli uzmanları kullanmıştı. Onlar, duvarları delip büyük gedikler açmaya muvaffak oldular. Bu arada kale sakinleri; Frenk'ten, Sultan Selâhaddin ile istişare edebilecekleri kadar kendilerine mühlet vermelerini istediler. Ancak Frenk, onlara mühlet vermedi, tam tersine şiddet kullanarak kaleyi almaya giriştiler ve kaleyi zorla aldılar. Böylece kale sakinlerinden, kaderinde ölüm veya esaret yazılmış olanlar, kaderlerine mahkûm oldular.”

28 Mayıs'a kadar Darum'da bekleyen Richard, karargâhını, Gazze'nin güney doğusunda yer alan, Hisy Suyu civarına taşıdı. Richard burada, Selâhaddin'in Mecd-el-Habab Kalesi'ni takviye ettiğini öğrenince Sultanın üzerine yürümek istedi ve bu doğrultuda yanına güçlü bir birlik alarak yola koyuldu. Ancak yolda Müslüman öncülerinin saldırısına uğrayarak ciddi zaiyat verdi. Uğradığı saldırı sonucu geri çekilmek zorunda kaldı.⁴¹¹

Bahaaddin bin Şeddad⁴¹², bu olayı şu şekilde aktarmaktadır:

“Frenk, Darum kalesini istila edip seçtiği insanların oraya bıraktıktan sonra, Mecd-el-Yaba Kalesi'ne doğru harekete geçti. Böylece Cemaziyelevvel ayının on dördünde el-Hasy denilen yere vardılar. el-Hasy, Halil İbrahim Dağı'na yakın yerdir. Burada ikamet ettiler, sonra el-Mecd-el-Yaba Kalesi'ne kast etmek üzere hazırlık yaptılar. Çadırlarını ve benzer ağırlıklarını burada bırakıp kale üzerine yürümeye başladılar. Yakınlarında Müslüman askerleri de bulunmaktaydı. Taraflar birbirleriyle karşılaşınca, aralarında büyük çatışmalar çıktı. Düşmandan tanınan bir kont öldürülürken, Müslümanlardan da bir süvari şehit düştü. Kontun öldürülmesi şu şekilde oldu: Mızrağı yere düştü; o da mızrağı almak için atından indi. Sonra at binmesini engelleyince, Müslüman savaşçılar, üzerine saldırdılar ve onu öldürdüler. Sonuçta Frenk, kaleye bir şey yapmadan, günün kalan kısmında yerlerine döndüler.”

Selâhaddin, Haçlıların Darum kalesine saldırıp ele geçirmeleri üzerine daha önce dinlenmeleri için izin verdiği askerlerle beraber, Doğu'ya gönderdiği askerleri de geri çağırdı. Selâhaddin'in yanına ilk ulaşan, büyük bir Türkmen birliğini komuta eden, Bedreddin Duldurum el-Yarûkî oldu. Daha sonra 31 Mayıs'ta seçkin bir birliğin başında yer alan İzzeddin b. el-Mekaddem intikal etti.⁴¹³

⁴¹⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 315-316.

⁴¹¹ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 176.

⁴¹² Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 316.

⁴¹³ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 176.

Bahaaddin bin Şedda⁴¹⁴, bu konu ile alakalı şunları aktarmaktadır:

“Sultan Selâhaddin, düşman askerlerinin çıkıp yayıldığını görünce, Müslüman askerlerin bir an önce gelip cihat gücüne katılması için etrafa haber gönderdi. İlk önce gelip katılan kalabalık bir Türkmen kitlesiyle birlikte, Bedreddin Duldurum oldu. Sultan Selâhaddin onu ilgiyle karşıladı ve ona saygı gösterdi. Bedreddin Duldurum’dan sonra İzzeddin bin el-Mukaddim, Cemaziyevvel ayının on yedisinde düzenli asker ve aktif birliklerle birlikte geldi. Sultan Selâhaddin, onun gelişiyle sevindi ve kendisine sevgi ve saygılarını gösterdi.”

Haçlıların Hisy Suyu yakınlarında konakladığını öğrenen Sultan Selâhaddin, Bedreddin Duldurum komutasındaki orduyu Haçlılar üzerine yolladı. Bunu haber alan Haçlılar Askalan’a çekilmek durumunda kaldı.⁴¹⁵

Bahaaddin bin Şedda⁴¹⁶, Haçlıların Askalan’a çekilmeleriyle alakalı verdiği bilgilerde şunları aktarmıştır:

“Düşman, el-Hasy denilen yerden hareket edince, Birkaç yol ayrımı noktasına indi. Mesela: Askalan yolu, Beyt-Cibril’e giden yol ve Müslüman kalelerine giden başka yolları sayabiliriz. Sultan Selâhaddin, bu haberi alınca, askerinin onlara doğru hareket etmesi emrini verdi. Bunun üzerine Ebû’l-Heyca, Bedreddin Duldurum ve İbn’ül-Mukaddim çıktılar ve asker de onları takip etti. Sultan Selâhaddin ise rahatsızlığı nedeniyle Kudüs’te kaldı. Düşman, İslâm askerinin çıkıp kendisine doğru harekete geçtiğini fark edince, beklemeden gerisin geriye dönmeye başladı. Bu arada emirlerden, düşmanın Askalan’a doğru harekete geçtiği haberi bize ulaştı.”

Tüm bunlar yaşanırken İngiltere Kralı Richard’a, ülkesinden can sıkıcı haberler gelmekteydi. Hereford Manastır Başrahibi, İngiltere’den Kudüs’e elçi olarak yollanarak İngiltere’de ortaya çıkan ayaklanmalardan Richard’ı haberdar etti. Başrahibin getirdiği haberler seferin seyri bakımından önemlidir ve IPGRR,⁴¹⁷ detaylarıyla aktarmaktadır. Buna göre:

“Paskalya sonrası deniz yolculuğuna uygun havalar yaklaşırken, İngiltere’den gelen Hereford Rahibi krala, orduyu rahatsız edecek bir haber getirdi. Rahibin elinde kralın şansölyesi olan Ely Piskoposu William’dan krala mektuplar vardı; üzerlerinde bizzat kralın yokluğunda yönetimi devralmaları için vekil tayin ettiği kişilerin istihkamlarından kovulmuş oldukları yazıyordu. Dahası kralın şansölyelerinden biri olan kardeşi Kont John’un da İngiltere’den kapıdışı edildiği ve güç bela kiliselerde saklanan paralar dışında ne hazinede ne de başka bir yerde hiç para kalmadığı haberi de verildi. Rahip bunların üzerine bir de bahsi geçen şansölyenin, papazın ve piskoposun kötü muamelelere maruz kalarak, Normandiya’ya kaçmaya zorlandıklarını ve tüm krallığın başına geçen söz konusu kontun diğer kontlardan ve soylu kesimden kesin olarak bağlılık yemini etmelerini ve hatta muhafızlık yapmalarını talep etti. Yıllık gelirin toplandığı kralın

⁴¹⁴ Bahaaddin bin-Şedda, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 317.

⁴¹⁵ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 176.

⁴¹⁶ Bahaaddin bin-Şedda, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 317.

⁴¹⁷ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 333-334.

hazinesine de el uzatmamış değildi. Ardından rahip: ‘eve dönmek konusunda çabuk karar vermezseniz ve isyancıların zorbalıklarının öcünü almazsanız, bu yaşadıklarımıza daha kötülerini de eklenecek, üstelik ciddi bir savaşa girmeden hakimiyeti tekrar ele geçirmeniz mümkün olmayacak’ dedi.

Duyduklarıyla şaşkına dönen kral söylenenlere inanmaya çalışıyordu çünkü böylesine büyük bir kötülüğün inancını aştığını düşünüyordu. Kim servetinin yağmalanmasına sabırla göz yumabilir ki? Zorbalıklara sesini çıkarmadan tahammül edebilecek biri var mıdır? Öte yandan yaşanan talihsizlikler de durum her ne kadar müphem olursa olsun mutlaka ortaya çıkacak duygu kaygıdan ziyade korku olacaktır. Ortalığın karıştığı haberi diğerlerinin kulağına gidince, o kişiler de tedirgin oldu, kafaları karıştı, tereddütte kaldılar, vaziyetin muğlaklığını mütalaa eden prensler arasında amansız bir anlaşmazlık çıktı ancak kral eve geri dönseydi, Askalan ve Surakinleri arasında yaşanan hasetlik ve anlaşmazlıklar neticesinde Kudüs’te kalacak adam bulunmazdı; böylece hiç şüphesiz bu toprakların sahibi, sonsuza kadar Türkler olurdu.”

Daha sonra Richard’a ülkesinden yine kötü haberler gelmeye devam etti.

IPGRR,⁴¹⁸ gelen başka bir haberi şu şekilde aktarmaktadır:

“Bahsi geçen Cannetum Sturnellorum (Sığırcık Sazlığı veya Sazlıklar) Kalesi civarındayken, İngiltere’den haberci olarak gönderilmiş Alenzunlu Johannes (Alençonlu John) adında bir rahip kralın yanına geldi ve ona, kardeşi Kont John’un İngiltere’yi karışıklığa ittiğini bildirdi; öyle ki Kont John annesinin yani kraliçenin kanaatlerine veya başkalarının düşüncelerine kulak asmadan başına buyruk hareket ediyordu. Dahası devamlı gidip gelen haberciler aracılığıyla Fransa Kralı tarafından da ayartılmaya çalışılıyordu; işler o derece ilerlemişti ki bu rezil hainliğe bir şekilde engel olunmazsa çok yakında İngiltere de Kral Richard’ın hükmü geçmeyecekti. Kral bu duyduklarından çok rahatsız oldu; bir süre sessizce kafasının içinde ne yapması gerektiğini düşünüp taşındı, en sonunda anavatanından ve atalarının krallığından haksız yere sürülmemek için muhakkak eve dönmesi gerektiğini söyledi. Kralın bu niyeti henüz tam olarak aleniyete vurulmadığı için kimileri ‘Kral gerçekten çekip gidecek!’, başkaları ise ‘Hayır burada kalmaya devam edecek; çünkü bu şüpheli söylentiler onun böylesine kutsal bir görevi tamamlamasına engel olmayacak, zira çekip gitmesi hiç şüphesiz ne Kudüs’ü ele geçirmesine yardımcı olurdu ne de saygınlığına bir kazanç sağlardı’ diyorlardı.”

Bu durum karşısında kafası karışan Richard’ın ülkesine dönme ihtimali baş gösterince, devreye ordu papazı Potiersli Guillaume girdi. Yaptığı ateşli konuşma neticesinde Richard’ın maneviyatı arttı ve kral, ülkesine dönme fikrinden vazgeçti. Ayrıca Kudüs üzerine yürüme kararı aldı. IPGRR,⁴¹⁹ Richard’ı ülkesine dönmekten vazgeçiren ordu papazının yaptığı konuşmayı detaylıca aktarmaktadır. Buna göre:

“Bir gün William adında Poitolu bir papaz, Kral Richard’ı derin düşünceler içinde gözlerini yere dikmiş yalnız başına çadırda otururken gördü ve ona çok üzüldü. Kralın habercilerin anlattıkları yüzünden canının sıkkin olduğunu tahmin ediyordu fakat bu düşüncelerle kavrulan zihnini

⁴¹⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 358-359.

⁴¹⁹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 361-364.

ferahlatmak için yanına gitmeye cürret edemedi, böylece saygı dolu gözlerinden yaşlar akarak tek bir kelime bile etmeden kralı izledi. Kral papazın el kol hareketlerinden yola çıkarak onun kendisiyle konuşmak için can attığını fark edince, onu yanına çağırdı ve ona:

‘Papaz Efendi, bana olan sadakatine dayanarak senden rica ediyorum lütfen oyalanmadan ve lafı dolandırmadan söyle bana, bu kadar üzülmeyen gerekçesi bir ihtimal benimle ilgiliyse böyle ağlamanın sebebi nedir?’ dedi. Papaz ağlamaktan şişmiş gözleriyle ve kısık bir sesle krala,

‘Ekselansları, söyleyeceklerim yüzünden bana kızmayacağınıza emin olmadan konuşmayacağım’ dedi. Kral yemin ederek onu mukabeleden muaf tutacağına söz verdi. Böylece papaz, kralın sözüne güvenerek konuşmaya başladı:

‘Efendim, İngiltere’ye dönmekte aceleci davranmanız nedeniyle ordudaki herkes özellikle de yerinizde gözü olanlar tarafından itibarsızlaştırılıyorsunuz. Tanrı, söz konusu gayrı muayyen söylentilerle bu ıssız toprakları kazanmadan çekip gitmenize engel olsun! Zira bu ayıbın ebediyen üzerinize yapışıp kalacağına inanıyoruz; oldukça parlak bir girişimin şanı aceleci bir geri çekilmeyle kararmasın. Vazifenizi tamamlamadan umarsızca çekip gitmeniz ileride aleyhinize kullanılmasın; eski değerinizi kaybederseniz, sonunuz başlangıcınızdan çok farklı olacak. Yalvarırım dikkatli olun, zayıflayan cesaretiniz şanlı itibarınıza leke sürmesin. Efendim, Tanrı’nın size bahsettiklerini unutmayın; o, hayatınız boyunca bütün mühim işlerinizi başarıyla tamamlamanıza her daim yardımcı oldu; keza çağdaşınız olan hiçbir kral sizin gibi bu kadar çok ve böylesine muhtşem başarılar elde etmemişti. Hatırlayın kralım, Poito Kontu olduğunuzda çevrenizde sizin kadar cesur bir komşu millet veya adamlarınız tarafından zapt edilip de teslim olmayacak kadar gözü pek bir düşman yoktu. Çoğu zaman küçücük bir bölükle dağıttığınız kalabalık Brabacon (Brabant Düklüğü) ordusuyla yapılan savaşları hatırlayın. Saint Gilles Kontu’nun ablukaya almış olduğu Hautefort dolaylarındaki kuşatmayı ortadan kaldırarak nasıl da görkemli bir zafer kazanmıştınız ve kontu oradan aşağılayıcı bir şekilde defedip, kovmuştunuz. Krallığınızı, kalkan ve miğfere ihtiyaç duymadan, herhangi bir çatışma yaşamadan eşsiz sakın nasıl elde ettiğinizi hatırlayın. Kralım, yaptığınız o büyük kahramanlıklarınızı da unutmayın. Pek çok milleti dize getirmiştiniz, Messina’yı yiğitçe işgal etmiştiniz; size meydan okumaya cürret eden Yunanlıları bastırmaya çalışırken nasıl da asil davranmıştınız; onlar şaşkınlık içinde mahvolurken, Tanrı’nın merhametli elleri sizi onların arasından nasıl da çekip kurtarmıştı. Kralım, Tanrı’nın sizi cömetçe donattığı şeref payelerini bir düşünün; Kıbrıs adasını fethettiğiniz zaman sizden önce hiç kimse bunu düşünmeye bile cesaret edememişti. On beş gün burayı zaptettiniz ve elbette Tanrı’nın yardımıyla imparatoru da ele geçirmiştiniz. Aksi rüzgarlar nedeniyle Akkâ Limanı’na yanaşamayan şu eşsiz gemiyi hatırlayın; adamlarımızla birlikte limana gidip, gemiyi, içinde bulunan seksen zırhlı Türk askeriyle birlikte batırmıştınız, böylece hainler de tümüyle dalgalara gömülmüştü. Akkâ kuşatmasını da unutmayın efendim; fethetmek için tam vaktinde oraya varmıştınız ve tam hücum edecekken kent size teslim edilmişti. Ziyadesiyle acısını çektiğiniz şu arnaldia hastalığından da kurtulmuştunuz hem de pek çok prens bu hastalık yüzünden hayatını kaybederken. Ey kralım, Tanrı’nın vesayet yetkisini size verdiği ve denetiminden bir tek sizi sorumlu tuttuğu (çünkü Fransa Kralı korkaklık edip kaçmıştı) o yeri hatırlayın. Darum Kalesi’nde zincirden kurtardığınız Hristiyan tutsakları düşünün; Türkler onları esarete götürmek için birbirlerine bağlamışlardı, siz de onları kurtarmak için Tanrı tarafından görevlendirilmiştiniz. Yüreğinizin en derinlerinden bir düşünün; Tanrı sizi o kadar çok zaferle onurlandırmış ve öyle başarılarla yükseltmişti ki artık karşınızda durabilecek ne bir kral ne de bir prens vardı. Yakın zamanda Darum Kalesi’ni dört günde ele geçirmenizi hafızalardan söküp atabilmek

mümkün müdür? Siz tedbirsizce uyurken ele geçirildiğinizde, kafirlerden oluşan o zalim soy tarafından beklenmedik bir anda yakalandığınızda, Tanrı'nın sizi hızla onların elinden kurtarmış olduğu o olay hakkında ne düşünülmesi gerekir? Dünyanın her tarafında dize getirdiğiniz düşmanları, yıkıma uğrattığınız şehirleri ve coşkuyla gözler önüne sermiş olduğunuz üstün başarıları tek tek anlatmama ne gerek var? Hatırlayın, Batı'dan buraya geldiğinizde dört bir yanda muzaffer biri olmuştunuz, prangalara vurulmuş düşmanlar, ayaklarınızın önüne serilmişlerdi; itibarınız önünde 'ne Antaios yerden doğrulabildi ne de Hidra yılanının kesilen başı tekrardan çıkabildi.'⁴²⁰ Artık sultan (Selâhaddin) da adınızı duyunca tir tir titiyor, Babil halkının ödü kopuyor, Türkler dehşete kapılıyor. Daha ne diyeyim? Herkes sizi bir baba, bir kurtarıcı ve Hristiyanlığın savunucusu olarak gördüğünü söylüyor; eğer böyle çekip giderseniz aynı zamanda onları düşmanın eline bırakmış olacaksınız. Ey cesur kralım, baştan beri yaptığınız gibi bir süre daha sabredin, şu insanlara yardım edin, bir koruyucu olarak onların tek umudu sizsiniz. İsa'nın yardımlarıyla başarıya doğru ilerlemeye devam edin.”

Papazın, bu uzun ve aslında şu ana kadarki Richard'ın yaşadıklarını özetleyen konuşmasından sonra İngiltere'ye dönme konusunda kararsız olan Richard, bu konuşmanın da etkisiyle dönme fikrinden vazgeçti ve ordusuna bu durumu bildirmesi için bir kişiyi görevlendirerek, bir sonraki Paskalya'ya kadar burada kalacağını duyurdu. IPGRR,⁴²¹ bu bilgilerin detaylarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Papazın söyledikleriyle muallakta kalan kral, bu sözlerin ağırlığını kafasında tartarak, bir süre sesiz kaldı. Elbette papaz konuşurken kral tek bir kelime bile etmemişti, aynı şekilde çadırda onlarla birlikte oturan diğer kişiler de çenelerini sımsıkı tutmuşlardı. Bu konuşmayla kralın kalbi farklı atmaya başladı ve kesin kararına ilişkin düşüncesi belli oldu. Ertesi gün saat üçte kral geri döndü ve ordusuyla birlikte Askalan sınırları dışındaki serbest alana konuşlandı; herkes onun eve dönmekte kararlı olduğunu ve geri dönüş için işlemleri hızlandırdığını sanıyordu fakat kral Tanrısal bir esinlenme ve papazın söyledikleri sayesinde kararını değiştirdikten sonra Kont Henry'ye, Burgonya Dükü'ne ve diğer asilzadelere bir habercinin herhangi bir ricası, bildirisi veya siteminden hareketle Paskalya'dan önce bu toprakları terk etmeyeceğini söyledi. Böylelikle Haziran'ın dördünde, yani kutsal haftada kral müjdecisi olan Philip'i yanına çağırdı; kendisinin Paskalya'ya kadar burada kalacağını ve Kudüs kuşatması için imkânlar dahilinde kendilerini hazır etmelerini orduya duyurması için onu görevlendirdi.”

IPGRR,⁴²² bu haberi alan ordunun maneviyatının arttığını, alınan karardan büyük bir memnuniyet duyduğunu ifade ederek, şunları aktarmaktadır:

“Müjdecinin söylediklerini duyduktan sonra herkes seher vaktinde ötüşen kuşlar gibi neşeliydi. Hiç gecikmeden yolculuk için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlandı, eşyalar toplandı ve el açıp Tanrı'ya dualar edildi:

⁴²⁰ Antaios ve Hidra yılanı Herkül'ün on iki görevinden ikisidir; Antaios, Herkül'ün darbeleriyle yere her yuvarlanışından sonra annesi Gaia ile temasa geçtiği için daha güçlü doğrulur. Hidra'nın kestikçe uzayan birden fazla başı vardır ve yine sadece Herkül tarafından alt edilmiştir. Papaz burada Richard'ı Yunan mitolojisindeki Herkül ile özdeşleştirmektedir.

⁴²¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 365.

⁴²² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 366.

‘Yüce Tanrım sana tapıyor ve şükrediyoruz. Uzun süre Türklerin elinde olan senin şehrin Kudüs’ü görmeyi bize nasip et! Bu uzun gecikmenin sonucunu mutlu kıl! Beklentimizin karşılığını ver! Bu kadar acı ve sıkıntıyı hak edecek ne yaptık! Görmeye yanıp tutuştuğumuz şehrimizi artık bize bahşedin!’

Bu ve benzeri dualar edilirken herkesin tek isteği ve kaygısı sadece Kudüs’e gitmekti. Bu müjdeli haberin verdiği umutla daha çok canlanan alt sınıf mensubu insanların oluşturduğu kalabalık da şahsi erzaklarını omuzlarına yüklenmişti; her biri bir aylık yiyeceği omuzunda taşımayı göze alacak kadar Kudüs’e gitmeye istekli olduğunu ileri sürüyordu. İstekli bir kişinin aklının üstesinden gelemeyeceği hiçbir şey yoktur; yeter ki gönülden istesin, Tanrı kulunun her türlü sıkıntısını hafifletir.”

Richard 6 Haziran 1192’de tüm Haçlı ordusunu topladı ve Askalan’dan ayrılarak Tell el-Sâfiye doğru yola çıktı. Bu durumu haber alan Selâhaddin’in öncü birlikleri, durumu derhal sultana bildirdiler. Sultan Selâhaddin birlikleri uyararak düşmana karşı alınacak önlemleri arttırdı. Ayrıca savaş meclisini toplamak üzere emirlerine haber göndererek Kudüs’e gelmelerini istedi. Haçlı ordusu 9 Haziran’da Natrun’a vardılar. Burada Selâhaddin’in taraftarı Arap bir grup, Yafa’da yağmada bulunduktan sonra dönüş yolunda, Haçlıların baskınına uğradılar. Baskından kaçabilen 6 kişi gelip Haçlıların harekâtı hakkında bilgi verdiler. Sonrasında Selâhaddin’in habercileri, casusları Haçlıların Kudüs’e yürümek niyetinde olduğunu söylediler.⁴²³

IPGRR,⁴²⁴ Haçlıların geldiğini duyan Müslümanların ve Selâhaddin’in kaçtığını söylemektedir. Buna göre:

“Richard’ın geleceği haberi, firar eden Türkler tarafından Kudüs’dekilere yetiştirilince, hepsinin içini büyük bir korku kapladı; zira hiç şüphesiz kral onların bu panik halini fırsat bilip, tüm ordusuyla birlikte hücum edecekti ve Türkler kesinlikle hiç ses çıkarmadan Kudüs’ü Hristiyanların hâkimiyetine bırakacaktı. Gerçekten de Serazenler orayı terk edip arkalarına bile bakmadan kaçmışlardı; geride ne kenti savunacak veya burada kalmaya cesaret edecek birileri ne de Sultan tarafından görevlendirilmiş ya da ödülle ikna edilmiş birisi vardı. Bununla beraber Selâhaddin de Kral Richard ile karşılaşmayı göze alamayıp ondan kaçmak için en hızlı ve en çevik atını hazırlatmıştı.”

IPGRR’nin yukarıda verdiği bilgilerin gerçekliği tartışılır. Müslümanların ve Selâhaddin’in Kudüs’ü terk ettiği, kaçtığı bilgisi, gerçeği yansıtmamaktadır zira Selâhaddin emirlerine haber göndererek, onların Kudüs’e gelmelerini istemişti. Ayrıca Haçlılara karşı mücadelede, nasıl bir strateji izleneceği hususunda istişarelerde

⁴²³ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 176.

⁴²⁴ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 370.

bulunmuştu. Şayet IPGRR'nin aktardığı bu bilgiler doğru olsaydı o zaman Haçlıların Kudüs'ü almaları gerekirdi. Ancak böyle bir şey gerçekleşmedi.

Bahaaddin bin Şeddad⁴²⁵, Haçlıların Kudüs'e yürümek üzere hazırlıklarını şu şekilde aktarmaktadır:

“H. 588 (M. 1192) yılı Cemaziyelevvel ayının yirmi üçü cumartesi günü, askerlerden biri uğrayıp ‘düşmanın, süvarisiyle piyadesiyle kalabalık bir görüntü vererek çıktığını ve “Tell es-Safiyye”de çadır kurduğunu’ bildirdi. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, İslâm askerlerini uyardı ve tedbirli davranmalarını emretti. Aynı zamanda emirlerini de yanına çağırdı ki, nasıl hareket edeceklerini karara bağlasınlar ve ona göre davransınlar. Sultan Selâhaddin, düşmanın bulunduğu yere yaklaştığında, düşman da bulunduğu “Tell es-Safiyye”den ayrılarak, Nazrun’a doğru yol aldı ve onun kuzeyine indi. Bu olay, Cemaziyelevvel ayının yirmi altısında gerçekleşti. O sırada Müslüman Araplardan bir grup, Yafa’ya saldırıda bulunmak üzere çıkıp gitmişlerdi. Döndükleri zaman, düşmanın son hareketinden haberleri olmadığı için yolda inenler oldu ve böylece kısımlara ayrıldılar. Onları bu durumda fark eden düşman askeri, üzerine saldırdı ve onları yakaladı. Sadece altı nefer onlardan kaçıp kurtulmuştu. Bu altı kişi, Sultan Selâhaddin’in yanına vardıklarında, kendisini olaydan haberdar ettiler. Ayrıca düşmandan haber getiren bazı casuslar da gelip sultana, ‘düşmanın şu anda Nazrun’da kaldığı, savaşta ihtiyaç duyacakları yiyecek ve aletleri temin etmeye çalıştığını ve bu ihtiyaçlarını temin ettikten sonra Kudüs üzerine yürüyeceklerini söylediler.”

10-11 Haziran’da Haçlılar Beyt-Nûbe’ye ulaştılar.⁴²⁶ Sultan Selâhaddin emirleriyle istişarede bulundu ve Haçlı saldırılarına karşı surların müdafaa edilecek yerlerine karar verdiler. Selâhaddin, Haçlılara baskınlar düzenlenmesini emretti. Bu doğrultuda, öncü birlikleri komuta eden Bedreddîn Duldurum, 11 Haziran gecesi harekete geçti. Haçlıların ikmal yoluna pusu kurarak, onların zahire taşıyan kuvvetine saldırıda bulundu ve Haçlılardan otuz kişiyi öldürürken geriye kalanları da esir alarak Kudüs’e döndü. Bu olaydan sonra baskınlar devam etti. 13 Haziran’da öncü kuvvetlerin bir kısmı, Haçlı karargahına bir baskın düzenledi. Kolûniyye’ye doğru ilerleyen başka bir Haçlı birliği bozguna uğratıldı. Remle civarında bir Haçlı ikmal kolu ise 16 Haziran’da pusuya düşürülerek, Haçlılardan birçok zaiyat verildi.⁴²⁷

Bahaaddin bin Şeddad⁴²⁸ Haçlıların Beyt-Nûbe’ye gelmesi ve Haçlılara yapılan baskınlarla ilgili detaylı bilgiler vermektedir:

"Frenk güçleri, Rebiülevvel ayının yirmi yedisi çarşamba günü, Nazrun’dan ayrılarak Beyt-Nûbe’ye indiler. Sultan Selâhaddin, bunu

⁴²⁵ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 318.

⁴²⁶ Robert Lee Wolff and Haryy W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 82; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 210.

⁴²⁷ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fit-Târih*, C XII, s. 73; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, s. 176-177.

⁴²⁸ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 318-319.

öğrenince emirlerini topladı ve ne yapacakları konusunda onlarla istişarede bulundu. Görüşmeden çıkan sonuca göre, surlar emirlere taksim edilecek ve Sultan Selâhaddin ağırlıksız bir şekilde askerlerle birlikte düşmanın bulunduğu cihete çıkacaktı. Görev alanlar da herkes surlardan hangi bölümde yer alacağını da öğrenip buna hazırlık yapacaktı. Sonra çıkmaya ihtiyaç duyulsaydı çıkılacaktı, ihtiyaç duyulmayıp herkesin kendi yerinde kalması gerekseydi, herkes yerinde kalacaktı. Bu karar alındıktan sonra Sultan Selâhaddin kararı yazdı ve emirlere tebliğ etti.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴²⁹ aktardıklarının devamında Haçlı kuvvetlerine yapılan baskınlarından bahsetmektedir. Buna göre:

“Düşmanın bulunduğu yere giden Yafa yolu açıktı ve o yolda düşmana gıda vs. ihtiyaçları ulaştırılıyordu. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, Yezek’e bir taktik verdi. Onlara, o yolda gidip gelen düşman adamlarıyla mümkün derecede irtibat kurmalarını ve fırsat kollamalarını telkin etti. Yezek’te, Bedreddin Duldurum bulunuyordu. Bedreddin, Yezek arasından çevik ve aktif bazı kişileri seçerek, yolun üzerinde bir tuzak kurdu. O sırada düşmana erzak taşımakta olan kabileyi koruyan bir süvari birliği geçti. Yezek’in tuzak adamları, onları en zayıf durumlarında yakalarken üzerlerine saldırdılar. Aralarında büyük çatışmalar çıktı; ama felaket düşman adamlarının başında dönüp dolaşıyordu. Sonuçta onlardan otuz kişi öldürüldü ve bir grup da esir olarak yakalandı. Esir yakalananlar, Cemaziyelevvel ayının on dokuzu cumartesi günü Kudüs’e götürüldüler. Kudüs’e esir olarak girmeleri, Müslümanlara çok güzel ve neşeli duygular yaşatırken, düşmana da zayıflık işaretini gösterdi. Bu arada Yezek de gururlandı, kendisinde güven duygusu yükseldi ve düşmanın çadırına biraz daha yanaşmaya cesaret kazandı.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴³⁰ yine Müslümanların Haçlılara kurduğu bir başka pusu hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:

“Müslümanlar, düşmanın bulunduğu yere çıkan yoldan kabilelerin kesilmeyeceğini anlayınca, bu sefer başka bir grup çıktı ve yanlarına birçok Arap kökenli adamlar aldılar. Yolun üzerinde tuzak kurduklarında, beraberinde çok sayıda adamlarının bulunduğu düşman kafilesi geçti. Onları gören Araplar, çıkıp görünmeye çalıştılar ki, onları üzerlerine çeksinler. Düşman süvarileri, onlara yönelip üzerlerine gidince, Araplar, Müslümanlara doğru kaçmaya başladılar. Bu arada pusuda yer alan Türk kökenli adamlar, tuzaktan çıktılar ve onlarla çatışmaya başladılar. Sonuçta düşmandan bir kısmı yakalanıp öldürülürken, Türklerden de bir grup yaralanmıştı. Bu olay da H. 588 (M. 1192) yılı Cemaziyelahir ayının üçü salı günü gerçekleşti.”

Bu baskınlar tertip edilirken Richard da boş durmamaktaydı. Bazı Bedevîleri para ile kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Yine Müslüman ordusunun içerisindeki bazı Memlükleri para karşılığı kendi namına casusluk için çalıştırmaktaydı. Yerli Hristiyanlar da Richard lehine Bedevîlerle irtibat halinde Müslüman ordusu ve harekâtı hakkında bilgileri toplayıp, Richard’a aktarmaktaydı. Bu bağlamda Müslümanlara yardım için gelen, içerisinde tüccarlarında bulunduğu, bir yardım

⁴²⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 319.

⁴³⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 319-320.

kolunun yolda olduğunu Richard'a bildirdiler. el-Melik el-Adîl'in kardeşi Feleküddin Süleyman'ın komuta ettiği 3.000 kişiden oluşan bir birlik yardım için gelen bu kafilenin koruyuculuğunu yapmaktaydı. Casusu Bernard ve Bedevîler 21 Haziran'da Müslüman kervanının yaklaştığını Richard'a ulaştırdılar. Richard derhal harekete geçerek 3.000 seçkin kişiden oluşturduğu birliğin başında, bu kervana saldırmak üzere yola koyuldu. Sultan Selâhaddin, Richard'ın bu durumundan haberdar olunca, Emîr - âhûr Eslem ve Altunaba'nın komuta ettiği bir birliği yollayarak kafilenin çöl tarafından yoluna devam etmesini emretti. Bu birlik, kafiye yetişerek durumu bildirdi. Ancak kafilenin başında bulunan Feleküddin etrafta herhangi bir düşman görmediği için yoluna devam ederek, Huveylife kuyusu kenarında konakladı.⁴³¹

22 Haziran gecesı Ra's el-Hisy'e ulaşan Richard, kafiyei göremeyince hayal kırıklığı yaşadı. Ancak bu esnada bir Bedevî, Mısır kervanını ve onları koruyan birliğin Huveylife kuyusu başında konakladığını söyledi. Richard, bu haberin doğruluğunu teyit etmek için birkaç kişiyi, yerel kıyafetler giydirerek, bu bölgeye gönderdi. Gönderdiği bu kişiler sayesinde haberin doğru olduğunu öğrenen Richard 23 Haziran sabahı baskını gerçekleştirmek üzere harete geçti. Richard kumandasındaki birlik ilk olarak kervanını muhafızlığını yapan gruba saldırdı. Baskına uğrayan askerler kafilenin ön tarafındaki gruba yönelerek kaçmaya başladılar. Haçlı askerleri bu grubu görünce muhafızları takip etmeyi bırakarak, yağmaya başladılar. Bu esnada tekrar yola çıkmak üzere kafiye yüklerini bağlamış, hazırlıklarını tamamlamıştı. Orta kısımda yer alan grup Feleküddin komutasındaki askerlerin bir kısmı ile beraber Kerek'e gitti. Kafilenin ana grubunu oluşturan arkadaki grup ise Mısır'a döndü. Öndeki grup da Haçlıların eline geçti. Kafiye içerisinde büyük tüccarlar yer aldığından Haçlıların ele geçirdikleri ganimet de hatırı sayılır büyüklükte oldu. Kafileden, mücevher, silah, hayvan, kumaş, baharat, ilaç gibi ganimetler ele geçirildi.⁴³²

IPGRR,⁴³³ ele geçirilen kafiye ve ganimetlerle ilgili detaylar vermektedir. Buna göre:

⁴³¹ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 177.

⁴³² Abû'l-Farac, bu olayı sadece: "Frenkler bu sırada Mısır'dan gelen Selâhaddin'e altın getiren bir büyük Arap kervanını yakaladılar" şeklinde aktarmış detay vermemiştir. Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 461; İbnü'l-Esîr ise konuyla ilgili verdiği bilgilerde, Haçlıların baskın esnasında yağmaya girişmelerinin Müslümanların kaçmaları için bir fırsat oluşturduğunu söylemektedir. Ayrıca Haçlıların büyük bir ganimet ele geçirdiğini aktarmaktadır. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî t-Târih*, C. XII, s. 73-74; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 177.

⁴³³ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 385-390.

“Kral Richard adamları ile birlikte Galatya civarında beklerken, bir casus krala bahsi geçen kervanlardan birinin yuvarlak sarnıç dolaylarından geçtiğini bildirerek onu hemen ele geçirmeye gitmesini ve bu sırada askerlerini bu işten geri tutmasını önerdi ve ekledi: ‘Bu kervanı ele geçiren çok büyük bir ganimet elde etmiş olacaktır.’ Fakat casus buranın yerlisi olduğu için kral ona tam olarak güven duyulmaması gerektiğini düşündü. Bu nedenle bilindik bir Bedeviyi Serazenlere benzesin diye Bedevi gibi giydirdiği son derece ihtiyatlı iki Türkopolu⁴³⁴ işin aslını öğrenmeleri ve kesinliğini araştırmaları için yolladı. Bu kişiler geceden yola çıkıp üzerinde gözlem kuleleri bulunan tepelerin ötesine geçtiler ve daha yüksek yerlerde duran ve dağı aşanlar için pusuda bekleyen gözcü Serazenleri görünceye kadar sırayla düzlüğe indiler. Bizim Bedevi onları yoklama amacıyla usulca yanlarına yaklaşınca Serazenler dikkatlice ona nereden geldiğini ve nereye gideceğini sordu. Bedevi yanındaki iki müttefikine konuşmalarından Türk olmadıkları anlaşılmasın diye susmalarını işaret etti ve ‘Askalan’dan geldiklerini, orayı yağmalama maksadıyla gittiklerini’ cevap olarak verdi. Serazenlerden biri ona dönüp, ‘Hayır, bizi tuzağa düşürmek için geldin; zira sen Kral Richard’ın adamısın’ dedi. Bedevi, ‘Yalan söylüyorsun!’ diyerek itiraz etti ve hızla adamlarla kervana doğru ilerledi. Türkler ellerinde yayları ve mızraklarıyla bizimkileri arkalarından fazlasıyla rahatsız ederek bir süre takip ettiler, ta ki peşlerinde yorgun düşene kadar; en sonunda bizimkilerin Türk değil de daha ziyade yabancı oldukları konusunda öfkeyle karışık şüphe duydular. Söz konusu kervanlara ilişkin gerçek ortaya çıkınca casuslarımız hiç beklemeden kralın yanına döndüler ve ona eğer acele ederse hiç şüphesiz kervanları ele geçirebileceğini söylediler. Bunun üzerine kral atların karnını doyurduktan sonra adamlarıyla birlikte hızla yola koyuldu; kervanın ve onu koruyan muhafızların bulunduğu yere varıncaya dek ertesi gece de yürümeye devam ettiler. Hedefe yakın bir mesafede durup çabucak silahlarını kuşandılar ve savaş düzeni oluşturdular; en önce Kral Richard onun arkasında ise Fransızlar vardı. Kral bir elçi aracılığıyla ganimetlere el uzatılmasını yasakladığını bildirdi; yağma etmeye niyetlenmektense herkesin Türk ordusunu delip geçmeye ve yok edercesine ezmeye odaklanmasını buyurdu. Gün doğumuyla beraber ordu harekete geçmeye başlarken o sırada başka bir casus koşar adımlarla gelip kervanın şafak vakti hızla yola koyulacağını krala bildirdi; zira kralın kervana akın edeceği muhafızların nezdinde bilinir hale gelmişti. Bunun üzerine kral hemen aralarından en hafif silahlı olan okçu erlerini, yalandan meydan okuyormuş gibi yaparak Türklerin hızını yavaşlatmaları için önden yolladı; böylece geri kalanlarla birlikte kendisi de hızlıca kervana yetişebilecekti. Nitekim Türkler önden yollanan adamlarımızın sık saldırılarıyla yavaşlayınca ordumuzun geri kalanı da onlara kolayca yetişebildi. Adamlarımızı fark eden Türkler, daha yüksek bir yerin kendilerine avantaj sağlayacağını düşünerek yakınlarındaki bir dağın tepesine çıkıp bir araya geldiler ve savaş düzeni oluşturdular; fakat bu sefer her zamankinden daha az kibirli davranıyorlardı. Toprağın yüzeyine çöken çığ gibi üzerimize oklar ve mızraklar yağdırdılar. Bu sırada kervan olduğu yerde dururken, kral iki bölüme ayırdığı ordusuyla hızla atağa geçti ve ön saflarda duran Türkleri delip geçerek yerle bir etti. Böylesine şiddetli bir saldırıyla hepsini yere devirdi, vurmadıkları bile etrafa savruldu; kaçanların gözünü öyle kokutmuştu ki aralarından birkaçının arkadan ok ve mızrak fırlatması dışında geriye daha fazla direnecek tek bir kişi bile kalmadı. Av köpeklerinden sakınan tavşanlar gibi hızlıca kaçtılar ve arkalarından kovalayanların önünde dört bir yana dağıldılar. Geriye bir tek kervan kaldı; önlerine geleni yorulmadan katletmeye devam eden adamlarımız, kaçanlar çölde susuzluktan ölsünler diye peşlerini bırakmıyorlardı. Şövalyelerimizin attan düşürdükleri ne kadar Türk varsa onlar da şövalye yaverleri tarafından öldürüldü. Orada eyerlerinin tersine dönüşü ve bozguna uğrayan Türklerin

⁴³⁴ Haçlılar tarafından tutulan Türk kökenli paralı askerler.

sefil bir halde mahvoluşu görülmeye değerdı. Bilhassa kralın adamları asilce savaşıyordu; Fransızlar da savaşa önceden hazırlanmış gibi son derece enerjiklerdi. Ancak kral kimseyle kıyaslanamayacak derecede tüm ihtişamıyla ışı ışı parlıyordu; uzun bir atın üstünde tek başına düşmanın üzerine koşuyordu; saldırı sırasında dişbudak ağacından yapılmı mızrağı devamlı düşmana vurmaktan artık işlevsiz hale geldi ve kırılıp üzerindeki kan lekeleriyle birlikte parçalar halinde etrafa saçıldı; kral hiç beklemeden kılıcını çekip kendisinden kaçanlara savurdu, onları yakaladı, yere serdi, biçercesine öldürdü, baştan sona köklerini kazıdı, aylak bir halkı dize getirmiş bir fatih edasıyla ışı saçarak yürürken önüne çıkan herkesi parçalara ayırdı, hiçbir türden zırh ona direnemiyordu, keskin kılıcı başın tepesinden dişlere kadar yarıp geçiyordu; kral kılıcını havada savurarak tıpkı kurdun kuzuyu kovalaması gibi bozguna uğramış Türklere rahat vermiyordu. Kral Türkleri yorulmadan altüst ederken ellerinden kurtulanların her biri farklı yönlele dağıldı. Kral hızla koşarak dağlık bölgeye kaçmaya çalışanlardan da önce davrandığı için aralarından bazıları kralın elinden kaçıp kurtulmayı umut ederek adamlarını ters yöne çevirince bu sefer de yan patikadan ordumuzun en arka kısmına geri döndüler. Gerçekten de kralın yokluğunu fırsat bilip bizimkilere karşı bir ölçüde başarılı olacaklarını ummuşlardı fakat kral bir anda karşılarında belirince tüm cesaretleri eriyip bitti; tabi haklı olarak öleceklerinden korktular zira düşmanın kaderi artık kralın ellerindeydi. Kaçıp tekrar geri dönen Türklerden yaklaşık otuzu Toonyli Roger'e hücum etti; atını öldürdüler, kendisini de az kalsın ele geçiriyorlardı. Roger'i onların elinden söküp almak için Jocelin Manceau adında bir silah arkadaşı yetiştı; çok geçmeden o da atından oldu, fakat buna rağmen Toonyli Reger onu yerde savunarak kurtarmayı başardı. Bu sırada şövalyelerimiz çıkageldi; aralarında Türk ordusunu sağlı sollu dağıtarak gelen Leicester Kontu, yanında dört yoldaşıyla birlikte Gilbert Malmaln, Alexander Arsic ve yaklaşık yirmi asker daha vardı. Ayrıca Stephen Longchamp da oradaydı ve ona binmesi için bir at temin etti. Ardından kıyım tekrar başladı; bu savaşla gök gömbürdedi, kılıçlar havada kıvılcımlar saçtı; toprak kanla sulandı, çarpışan silahların sesi etrafta çınladı; cesetler parça parça oldu, her yer kopmuş bacaklar, eller, ayaklar ve kafalar vardı; uzuvlardan bir kısmı bu saldırı sırasında kopmuştu; muharebe edenlerin talihi ve gayreti cesareti arttırmıştı. Yerde yatan sayısız Türk cesedi adamlarımızın ilerlemesine engel oluyordu ve az önce parçalara ayırdıkları bedenler onların tökezleyip düşmelerine neden oluyordu. Poitulular, Fransızlar, Normanlar ve Anjoulular olağan üstü savaşıyorlardı. Ama mertliğin ve yiğitliğin doruk noktası Kral Richard asilce bütün olayları kendinde topluyordu; onun cesaretini yüceltmeye hiçbir övgü yeterli gelmez. Türklere yapılan böylesine büyük bir kıyım atalarımız hiç şahit olmamıştı. Türkler öyle şaşkına dönmüşlerdi ve öyle ezilmişlerdi ki olabildiğince çelimsiz bir çocuk bile onuna birden karşı koyabilir ve hatta onları öldürebilirdi. Bu yenilgiyle beraber Türklerin onuru tamamen zayıfladı, gururu kırıldı ve cesaretleri kayboldu; kervan bütünıyla elimize geçti. Kervandaki yük hayvanları ve kuryeleri koruyan muhafızlar askerlerimize teslim oldu ve hayatları bağışlansın diye dizleri üstünde el açıp merhamet dilediler. Yularlarla birbirlerine bağlanmış yüklü atlar ve develer, sırtlarında çeşit çeşit baharat taşıyan katırlar, ziyadesiyle altın ve gümüş, deri yelekler, mor ve koyu kırmızı cüppeler, farklı şekillerde kıyafetler getirip, adamlarımıza sundular; bunların yanısıra çeşitli silahlar, örme zincir zırhlar, üzerleri özenle işlenmiş minderler, çok değerli çadırlar, ekmekler, çörekler, hububat, arpa ve un, macunlar ve ilaçlar, leğenler, deri torbalar, dama tahtaları, gümüş kap kacaklar ve şamdanlar, biber, tarçın, şeker, balmumu, pek çok çeşitte değerli eşya ve sayısız miktarda para vardı. Öyle ki bundan önceki savaşlarda hiç bu kadar veya en azından buna yakın zenginlikte bir ganimet tek seferde elde edilmemişti."

Haçlıların, öldürdüğü Müslümanların ve kervandan ele elde edilen develerin sayısı hakkında da IPGRR,⁴³⁵ bilgiler vermektedir:

“Kafirlerin katli sona erdi ve kervan ele geçirildi; adamlarımızın yeni sıkıntısı kaçan develeri ve hecinleri bir araya getirmektir; tüm ordu bu dertten muzdaripti zira bu develer atalarımızın arkasından başka bir hayvanda hiç görülmedik bir hızla kaçıyorlardı; çok kısa bir mesafede koşturuldukları sürede geyik veya ceylan ya da bunların muadilleri bu develere kıyasla oldukça yavaş kalırlardı. Nihayet öyle ya da böyle sayısı kesin olmamakla birlikte yaklaşık dört bin yedi yüz deve ve hecin toplandı. Ayrıca o kadar çok katır ve yüklü eşek yakalandı ki saymakla bitmiyorlardı, sırtlarındaki yük ise askerlerimizin ihtiyaç duyduklarından daha fazla görünüyordu. Bunlara ek olarak katliam sırasında ayaklar altında ezilen piyadeler hariç o gün öldürülen Türk atlılarının sayısı bin yedi yüzü aşmıştı.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴³⁶, Haçlıların kervana saldırmalarıyla alakalı Abû'l-Farac ve İbnü'l-Esîr'den çok daha fazla detaylar vererek şunları aktarmıştır:

“Sultan Selâhaddin Mısır askerinin gelmesini istemişti ve gelirken düşmanın bulunduğu yerlere yaklaştıklarında dikkatli olup tedbir almalarını tavsiye etmişti. Asker hareket edince, “Bilbis”te (Mısır'ın Fusfat kentinden yaklaşık 55 km uzağındaki bir yer) birkaç gün bekledi ki, gelecek kafileler toplansın ve bir arada yolculuğa çıksınlar. Bu arada onların yolculuk haberleri düşmana da ulaştı. Şam bölgesine doğru yola çıkarlarken, düşman da nereye ulaştıkları ve nasıl hareket ettikleri hususunda haber almaya çalışıyordu. Haber verme işini de “yalakalık” eden bazı Araplar sağlıyordu. Düşman, kafilenin yaklaştığını öğrenince, askerlerinin dağın eteğinde bir araya gelmesini emretti. Bu arada bin süvari ile bin piyade toplandı ve Mısır'dan gelmekte olan kafilenin yolunu kontrol etmeye geçti. Düşmanın bu derece hazırlık yaptığı haberi duyulunca, yolda gelmekte olan kafileye haber verildi ve dikkatleri çekildi. Kafilde sorumlu durumda Emîr Agor Eslem, Tonba el-Adîli ve belli başlı bir grup atlı bulunmaktaydı. Onlara, ağırlığın mümkün derecede düşmandan uzaklaştırılması emredilmişti. Askerlerle birlikte halk, el-Huveylife denilen suyun başına gelince, su ihtiyaçlarını karşılamak üzere dağıldılar. Onları bu dağınık halde gören bazı Araplar, düşmana haber verdiler. Mısır askerinin kumandanı, el-Melik el-Adîl'in anadan kardeşi Felekeddin idi. Emîr Eslem, gece vakti dağa çıkma görüntüsünü vermekle birlikte harekete geçerek yola devam etmeye işaret ettiyse de Felekeddin, bundan çekinerek halka, sabah oluncaya kadar ayrılmamalarını duyurdu.

Bu sırada İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard da fırsat gelmişken boş durmadı. Bize ulaşan habere göre olay şöyle gelişti: Kral, ilk önce Arapların verdiği bilgiye inanmaz, bu nedenle bir grup Arapla birlikte binerek, kafilenin bulunduğu yere gelir. Arap suretinde olanların etrafında dolaşır ve kafele adamlarını, uyuklarcasına sakın vaziyette görünce hemen bulunduğu yere döner. Bu arada askerlerini alarak, süvarisiyle piyadesiyle sabah vaktinde ansızın Mısır'dan gelenlere saldırır. Böylece Müslümanlardan çevik, güçlü ve yiğit olan, o olmuş ki, atına binmiş ve canını kurtarmıştır. Müslüman halk, kafilenin bulunduğu yöne kaçarken, onları takip eden düşman, kafeleyle karşılaşır. Kafileyi görünce artık askerlerle savaşmaktan vazgeçer ve kafeleyle uğraşır. Zaten amacı da kafileyi yakalamak ve taşınan ağırlığa el koymaktı. Düşmanın saldırısına maruz kalan kafele de çaresiz kalmaktan ötürü üç kısma ayrıldı. Bir kısmı,

⁴³⁵ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 391.

⁴³⁶ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 320-323.

bir grup Arap ve el-Melik el-Adil'in askerleriyle birlikte Kerek'e doğru yol aldı. Bir kısmı da bir kısım Arapla birlikte çöle daldı ve son kısım da düşmanın istilasına altın kaldı. Düşman bu kısmı develeriyle ve taşımakta oldukları yükleriyle birlikte önüne kattı. Gerçekten çok şeni' bir vakai'ydı, İslâm onun benzeriyle uzun zamandır karşılaşmamıştı. Mısır askerleri arasında Hüseyin Cerrahi, Felekeddin, Caveli oğulları ve benzeri tanınan kişiler bulunmaktaydı. Düşmandan, bir rivayete göre yüz, diğer bir rivayete göre on kişi öldürülmüştü. Müslümanların tanınmış kişilerinden sadece el-Hacip Yusuf ve Caveli'nin küçük oğlu şehit düşmüştü. Böylece kabile adamları arasındaki irtibat kesilince, herkes malını atıp çölde dağılıp yayılmaya başladı. En şanslı olanı, kendi canını kurtarandı. Bu arada dağılan kabilenin arkasındaki düşman da geride bırakılan malları toplamaya başladı. Bunun arasında atlar, develer, katırlar vs. mal çeşitleri bulunmaktaydı. Bu mallar toplandıktan sonra develer deve işleriyle uğraşanlara, katırlar katır işleriyle uğraşanlara ve atlar da seysilere teslim edildi. Sonra Frenk, ellerine geçirdikleri çok miktardaki ganimetle birlikte askerlerin bulunduğu yere doğru yürümeye başladılar. Yolda el-Huveylife Suyu üzerinde inip su ihtiyaçlarını giderdikten sonra "el-Hasy" denilen yere vardılar. O sırada onlara esir düşmüş biri şunları anlattı: 'O gece düşman arasında, Sultan Selâhaddin'in adamları Frenk'i bastı! diye bir ses yayılınca, herkes yanındaki ganimeti bırakarak kaçmaya başladı ve bir süre ondan uzak kaldı. Sonra Sultan Selâhaddin'in askerlerinden kimsenin bulunmadığını fark ettiklerinde geri döndüler. İşte Frenk askerlerinin bu kaçı sırasında Müslüman esirlerden birçoğu kaçıp kurtuldu.' Ben, bu olayı anlatanlardan birine sordum: 'Siz, düşmanın eline ganimet olarak düşen at ve deve sayısını, ne kadar olduğunu tahmin ediyorsunuz?' Bana, 'develerin sayısının üç bin, esirlerin beş yüz ve atların sayısını da bu ölçülerde tahmin ediyorum,' dedi. Bunu, aynı zamanda bir cemaatten de duydum. Bu olay, H. 588 (M.1192) yılı Cemaziyelahir ayının on biri salı günü sabahında gerçekleşti. Haber aynı günün akşamı yatsı vaktinde sultana ulaştı. O sırada ben de onun hizmetinde bulunuyordum. Haberi bir genç gelerek kendisine iletti. Sultan Selâhaddin'i etkileyen bu haberden daha beteri geçmedi ve içini kemiren daha acı bir olay duyulmadı desek belki yerinde olur. Çünkü ben onu teselli etmeye çalıştım, bir türlü teselli olmuyor ve teskin etmeye gayret gösterdim, bir türlü sükûnete yanaşmıyordu. Olayın aslı şundan kaynaklanıyordu: Emîr Agor Eslem, kabileye dağa çıkmalarına ve inmelerine işaret vermişti. Ama kabile bunu yapmadı. Kendisi ise, adamlarıyla birlikte dağa çıktı. Düşmanın saldırısı esnasında Emîr Eslem dağın başındaydı; bu nedenle düşmandan kimse oraya uğramadı ve onun orada olduğunu da fark etmedi. Saldırı anında Müslümanlar hezimete uğrayınca, Frenk'in süvarileri onların peşine düştüler. Ağır kabileyle karşılaştıklarında da ganimet olarak ele geçen mal ve eşya ile ilgilendiler. Bu nedenle piyadelerden uzaklaştılar. İşte Emîr Eslem, düşman süvarilerini, piyadelerinden uzakta kaldıklarını görünce, beraberindeki süvarilerle birlikte onların üzerine yürüdüler ve onları gafil bir şekilde kuşattılar. Böylece onlardan bir grup adam öldürdüler ve birçok binek ganimet aldılar. Sonra düşman, çadırlarının yolunu tutarak, Cemaziyelahir ayının on altısında yerlerine döndüler. O gün, Frenk için mutluluk günüydü; dile getirilmeyecek derecede sevindiler ve mutlu göründüler. Bu arada çadırlarını Kudüs şehrine yakın olan 'Beyt Nube'ye taşıdılar. Amaçları, Kudüs üzerine yürümektir. Çünkü Mısır'dan gelen zahire, mal, eşya vs. lojistik ağırlık ellerine geçince, bunlardan kuvvet aldılar ve şımarıldılar. Bu arada Lüdd'den bir grubu yol üzerinde yerleştirdiler ki, oralardan savaşıları toplansın ve yeterince güç hazırladıktan sonra Kudüs şehrini ablukaya alsın."

Haçlıların bu baskınında aslında fazla zaiyat verilmedi. Ancak Haçlılar muazzam derece ganimet elde etti. Bu durum Müslümanların ve Selâhaddin'in moralini bozarken Haçlılara büyük ölçüde moral oldu. Her ne kadar Emîr Eslem

yağma hareketinde bulunan Haçlılara saldırsa da onların elde ettiği ganimetleri geri alamadı.⁴³⁷

Haçlılar bu başarıdan sonra Kudüs'e yürümek için harekete geçti. 25 Haziran'da Richard, Henry'nin Akkâ ve Sur'dan topladığı kuvvetlere, Remle'de bir araya geldi. Ele geçirdikleri ganimetlerle kendilerine olan güvenleri artan Haçlılar, 28 Haziran'da Natrun'da bulunan karagâhlarından hareketle Beyti-Nûbe'ye gittiler. Haçlılar ilerlemeye devam ederken Sultan Selâhaddin ise Kudüs'ü müdaafa için önlemler almaya başladı. Öncelikle çevredeki su kaynakları tahrip edildi, meyve ağaçları kesilerek gerekli önlemler alındı.⁴³⁸

Bahaaddin bin Şeddad⁴³⁹, Selâhaddin'in aldığı önlemlerle ilgili verdiği bilgilerde:

“...Ayrıca Frenk, Kont Henry'yi; Sur, Trablus ve Akkâ şehirlerine gönderdi ki, onlardan savaşçıları toplansın ve yeterince güç hazırladıktan sonra Kudüs Şehrini ablukaya alsın. Sultan Selâhaddin, onların bu amaçlarını öğrendikten sonra şehrin surlarını inceleme altına aldı. Boyutları itibariyle emirlere taksim etti ki, ileride söz konusu olabilecek bir muhasaraya karşı önceden alınmış bir tedbir olsun. Ayrıca Kudüs şehrinin dışında kalan su kaynaklarını tahrip etmeye başladı. Böylece Kudüs etrafında içilebilecek su kaynakları, havuzları, kuyuları ve sarnıçları asla kalmayacak derecede, tamamen tahrip etti ve bu hususta tam tedbir aldı. Kudüs toprağı sert kayalar ve dağdan ibaret olduğu için, yeterli kuyuların açılmayacağından da emindi. Aynı zamanda civardan ve uzak memleketten askerlerin gelip cihat gücüne katılmasına da haber yolladı.”

Sultan Selâhaddin, Doğu'da askerlerin henüz gelmemesinden dolayı, Haçlılar ile bir meydan savaşına girmek istememekteydi. Ancak bazı emîrlar en uygun şeyin Haçlılarla meydan savaşı yapmak olduğunu düşünüyordu. 3 Temmuz'da öncü kuvvetleri komuta eden Curdîk, Haçlıların Beyti-Nûbe'nin Kudüs tarafına bakan tepeye kadar geldiklerini ve ardından geri döndükleri haberini karargâha ilettiler. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin, 4 Temmuz günü Haçlıların içerisine casuslarını göndererek olan biteni öğrenmek istedi. Kendisine gelen habere göre, Haçlılar Kudüs'ü kuşatma ve ele geçirme hususunda anlaşmazlık yaşamaktaydı. Her ne kadar Fransızlar, Kudüs üzerine yürünülmesi gerektiğini savunsa da İtalyanlar ve Kudüs'ün coğrafi yapısını bilen, Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri böyle bir girişimin hezimetle sonlanabileceğini düşünüyordu. Daha önce tecrübe edildiği üzere Haçlıların donanma

⁴³⁷ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 178.

⁴³⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 178.

⁴³⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 323.

desteği olmaksızın Selâhaddin'e karşı bir zafer elde etmeleri oldukça zordu. Bunu bilen Richard, 4 Temmuz günü ordusunun Beyti-Nûbe'den geri çekilmesini istedi.⁴⁴⁰ Kudüs'e yürüme girişimi konusunda Haçlıların yaşadığı anlaşmazlığın detaylarını ve Richard'ın Kudüs'ü kuşatmayı neden reddettiğinin gerekçelerini IPGRR⁴⁴¹ detaylı şekilde aktarmaktadır. Buna göre:

“Ordu kutsal haç önünde uzun bir süredir dua ederken aşırı sevinçli hissetmelerinin yanı sıra alt sınıfa mensup halktan insanlar da bir yandan acı acı yakınıyorlardı: ‘Ey yüce Tanrım biz şimdi ne yapacağız? Yoksa Kudüs’e gitmemeli miyiz? Başka ne yapacağız ki? Veyahut bu yolculuğu tamamlamaya devam edecek miyiz? Bu mırıldanma ve sızlanma tüm kalabalığa yayıldı. Bunun üzerine kral ve önde gelen birkaç isim, Kudüs’ü kuşatmaya gitmenin uygun olup olmadığını tartışmak üzere bir araya geldiler. Fransızlar hemen kralın eteğine yapıştılar ve onu, kuşatma için ilerlemeye teşvik ettiler, zira uygun görünen de buydu. Bilkakis Kral Richard onlara bunun mümkün olmayacağı cevabını verdi: ‘Bu vazife dahilinde beni insanlara önderlik eden bir lider olarak görmeyeceksiniz; çünkü böyle olursa ayıplanası rezil bir şöhretle damgalanacağım. Böyle bir zan altında kalmam gerçekten de düşüncesiz ve mantıksız bir değerlendirme olur ama eğer Kudüs’e gitmek sizi memnun ederse o halde ben de sizi yüzüstü bırakıp gitmeyeceğim; fakat tek şart, önderiniz değil silah arkadaşınız olacağım; önden gitmeyeceğim, takip edeceğim. Selâhaddin ordumuzda neler olup bittiğinden haberdardır ve ayrıca gücümüzün kuvvetimizin tükeniyor olması da dikkatinden kaçmamıştır, bilirsiniz. Kıydan çok uzaktayız farz edelim ki Selâhaddin ve adamları ezkaza Remle Ovası’na inseydiler ve bize erzak gönderilmesine engel olmak için yolları denetim altına alıp hep kullandığımız geçitlerin önünü tıkasaydılar, kuşatma yapanların bu durumun son derece tehlikeli olduğunu hesaba katmaları gerekmez miydi? Ama talihsiz teşebbüslerini telafi etmek için çok geç olurdu. Kaldı ki duyduğumuz kadarıyla Kudüs’ün çevresi oldukça genişti ve dolayısıyla onu bu kadar küçük bir orduyla dört bir yandan orantılı olarak kuşatsaydık, Türkler saldırıya geçtiği zaman iki bölüme ayrılan ordumuzun sayısı ne kuşatma için ne de erzakları taşıyanları korumak için yeterli gelirdi. Yalnız bununla da kalmazdı, hiç şüphesiz etraflarında kendilerine yardım edecek birileri olmayacağından tek kelime ile her biri tek tek katledilirdi. Dolayısıyla ben bu olasılıkların başında bir lider olarak bulunursam ve bu esnada Tanrı korusun ordunun başına kötü bir şey gelirse bu ahmaklığın ceremesini bir tek ben çekerim ve orduya Kudüs kuşatmasında önderlik ettiğim için her türlü tehlikeden sadece ben sorumlu tutulurum. Öbür yandan çok iyi biliyorum ki Fransa’da olduğu kadar şu anda burada da uzun zamandır benim böyle vazifelerde bolca çaba harcamamı veya haklı olarak reddedebileceğim görevleri tamamlamamı isteyen ve hatta arzulayan birileri vardır. Bu yüzden bu derece şüpheli durumlar içerisinde böylesine ağır görevleri üstlenirken düşünmeden alelacele karar vermem. Ayrıca biz ve adamlarımız bu bölgenin yerel özelliklerini yani yolları ve geçitleri de tam olarak bilmiyoruz; eğer bilseydik arzulanan hedeflere ulaşana kadar daha dikkatli ve daha emniyetli bir şekilde ilerleyebilirdik. Diğer yandan topraklarını ve miraslarını geri kazanmayı arzulayan yerlilerin tavsiyesiyle ve kendi bölgelerini tam anlamıyla tanıyan bu kişilerin uygun gördükleri rota

⁴⁴⁰ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 178-179.

⁴⁴¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 379-381.

üzerinden hareket etmenin daha sağlıklı olduğu kanısındayım. Ayrıca Tapınak ve Hospitalier Şövalyelerinin ilerleyiş hakkında düşünceleri ve samimi kararları da örnek alınabilir görünüyor; acaba Kudüs'ü kuşatmaya mı yoksa Babil'i veya Beyrut'u ya da Şam'ı ele geçirmeye gidilmesi mi gerekir? Şu bir gerçek ki yolculuğumuz boyunca onların fikirlerini örnek alırsak ordumuz şu anda olduğu gibi fikir uyuşmazlıkları yüzünden aksi bir duruma doğru sürüklenmeyecektir.”

Richard'ın yaptığı bu konuşmadan sonra yirmi kişiden oluşan bir jürinin seçildiğini ve alınan kararlar Babil'e gitmenin daha doğru bir adım olduğu hususunda IPGRR⁴⁴² bilgileri vermektedir. Buna göre:

“Böylece Kral Richard'ın önerisi yirmi sadık jürinin şahitlik ettiği ve karşı koymaksızın herkesin tasvip ettiği müşterek bir oyla kabul edildi. Bu doğrultuda bir karara varmak üzere Tapınakçılardan ve Hospitalier'den, yerlilerden ve Fransız soyluları arasından beşer kişi seçildi. Toplam yirmi kişi bir araya gelip bahsi geçen konu üzerine uzun müddet bilmukabele tartıştıktan sonra Babil kuşatması için yola koyulmanın gayet yerinde bir karar olacağı cevabını verdiler. Bunun üzerine Fransızlar bu fikre ısrarla karşı çıktılar ve Kudüs'ten başka hiçbir yeri kuşatmaya gitmeyeceklerini ihtaren bildirdiler. Kral, Fransızların dik başlılığını ve ilticaya meyilli oluşlarını fark edince tedirgin oldu ve şöyle cevap verdi: ‘Fransızlara fikrime rıza gösterirlerse ve etmiş oldukları yemine bağlı kalarak Babil kuşatmasına gelmek isterlerse, erzaklarını ve tüm malzemelerini taşıyabilsinler ve ordularını güvenli bir şekilde sahilden götürebilsinler diye onlara Akkâ'daki donanmamı tam teçhizatlı olarak sunacağım. Ayrıca ben de sorumluluğumda olan yedi yüz şövalyeyi arkalarında iki bin adamla efendimiz adına oraya sevk edeceğim. Bunun yanında maddi anlamda yardımına gereksinim duyan biri olursa ihtiyacı bakımından cömertçe destekleneceğinden hiç şüphesi olmasın. Aksini yapacağımı düşünürlerse kendileriyle yola çıkmaktan vaz geçeceğim ve bu uğurda şahsi ordumdan başka kimseye kılavuzluk etmeyeceğim.’ Ardından hiç beklemeden Hospitalier çadırlarından tedarik edilebilecek şeyleri ve temin edilecek adamların sayısını öğrenmek için detaylı bir araştırma yapılmasını emretti. Önceden de bahsettiğimiz gibi nüfuzlu kimseler de oraya gelmişti ve kuşatmanın masrafları için kendilerinin büyük destek sağlayacaklarına dair diğerleriyle anlaşmışlardı, üstelik ceplerinin çok iyi olmamasına rağmen. Hakikaten bu kadar müphem ve kritik bir durumda böylesine riskli bir girişim için veya jürinin onları o kadar caydırmaya çalışmasından sonra bile Kudüs kuşatmasına başlamak için gereğinden fazla istekli görünüyorlardı.”

Abû'l-Farac⁴⁴³, bu konuyla alakalı İngiltere Kralı Richard'ın, yanında bulunanlara Kudüs mıntıkasının susuz bir yer olduğunu, Arapların şehir etrafındaki su kaynaklarını tahrip ettiğini, en yakın nehrin ise bir fersahtan daha uzak olduğunu bu nedenle Kudüs'ü Akkâ gibi düşünmemek gerektiğini, Akkâ'daki başarının deniz sayesinde gerçekleştiğini söyleyerek, kuşatmadan vazgeçtiğini belirtmektedir.

İbn Kesîr⁴⁴⁴, ise Abû'l-Farac'dan çok daha fazla detay vererek, Selâhaddin

⁴⁴² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 381-382.

⁴⁴³ Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 461

⁴⁴⁴ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

tarafındaki gelişmeleri ve emîrlerle yaptığı istişareyi şekilde aktarmaktadır:

“Sultan, cuma gecesi yani cemaziyelahir ayının ondukuzuncu gecesi emîrleri Ebu Heyca el-Mübessimîn, Meştub ve Esedî'yi huzuruna çağırıldı. Bu elem verici, acı ve feci olay hakkında fikirlerini sordu. Onlar da gerekli açıklamalarda bulundular. Öneriler yaptılar. Kâtip İmad hepsine Kub-beiu's-Sahra yanında ölüm üzere ahidleşmelerini, tıpkı sahabiler gibi bir yol izlemelerini tavsiye etti. Onlar da bu tavsiyeye uydular. Bütün bu görüşmeler yapılırken Sultan Selâhaddin susmuş, başını önüne eğmiş, düşüncelere dalmıştı. Oradaki herkes sükût etmişti. Başlarının üzerinde kuş varmış gibi bir tavır sergilemişlerdi.

Bundan sonra Sultan Selâhaddin onlara söyle dedi: ‘Allah'a hamd olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'e de selatu selam olsun. Bilesiniz ki bugün sizler İslâm'ın ordusu ve savunucularısınız. Biliyorsunuz ki Müslümanların kanları, canları, malları, çoluk ve çocukları zimmetinizdedir. Onlardan siz sorumlusunuz. Aziz ve celil olan Allah kıyamet gününde onları size soracaktır. Şu düşmana karşı Müslümanları sizden başka koruyacak, İslâm ülkesini sizden başka himaye edecek kimse yoktur. Allah korusun, cepheden dönüp kaçacak olursanız ülkenin defteri dürlür. Kullar helak olurlar. Mallar gasbedilir. Kadınlar ve çocuklar esir düşerler. Mescidlerde haça tapılır. Kur'an ve namaz mescidlerden uzaklaştırılır. Bütün bunlar sizin zimmetinizdedir. Bunlardan siz sorumlusunuz. Bu işe paçalarını sıvayanlar, sizlersiniz. Müslümanları düşmanlarına karşı korumak, zayıflarına yardımcı olmak için para aldınız. Geçiminizi sağladınız. Diğer beldelerde bulunan Müslümanlar da sizin zimmetinizdedirler vessalam.’

Sultanın bu sözlerine Seyfeddin el-Meştub şöyle cevap verdi: ‘Ey efendimiz! Bizler senin kulların ve köleleriniz. Sen bize bağışta bulundun. Bizi büyüttün. Bizi ulu kimseler kıldın. Bizler boyunlarımızı uzatmış, senin emrini beklemekteyiz. Allah'a yemin ederiz ki aramızdan hiç kimse ölünceye kadar sana yardım etmekten geri dönmeyecektir.’

Oradaki toplulukta bulunan herkes de Seyfeddin gibi konuştu. Sultan Selâhaddin buna sevindi ve kalbi rahatlayıp gönlü hoş oldu. Onlara bir sofrta kurdurdu ve sofradan kalktıktan sonra bu duygular huzurdan ayrıldı. Sonra Sultan Selâhaddin emirlerden bazılarının şöyle dediklerini duydu: ‘Bu beldede de tıpkı Akkâ'daki gibi başımıza bela gelmesinden korkuyoruz. Böyle olduğu takdirde onlar İslâm ülkesini belde belde ele geçireceklerdir. Akıllıca yapılacak iş, onları şehir dışında karşılamamız olacaktır. Eğer onları hezimete uğratabak olursak, diğer beldelerini de ele geçiririz, ama biz hezimete uğrayacak olursak hiç değilse askerlerimiz ölümünden kurtulurlar ve yolumuza devam ederiz. Onlar Kudüs'ü alırlar. Ama İslâm ülkesinin diğer beldeleri muhafaza edilmiş olur hiç değilse Kudüs'süz de olsa uzun bir süre kendimizi koruma altında tutmuş oluruz.’ Bundan sonra sultana şu mesajı gönderdiler: ‘Eğer istiyorsan Kudüs'te Haçlı muhasarası altında kalırsın ama sen veya aileden biri bizimle beraber olun ki askerler emrin altında kalmış olsunlar. Çünkü Kürtler, Türklere itaat etmezler. Türkler de Kürtlere itaat etmezler.’ Sultan bu mesajı alınca çok ağırına gitti. O geceyi üzüntülü ve kederli olarak geçirdi. Emirlerin bu mesajı üzerinde derinden derine düşündü. Sonra iş açığa çıktı ve Baalbek valisi Melik Emced'in yanlarında Kudüs'te naib olarak kalması kararlaştırıldı. Günlerden cuma günüydü. Sultan Selâhaddin, cumaya gelip de müezzin öğle ezanını okuduğunda kalkıp iki ezan arasında iki rek'at namaz kıldı. Secdeye kapandı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Rabbine yalvarıp yakardı. Meskenet arzetti bu sıkıntıyı kaldırmasını mevlasmadan diledi. Ertesi gün yani cumartesi günü şehir çevresindeki muhafızlardan, Haçlıların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerine dair haber geldi. Fransız kralı: ‘Biz uzak beldelerden geldik. Kudüs'ü kurtarıp kendi hakimiyetimiz altına almak için çok paralar harcadık. Kudüs'le aramızda bir konaklık mesafe kalmıştır.’ dedi. İngiliz Kralı da: ‘Bu beldeyi

kuşatmak bizim için çok zordur. Çünkü çevresindeki sular yok edilmiştir. Uzak mesafelerden çok zorluklarla bize su getirilecek olursa kuşatma işi boşa çıkar. Askerler telef olur' dedi. Sonra bu işi karara bağlamaları için iki taraf 300 kişiyi hakem tayin ettiler. Bu 300 kişilik hakem komitesi karar için on iki kişiyi görevlendirdi. Bu on iki kişilik komitede üç kişiyi karar vermede yetkili kıldılar. Geceyi bekleyerek geçirdiler. Sabah olunca da ayrılıp memleketlerine dönme kararını verdiler. Bu komitenin kararına muhalefet edemediler. Geriye doğru çekilip gittiler.”

Bahaaddin bin Şedda⁴⁴⁵ ise bu konuyla alakalı en geniş bilgiyi vermektedir.

Buna göre:

“H. 588 (M. 1192) yılı Cemaziyelahir ayının on dokuzu perşembe gecesı, Sultan Selâhaddin, emîrleri huzurunda toplamaya davet etti. Bunun üzerine Emîr Eb'ül-Heyca, büyük bir meşakkatle hazır bulundu ve Sultan Selâhaddin'in hizmetinde bir kürsü üzerine oturdu. Emîr Mestub, Esediler'in tamamı ve diğer emîrlar de hazır bulundular. Sonra bana dönerek, konuşmamı ve cihada teşvik edici sözler söylememi emretti. Ben de konuya ilişkin Allah'ın müyesser kıldığı ifadeleri dile getirmeye gayret gösterdim. Söylediklerimin bir kısmı şu idi: 'Peygamber (a.s.) karşı şartlar şiddetlendikçe, sahabe, ölüme hazır olmak ve düşmanla karşılaşmak üzere kendisine biat ederdi. Bizim de karşı karşıya bulunduğumuz şartlar gereğince, onu örnek almamız en uygun bir davranış olur. Bu münasebetle bizim için maslahat olan, kayalığın yanında toplanarak, ölüm üzerine sözleşip yemin etmektir. İşte bu niyetin ve azmin bereketiyle bu düşman bizden defolup uzaklaşabilir!' bu sözlerimi dinleyen cemaat, muhtevayı benimsedi ve muvafakat gösterdi. Sultan Selâhaddin, bir süre sükût ettikten sonra bir müfekkîr edasıyla konuşmak istedi. Cemaat da tam bir sükût ile tek tek sözlerini duymaya ve anlamını kavramaya gayret gösteriyordu. Konuşmasına Allah'a hamd ederek ve Peygamberlerine salât ve selam okuyarak başladı ve şöyle dedi: 'Biliniz ki bugün sizler, İslâm'ın askeri ve yıkılmaz kalesi durumundasınız. Hem biliyorsunuz hem sorumluluk duyuyorsunuz ki Müslümanların kanları, malları ve çoluk çocukları zimmetinize bağlanmıştır. Başımıza musallat olan bu düşman gücüne karşı, savaşacak başka bir Müslüman gücü yoktur, sadece sizler varsınız. Olur mu ki siz de buna sırt çeviresiniz? -Bunu yapmaktan Allah'a sığınırız- Düşmanın, kitap sayfalarını katlarcasına memleketlerinizi katlamasına müsamaha gösterir misiniz? Buna cevap vermenizi beklerim! Bu iş zimmetinizde olan bir iştir. Çünkü buna siz göğüs gerip karşı çıktınız, Beyt'ül-Mal'ın malını siz yediniz ve başka memleketlerdeki Müslümanlar da size bağlı insanlardır. Vesselam!'”

Sultan Selâhaddin'in konuşmasına cevap vermek üzere Seyfeddin el-Meştup söz aldı ve şöyle dedi: 'Sultanım! Biz sizin kulunuz ve köleleriniz durumundayız. Çünkü siz bizi nimetlendirip yetiştirdiniz, bizi büyüttünüz, bize mal verdiniz ve bizi zengin kıldınız. Bu nedenle size karşı sadece boynumuz var o da ellerinizin arasındadır. Allah'a yemin olsun! Bizden hiçbir fert, ölünceye dek sana yardım etmekten geri adım atmaz.' Cemaat da Meştup'un dediklerine katılınca, Sultan Selâhaddin'in gönlü ferahladı ve toplantıyı iyi duygularla sona erdirdi. Bu arada meclisinde bulunanlara yemek yedirdi ve sonra herkes yerine döndü. Ertesi gün, konuyla ilgili Sultan Selâhaddin'le görüşmeler ve konuşmalar yine gecenin geç saatlerine kadar sürdü. Sultan Selâhaddin, her zaman olduğu gibi neşeli görünmüyordu. Yatsı namazından sonra biz yerlerimize dönmeye başladık. Bu arada Sultan Selâhaddin beni çağırdı. Gidip hizmetinde oturduğum zaman bana şunu söyledi: 'Sen neler olduğunu biliyor musun?' ben 'hayır' dedim. Sultan Selâhaddin şunu anlattı: 'Ebü'l-Heyca bana geldi ve dedi ki:

⁴⁴⁵ Bahaaddin bin-Şedda, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 324-328.

‘Memluk cemaatiyle emîrler yanıma, bir araya geldiler. Kudüs muhasarasıyla ilgili size gösterdiğimiz muvafakate karşı çıktılar ve ‘bunda bizim için bir maslahat yoktur. Korkuyoruz ki muhasara altına alınmakla Akkâ halkının başına gelenler başımıza da gelir ve bununla birlikte bütün İslâm memleketleri Frenk’in eline düşer. Uygun gördüğümüz seçenek, düşmanla saflaşarak savaşmaktır. Eğer onları hezimete uğrattırsak, ellerindeki bütün memleketleri alırız. Şayet iş tersine dönüşürse, o zaman Kudüs elimizden çıkar ve İslâm diyarı, bir süre Kudüs’süz bir vaziyette geriler; ama asker sağ kalır’ dediler.’ Kudüs, Sultan Selâhaddin’in yanında öyle ağır bir değere sahipti ki onun ağırlığını dağlar taşıyamıyordu. Bu nedenle Ebü’l-Heyca’nın verdiği haber, Sultan Selâhaddin’i çok rahatsız etmişti. O gece ben sabaha kadar hizmetinde kaldım. Bu da Allah yolunda ihya ettiğimiz gecelerden biri olsa gerek. Ebü’l-Heyca’nın, emîrlerden iletği konuşmanın geri kalan kısmında da -Sultan Selâhaddin’e hitaben- şöyle deniliyordu: ‘Eğer bir muhasara anında bizim Kudüs şehri içinde kalmamızı istiyorsanız, o zaman ya siz veya ailenizden biri yanımızda kalmalı ki, biz de onunla beraber kalalım. Yoksa ne Kürtler Türklere ne de Türkler Kürtlere itaat ederler.’ Nihayet bu hususta, Sultan Selâhaddin’in yakınlarından ‘Baalbek’ sahibi Mecdeddin bin Faruh-Şah’ın Kudüs şehri içinde kalmasına karar kılındı. Halbuki Sultan Selâhaddin’in bizzat kendisi, şehir içinde kalmak istiyordu; ama genel görüş, Sultan Selâhaddin’in şehir içinde kalmasından yana değildi. Çünkü İslâm için tehlike sözkonusu olurdu. Velhasıl bunları Sultan Selâhaddin’le konuştuğumuz gecenin sabah vakti yaklaşınca, kendisine acıdım ve -gözler bir saatlik zaman içerisinde uykudan nasibini alır diye- kendisine istirahat etmesini teklif ettim. Bu arada ben de evime döndüm. Daha evime ulaştım-ulaşmadım müezzin sabah ezanını okudu. Ben de artık abdest almaya başladım. Çoğunlukla Sultan Selâhaddin’le birlikte sabah namazını kıldığım için yine hizmetine girmeye gittim. Giderken kendisi abdest alıyordu. Bu arada namaz kıldık. Sonra Sultan Selâhaddin’e, ‘aklıma bir şey geldi, arz edeyim’ dedim. Sultan Selâhaddin izin verince, şunu arz ettim: ‘Efendimizin önemsedığı, bir türlü aklından çıkarmadığı ve çözümüne çalıştığı bir probleminin bulunduğu anlaşılmaktadır. Şu bilinmeli ki yeryüzündeki sebepler, bir işin gerçekleşmesi için yetersiz kalırsa, artık insan Allah’a dayanmalıdır. İşte bugün, Cuma günüdür ve haftanın en mübarek günüdür. Sahih hadislerden anlaşıldığına göre onda duaların kabul edilebilirlik durumu vardır. Biz de bu günümüzde, ondan yararlanabileceğimiz en münasip zamanında bulunuyoruz. Bu münasebetle efendimiz, Cuma guslünü yapıp kendisinden olduğu anlaşılmayacak gizlilikte bir sadaka verirse, ezanla ikamet arasında iki rekât namaz kılıp her iki rekâtta Rabbine yalvarırsa ve bu arada acizliğini itiraf ederek, üstesinden gelemediği işleri ona havale ederse, umarım Allah, kendisine merhamet eder ve duasını kabul edecektir.’

Sultan Selâhaddin akidesi düzgün, inancı tam ve şer’i meseleleri, tam bağlılık ve kabul ile karşılayan bir insandı. Sonra birbirimizden ayrıldık. Cuma namazı vakti gelince ‘Aksa’ mescidinde yanında yer aldım. Bu arada iki rekât namaz kıldı. Secdeye varıp bazı kelimeleri telaffuz edince, secde üzerinde göz yaşları döktüğünü fark ettim. Sonra Cuma namazı da hayırla sona erdi. O gün akşam olduğu sırada, her zaman olduğu gibi yine Sultan Selâhaddin’in hizmetinde bulunuyorduk. O sırada Curdik’ten bir yazı ulaştığını gördük. Curdik Yezek’te (Düşmanla irtibat gücünde) bulunuyordu. Curdik, gönderdiği yazısında şunu ifade ediyordu: ‘Frenk, bütünleriyle indi ve çölde hayvan sırtlarında beklediler. Sonra tekrar çadırlarına döndüler. Biz de onlardan haber almak üzere yanlarına casuslarımızı gönderdik.’ Ertesi gün, yani cumartesi günü başka bir yazı ulaştı. Yazı da şu bilgiler yer alıyordu: ‘Gönderdiğimiz casuslar döndüler ve bize şu bilgiyi getirdiler: ‘Frenk, Kudüs’e çıkarma yapmaları ve melekelerine dönmeleri arasında ihtilafa düşmüşler. Fransızlar, ‘Kudüs’ü muhasara altına almalıyız çünkü biz, Kudüs için memleketlerimizi terk edip buralara geldik; onu almadan geri dönmeyiz’, derken İngiltere Kralı da ‘Kudüs etrafındaki bütün su kaynakları tahrip edilmiştir ve hiçbir yerde

içilebilecek su bırakılmamıştır; Kudüs'e çıkarma yapıp da nereden su içebileceğiz?" dedi. Karşı görüşü savunanlar, 'Kudüs'ten bir fersah uzaklıkta olan Naku suyundan içeriz' şeklinde cevap verirken, Kral, 'peki nasıl oraya gidebileceğiz?' diye itirazda bulundu. Karşı görüştekiler, 'iki kısma ayrılırız. Bizden bir kısım, binekleriyle birlikte suya gidecek, diğer kısımda şehir üzerindeki muhasarayı sürdürecektir ve böylece günde bir kez suya gidilecektir.' şeklinde cevap verince, İngiltere Kralı verilen cevabı şu ifadelerle reddetti: 'O zaman binekleriyle birlikte suya giden kısım, muhasara gücünden ayrılmakla gücümüzü zayıf düşürecek, şehir içinde muhasara altındaki Müslüman askerleri de çıkıp kalanları basacak ve böylece Hristiyan dini de elden gidecektir.' İtirazdan sonra Frenk güçleri kendi aralarında hakem sürecini öngördüler ve buna başvurdular. Önce ileri gelenlerden üç yüz kişiyi seçtiler. Seçilen üç yüz kişilik vekiller, kendi aralarında on iki kişilik bir komisyon seçti. Bu on iki kişilik komisyon da kendi aralarında üç kişilik karar verme hakemlerini seçti. Böylece Frenk bu üç kişiden oluşan hakem heyetinin vereceği karar üzerine gecelerini geçirdiler.' Bunların verecekleri karar kesindi, ona muhalefet olamazdı. Sabah olunca karar verme heyeti, Frenk güçlerinin çekip gitmesine karar verdi. Tabi karşı olanlarında bir diyeceği kalmayınca, herkes karara uymak zorunda kaldı. Cemaziyelahir ayının yirmi birinci günü sabahında Remle'ye doğru harekete geçtiler ve böylece Haçlılar, -Allah'a hamd olsun- gerisin geriye döndüler. Askerleri silahlarla donatılmış şekilde bulundukları konakta bekledi, ta ki konakta taş topraktan başka bir şey kalmayınca kadar. Sonra Remle'ye indiler ve onlarla ilgili haberler kesilmeden ulaşmaya devam etti. İşte bugün Müslümanlar için sevinç ve mutluluk günü oldu. Ancak Sultan Selâhaddin, bu kez Mısır için endişe etti. Çünkü az bir zaman önce Mısır'dan gelen kabile, Frenk'in tuzağına düşmüştü, dolayısıyla birçok deve atlar düşmanın eline geçmekle kaybedilmişti. Ayrıca İngiltere Kralı da birkaç defa Mısır'a çıkarma yapacaklarından söz etmişti."

Beyt en-Nûbe'ye çekilen Haçlılar buradan hareketle Remle'ye yöneldiler. Ancak Müslüman öncü kuvvetlerin baskınları Haçlıları zor durumlara düşürmekteydi. Bu koşullar altında Remle'ye varan Haçlılar, bir süre burada kaldıktan sonra Yafa'ya geçtiler. Richard ve ordusu oldukça perinşan olmuştu. Öyle ki, Richard, bir süre önce ele geçirdiği Darum Kalesi'ni, Askalan ve Darum'u beraberce savunabilecek durumda olmadığından, yıktırdı. Bu durum Hospitalier ve Tapınak Şövalyelerinin Kudüs üzerine yürümeme konusundaki fikirlerinin haklılığını da ortaya koyuyordu. 5 Temmuz'da Akkâ civarındaki Müslüman öncü kuvvetleri pusu ile bir Haçlı birliğini ele geçirdi.⁴⁴⁶

IPGRR,⁴⁴⁷ Richard'ın Darum kalesini yıktırması ve Akkâ'ya geçişi ile alakalı verdiği bilgilerde:

"Bu sırada adamlarımız gitgide uzaklaştı, bir kısmı da Yafa'ya ulaştı. Kral Richard fikir uyuşmazlıkları nedeniyle onları durdurmaya gücünün yetmeyeceğini fark edince, böyle bir durumda yapılması gereken en iyi şeyin el-Adil'e haber salmak olduğunu ve Remle ovasında sunulan barış

⁴⁴⁶ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 179.

⁴⁴⁷ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 398-399.

anlaşmasının yanı sıra vatanına geri dönünceye dek kendisine zaman tanınması için bir de ateşkes rica ederek Selâhaddin ile uzlaşmak olduğunu düşündü; bu konularla ilgili ne yapılacağını da ona özgürce belirtmeyi planladı. Fakat ordumuzun ne durumda olduğunu çok iyi bilen ve adamlarımızın gün geçtikçe daha da zayıf düştüğünün farkında olan Selâhaddin bu ricayı sadece Askalan'ın yerle bir edilmesi şartıyla kabul etti. Bu durum elçiler aracılığıyla krala bildirilince kral hiç istifini bozmadı, yüz ifadesi bile değişmedi; aksine hemen Tapınak ve Hospitalier Şövalyelerine yanlarına üç yüz kadar askerle birlikte atlarına binip Darum Kalesi'ni dağıtmaya gitmelerini buyurdu ve içerisine muhafızlar yerleştirerek Askalan'ı mümkün mertebe kuvvetlendirmeye çalıştı. Kralın buyruğunu yerine getirmek adına hızla yola koyuldular ve Darum Kalesi'ni yerle bir edip tekrar ordugâha geldiler. Buna binaen ordu keyifsiz ve zihni bulanık bir şekilde Yafa'ya geri döndü; buradan da kral ve diğerleri hiç beklemeden Akkâ'ya ilerledi. Ancak pek çoğu yorgun olduğu için Yafa'da kalmıştı ve böylece ordu tarifi mümkün olmayan bir perişanlık içinde ve böylesine sıkıntılı bir sürecin şiddetiyle afallamış olarak Akkâ'ya döndü; hiç şüphesiz ki Tanrı onlara hakkettiklerine nispeten daha fazla iyiliği layık göremedi.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁴⁸, Haçlı birliğinin pusuya düşürülmesiyle ilgili verdiği bilgilerde:

“Sultan Selâhaddin, Akkâ şehrinin karşısında asker yerleştirmişti. Çünkü oradaki Frenk gücünün, ötelerdeki Müslüman yerleşim bölgelerine saldırılabileceği endişesini taşıyordu. Bu nedenle asker yerleştirmekle tedbir almıştı. Cemaziyelahir ayının yirmi biri pazar günü, düşman, Akkâ'dan çıkarak, yakınlardaki şehir ve yerleşim bölgelerine baskın düzenledi. Bunun üzerine etrafa daha önce yerleştirilmiş olan askerler tarafından Frenk askerlerine tuzak kuruldu. Çünkü Müslüman askerler, düşmanın baskına çıkma hareketinden haberdar olmuştu. Böylece kurulan tuzakla düşmandan bir grup öldürüldü, bir grup da esir yakalandı.”

⁴⁴⁸ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 330.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAÇLILARLA YAPILAN BARIŞ VE RICHARD'IN ÜLKESİNE DÖNMESİ

4.1. Müslümanlar ve Haçlılar Arasındaki Barış Görüşmelerinin Tekrar Başlaması

Haçlılar, uzun süren mücadelelerden, zorlu geçen hava şartlarının verdiği sıkıntılardan, artık savaşın sonlanmasını istemekteydi. Müslümanlar da aynı doğrultuda artık savaşmaktan yorulmuştu. Bu bağlamda Kudüs Kralı sıfatıyla Champagneli Henry 6 Temmuz'da Sultan Selâhaddin'e bir elçi yolladı. Elçi, Richard'ın meselenin halledilmesi için Henry'yi görevlendirdiğini, eğer eski Kudüs Krallık topraklarını Henry'ye iade ederse, Henry'nin kendisine sadık ve emrinde bir kişi olacağını aktardı. Selâhaddin bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine Richard, el-Meştub'un arkadaşı Hacib Yusuf'u Henry ile birlikte arabulucu olarak görevlendirdi.⁴⁴⁹

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁵⁰, Henry'nin gönderdiği elçi ve elçinin aktardıklarıyla ilgili verdiği bilgilerde:

“Sultan Selâhaddin'in kalbi, Frenk'in çekilmesiyle rahatladıktan sonra, Kont Henry tarafından gönderilen elçi, getirmiş olduğu mesajı Sultan Selâhaddin'e sunma talebinde bulundu. Sultan Selâhaddin izin verince elçi; Sultan Selâhaddin'e, ilk görüşmede kontun istediklerini şöyle dile getirdi: ‘İngiltere Kralı, sahil memleketlerini bana verdi ve şu anda bu yerler bana aittir. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, o yerleri bana geri iade etsin ki, kendisiyle barışayım ve ben de evlatlarından biri olayım’, diyor. Sultan Selâhaddin, elçiden bu sözleri duyunca, son derece hiddetlendi, az kaldı fiili müdahâlede bulunacaktı. Bu nedenle elçi, Sultan Selâhaddin'in huzurundan çıkarıldı. Sonra Sultan Selâhaddin'e başka bir şey arz edeceğini, bu nedenle tekrar görüşmek istediğini söyleyince, görüşmek için ona bir daha izin verildi. Bu kez, ‘Memleket sizin elinizdedir; bundan Kont Henry'ye ne verirsiniz?’ deyince, tekrar dediğine karşılık verilmedi ve görüşmeye son verildi. Cemaziyelahir ayının yirmi üçüncü gününde elçiye şu cevap verildi: ‘Sur ve Akkâ kentleriyle ilgili konuşacaklarımız, Markiz (Montferratlı Conrad)'le görüşülen esaslar üzerinde olacak.’ Sonra Frenk'ten, Meştub'un dostu olan Hacı Yusuf geldi ve şunları anlattı: ‘İngiltere Kralı, meclisini boşaltarak, yalnız kendisi ve Kont Henry'yle görüşürken bana şunu söyledi: ‘Git, dostuna (Meştub) söyle ki, biz de bittik, siz de bittiniz. En iyisi, kanın akmasını durdurmaktır. Bu söylediklerimin, zayıflığımızdan kaynaklandığını da sanmasın, sadece her iki tarafın maslahatı için söylüyorum. Ve kendisi (yani Maştub), Sultan Selâhaddin'le aramızda aracı olsun. Ayrıldığı konaktan, ‘geriye atılan bir adımdır,’ diye aldanmasın. Bilindiği gibi koç, toslamak için geriye çekilir.’

⁴⁴⁹ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 179.

⁴⁵⁰ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 329-330.

Kral, Frenk adamlarından olan Hacı Yusuf'la birlikte iki kişiyi daha görevlendirmişti ki, onlar da Meştub'un sözlerini duysunlar. İşin görülen tarafı itibarıyla konuşmalar, Bahaaddin Karakuş'un serbest bırakılmasıyla ilgiliydi ve görülmeyen tarafı itibarıyla de müsalahe ile ilgiliydi. Bu arada Hacı Yusuf, kendilerinin Yafa'ya varmak üzere Remle'den hareket ettiklerini, mevcut zayıflıkları ve acizlikleri yüzünden herhangi bir yere saldırma azminde olmadıklarını da ifade etti. Bu arada Meştub'un hazır bulunmasını istedi ki, kendisine getirdiği haberi iletirsin. Bunun üzerine Meştub hazır oldu ve haberi aldıktan sonra şu cevabı verdi: 'Akkâ şehri Kont Henry'ye verilmiş, biz de onunla kendisine ait olan yerler üzerine müsalahe ediyoruz. O Akkâ'yı bize bırakıyor, İngiltere Kralı da memleketin kalan kısmında kalıyor.'

Böylece ilk müzarekeden bir sonuç alınamadı.

İlk Müzarekeden bir sonuç alınamayınca Richard tarafından elçiler görüşme yapma isteğiyle ikinci kez Sultan Selâhaddin'in huzuruna çıkmak istediler.

Bahaaddin bin Şeddad,⁴⁵¹ ikinci kez gelen elçiler ve teklifleriyle alakalı verdiği bilgilerde:

"H. 588 (M.1192) yılı Cemaziyelahir ayının yirmi altısı cuma günü, Frenk tarafından elçi olarak gönderilen Hacı Yusuf ve beraberindekiler tekrar geldiler. Hacı Yusuf, taşımakta olduğu mesajı, beraberinde gelenlerin huzurunda Sultan Selâhaddin'e duyurmak üzere şöyle dedi: 'Kral, sevginizi ve dostluğunuzu kazanmak istiyor. O, yeryüzünü hükmü altına alacak bir Firavun olmasını istemiyor ve sizin de bunu düşündüğünüzü sanmıyor. Müslümanların tamamını felakete götürmek sizin için caiz olmadığı gibi, Frenk'in tamamını da felakete götürmek kendisi için caiz olmadığını söylüyor ve şunu da vurguluyor: 'İşte kız kardeşimin oğlu Kont Henry... Ben, bu diyarı onun mülkiyetine verdim. Kendisini de size teslim ettim. Böylece o ve askerleri senin hükmün altındalar. Onları şark tarafına çağırdığın zaman, emrinize saygı ve itaatle uyacaklar' derken, şunları da ekliyordu: 'bizden ilişkilerini kesen bazı rahiplere cimrilik göstermeden kiliseler verdiniz. Ben de sizden bir kilise vermenizi istiyorum. Ayrıca el-Melik el-Adil ile aramızda gidip gelen elçiler aracılığıyla gündeme getirilen ve canınızı sıkan bazı yerlerin bize bırakılması yerine, dostluk adına seçeceğiniz veya şansımıza çıkacak yerleri de verirseniz kabul edeceğim ve ettireceğim.' Sultan Selâhaddin, İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard'ın bu mesajını dinledikten sonra, istişare heyetini bir arada topladı ve İngiltere Kralı'nın verdiği mesaja nasıl bir cevap vereceği hususunda görüşlerini almaya çalıştı. Heyetin bütün fertleri, mesajı iyilikle karşılarken, aynı zamanda barış için atılmış bir adım gibi değerlendirmeye işaret ettiler çünkü Müslümanlar da artık savaştan bıkip yorulmuşlardı ve borçları da bir hayli kabarmıştı. Bu nedenle krala, şöyle bir cevap vermeyi benimsediler: 'Siz, bizimle bu yaklaşım içerisinde bulunursanız, elbette iyiliğin karşılığı iyilik olacaktır. Senin kız kardeşinin oğlu, Sultan Selâhaddin'in bir evladı gibi değerlendirilecek, ona ne gibi iyilikler yapacağımız sana ulaşacaktır. Sana en büyük kilise olan 'Kumame Kilisesi'ni de veriyoruz. Kalan memleketleri de aramızda taksim edeceğiz. Elinizdeki sahil yerleri size bırakılacak ve elimizde bulunan dağlık kaleler de bizim kalacak. Arada kalan yerlerde aramızda ikiye bölünecektir. Askalan ve ötesi ise, tahrip edilmiş haliyle olduğu gibi kalacak ne sizin olacak ne de bizim. Eğer sırtlarını istiyorsanız sizin olsun. Bizim hoşlanmadığımız şey, Askalan şehrinin istenmesidir.' Bu cevabı, gelişinin

⁴⁵¹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 330-331.

ikinci gününde alan kralın elçisi, güzel duygularla ayrıldı. Tarih, H. 588 (1192) yılı Cemaziyelahir ayının yirmi ikisini gösteriyordu. Elçi ayrılıp yerine ulaştıktan sonra, Frenk'in, Askalan kentinin Mısır yönüne doğru hareket ettiklerine dair haber ulaştı. Bu arada Cemaziyelahir ayının yirmi yedisi cuma gününde, Kılıç Arslan'ın oğlu Kudbeddin tarafından gönderilen bir elçi geldi ve şu haberi verdi: 'Papa, ancak Allah'ın bildiği sayıdaki halkla birlikte gelip Konstantiniyye'ye ulaşmış durumda.' Kudbeddin'in elçisi verdiği habere şunu da ekledi: 'Ben, yolda on iki at öldürdüm.' Buna ilaveten Kudbeddin'in adına şunu da söyledi: 'Benim memleketimi teslim alacak biri geldi ve ben de onu korumaktan aciz durumdayım.' Sultan Selâhaddin'in, onun bu sözlerine önem vermedi ve ilgilenmedi."

İkinci kez de yapılan görüşmelerden kesin bir sonuç alınamadı.

Haçlı Elçileri tekrar gelerek üçüncü kez görüşmek istediler. Haçlı elçilerinin üçüncü kez gelişleriyle ilgili Bahaaddin bin Şeddad⁴⁵², detaylı bilgiler vererek şunları aktarmaktadır:

"H. 588 (1192) yılı Cemaziyelahir ayının yirmi dokuzu pazar akşamı, Meştub'un dostu Hacı Yusuf, İngiltere Kralı'nın elçisi Cefri (Jafary) ile beraber geldi. Elçi, konuşmasına şöyle başladı: 'İngiltere Kralı, Sultan Selâhaddin'in iyiliklerine karşı teşekkür etti.' Sonra kralın, Sultan Selâhaddin'e mesajını şu şekilde ifade etmeye devam etti: 'Sizden istediğim şey, bizden yirmi neferin Kudüs Kalesi'nde bulunmasına imkân tanınması ve şehirde bulunan Hristiyan ve Frenk mensuplarına dokunulmamasıdır. Ortada kalan memleketler ise zaten söylemiştik: sahildeki yerler ile basık yerler bizde kalacak ve dağlık yerler de sizin olacak.' Sonra elçi, kendi adına dostça bize şunları söyledi: 'Frenk, Kudüs üzerinde hak iddia etmekten vazgeçmiştir; sadece serbestçe ziyaret etme hakkını istemektedir. Kudüs üzerinde bir hak iddiası dile getiriyorlarsa da suni bir talepten fazla ileri gitmez çünkü barışı istiyorlar. Zaten İngiltere Kralı, kendi memleketine dönmek zorundadır.' Elçi ile beraber iki şahin kuşu bulunuyordu. Onları Sultan Selâhaddin'e hediye olarak getirmişti. Sultan Selâhaddin elçiyi dinledikten sonra emîrleri topladı ve onlara istişarede bulundu. Görüşler şu cevabı vermek üzere birleşti: 'Kudüs'le ilgili, ziyaret etmekten başka bir şey iddia etme hakkınız yoktur.' Verilen bu cevaba karşı espri mahiyetinde elçi şöyle dedi: 'Ziyaretçilerden de bir şey alma gerekliliği yok mu? Elçi böyle konuşunca, cevaba mutabakat gösterdiği anlaşıldı. Cevaba şöyle devam edildi: 'Memleketler konusuna gelince, Askalan ve ötesi tahrip edilmiş, yapısında bir değişiklik yapılmadan, olduğu gibi kalacak.' Elçi tekrar söze karışarak şöyle dedi: 'Kral, Askalan suru için çok miktarda mal ve servet harcadı. Bunun bir bedeli olmaz mı?' Elçinin bu sözünden sonra Emîr Meştub söz alarak, Sultan Selâhaddin'e şunu sordu: 'Askalan'ın zirai alanları ve sırtları, kralın zararı karşılığında verilse olmaz mı?' Sultan Selâhaddin, cevaba şöyle devam etti: 'Darum ve başkası tahrip edildikten sonra şehir, taraflar arasında ikiye bölünecek. Diğer memleketler için durum ise, Yafa'dan Sur kentine kadar bağlı yerleriyle birlikte onlara kalacak. Bir köyde mesela ihtilaf olduğu takdirde, ikiye taksim edilecek.' Kralın elçisine verilen cevap kısaca bu idi. Sonra elçi, H. 588 yılı Recep ayının başı olan salı günü Hacı Yusuf'la birlikte gitti. Elçi giderken, ehliyetli ve yeminli bir elçinin Sultan Selâhaddin tarafından krala gönderilmesini istemişti. Ancak Sultan Selâhaddin, müsalaha protokolü kesinlik kazanmadıkça elçiyi göndermedi. Ama kralın göndermiş olduğu hediye karşılıksız bırakmadı. O da krala bir hediye

⁴⁵² Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 332-333.

gönderdi. Tabi Sultan Selâhaddin, bu gibi insani hareketlerde mağlup kalacak şahsiyetlerden değildi.”

Anlatılanlardan Sultan Selâhaddin’in temkinli davranarak, tam bir protokol sağlamadan anlaşmayı gerçekleştirmeyeceği ayrıca Askalan konusunda dikkatli davranarak, ileride çıkabilecek sorunların şimdiden önlemini almak istediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu müzarekeden de kesin bir sonuç alınmadı.

Diğer üç müzarekeden tam anlamıyla kesin bir sonuç çıkmayınca Richard yeniden bir elçi göndererek isteklerini Sultan Selâhaddin’e aktardı. Bahaaddin bin Şeddad⁴⁵³ bu müzakere ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Buna göre:

“Aynı yılın Recep ayının üçüncü gecesinde, Hacı Yusuf gelerek, Sultan Selâhaddin’e haber verdi ve beraberinde gelen elçi de Recep ayının üçü perşembe günü sabahında Sultan Selâhaddin ile görüştü ve kraldan getirdiği istekleri kendisine sundu. Elçi şunları söyledi: ‘kral; sizden üç yerin mamur vaziyette kendisine bırakmanızı istiyor ve bu isteğinin gerçekleşmesi için yalvarıyor. Büyüklüğünüz ve hâkimiyetiniz altındaki mülkünüz açısından bu üç yerin ne değeri var ki? Kralın, bu üç yerin mamur biçimde Frenk’e bırakılmasına ilişkin ısrarı da Frenk halkının, bu olmadan müsamaha göstermemelerinden kaynaklanıyor. Oysa kral, Kudüs’ü size tamamıyla bırakıyor ve ‘Kıyamet Kilisesi’ dışında hiçbir yerde keşiş ve rahiplerin bulunmasını sizden talep etmiyor; siz de ona bu üç yeri bırakın! Böylece barış kapsamlı olacak: Frenk için Darum’dan Antakya’ya kadar ellerindeki yerler kendilerinin olur; size de ellerinizdeki yerler teslim edilmiş olur ve bu şekilde durum süreklilik kazanır. Eğer müsalağa gerçekleşmezse, Frenk’in çekip gitmesi düşünülemez ve İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard’ın da onlara muhalefet etmesi söz konusu olmaz.’ İşte siz de Haçlıların siyasetine bakın, amaçlarına ulaşmak için bir yandan yumuşaklık gösterirken, diğer yandan da sertlik gösteriyorlar. İngiltere Kralı memleketine gitmek zorundaydı ve bu hareketi de zor durumda kaldığı andaki yaptıklarını gösteriyor. Müslümanlar için, hilebazlık açısından ondan en büyük ve atılganlık açısından da ondan en şiddetli bir bela yoktu. Allah, onu Müslümanların başına musallat kılarken, şerrinin sınırlı tutulması açısından da Müslümanlara kâfi geldi. Sultan Selâhaddin, elçiden kralın haberlerini dinledikten sonra istişare heyetini topladı ve ne gibi cevap verileceği hususunda görüşlerini aldı. Üzerinde görüşlerin birleştiği cevap, özet olarak şu oldu: ‘Antakya halkı ile konuşmalarımız vardır ve bizim elçilerimiz şu anda onların yanında bulunmaktadır. Eğer elçilerimiz, bizim kast ettiklerimizle dönerlerse, onları da müsalağa şartlarına ithâl ederiz. Kralın istediği memleketler ise, Müslümanlar, onların verilmesine mutabakat göstermiyorlar; yoksa verilmesinin bir önemi yoktu. Askalan suru üzerinde kral için söz konusu olan zarar karşılığında da basık yerle sınırlı Lüdd şehri verilebilir.’ Bu cevap elçiye verildi ve elçi, H. 588 yılı Recep ayının dördü cuma günü sabahı gönderildi.”

Yukarıdan bahsedildiğinden de anlaşılacağı gibi dördüncü müzarekeden de kesin bir sonuç elde edilemedi.

⁴⁵³ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 333-334.

Daha önce yapılan müzarekelerden sonra Richard bir defa daha elçi gönderdi. Ancak bu kez gönderilen elçinin aktardıkları barış niyetinden ziyade bir restleşme mahiyetindeydi. Bahaaddin bin Şeddad⁴⁵⁴, gelen bu elçi ve aktardıklarıyla ilgili verdiği bilgilerde:

“Recep ayının yedisi pazar günü, Frenk’ten Hacı Yusuf, tek başına gelerek, İngiltere Kralı’ndan şu haberi verdi: ‘Bizim için Askalan kentinden tek bir taşı yerinden çıkarmak mümkün değildir. Aynı zamanda memlekette böyle bir şeyin bizden duyulması da asla mümkün olmayacak. Bize ait olan memleketin sınırları da bilinmekte ve bir itiraz da kabul edilmemektedir.’ Sultan Selâhaddin, bu haberi duyunca, düşmana doğru çıkmak, güç gösterisinde bulunmak ve gerekirse karşılaşma azmini göstermek için hazırlığa başladı.”

Daha önce de belirttiğimiz gibi Sultan Selâhaddin, Askalan konusunda herhangi bir taviz verme niyetinde değildi. Yukarıda bahsettiğimiz barış görüşmeleriyle ilgili olarak İbn Kesîr⁴⁵⁵, Bahaddin bin Şeddad kadar detay aktarmayarak, aynı doğrultuda bilgiler vermekmiştir. Buna göre:

“İngiliz Kralı üç sene sürecektir bir ateşkes yapılması, Sultan Selâhaddin’in kendilerine eman vermesi, Askalan şehrini kendilerine iade etmesi, Beyt-i Makdis ve Komame Kiliselerini kendilerine hibe etmesi, orayı ziyaret edip hac etmek isteyen Hristiyanlara bedelsiz imkân tanınması için Sultan Selâhaddin’e elçi gönderdi. Ancak Sultan Selâhaddin Askalan şehrini onlara iade etmeye yanaşmadı. Komame Kilisesini ise onlara verdi. Orayı ziyaret edecek olan Hristiyanların bir miktar para ödemelerini şart koştu. İngiliz kralı Askalan’ı kendilerine vermemesi halinde bu şartları kabul etmeye yanaşmayacağını bildirdi. Ayrıca surların eski haline getirilip onarılmasını da istedi. Sultan Selâhaddin, onun isteğini kabul etmeyeceğini kesin bir dille bildirdi.”

4.2. Yafa Muhasarası ve Yaşanan Mücadele (5 Ağustos 1192)

Yapılan tüm müzakerelerden bir sonuç alınamadı. 22 Temmuz’da Richard’ın Beyrut’u kuşatma amacıyla Yafa’dan hareketle Akkâ’ya gittiği öğrenildi. Bu durum üzerine Sultan Selâhaddin hazırlıklarını tamamlayarak Yafa’yı muhasara altına almak için harekete geçti. IPGRR,⁴⁵⁶ Selâhaddin’in Yafa’ya gelişi ve ordu sayısı hakkında bilgiler vermektedir buna göre:

“Kral Richard’ın Yafa’dakilere destek sağlayamadığını duyan Selâhaddin, kralın yokluğunda şehri kolayca ele geçireceğini umut ederek ordusunu Yafa’ya yönlendirdi. Böylelikle çok sayıda askeri bir araya getirerek oluşturduğu ordusunu harekete geçirdi; atlıların sayısı iki bin kadardı. Kendisinin yanında ise Bila’nın (Bala) muhteşem amirali ve Arcissus’un oğlu duruyordu; ayrıca ondan başka yüz yedi amiral daha vardı; dağdan gelen piyadeler tıpkı bir çekirge sürüsü gibi tümüyle etrafı

⁴⁵⁴ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 335.

⁴⁵⁵ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

⁴⁵⁶ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 400.

kaplıyorlardı. Ordu Kudüs'ten çıkıp müthiş bir süratle ve aynı zamanda uğultular eşliğinde Remle Ovası'na indi. Kalabalık öfkeyle karışık bir telaş içinde hareket ediyor, kohortlar hep bir ağızdan Hristiyanları yok edeceklerine yemin ediyorlardı.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁵⁷ hem bu hazırlık hem de Yafa Muhasarası hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Buna göre:

“Recep ayının onuncu gününde, Sultan Selâhaddin'e 'düşmanın Beyrut'a doğru hareket ettiği' haberi ulaştı. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, Kudüs'ten 'el-Ciyb' (Kudüs ile Nablus arasında bulunan bir yer) konağına doğru mübarezeye çıktı. el-Melik el-Adîl, Fırat yöresindeki memleketten gelşi de Recep ayının on biri Cuma günü sabahına rastladı. Gelince, Kudüs'te kayalığın yanına geçti, orada namaz kıldı ve sonra Sultan Selâhaddin'e katıldı. Bu arada Sultan Selâhaddin, el-Ciyb konağından Beyt-Nube'ye doğru harekete geçti ve Kudüs'te bulunan askerlere de haber gönderdi ki kendilerine katılsınlar. Ben de Sultan Selâhaddin'e Beyt-Nube'de iltihak ettim çünkü mübarezeye çıkış için gece yapılan hazırlıktan geri kalmıştım. Sonra Sultan Selâhaddin, ayın on üçü pazar günü boyunca burada kaldı. Ayın on dördü pazartesi günü sabahında Yazor ve Beyt-Decen'e vardı. Yafa kentini gözden geçirdikten sonra konağa döndü. Günün kalan kısmını konakta geçirdi. Bu arada Yafa şehrini muhasara altına alma konusunda istişare heyeti ile görüştü. Çıkan sonuçta, Yafa'nın muhasara altına alınmasında görüşler birleşiyordu.

H. 588 yılı Recep ayının on beşi salı günü sabahında Sultan Selâhaddin, Yafa önüne kast ederek, bulunduğu yerden ayrıldı. Amaçladığı yere varınca, çadır kurdurdu ve askerlere sağ, sol ve merkez düzenini aldırıldı. Denize yakın yerde yer almıştı. Askerin sol kanadı da denize yakın yerde bulunuyordu. Sultan Selâhaddin de her iki kanat arasında ortada yer alıyordu. Sağ kanadın başında, oğlu el-Melik ez-Zahir bulunurken, sol kanadın başında da kardeşi el-Melik el-Adîl bulunuyordu. Askerler de onların arasında yer alıyordu. Ertesi gün ayın on altısında halk, bu işi son derece küçümseyerek, Yafa şehrine doğru yürüdü. Sonra Sultan Selâhaddin, savaş için askere düzen verdi, mancınıkları hazırladı ve onları şehir surundan şark kapısının gerisine düşen en zayıf yerlerine yerleştirdi. Bu arada 'Nakkab' (Sur delenler) denilen uzmanları, surda yapabilecekleri tahribatı yapmaya serbest bırakırken, sesler yükseldi, zafer çığlıkları etrafı inletti, saldırılar şiddetlendi ve Nakkablar, şark kapısının kuzeyinden surun köşesine kadar uzanan bedende gedikler açmaya başladılar. Müslümanlar, ilk muhasara zamanında surun bu kısmını yakmışlardı ancak Frenk, yıkılmış yerleri onarmıştı. Nakkablar, surda gedik açıp içine girince, Müslümanlar, o gün için şehri alacaklarına kuşku duymadılar. Ancak düşman kuvvet toplamaktaydı. Hatta İngiltere Kralı Akkâ'dayken Beyrut'a yönelmişti. Zaten Sultan Selâhaddin'i, Yafa'yı muhasara altına almaya zorlayan da kralın bu hareketiydi. Düşman; bir arada kuvvet toplayarak, Müslümanların ümitlerini zayıflatacak biçimde dış, direniş ve şiddet gösterince o gün savaşın şiddeti düşmeye başladı. Halbuki Nakkablar, surda gedik açmışlardı. Tam sonuç almaya yaklaştıklarında düşman, gedik yerleri Nakkabların başlarına yıkmaya başladı. Hatta birkaç yerde yıktılar. Bu nedenle Nakkablar korktular ve aralarından birkaç kişi çıkınca, halk gevşemeye başladı. Böylece şehri teslim alma işinin öyle kolay olmadığını ve bu işin başarılabilmesi için daha ziyade güç ve çalışmaya ihtiyaç olduğunu anladılar. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, ikinci bir hamle yapmak isterken, Nakkablara emir verdi ki bu kez kuleden kapıya kadar surun kalan kısmında gedik açmaya başlasınlar. Mancınıkların da surdan delinmiş kısmın karşısına yerleştirilmesiyle bu kısmın dövülmesine emir verildi ve

⁴⁵⁷ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 335-341.

verilen emrin yerine getirilmesine çalışıldı. Sultan Selâhaddin, o gün, gecenin üçte biri geçinceye kadar orada kaldı ve sonra ağırlığın bulunduğu yere döndü. Lojistik ağırlık, şehrin karşısında ama şehirden uzak bir tepenin başında bulunuyordu. Sabah olunca mancınıkların iki tanesi yerleştirilmiş oldu. Günün kalan kısmında da üçüncü mancınık da yerleştirildi. Sabah olunca Sultan Selâhaddin, savaş alanına geldiğinde halkta bir gevşeklik ve burukluk hissetti. Çünkü onlar, mancınıkların, ancak birkaç gün sonra çalışabileceklerini sanıyorlardı.

Sultan Selâhaddin, halkta bunu görünce onlara cesaret vermeye çalıştı ve saldırıda bulunma azimlerini güçlendirdi. Böylece hareketlenmelere hız verildi ve savaş tekrar kızıştı. Düşman da işin ciddiyetini fark edince, denge Müslümanların lehine gelişmeye başladı, gayretleri arttı ve şehri alma ümitleri kuvvet kazandı. Ancak şehrin içinden atılan oklarla bir grup Müslüman savaşçılar yaralandı. Yaralananlar arasında; el-Hacip Ebubekir, gözünden yaralanan Baalbek Valisi Kutluk, Tuğrul et-Taci, yüzünden aralaran Sera-Sungur ve elinden yaralanan İyaz Çerkez de bulunmaktaydı. Düşman, başlarına gelenleri görünce, müsalaha talep etmek üzere biri Frenk diğeri Hristiyan iki elçi gönderdi. Elçiler, gelip Sultan Selâhaddin'le konuştular. Sultan Selâhaddin, Kudüs protokolündeki şartların yerine getirilmesini istedi. Elçiler de 'Recep ayının on dokuzu cumartesi gününe kadar sabredilmesini talep ederek, o güne kadar destek güçleri ulaşmadığı takdirde o günden itibaren bunu kabul edeceklerini' söylediler. Sultan Selâhaddin, beklemeye yanaşmayınca elçiler yerlerine döndüler. Sonra elçiler tekrar gelip bekleme talebinde bulundular. Sultan Selâhaddin yine beklemeyi kabul etmedi. İşte elçilerin gidip gelmesi yüzünden adet gereği sayılan sükûnet, halkın savaşmaktan gevşemesine sebep oldu. Bu arada Sultan Selâhaddin; Nakkablara, surda açmış oldukları gedikleri, yakıtla doldurarak ateşle yakmalarını emretti. Verilen emir yerine getirilince, surun bedeninden bir kısmı düştü. Düşman, gedik yerlerde ateş yakılacağını ve o yerlerin düşeceğini biliyordu. Bu nedenle o yerlerin arkasını büyük ağaçlarla desteklemişti. İşte o yerler düşünce destek ağaçlar da ateşle tutuştu. Böylece merdivenden içeri girme imkânı engellenmiş oldu.

Bu arada Sultan Selâhaddin, düşmanı sıkıştırmak üzere halkı harekete geçirdi. Allah, yiğit savaşçıların sevabını arttırsın! Ne büyük ve şiddetli zorluklara göğüs gerdiler! İşte bütün bu eziyetlere rağmen savaşa kapı kapatmadan, hep kapıların dışında savaştilar ve her iki taraf arasına gece karanlığı çökünceye kadar çatışmalarını kesmediler ama bütün bu gediklerde ateş yakıldıktan sonra da o gün için şehri teslim alma imkânı olmayınca, Sultan Selâhaddin'in canı sıkıldı, fikri dağıldı ve düşmanın musalaha teklifine cevap vermediğine pişman oldu. Sultan Selâhaddin o geceyi çadırdaki geçirdi ama sabah olunca nasıl hareket edeceğini hep düşündü. Nihayet surun etrafında beş adet mancınık yerleştirme işinin bir an önce tamamlanmasına azmetti ki delme ve yakma ile zayıflamış olan surun bedenleri, o mancınıklarla dövülebilsin.

H. 588 yılı Recep ayının on sekizi cuma günü, mancınıklar yerleştirildi, onlarla atılacak taşlar, yakınlarında bulunmadığı için uzak vadilerden toplanarak getirildi ve ardında onlarla, delinmiş surun bedenleri dövülmeye başladı. Bu arada Sultan Selâhaddin, halkı ilerlemeye teşvik ederken, oğlu el-Melik ez-Zahir saldırıya geçti ve el-Melik el-Adil'in askeri de sol kanadı harekete geçirdi çünkü o sırada el-Melik el-Adil'in kendisi rahatsızdı. Bu esnada sesler yükselmeye, trampetler çalmaya, borozanlar ötmeye ve mancınıklar da dövmeye başladılar. Bunun karşısında düşmanın bulunduğu her taraftan, korku ve panik ifade eden sesler duyuldu. Bununla Nakkabların, geldiklerinde ateş yakma azimleri bir kat daha arttı. Arada iki saat geçti veya geçmedi suru bedenini yıkmaya muhkûm kaldı. Hem de kıyamet koparcasına bir gürültü ile. Ardından da halk, 'hey!.. Surun bedeni düştü,' diye seslenince, kalbinde iman olan herkes saldırıya geçti ve

düşman cephesinden de herkesin kalbini korku ve heyecan sardı. Durum Müslümanların lehine gelişince savaşa daha fazla sarıldılar ve şehit düşmeyi de onur saydılar. Sur bedeni yıkılıp düşünce, tozlar dumana karışarak yükseldi ve ufku karanlık bir toz duman bulutu haline dönüştürdü. Böylece gündüz gözü görmez olurken, ateşin tutuşması korkusundan kimse sızma cesaretini kendisinde bulamadı. Toz ve dumanın oluşturduğu zulmet, ortalıktan çekilince bu kez surların gördüğü görev yerine baltalar geçti ve merdiven güzergahlarını da mızraklar kapattı. Müslümanlar bunu Frenk'ten görünce, gösterdikleri sabır, sebat ve direniş hareketlerine hayret ettiler. Ben onlardan iki şahsı, surun yürüme yolu üzerinde gördüm. Merdivenin bulunduğu taraftan sura tırmananları engellemeye çalışıyorlardı. Onlardan biri, mancınık taşını almaya geldi. Taşın yanına varınca taşı aldı ve içeriye indi. Arkadşı da hemen onun yerine geçti ve onun görevini yerine getirmeye çalıştı. Öyle süratli davrandı ki yerine geçtiği adamın ayrılmasıyla boşluğun oluştuğunu asla hissettirmede.

Bu arada düşman, durumun kötüye gittiğini görünce, Sultan Selâhaddin'e iki elçi gönderdi. Elçiler gelip Sultan Selâhaddin'den güven istediler. Sultan Selâhaddin, 'bir süvariye karşı bir süvari, bir piyadeye karşı bir piyade serbest bırakılacağı gibi, aciz durumdaki kimseler için de Kudüs protokolünün şartları esas alınacaktır,' dedi. Sonra elçiler yerlerine dönmek istediklerinde baktılar ki merdivenin üzerindeki çatışmalar yanan alevin ateşinden de daha beterdir. Bu nedenle Sultan Selâhaddin'den, 'yerlerine geçebilmeleri için bir süre çatışmaları durdurmalarını söylemesini' talep ettiler. Ama Sultan Selâhaddin; 'Ben Müslümanları bu işten durduramıyorum, siz arkadaşlarınızla irtibat kurun ve onlara, 'kaleye doğru çekilmelerini' söyleyin. Onlar çekilirse ve Müslümanları şehirle meşgul olmaya serbest bırakılırlarsa sizin için ortada bir engel kalmaz' dedi. Elçiler bu mesajla dönünce, düşman da kendilerinden bir grup öldürüldükten sonra Yafa Kalesi'ne doğru çekildiler. Böylece halk zorla şehrin içine girdi, birçok eşyayı 'ganimet' diye değerlendirdi. Buldukları malları topladı hatta Mısır kafilesinden alınmış olan bazı eşyaları da bulup aldılar. Böylece güven meselesi Sultan Selâhaddin'in belirlediği esas üzerine tesis edildi. Cuma gününün ikinci vakti olunca Sultan Selâhaddin'e Kaymaz Necmi'den bir mesaj ulaştı. Necmi, 'el-Ğavr' denilen çukur alanın yolunu, Akkâ'daki düşman askerinden korumak için bekliyordu orada. Gönderdiği yazısında, 'İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard'ın, Yafa ile ilgili haberleri duymasından sonra, Beyrut'tan vazgeçip Yafa'ya yöneldiğini' belirtiyordu. Bu nedenle Sultan Selâhaddin, Yafa şehri ve kalesinin teslim alınmasıyla ilgili işlerin, bir an önce bitirilmesine önem vermeye başladı. Ben düşmana güven verilerek şehri teslim almaktan yana değildim. Çünkü şehrin teslim alınabileceği zaten açıktı. Asker de çoktan beri düşmandan, sıçramalarını sağlayacak bir ganimet elde etmemişlerdi. Bu nedenle şehir, 'güvenle alındı' yerine 'zorla alındı' adı altında olsaydı, askerin daha etkin gayret ve çabası uyanırdı. Oysa 'güven verme' esası kabul edildi ve bu esasa göre sulh mutabakat gördü. Bundan sonra ben, düşmanın bir an önce kaleden çıkarılmasından ve kalenin teslim alınmasından yanaydım çünkü düşmana destek gücünün ulaşmasından kuşku duyuyordum. Sultan Selâhaddin'in de bu yönde azmi artmıştı; ama halk yorgun düşmüştü. Taşındıkları demirler, şiddetli sıcaklık ve yakılan ateşin dumanı, onları hareket edemeyecekleri kadar halsiz düşürmüştü ve bu yüzden verilen emirleri yerine getirmekten de geri kalıyorlardı. Bu nedenle Sultan Selâhaddin onları gecenin havasından yararlanmalarına teşvik etti.

Sultan Selâhaddin halkın nasıl yorgun ve hareketsiz düştüğünü görünce ağırlığın bulunduğu yerdeki çadırına gitti. Biz de onun hizmetinde yürüdük. Çadırın yanına varıp indiğinde, çadırıma döndüm; ancak benim kalbim, beni uyutmayacak kadar kuşkuluydu. O gecenin tam şehir vaktinde, Frenk'in çaldığı borozan sesini duyduk. Bununla, Frenk'e destek gücünü yetiştirdiğini fark ettik. Aynı anda Sultan Selâhaddin beni

çağırdı. Huzuruna vardığımda bana, ‘Şüphesiz Frenk’e deniz yoluyla takviye güç yetiştirdi, onun için bu sesi duyurdular. Sahilde, onları inmeye engelleyebilecek kadar Müslüman askeri bulunmaktadır. Şu anda en iyisi, senin şehre doğru gitmendir. Önce el-Melik ez-Zahir’e gidip ona, ‘öndeki kapının dışında durmasını’ söylersin. Sonra senin ve uygun gördüğün kimseleri de yanına alarak, kale içine girip içinde bulunan mal ve silahlara da el koyarsınız. Ardından onları kendi yazınla yazıp kaydedersin ve el-Melik ez-Zahir’e verirsin. Zaten o, şehrin dışında kalmakta ve o kendisi yazıyı bana gönderecektir,’ dedi. Bana yardımcı olmak ve elimi güçlendirmek için İzzeddin Curdik, Alemeddin Kayser ve Derbas el-Mihrani’yi de görevlendirdi. Ben aynı saatte hareket ettim. Beraberimde Şemseddin Adl el-Hazzane de vardı. Sultan Selâhaddin’in oğlu el-Melik ez-Zahir’in bulunduğu yere vardığımda, kendisi denize yakın bulunan bir tepenin başında ve Yezek arkasındaki odasında uyuyordu. Üzerinde savaş giysileri bulunmaktaydı. -Allah, onları İslâm’a hizmet ve fadakârlık anlayışlarını korusun ve zayı etmesin! - Ben onu uyandırdığımda kalktı ama uyku gözlerini bırakmamıştı. O yürüdü, ben de onun hizmetinde kendisine Sultan Selâhaddin’in mesajını açıklıyordum. Ta ki emredildiği yere gelince o durdu; biz de Yafa’nın içine girdik ve kalenin yanına vardık. Bu arada kale içinde bulunan Frenk’in çıkmasını emrettik. Onlar da cevap verip çıkmaya hazırlık yaptılar.”

IPGRR⁴⁵⁸, Yafa’daki yaşananları detayları ile anlatırken Haçlıların çok zor durumda kaldığından bahsetmiş ayrıca diğer kaynaklarda rastlamadığımız önemli bilgileri de aktarmıştır. Buna göre:

“Pazar günü, Aziz Petrus *ad vincula*⁴⁵⁹ yortusundan önce, Kral Richard ordusuyla birlikte Akkâ’ya vardı; aynı gün içinde Selâhaddin askerleriyle Yafa’yı kuşatmaya geldi. Ertesi gün pazartesi kaleye saldırmaya başladılar. Buna karşılık kent sınırları dışına taşan halk surlara yaklaşmasınlar diye bütün gün hiç durmadan onlara karşı direndiler. Bu çarpışma için bir araya geldikten sonra salı ve çarşamba da var güçleriyle ve tabi ki mecburiyetten kendilerini Türklere karşı savunmaya devam ettiler. Nitekim perşembe günü bir avuç adamın kendilerini geri püskürtmesinden rahatsızlık duyan Türkler, daha fazla güç uygulayıp kuşatmayı tamamladılar. Selâhaddin’ in emriyle ziyadesiyle tesirli dört katapult (mancınık) kuruldu, bunlardan ikisi hedefi tutturmak konusunda daha etkili mancınıklardı.

Kuşatma altındakilerin feryatlarını duymalıydınız; sayıları beş bini aşkındı ve şu sözlerle ağıt yakınıyorlardı: ‘Yüce tanrımız sana sığınıyoruz! Ey İngiltere Kralı, önderimiz, koruyucumuz ne diye Akkâ’ya gittiniz ve Hristiyanlığı bir başına bırakıp ortadan kayboldunuz?’

Bu sırada Türkler vahşice baskı yapmaya devam ediyordu; şehir çok şiddetli bir saldırı altındaydı. Kuşatma altındakiler cesurca direniyordu; onların böylesine darmaduman halde canlarını feda ederek siperlere çıkıp inişlerine ve kenti savunmak uğruna hızlıca talan edilişlerine şahit olan birisi, hiç şüphesiz aşırı saygıdan, gözyaşlarına boğulurdu. Katapultlar aralıksız atış yapıyorlar, mancınıklar hiç durmadan çalışıyorlardı. Katapultlar daha beride duruyorlardı fakat kullanıma daha az elverişlilerdi. En sonunda cuma günü Türklerin ardı arkası kesilmeyen şiddetli darbeleriyle ve katapultların sık atışlarıyla Kudüs’e açılan kapı yerle bir oldu ve sağ taraftaki yaklaşık altı metrelik duvar da sarsıldı. Kuşatma altındakiler Türklerin içeri girmesine direnirken çatışma daha da şiddetli bir hal aldı. Türkler devamlı artan sayılarıyla daha da güçlendiler; Hristiyanlar geri çekilince içeri giren Türkler bizimkileri kale içindeki

⁴⁵⁸ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 400-403.

⁴⁵⁹ Mahkûm, tutsak, zincire vurulmuş; *St. Peter ad Vincula* veya *in Chains*; *San Pietro in Vincoli*

tahkimli bölgeye (iç kaleye, şehir merkezi) kadar takip ettiler. Heyhat! Orada içler acısı bir katliam gerçekleştirildi; Türkler evlerinde yarı baygın yatan hastalara merhametsizce eziyet ettiler ve tabii haliyle pek çoğu şehit düştü. Bizimkilerden bazıları tehditkâr Türklerin vahşetinden kurtulmak için deniz kenarına doğru kaçtı. Bu sırada Türkler zalimane akınlarıyla evleri tek tek inceden inceye yokladılar, buldukları erzakları yağmaladılar ve fakat ellerine geçen fiçıları kırıp içlerindeki şarapları döktüler. Düşmanların bir kısmı tahkimli bölgenin (iç kalenin) ana kulesine saldırdı, bir kısmı da canlarını kurtarmak için gemilere koşanların peşine düştü. Geride kalanların çoğu öldürüldü; kuleyi müdafaa etmekle görevli olan muhafız Rheimsli Alberic de deniz yoluyla firar ederek ölümden kaçmak için bir gemiye sığındı. Yazık, ne kadar da utanç verici! Bu derece büyük bir korku onun aşağılık biri olduğunu açığa vuruyordu; kendisiyle birlikte direnen yandaşları onun bu korkaklığını ayıplayarak ve cesur olmasını öğütleyerek kendisini geri çağırdılar ve kuleye dönmeye zorladılar. Muhafız tehlikenin ne kadar yakın olduğunu fark ederek, ‘O halde bu noktada hayatlarımızı tanrıya adamalıyız, zira bundan başka yapabileceğimiz bir şey yok.’ dedi.

Türkler inatla kuleyi her yandan yıkmaya devam ediyordu; dolu gibi yağın oklar ve güller gökyüzünü karartıyordu. Kuşatma altındakiler kendilerini ne taraftan savunacaklarını bilmiyorlardı; saldırı bütün gün aralıksız devam etti. Eğer tanrının rızasıyla yeni seçilen patrik, ölüm korkusuna yenik düşmeyen ve her türlü zorluğun üstesinden gelebilecek o baş piskopos orada olmasaydı abluka altındakiler muhtemelen düşmanın zorbalığına boyun eğmek zorunda kalacaklardı. Vaziyetin gerektirdiği gibi öne sürülen bu patrik Selâhaddin’ e ve onun kardeşi el-Adîl’ e en azından ertesi güne kadar bir ateşkes ilan edilmesini kibarca teklif etti; tek şart, kuşatma altındakilere saat üçten evvel her hangi bir yerden yardım gelmiş olmazsa mütareke için verilen aranın kefareti olarak kulede kalanların her biri Selâhaddin’ e on altın sikke verecekti; kadınlardan beşer, çocuklardan ise üçer sikke; buna ek olarak patrik diğer soylularla birlikte ertesi gün saat üçe kadar prangalar içinde esir tutulmak üzere teslim olacaktı. Selâhaddin teklifi kabul etti; mütarekenin şartları bağlamında güvenliklerini garantiye aldıktan sonra patrikle birlikte Rheimsli Alberic, Trevesli Theobold, Londonlu Augustin, Osbert Waldin, St. Johnlu Henry ve adını hatırlamadığım diğer kişiler rehine olarak teslim oldular. Daha sonra bu tutsaklar Şam’a sevk edildiler. Kuşatma altındakiler çoktan beri kralın kendilerine yardım göndereceğini umut etmişlerdi; gerçekten de Selâhaddin’ in Akkâ’ ya geldiğini gördükleri anda yardım göndermişlerdi.”

Bahaaddin bin Şeddad’ın aktardığı bilgilerle birlikte Haçlılar tarafında yaşananları tamamlayıcı nitelikteki bilgileri IPGRR⁴⁶⁰ aktarmaktadır. Ülkesine dönmek üzere yola çıkacakken, Yafa’da yaşananları öğrenen Kral Richard’ın, bu haberi nasıl aldığını ve Yafa’ya dönerek Hristiyanların yardımına gitmeye karar vermesini, Haçlılar tarafında neler yaşandığını detayları ile vermektedir. Buna göre:

“Bu sırada Kral Richard eve dönmek üzere Akkâ’ dan ayrılmak için acele ediyordu; gemiler tam teçhizatlı olarak donatıldı. Tapınak ve Hospitalier Şövalyelerinin onay ve rızasını almıştı, ayrıca kadırgalarından yedisini de içleri silahlı adamlarla dolu bir şekilde Beyrut’a önceden yollamıştı;

⁴⁶⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 403-406.

kendisi de oradan geçecekti ve kaledekilere rahatsızlık verip onlara meydan okuyormuş gibi yapacaklardı ve böylece onlar da korkudan kaleyi terk edeceklerdi.

Kral çadırında adamlarıyla birlikte yarın yapılacak yolculuk üzerine görüşme yaparken Yafa'dan gönderilen haberciler aceleyle içeri girdiler; paçavraya dönmüş kıyafetleriyle kralın karşısından durup ona, Sarazenlerin Yafa'yı bütünüyle ele geçirdiklerini, iç kalede sağ kalanların ise kuşatma altına alındığını ve eğer kendisi hemen yardım göndermezse yapılan anlaşma gereği rehin tutulanların hepsinin öldürüleceğini bildirdiler. Kral kuşatma altındakilerin tehlikede olduğunu duyunca onların bu durumda oluşuna çok üzülerek habercilerin sözünü kesti ve şöyle dedi:

'Efendimiz ömür verirse, Tanrı'nın önderliğinde elimden geldiğince yardım edeceğime.'

Ardından hemen bir mübaşir, ordu sefere çıkmak için hazırlansın diye bu haberi bağıra çağıra etrafına duyurdu. Fakat Fransızlar, kralı bir cevapla onurlandırmaya bile tenezzül etmedi, sadece artık daha fazla onun buyruğunda hareket etmeyeceklerini söyleyerek suratlarını ekşittiler. Gerçekten de ne bizzat kralla ne de başka birisiyle birlikte asla yola çıkmadılar; nitekim kısa bir süre içinde hepsi sefil bir halde öldü. Fakat her şeye rağmen Tanrı tarafından kalplerine dokunulmuş olan ve yakınlarının sıkıntısını sadık bir tutumla azaltmaya çalışan her milletten askerler kralla yola çıkmaya hazırlanıyorlardı; bilhassa Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri, ardından da çok cesur başka şövalyeler Kasariyye'ye doğru tüm hızlarıyla karadan ilerlediler. Ancak muhteşem kralımız hayatını garantiye alarak son derece güvenli kadırgalardan oluşturduğu filoyla ilerledi; burada Leicester Kontu, Chavegnyli Andrew, Sathyalı Roger, Humezli Jordan, Maeleonlu Ralph, Faylı Ahus, Pratelles Şövalyeleri, kralın yaverleri, Cenevizliler, Pisanlar ve başka pek çok meşhur isim de kralın yanındaydı.

Kasariyye'ye kara yoluyla ulaşan adamlarımız Selâhaddin' in o yoldan geçenleri gözetlemek için pusu kurduğu söylentisiyle bir süre orada durdular; üstelik Kasariyye ve Arsuf arasındaki deniz yollarını denetleyen Arcus'un oğluna göre daha rahat geçebilecekleri başka bir yol da yoktu. Buna ek olarak bir de aksi rüzgarlar nedeniyle kralın gemileri Hayfa yakınlarında üç gün boyunca oldukları yerden kımıldayamadılar. Kral bu bekleyişe çok öfkelenerek iç geçirdi:

'Yüce Tanrım! Ne diye bizi burada alıkoyuyorsun? Sana yalvarıyoruz, durumun ivediliğini ve vazifeye adanmışlığımızı lütfen gör!'

Çok geçmeden Tanrı cevap verircesine arkadan elverişli bir rüzgâr esti ve cuma gecesi donanmayı Yafa Limanı'na kadar sürükledi. Ertesi gün cumartesiydi ve rehineleri kurtarmak için kefaretin en geç saat üçe kadar ödenmesi gerekiyordu yoksa anlaşma gereği hepsi katledilecekti. Ey alçak kafirler! Cumartesi sabahı, yani Aziz Petrus ad Vincula yortusunun olduğu günde, Türkler kuşatma altındakileri kefareti ödesinler diye sıkboğaz etmeye başladılar. Bu yüzden baskı altında kalan esirlerden kimisi sözü verilen sikkelerin bir kısmını sabahtan vermeye başlayınca menfur Türkler vahşice ve insanlıktan nasibini almamışçasına onların kafasını kesti. Kellesi vurulan bu yedi kişi bir çukura atıldı; kulede sağ kalan diğerleri bu vahşeti öğrenince korkudan ne yapacaklarını şaşırdılar ve inleyerek ağlayıp sızlanmaya başladılar. Kaçınılmaz sonlarının yaklaştığını fark edenlerin yakarışları öyle büyüktü ki! Hepsi dizleri üstünde gözyaşları içinde birbirlerine günahlarını itiraf ediyordu; bir yandan da bağırarak yumrukluyorlardı. Öleceklerini çoktan kabullenenler ise bedenlerinin esenliğini umursamıyorlardı ve baki kalacağını düşündükleri ruhlarına özen gösteriyorlardı; her biri kısa süre sonra hayatları fidyeyle kurtarılınca kadar olabildiğince uzağa kaçıyordu. Ölümün karşısında

kim korkusuzca dimdik durabilir ki? Ölümlerini biraz daha erteleyebilmek adına iç kaleye sığınıyorlardı. Onları şehit düşürmek için cellatlar baltaları havada bekliyordu; 'korkudan iliklerine kadar titriyorlardı'; kalplerinin en derinlerinden kopan apacı gözyaşları içinde boğuluyorlardı; bir yandan da Tanrı'dan merhamet diliyorlardı. Sunulan kurbanlarla az sonra sakinleşen Tanrı onları bu durumdan kurtaracak bir hami yolladı. Ve işte! Kralın donanması limandaydı, askerler yanımıza gelmek için heyecanla silahlarını kuşanıyorlardı."

IPGRR,⁴⁶¹ verdiği bilgilerin devamında, Yafa'ya Haçlıların gelmesinden sonraki yaşanan mücadeleyi de detayları ile aktarmaktadır. Özellikle kendilerinin gelmesinden sonra şehirdeki mücadelenin seyrinin nasıl değiştiğini aktarmaktadır. Buna göre:

"Türkler kralın kıyıya yanaşmakta olan donanmasını fark edince ellerinde kalkanlarla yığınlar halinde sahile hücum ettiler; gemilere kolayca çıkmaları pek mümkün olmadığı içi üzerimize oklar ve ciritler yağdırıyorlardı. Düşman sahil şeridinde öyle doluşmuştu ki adım atacak yer kalmamıştı; karaya çıkanları durdurmak için beklemiyorlardı, aksine gemilere ve kadirgalarla uzaktan ok fırlatıyorlardı. Süvariler adamlarımızı sahilten uzak tutmak için atlarını denize doğru sürüyorlardı ki böylece oklarını daha etkili kullanabileceklerdi.

Kral tüm donanmayı bir araya topladı ve onlara sordu:

'Çok değerli silah arkadaşlarım ve bana destek olan herkes! Şu durumda artık ne yapmamız gerekiyor? Yoksa kıyı şeridini işgal eden bu korkak kalabalığın üzerine gitmeyecek miyiz? Ya da kendi canlarımızı yokluğumuzda mahvolan kardeşlerimizin canlarından daha kıymetli mi tutacağız? Daha ne düşünüyorsunuz?'

Aralarından birkaçı daha fazla ilerlemenin faydasız olacağı yanıtını verdi, zira bu çatışmadan kimsenin sağ çıkacağına inanmıyorlardı ve binlerce düşmanın arasında karaya çıkmanın son derece tehlikeli olacağını düşünüyorlardı. Kral dikkatlice etrafa göz gezdirirken o sırada bir papazın kıyından denize atlayıp kendisine doğru yüzdüğünü gördü. Kralın kadirgasına çıkarılan papaz bitkin bir halde ve kalbi yerinden çıkarcasına atarken krala dönüp, 'Ey muhteşem kralımız, yolunu gözlediğimiz, gladyatör birliği eğitimcilerinin havada savrulan kılıçlarını dört gözle beklediğimiz biricik zat! İlahi lütuf seni birliğinle beraber yardımımıza yetiştirmeseydi az kalsın kurbanlık koyunlar gibi boğazlanmış olacaktık.' dedi. Kral papaza, 'Hala sağ kalan birileri var mı ve neredeler?' diye sordu. Papaz, 'Evet efendim, kulenin en uç kısmında etrafları kuşatılmış durumdalar.' diye yanıtladı. Bunun üzerine kral, 'Tanrı izin verirse onun kılavuzluğunda başta ben olmak üzere oraya geleceğiz ve kardeşlerimizle birlikte öleceğiz; bizimle gelmeyecek olan varsa da hemen şuracıkta yok olsun.' dedi.

Kadirgalar sahile yanaştırıldı; ilkin bizzat kral uyluk zırhlarını giymeden kasıklarına kadar suya girdi ve böylece karaya ulaştı. Arkasından ise önce Boisli Geoffrey ve Preauxlu Peter olmak üzere geri kalan herkes denize atladı. Tüm sahil şeridini kaplarcasına inatla kıyıda bekleyen Türklere cesurca saldırdılar. Kral elinde bir arbaletle etrafındakileri yere serdi, yandaşları ise sahil boyunca Türkleri kılıçtan geçiriyorlardı ve kaçanların peşlerini bırakmıyorlardı. Düşman kralı görünce soluğu kesiliyor ve ona yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Kral kılıcını çekip

⁴⁶¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 407-409.

üzerlerine saldırarak düşmanın kendini savunmasına en ufak bir fırsat bile tanımıyordu. Kralın son derece sert darbelerinden korkuyla kaçıp kurtuluyorlardı, buna rağmen tüm sahil Türklerden temizleninceye dek kralın müttefikleri yılmadan onlara saldırıyor, peşlerinden kovalayıp onları yoruyor, yaralıyor veya kafalarını uçuruyorlardı. Bir süre sonra etraftaki değnekler, fiçılar, odun parçaları, kıyıda eski gemi ve kadirgâllardan arta kalanlar toplandı ve bunlarla düşman saldırılarına karşı bir barikat kuruldu; kral Türkleri buradan uzak tutsunlar diye bu barikatın içine birkaç şövalye, yerli ve arbaletli askeri muhafız olarak yerleştirdi. Adamlarımıza karşı koyamayan Türkler oradan geri çekilirken rahatsız edici haykırışlarıyla ve ağıtlarıyla tüm sahili inletiyorlardı.

Bu sırada kral şans eseri Tapınakçıların evlerine açılan dolambaçlı bir geçitten tek başına kente girdi; orada her şeyi yağmalayan, evlerin içini didik dedik arayan ve ellerine geçirdikleri ganimetleri alıp götüren üç binden fazla Türk bulunuyordu. Ey kralımızın alt edilemez cesurluğu! Kral kent surları içine girer girmez hemen inik halde olan sancaklarını kalede esir düşen Hristiyanlar görsün diye olabildiğince yukarıya çekti. Bunu görenler anlatılamayacak derecede sevindiler, özgüvenleri yerine geldi ve kralı karşılamak için silahlarını kaptıkları gibi kuleden indiler. Bu durum Türkleri karışıklığa itti. Kral kılıcını kınından çıkarıp atağa geçti ve düşmanı kesip atarak yıkıma uğrattı. Akın akın sağından ve solundan kaçanların hayatları onun huzurunda sona eriyordu. Bunun üzerine kuleden inenler de kralın yanına gelince Türkler öyle korkunç bir katliamla karşılaştılar ki başsız cesetleri artık tüm sokağı kaplıyordu. Ne diye tek tek her birini saymakla vakit kaybedeyim ki? Şans eseri kaçıp canını kurtaranlar dışında kaledeki herkes hiç zaman kaybetmeden katledildi; böylece başta galip gelenler şimdi hak ettiklerini buldu. Onları şiddetli rüzgarlarıyla un ufak eden kral kentten dışarı çıkanların da peşine düştü ve sonuna kadar onları takip etmeyi kafasına koymuştu, zira Tanrı'nın ellerine teslim ettiği kutsal haçın düşmanlarına kıyamadı diye suçlanmak istemiyordu. Keza korkaklıktan onun kadar nefret eden başka hiç kimse yoktur.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁶² Yafa'da yaşanan mücadele ile ilgili verdiği detaylı bilgilerin devamında ise Yafa Kalesi'nin Haçlıların elinde kalmasını ve bunun nedenlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“H. 588 yılı Recep ayının on dokuzu cumartesi günü Yafa Kalesi'ndeki Frenkin, kaleden çıkmaları emredilmişti. Onlar, ‘çıkacağız’ diye cevap verince, İzzeddin Curdik, ‘şehre giren Müslümanların, şehirden çıkmadan önce, Frenkin kaleden çıkmamasını’ söyledi çünkü ‘çıkmaları halinde şehre giren Müslümanlara baskın yapıp zarar verebilirler’ diye düşünüyordu. Yafa şehri düşünce Müslümanlardan bir kısmı, arzularına uyarak, şehir içine girmişlerdi. Bunun üzerine İzzeddin Curdik, Müslüman halkı tartaklayarak ve onlara karşı şiddet kullanarak onları şehrin içinden çıkarmaya çalışıyordu. Ama onların sayıları belli olmadığı gibi, hepsi aynı yerde de bulunmuyorlardı. Bu nedenle çıkmaları zordu. Böylece güneş, gün ortasına yükselinceye kadar İzzeddin Curdik onlarla uğraştı. Ben de onu bu hareketinden ötürü eleştiriyordum; ama o yine vazgeçmiyordu. Oysa zaman da geçiyordu. Ben zamanı kaçıracağımızı görünce kendisine, ‘Frenk’in destek gücü ulaştı, bizim en iyisi, Frenk kalıntılarını kaleden bir an önce çıkartmaktır ve Sultan Selâhaddin de bana bu tavsiyede bulunmuştur’ dedim. Benim bu konuda neden çok ısrar ettiğimi anlayınca, o da dediklerime kulak verip kale içerisindeki Frenk adamlarının çıkarılmasına azmetti. Böylece Sultan Selâhaddin’in oğlu el-Melik ez-Zahir’in yanına beklemekte olduğu kapıya yakın kalenin kapısına gittik.

⁴⁶² Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 341-344.

Biz, onlardan kırk yedi kişiyi atlarıyla birlikte kaleden çıkardık. Onları not ettik ve gönderdik. Bunlar kaleden çıkınca, kalan kişiler tepki gösterdiler ve isyan çıkarmayı düşündüler. Çıkanların çıkma sebebi de gemilerin kendilerini almaya gelen gemiler olduğunu sanmalarıydı; gemilerde takviye gücün bulunduğunu düşünmüyorlardı. Aynı zamanda İngiltere Kralı'nın, Frenk askerleriyle birlikte bu işten haberdar olduğunu ve durumu kurtarmaya geldiklerini de kesin bilmiyorlardı. Bir de güneşin gün ortasına gelmesiyle birlikte, bir takviye gücünün inmesini görünce salıverilmeyeceklerini ve yakalanıp öldürüleceklerinden korktular. Böylece çıkanlar çıktılar. Sonra daha fazla gemilerin gelmesiyle destek güçleri kuvvet kazandı. Ta ki gelen gemilerin sayısı otuz beşe yükseldi. Onları gören kaledekiler, moral kazandılar ve isyan çıkarmaya çalıştılar. Bu arada hareketlenerek surların başına çıktılar. Kale yeni olduğu için henüz şerefeleri yoktu. Ben, durumun bu mecraya kaydığını görünce kale kapısına yakın yerde bulunan tepenin başından indim ve askerleriyle birlikte tepenin altında bulunan İzzeddin Curdik'e 'tedbirlerinizi! Düşmanın tevri ve azmi değişti'dedim. Ben şehrin dışına çıkarak, Sultan Selâhaddin'in oğlu el-Melik ez-Zahir'in hizmetine girdiğim süre zarfında, bir saat geçti veya geçmedi düşmanın, kendi atlarına bindiğini ve hep birlikte şehir içinde bulunan Müslüman halka saldırdığını gördük. Halk ummadığı bir ortamla karşı karşıya gelince, canlarını korumak için çıkış kapısında izdihama sebep oldular. Az kaldı onlardan bir grup canlarından olacaklardı. Sıradan gelen bayağı bazı kimseler de kiliselerde caiz olmayan birtakım şeylerle meşgul kalırken, düşman onlara saldırdı, bir kısmını öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Bu arada el-Melik ez-Zahir, beni Sultan Selâhaddin'e gönderdi. Ben, Sultan Selâhaddin'in huzuruna vardığımda durumu kendisine arz ettim. Sultan Selâhaddin, aynı anda görevli çavuşa duyuru emrini verdi. Çavuş, duyuruyu yapıp savaş için trampetler çalınca, gaza için her taraftan halk bir araya geldi ve Yafa Şehrine saldırıda bulundu. Müslümanlar, düşmanı kalede öyle sıkıştırdılar ki yok edileceklerine kanaat ettiler. Çünkü destek güçlerinin inmesi, Müslüman askerleri tarafından engelleniyordu. Bu nedenle canlarından büyük ölçüde endişe ediyorlardı. Bu durumda düşündükleri çare; iki adamı elçi olarak Sultan Selâhaddin'e göndermeleri, cereyan eden olaydan ötürü ondan özür dilemeleri ve güvenin yenilenmesi için ondan önceki şartları kabul etmesini istemeleriydi. İşte bu amaçla elçileri Sultan Selâhaddin'e çıkardılar ve savaş da şiddetini koruyordu. Düşmanın takviye gücünün inmesi ise Yafa şehrinin Müslüman bayraklarla donatılmış ve adamlarıyla doldurulmuş vaziyette görülmesinden kaynaklanıyordu. Çünkü kalenin alınmış olduğundan korkuyorlardı. Ayrıca denizin sesi, civardan alınabilecek sesleri engelliyordu. Bir de Müslümanların tehlil ve tekbir sesleri de alanı inletiyordu. İşte tam bu sırada kaledekiler; kendilerine doğru yapılan saldırının şiddetini ve gelen destek gücünün çokluğuna rağmen gemilerden inememesini görünce, gelen destek gücünün, 'kalenin düşmüş olduğunu' sandığını anladılar. Takviye güç olarak gelen gemi sayısı elli küsura ulaşmıştı. Bunlardan on beşi krala aitti. Bu arada kalede bulunan bir Frenk adamı, kaledeki durumu gelen takviye gücüne bildirmek amacıyla canını Mesih'e bağışladı ve kaleden limana atladı. Düştüğü zemin kumsal olduğu için ona bir şey olmadı. Amacına ulaşmak için hemen kaçıp kurtulmaya başladı, ta ki denize ulaştı. Bu sırada bir gemi ona yanaştı ve onu alıp İngiltere Kralı'nın gemisine götürdü. Bu gemi, karadan adam alıp başka gemiye aktaran ilk gemi oldu. Gemi kırmızı renkliydi, kubbesi pembeydi ve asılı bayrağı da kırmızıydı. Kral, adamı konuşturunca, kaledeki durumu kendisine aktardı. Böylece kral, kalenin henüz yandaşlarının elinde olduğunu anlamış oldu. Buna tam inanınca, sahile doğru yanaşmaya başladı. Bir saat zaman geçti veya geçmedi düşmanın bütün gemileri limana yanaştı ve içindekiler inmeye başladı. Bunlar hep olurken ben de tanık oluyordum. Sonra Müslümanların üzerine hamle yaptılar ve birbirine girdiler. Sonuçta Müslümanları limandan çıkardılar. Benim de altımda bir atım vardı. Onu sürdüm, ta ki Sultan Selâhaddin'in bulunduğu yere vardım.

O sırada yanında Yafa Kalesi'nden gelip güven isteyen iki elçi bulunuyordu. Sultan Selâhaddin, onlara güven mektubu yazmak üzere eline kalem almışken, ben gizlice kulağında vuku bulan durumu arz ettim. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin, güven mektubunu yazma işini bıraktı, onları konuşmayla meşgul etmeye çalıştı. Arada bir saat miktarı zaman geçti veya geçmedi, düşmanın önünden kırılıp kaçışan Müslümanlar, Sultan Selâhaddin'in bulunduğu yere vardılar. Bunun üzerine Sultan Selâhaddin yanında bulunan iki elçiyi gözaltına aldı ve halka seslenerek bindi. Bu arada lojistik ağırlığın Yazor'a taşınmasını emretti. Yafa'dan almış oldukları mal ve ganimet çok olduğundan birden taşınamıyordu. Sultan Selâhaddin o gece ağırlıksız bir vaziyette bulunduğu yerde kaldı. İngiltere Kralı da Sultan Selâhaddin'in daha önce şehri kışkırtmak için çıkmış olduğu yere çıktı ve kaledekilerin, yanına çıkmasını emretti. Görümün itibarıyla çıkanlar kalabalık bir kitleydi. Sonra kral, bir grup Memlukilerle bir araya geldi ve aralarında birçok konuşmalar geçti.”

İbn'ül-Esîr, Bahaaddin bin Şeddad'ın aktardığı kadar detaylı bilgiler vermese de Bahaaddin bin Şeddad ile aynı doğrultuda bilgiler vermektedir. İbn'ül-Esîr, Bahaaddin bin Şeddad'ın değinmediği Müslümanlar arasındaki anlaşmazlığa dikkat çekmektedir. Bahaaddin bin Şeddad, Yafa'nın ele geçirilememesini, fırsat varken mücadele yoluyla ele geçirilmeyip, “düşmanın verdiği güvene” bırakılmasına bağlarken, İbn'ül-Esîr⁴⁶³, şunları aktarmaktadır:

“... Akkâ'dan gelen yardımcı birlikler şehrin dışına çıktı ve Müslümanların üzerine yürüdü; fakat hiç kimse karşılarına çıkmadı. İki saf arasında durup Müslümanlardan yemek istedi, sonra attan inip yemek yedi. Selâhaddin de askerlerine hucüm emri verdi ve canla başla savaşmalarını istedi. Selâhaddin'in, Cenah adıyla tanınan ve el-Meştûb b. Ahmed el-Hakkari'nin kardeşi olan bir emîri ileri atılıp Sultan'a: 'Ey Selâhaddin; sen bu sözleri dün ganimeti alan ve halkı aptalca döven Memlûklere söyle de ileri çıkıp savaşsınlar. Savaş olursa bize, ganimet olursa onlara' dedi. Selâhaddin onun sözüne öfkelenildi ve Haçlıların karşısından uzaklaştı.”

İbn Kesîr, diğer iki kaynağın verdiği bilgilerle aynı doğrultuda bilgiler vermektedir. İbn Kesîr⁴⁶⁴, Richard'ın, Selâhaddin'in Yafa gibi müstahkem bir kaleyi iki gün gibi kısa bir sürede güçlü bir kuşatmasından duyduğu şaşkınlığı vurgularken, şunları aktarmaktadır:

“...Sultan Selâhaddin, onun isteğini kabul etmeyeceğini kesin bir dille bildirdi. Sonra da yola koyuldu. Yafa'ya gitti. Orayı şiddetli bir kuşatma altına alıp fethetti. Şehirdekiler, büyüklü küçüklü herkes eman aldı. Onlar bu haldeyken İngiliz gemilerinin denizden gelmekte oldukları görüldü. Bunun üzerine Yafalılar moral bulup güçlendiler ve asi oldular. Mel'un İngiliz Kralı hücum ederek Yafa'yı geri aldı. Orada kalan Müslümanları huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Sultan Selâhaddin de Haçlıların kendi ordusuna zarar vermesinden korktuğu için kuşatma menziline geri çekildi. İngiliz Kralı, Sultan Selâhaddin'in gücünden ve satvetinden hayrete düşüp böylesine büyük bir şehri iki günde nasıl aldığına şaşıtı. Başkasının bu şehri değil iki günde iki senede bile fethedemeyeceğini söyledi. «Ama şunu anlayamıyorum ki bu kadar şehametli cesaretli bir kimse olduğu halde

⁴⁶³ İbn'ül-Esîr, *el-Kâmil fî Târîh*, C XII, s. 75-76.

⁴⁶⁴ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

sırf benim gelişim nedeniyle menzilinı bırakıp geri çekiliyor. Oysa ben ve maiyetimdekiler denizden silahlı olarak çıktık» dedi. Sonra da barış talebinde ısrar etti.”

Bahaaddin bin Şeddat ve diğer kaynakların anlattıklarından çıkarabileceğimiz sonuca göre Müslümanların Yafa’yı ele geçirememesi bir başarısızlık gibi görünse de bu kuşatmanın aslında, Richard’ın Beyrut’a gitmesini önlemesi, birçok önemli şahsiyetin esir alınması bakımından, önemlidir. Ayrıca daha önce Haçlıların, Mısır’dan gelen kafilenden ele geçirmiş oldukları ganimetlerin bir kısmının, bu kuşatma ile tekrar Müslümanlara geçmesi mühimdir. Sultan Selâhaddin’in Yafa gibi müstahkem bir kaleyi bu kadar kısa sürede güçlü bir şekilde kuşatması, Richard’ın barış için tekrar girişimde bulunmasının sebepleri arasında da gösterilebilir.

Bu mücadelenin ardından, Yafa’da Müslümanlar tarafından esir alınan yetmiş civarındaki Haçlı askeriyle birlikte patrik, kale ve garnizon kumandanları da Dımaşk’a gönderildi., Yafa önünde ordugâhını kuran, Richard Akkâ’dan takviye kuvvet isteyerek yeniden barış girişimlerinde bulundu.⁴⁶⁵

4.3. Yeniden Başlayan Müzarekeler ve Barışın İlan Edilmesi (1 Eylül 1192)

Yafa mücadelesinin ardından Richard, bazı Müslüman ordusundaki Memlûklerden ileri gelenlerini yanına çağırarak onlarla müzakerelerde bulundu. Ayrıca Richard, Selâhaddin’e barış teklifinde bulunmak üzere bu kişileri sultanın huzuruna gönderdi. Bahaaddin bin Şeddat⁴⁶⁶, bu konuda detaylı bilgiler vererek şunları aktarmaktadır:

“...Kral bazı Müslüman şahsiyetleri yanına istedi. Mesela el-Hacip Ebubekir el-Adîli, Aybeg el-Azizi, Sungur el-Meştub ve başkası. Böylece Memlûkilerin bazı şahsiyetleriyle dostluk kurup değişik zamanlarda onlarla bir araya geliyordu. Emîrlerden Bedreddin Duldurum ve benzeri şahsiyetlerle de dostane temasları oluyordu. Bir buluşmalarında kral, olup bitenden söz açtı. Bir yandan ciddi konuşurken, bir yandan ölçüyü kaçırıp saçmaladığı görüldü ve şöyle dedi: ‘Bu Sultan Selâhaddin var ya gerçekten büyük bir insandır; İslam ülkelerinde ondan daha büyük ve ondan daha muhteşem bir insan yoktur. Sadece benim buraya gelişimle nasıl yerini terk etti? Hayret ederim. Yemin ederim, ben savaş zırhımı bile üzerime almadım ve böyle bir şeye hazırlık yapmadım. Hatta ayaklarımda bile sadece bir deniz zerbulu bulunmaktadır; nasıl geriye çekildiğini bir türlü anlayamıyorum’ ve kral, sözlerine şöyle devam etti: ‘Allah’a yemin ederim o büyük bir insandır. Ben, Yafa’nın iki ayda alınabileceğini sanmazdım. O, nasıl iki günde alabildi? Hayret!’ sonra yanında bulunan Hacı Ebubekir’e şunları söyledi: ‘Önce Sultan Selâhaddin’e selam söylersin. Sonra benim adıma kendisine şunları iletirsin, ‘Sulh hakkında Allah hakkı için bana bir cevap versin! Bildiği gibi sulh, eninde sonunda başvurmaya ihtiyaç

⁴⁶⁵ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 182.

⁴⁶⁶ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 344-345.

duyacağımız bir iştir. Deniz ötesindeki memleketim de mahvoldu ve bu savaşın sürmesi de ne benim için ne de kendisi için bir faydası vardır.’ Sonra Ebubekir ve arkadaşları, kralın yanından ayrıldılar.”

Yukarıda Bahaaddin bin Şeddad’ın da belirttiği üzere, Richard, ülkesindeki sıkıntılar sebebiyle bir an evvel Avrupa’ya dönmek istiyordu. Bu nedenle de barışı hızlandırıp bir sonuca varmak gayretinde idi. Bahaaddin bin Şeddad⁴⁶⁷, Richard’ın teklifine Sultan Selâhaddin’in verdiği yanıtı ise şu şekilde aktarmaktadır:

“...Ebubekir Sultan Selâhaddin’in yanına varınca, Kralın söylediklerini Recep ayının on dokuzu cumartesi günü kendisine arz etti. Sultan Selâhaddin İngiltere Kralı’nın bu sözlerini duyunca kurmaylarını topladı ve konuya ilişkin görüşlerini almaya çalıştı. Çıkan sonuçta, şu cevabın verilmesi uygun görülüyordu. Krala hitaben: ‘Sen, müsalahayla ilgili geçen bir müzakere şartları üzerinde barış talebinde bulunmuşsun. O müzakerelerde de Yafa ve Askalan şehirlerinin statüsü üzerinde tartışılıyordu. Şu anda zaten ben Yafa’dan çıktım, o senin olacak. Böylece Kaysâriye’den Sur kentine kadar senin olacaktır.’”

Sultan Selâhaddin de barıştan yana idi. Ancak Askalan konusundaki hassasiyeti ve kararlılığı devam etmekteydi. Yafa’yı da Richard’a bırakırken Askalan ile ilgili herhangi bir fikir değişikliği bulunmamaktaydı.

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁶⁸, Selâhaddin’in cevabının Richard’a aktarılması konusunda vermeye devam ettiği bilgilerde şunları aktarmaktadır:

“...bu cavabı alan Ebubekir, gidip İngiltere Kralı’na ulaştırdı. Kral da Sultan Selâhaddin’in cevabını aldıktan sonra Ebubekir ile beraber bir elçisini göndererek, elçi vasıtasıyla şunları bildirdi: “Frenk’in kuralları gereğince, bir kişi başka bir kişiye bir memleket verirse, memleketi alan kişi, veren kişiye tabi ve hizmetçi olur. Ben de senden şu iki memleketi: Yafa ve Askalan’ı talep ediyorum. Onların askerleri, sürekli hizmetinde olacaklar. Benim gelmeme ihtiyaç duyduğün zaman en kısa zaman içerisinde sana ulaşır ve hizmetinde bulunurum ve hizmetimin nasıl olduğunu da biliyorsun.”

Devam eden barış görüşmelerinde Richard’ın da Askalan isteğinde ısrarcı olduğu gözükmemektedir. Bahaaddin bin Şeddad⁴⁶⁹ bu konuyla alakalı detaylı olarak verdiği bilgilere devam ederek, Sultan Selâhaddin’e aktarılan bu teklif karşısında Sultan’ın cevabını ve devamını şu şekilde aktarmaktadır:

“(…) kralın bu talebine Sultan Selâhaddin, şu karşılığı verdi: ‘Madem böyle yaklaşım gösterdiniz, ben de memleketi ikiye ayırıyor ve bir kısmını sana bırakıyorum. Sana, Yafa ve ötesini ayırıyorum. Diğer de bana kalır ki, Askalan ve ötesidir.’ Sonra her iki elçi ayrılıp gittiler. Sultan da ağırlığın bulunduğu yere “Yazor”’a gitti. Çadırlar burada bulunuyordu. Bu arada Sultan Selâhaddin, düşmanla irtibat gücü Yezek’i çağırdı ve Yazor ile Beyt-Decen’in tahrip işine el attı. Zaman geçirmeden Nakkablari (sur

⁴⁶⁷ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 345.

⁴⁶⁸ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 345-346.

⁴⁶⁹ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 346-347.

delenler) taksim ederek, yerleştirdi ve Yezek'i de yanlarında güvenlikçi olarak görevlendirdi. Sonra Remle'ye gitti. Orada Recep ayının yirmi biri pazar günü çadır attı. Oradayken kralın elçisi, Hacı Ebubekir ile birlikte geldi. Sultan Selâhaddin, ona iyilik ve ikramlarda bulunulmasına emir verdi. Elçinin getirdiği mesaj: İngiltere Kralı'nın, Yafa'nın verilmesine dair Sultan Selâhaddin'e teşekkürlerini bildirmesini ve Askalan'ın kendisine verilmesi için arzu ve isteklerini yenilemesini içerirken, bir de şunu ifade ediyordu: 'Eğer bu günlerde barış gerçekleşirse, kral memleketine gidecektir. Yoksa kış mevsimini de burada geçirecektir.' Sultan Selâhaddin, elçiden bu sözü işitince şöyle cevap verdi: 'Askalan'ı kendisine vermenin bir yolu yordamı yoktur. Kış mevsimini bu memlekette geçirmesi durumu ise kendisi için bir zorunluluktur çünkü bu memleketleri istila etmiş durumundadır. Buradan ne zaman kaybolursa, istila ile almış olduğu memleketlerin elinden çıkacağı zaten bilinmektedir. şayet bir yere ayrılmayıp buralarda kalırsa, yine de -Allah'ın izniyle- elinden çıkacaktır. Tam genliğı, dünyadan zevk aldığı ve keyfine keyif katabildiğı yaşlarda, iki aylık mesafesiyle memleketinden uzak bir halde burada kış mevsimini geçirmek, onun için kolay ise buyursun geçirsin. Ben; kendi memleketimin ortasında, evlat ve ailemin arasında bulunduğum halde bu vaziyetle kış geçirmek ve yazı beklemekten hoşlanmam. Hâlbuki istediğim şeyler bana geliyor ve görmek istediklerimle bir araya gelebiliyorum. Üstelik ben yaşlı bir insanım. Dünya lezzetlerinden doymuş ve fazla ilgi açısından onlardan soğumuş biri olarak, artık bu gibi şeylerden uzak kalmak istiyorum desem, yanlış olmaz. Kışın yanımda bulunan askerler de yazın bulunan askerlerin aynısı değıl, başka kimselerdir. Hem bunu yapmakla en üstün görevimi yerine getirdiğime inanıyorum ve Allah, istediğine zafer verinceye kadar hep böyle kalacağım.' İngiltere Kralı'nın elçisi, Sultan Selâhaddin'den bu sözleri duyunca, Sultan Selâhaddin'in kardeşi el-Melik el-Adil ile bir araya gelmesini istedi. Bu konuda kendisine izin verildi. Ancak el-Melik el-Adil, Mar-Samvil'de (Beyt'el-Makdis civarında bir kasabanın ismi) rahatsız olduğu için biraz gecikti. Gelince, elçi bir cemaatle birlikte yanına gitti."

Tüm bu görüşmeler devam ederken 2 Ağıustos 1192'de bir Haçlı ordusunun Yafa'dakilere yardım amaçlı Akkâ'dan harekete geçtiğine dair haber geldi. Bu haber zerine Sultan Selâhaddin kurmaylarıyla istişarede bulunarak Haçlıların yolunun kesilmesine karar kılındı. 3 Ağıustos'ta yardım için gelen Haçlılar, Kaysariyye'den geri dönmek zorunda kaldı.⁴⁷⁰

Haçlıların geri çekilmesinden sonra, Sultan Selâhaddin, Richard'ın Yafa dışında karagâhını kurduğunu öğrenince harete geçerek, Richard'a bir baskın yapmak istedi. Bu doğırltuda hazırlıklarını tamamlayarak, seçkin bir birlikle, bölgeyi iyi bilen Araplar rehberliğinde, gece boyu yürüdü. 4 Ağıustos sabahı Richard'ın karagâhına yaklaşıldı. Ancak o esnada keşife çıkan Cenevizli bir asker Sultan Selâhaddin ve birliğini fark etti derhal Richard'ın yanına gidip, ona durumu bildirdi. Bunun zerine Richard karargâh etrafında savunma tedbirleri aldı. Sultan Selâhaddin, Richard'ın kendisinin yapacağı baskından habersiz olduğunu düşünüyordu. Saldırıya geçilince Richard'ın savunma hattı geçilemedi. Daha sonra Richard, Müslümanlar zerine bazı

⁴⁷⁰ Ramazan şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 182-183.

saldırılarda bulundu. Müslümanların Yafa tarafındaki denizcilere saldırması üzerine Richard bu bölgeye yardıma gelerek Haçlıların gemilere kaçıp kurtulmasına olanak sağlamış oldu. Yaşanan bu mücadeleden sonra Selâhaddin Kudüs'e gitti. Ordaki inşaat işlerini kontrol ettikten sonra Kuzey Suriye ve Mısır'dan gelen kuvvetlerle birlikte Remle'ye geçti.⁴⁷¹

IPGRR,⁴⁷² Kral Richard'ın, bu baskındaki mücaalesini oldukça abartılı bir dille aynı zamanda detayları ile uzunca aktarmaktadır. Buna göre:

“Ey bütün faziletlerin efendisi! Böyle apansız bir kargaşadan kim paniğe kapılmaz ki? Düşmanlar tedbirsiz duran adamlarımızın üzerine koşarlarken, sayısız silahlı düşman askeriyle bir avuç savunmasız Haçlı ordusu karşı karşıya geldi; öyle ki adamlarımızın silahlarını kuşanmalarını geçtim giyinmeye bile zamanları olmadı. O sırada bizzat kral ve diğer pek çok kişi aceleyle uyluk zırhlarını ve dizliklerini giymeden savaşa çıktılar ve bir şekilde apar topar silahlandılar; üstelik bütün gün bu halde savaşıyorlardı. Bizimkiler hazırlanırken Türkler daha da yaklaşıyorlardı. Atına binip yola koyulmak üzere olan kralın yanında on şövalye vardı ve bunlar sırasıyla; Kont Henry, Leicester Kontu, Mortimerli Bartholomew, Mauleonlu Ralph, Cavegnili Andrew, Finivallı Gerard, Sacylı Roger, Stagnolu William, son derece yetkin bir uşak olan Villeneuve Hugh ve kralın sancaktarı Henry Teutonic idi. Bu kişilerin sadece atları vardı ve üstelik bu atlar zayıf ve savaş için hiç uygun değillerdi.

Bölüklerden özenli bir şekilde birlik safları ve yürüyüş kolları tertip edildi, her birinin başına birer komutan atandı; şövalyeler, Aziz Nicholas Kilisesi sol taraflarında kalacak şekilde sahil yakınlarına gönderildiler, zira Türkler en çok o bölgeye üşüşmüşlerdi. Pisanlar ve Cenevizliler aralarında farklı milletlerden askerlerle birlikte kent civarındaki bahçelerin ötesine konumlandırıldılar. Kafirlerin o son derece şiddetli saldırılarını tam anlamıyla tarif etmeye kimin gücü yetebilirdi? Atağa geçen Türkler ilk olarak korkunç çığlıklarla haykırmaya ardından üzerimize kargılar, oklar ve güller yağdırmaya başladılar. Bizimkiler kendilerini onların vahşi saldırılarından koruyabilmek için mümkün mertebe hazırda bekliyorlardı. Her biri sağ dizinin üstüne çöktü, böylece birbirlerine daha sağlam tutunabilecekler ve oldukları yerde sarsılmadan kalabileceklerdi; sağ ayakları toprağa sabitlenmiş, sol dizleri bükük pozisyonda bekliyorlardı. Sol ellerinde kalkanları, sağ ellerinde de saplarını yere dayadıkları, sivri demir uçlarını ise düşmana doğru tuttukları mızrakları vardı. Kral her iki kalkanlının arasına bir arbaletli asker yerleştirdi, kendisi de arbaletini hızlıca kurabilmek üzere diğerlerinin arkasına geçti; böylelikle birisi arbaletini doldururken diğeri atışa devam edebilecekti. Bunun bize çok faydası olurken düşmana da bir o kadar zararı oldu. Böylece bu kadar dar bir zaman aralığında her şey yoluna koyulduktan sonra sayıca çok az olan adamlarımız da kendilerini hazır ettiler; kral aralarında gezinerek yorulmak bilmeden herkesi avutuyor, sabırlı olmaya ikna ediyor, cesaretsiz ve korkakları ayıplıyordu:

⁴⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 63-64; Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 183.

⁴⁷² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 415-420.

‘Karşı tarafın içinize korku salmasına izin vermeyin. Düşmanın zorbalığına karşı katılan yüreğinizin gücüne güç katın; elbette kaderin sert rüzgarlarına yenik düşmeyeceksiniz. Onlara dayanmayı bileceksiniz, zira bütün katlanılası talihsizlikler cesur yürekliğin başına gelir; nitekim iyi talih yiğitliğe gölge düşürürken zorluklar ona ışık tutar. Zaten kaçacak bir yerimizin olmadığı da aşikâr. Her yer çoktan düşman tarafından işgal edilmişken kaçmaya kalkışmak ölümü göze almak demektir. O halde dayanın, durumun zarureti cesaretinize gerekçe olsun. Cesur adamlar ya zafer kazanırlar ya da şerefiyle ölürlər. Şehitlik mertebesine ancak gönülden isteyerek erişilebilir. Ama ölmeden önce ölümlerimizin öcünü alalım ve Tanrı’ya şükredelim ki istediğimiz gibi bize de şehit olmayı nasip etsin. Bu, çabalarımızın mükafatı, hayatlarımızın ve aynı zamanda mücadelelerimizin sonu olacaktır.’

Konuşma güç bela bittikten sonra düşman ordusu yedi bölük halinde paldır küldür atağa geçti; her bir bölükte yaklaşık biner at vardı. Onların saldırısına hep birlikte hazırlıklı olan ordumuz toprağa sabitledikleri sağ ayakları sayesinde düşman atağı karşısında bir ellerinde onlara doğrulttukları mızraklarıyla hiç sarsılmadan sabit duruyorlardı. Bizimkiler biraz daha dayanmamış olsalardı Türkler onları kesinlikle yıkıp geçmiş olurdu.

Yanımıza yaklaşan ilk Türk bölüğü adamlarımızın hiç sarsılmadan durduğunu fark edince aniden geri tepti; bunun üzerine arbaletli adamlarımız geri çekilen Türkleri arkalarından atış yağmuruna tuttular ve pek çok Türkün yanı sıra atları da delik deşik ettiler. Çok geçmeden başka bir bölük daha geldi ve onlar da bizimkilerin aşılabilir olduğunu düşünerek ilk gelen bölük gibi yönlerini değiştirdiler. Bu şekilde pek çok Türk ordumuzu dağıtmak ve onlarla çarpışma fırsatı yakalamak için rüzgâr gibi savrularak sürekli gidip geldi; yakın mesafeden dövüşecekleri zaman ise döneklik ederek atlarını kırbaçlayıp başka yöne doğru sürdüler. Kral ve şövalyeleri onların artık farklı bir yöntem izlemeyeceğini anlayınca kendilerinden daha ötede kayıtsız bir şekilde duranlardan rahatsızlık duyup atlarını mahmuzlayarak karşıya doğrulttukları mızraklarıyla düşman kalabalığının içine hiddetle daldılar; etraflarındakileri yere sererek, oturdukları yerlerden kaçanlarla birlikte pek çok kişiyi delip geçtiler.

Başta Türklerin birlik saflarını coşku dolu bir duygu durumu içinde bütünüyle yerle bir ederek tam anlamıyla öyle büyük bir saldırı gerçekleştirilmişlerdi ki en sonunda ilerdeki saflara da ilerlemeye sebatla devam ettiler. Ve işte! Kral etrafına bakınırken uzaktan Leicester Kontu’nun atından düşüp yerde olağanüstü biçimde mücadele ettiğini gördü, onu düşmanın elinden çekip sağ salim kurtardı ve atına binmesine yardımcı oldu. Orada çok ağır bir çarpışma yaşandı! Muazzam bir Türk kalabalığı hep bir arada koşuşturuyor, küçücük ordumuzu alt etmek için çok büyük çaba sarf ediyordu. Üstün gelmemiz canlarını sıkıyordu; binlerce askerin yerine bir tek kralın hayatına gözlerini dikerek inatla krallığının aslanı bayrağına saldırıyorlardı. Çok geçmeden kral aynı çatışma sırasında Malleonlu Ralph’in Türklere esir düştüğünü gördü; onu kurtarmak için atını hızla mahmuzladı ve Türkleri def edip Ralph’i orduya geri getirdi. Yiğitlik timsali Kral Richard savaş sırasında adeta bir dev gibi binlerce düşman arasında hiç durmadan şiddetlice bir oraya bir buraya dönüp duruyordu ve tüm ihtişamıyla bir başına hareket ediyordu; ona en üstün, en cesur veya en muktedir demek bile az kalırdı.

O gün kral uğuldayan Türk kalabalığının içine cesurca daldı, sayısız düşmanı kılıçtan geçirdi, kiminin kafasını çenesine kadar yarıdı, kimisinin de ya kolunu ya bacağını ya da başka uzuvlarını kopardı; kılıç sallamaktan sağ elinin derisi yarıldı. Kral inanılmaz derecede çaba sarf ederken bir Türk askeri atı üstünde ona doğru hızla koştu. Bu asker, son derece liberal, bağımsız ve bir de Hristiyanlığı kabul etmiş olmaması haricinde mükemmel sayılabilecek biri olan el-Adil tarafından gönderilmişti. el-Adil

bu asker aracılığıyla iyi niyetinin sembolü olarak iki Arap atı yolladı, kendisinden bu atları kabul etmesini ve kullanmasını rica etti: ‘Eğer bu savaştan sağ salım çıkarsan bu hediyemi hatırlarsın ve gönlünden koptuğunca karşılığını verirsin.’

Kral bu atları kabul etti sonradan da karşılığını verdi. Böyle bir cesaret düşmanda bile övgüyü hak eder! Kral atları getiren bu Türk’ e kendine has cesaretinden ötürü saygı duyulması gerektiği kanısındaydı. Kral özellikle böylesine kritik bir anda hediyeleri geri çevirmeyerek, bu atları kim göndermiş olursa olsun memnuniyetle kabul edeceğini belirtti. Böylece çarpışma daha da kızıştı; sayısız Türk askeri bir avuç ordumuza topyekûn saldırıyordu. Her yer kafirlerin mızrakları ve oklarıyla kaplandı. Çok sayıda kargıyı tek seferde üzerimize fırlatıp sayısız askerimizi yaralıyorlardı ve savaş bizim için katlanmasa güç şekilde ağırlaşıyordu. Adamlarımız geldikleri kadırgalara geri çekiliyorlardı; böyle kaçıp gitmekle yalnızca canlarını kurtarmış olmuyorlardı aynı zamanda cesur karakterlerinden de ödün vermiş oluyorlardı.

Bu sırada kenti zapt etmek için var güçleriyle mücadele eden Türkler arasında büyük bir bağırış koptu; zira orada bulunan adamlarımızı ezip geçmeyi planlayarak dört bir yandan kente giriyorlardı. Kral bunu duyar duymaz yanına sadece iki şövalye ve iki arbaletli asker alarak hızla yönünü oraya çevirdi; kent içinde ana yollardan biri üzerinde üç Türk asilzadeyle karşılaştı, üzerlerine koşup şahsına yaraşır bir şekilde üçünü de öldürdü ve atlarına el koydu. Kenttekilere direniş gösteren diğer bütün Türkleri kılıcıyla yaralayarak tedirgin etti; Türkler kraldan korkup kaçacak yer aradılar fakat böyle bir şey mümkün değildi. Bunların dışında kral yıkılan duvarların derhal onarılmasını buyurdu ve Türk akınlarına karşı şehri muhafaza etsinler diye oraya nöbetçiler yerleştirdi.”

İbn Kesîr,⁴⁷³ bu baskınla alakalı olarak Sultan Selâhaddin’in on yedi asker ile Richard’a baskın yaptığına değinmektedir. Ayrıca Selâhaddin’in askerlerinin bu baskında isteksiz davranmalarını şu şekilde aktarmaktadır:

“(…) Sonra da barış talebinde ısrar etti. Askalan şehrinin de barış anlaşmasına dahil edilmesini istedi. Sultan onun (Richard’ın) isteğini kabul etmedi ve o gecelerden birinde onyediy savaşıyla birlikte İngiliz karargâhına baskın yaptı. Çevresinde az sayıda piyade vardı. Askerleriyle kralın çevresini kuşattı. Şayet askerleri işi sıkı tutsalardı, kralın kurtuluşu imkânsızdı. Ama askerleri hamleden caydılar. Geri çekildiler. Güç ve kuvvet ancak Allah sayesinde. Sultan, askerlerini çok teşvik etti. Ama hepside hastanın tedavi şurubu içmekten sakınışı gibi hücumdan sakındılar. İngiliz Kralı kendi adamlarıyla harekete geçti. Savaş hazırlığı yaptı. Müslümanların sağ cenahından saldırıp sol cenahın sonuna kadar ilerledi. Ama hiçbir süvari onun karşısına çıkmadı. Hiçbir bahadır onu geri püskürtmedi. O esnada Sultan Selâhaddin de geriye doğru çekildi. Askerlerinden itaat eden birini görmeyişi onu çok hüznlendirdi. İnnaAllah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah’a aidiz ve O’na dönücüleriz). Onlara gücü yetseydi, hiçbirinin Beytü’l-malden bir kuruş dahi almasına müsaade etmeyecekti.”

Bahaaddin bin Şeddad⁴⁷⁴, Sultan Selâhaddin’in Richard üzerine yaptığı baskını, asker sayılarını da vererek detaylarıyla aktarmaktadır. Buna göre:

⁴⁷³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

⁴⁷⁴ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 347-349

“(…) İngiltere Kralı’nın, az sayıdaki neferlele birlikte Yafa’nın dışına çıkıp çadır kurduğunu da öğrenince burada çadırlarını basarak, bir fırsat kollama imkanının olup olmadığının araştırmasının iyi olacağını düşündü ve uygulamaya geçti. Bu nedenle rehberlik yapabilen bazı Arapları da yanına alarak, gecenin ilk saatlerinden itibaren yola düştü ve sabah vaktinde çadırların bulunduğu yere ulaştı. Baktı ki çadırların sayısı azdır; on çadır civarındadır. Bu münasebetle çadırları basma arzusu kabardı ve bir hamle ile çadırlara doğru taarruzda bulundu. Ancak çadırdakiler; sabit kaldılar, yerlerinden hareket etmediler ve savaşın azı dişlerini göstermeye çalıştılar. Ölüme karşı sabırlı ve dayanıklı tutumlarını gören Müslümanlar; sabır, sebat ve umursamazlıklarından etkilendiler. Etraflarında sadece bir defa dolandılar. Bunu, orada hazır bulunanlardan biri bana anlattı. Ben kendim, o sırada rahatsız olduğum için Sultan Selâhaddin’le beraber bulunmuyordum. Anlatıldığına göre: atlarının sayısı, en fazla tahmin edenlerin kanaatine göre on yedi ve en az tahmin edenlerin kanaatine göre de dokuz adetti. Piyade adamlarının sayısı da binin altında tahmin edilmekteydi. Kimine göre sayılar üç yüz, kimine göre de daha fazla tahmin edilmekteydi. Sultan Selâhaddin, bugün için karşılaştığı manzaradan canı sıkıldı çünkü bizzat kendisi birliklerin yanına uğrayarak, onları taarruza teşvik etmeye çalıştı ve onlara iyi vaatlerde bulundu, ama oğlu el-Melik ez-Zahir’dan başka kimseden karşılık görmedi. el-Melik ez-Zahir, taarruza geçmeye hazırlandı, fakat babası Sultan Selâhaddin, buna izin vermedi. Bana ulaşan habere göre o gün Meştub’un kardeşi el-Cennah, Sultan Selâhaddin’e şöyle demiştir: ‘Yafa fethi günü halka vurup topladıkları ganimetleri ellerinden alan hizmetçilerine söyle gelip taarruza geçsinler.’ Yafa’nın düşmesi sırasında, ‘zorla alma’ statüsü yerine ‘güvenle alma’ statüsünün kabul edilmesi, askerlerin elinden ganimetlerin kaçırılmasına sebebiyet vermişti. İşte asker bu olaydan etkilenmiş olabilirler ve bu yüzden Sultan Selâhaddin’in arzusu yerine getirilmemiş olabilir. Sonuçta Sultan Selâhaddin, manzaraya baktı ve bu az sayıdaki düşman gücü karşısında işlevsiz kalırsa, kendisi için büyük bir eksiklik ve prestij kaybı olacağını düşündü. Yine bana ulaşan habere göre, o gün İngiltere Kralı, mızrağını eline alarak, sağ kanattan sol kanada kadar mübarezede bulunmuş ve kimse ona karşı çıkmamış, bunun üzerine Sultan Selâhaddin, can sıkıntısıyla savaşmaktan vazgeçmiş ve Recep ayının yirmi üçü çarşamba günü Yazor’a dönmüştür. Ertesi gün Sultan Selâhaddin, Nazrun’a doğru yol aldı. Oraya varınca indi. Bu arada askerler, bulunduğu yerde hazır olmasını istedi. Biz de Recep ayının yirmi dördü Perşembe gününün son saatlerinde yanına vardık. Sultan Selâhaddin o gece Nazrun’da kaldı. Cuma günü sabahında kardeşi el-Melik el-Adil’in halini sormaya çıktı ve Kudüs’e girdi.”

Sultan Selâhaddin, Kuzey Suriye ve Mısır’dan gelen kuvvetlerin orduya katılımından sonra istişare heyetini topladı ve onlara bazı önerilerde bulundu. Sultan Selâhaddin, Richard’ın hasta oluşu, Fransızların ülkelerine dönme isteğini Yafa üzerine yeni bir saldırı için fırsat olarak değerlendirmekteydi. Bu doğrultuda adımlar atmak istedi. Bahaaddin bin Şeddad’ın⁴⁷⁵ verdiği bilgilerde Selâhaddin’in sözlerini ve gelişen olayları şu şekilde aktarmaktadır:

“(…) İngiltere Kralı şu anda hastadır; Fransızlar da tam bir kararlılıkla denizleri aşmakla memleketlerine üzeredirler ve harçlıkları da azalmış durumda. İşte bu bizim için bir fırsattır. Ben, bu durumda Yafa’ya doğru gitmeyi uygun görüyorum. Eğer onda bir fırsat umudunu bulabilirsek, yapacağımızı yapar ve henüz yardım gücü oraya ulaşmadan işini bitiririz;

⁴⁷⁵ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 351-352.

aksi durumda gece karanlığı altında Askalan'a döneriz.' Sultan Selâhaddin'in bu önerisini dinleyen kurmayları da uygun görünce, İzzeddin Curdik, Cemaleddin Farec ve daha birkaç emîre görev verildi. Bunlar Şaban ayının on altısı perşembe gecesı düşmanla irtibat gücü suretinde gönderildiler. Varacakları yerde, şehirde kaç süvari ve piyade savaşçı bulunduğunu casuslar aracılığıyla öğrenmeye çalışacaklardı. Müslümanların cephesinde bunlar olurken, Frenk cephesinden de durmadan İngiltere Kralı'nın adamları, meyve ve kar istemeye gidip geliyorlardı. Kral hastalanınca, bir de armut ve şeftali hastası olmuştu. Sultan Selâhaddin de bu yönden ona yardım elini uzatıyordu ve bu yardım esnasında arada gidip gelen kral adamlarından haberlerini de almaya çalışıyordu. Duyulan bir haber de şunlar ifade ediliyordu: 'Yafa şehrinde, iki yüz ile üç yüz arasında süvari bulunmaktadır. Kont Henry de İngiltere Kralı ile Fransızlar arasında yerlerinde kalmaları için gidip gelmektedir. Fransızlar tek kelimeyle denizleri aşip memleketlerine dönmek niyetindedirler. Fransızların, şehrin surunu yapmaya niyetleri yoktur; daha çok kalenin suruna önem vermektedirler.' Bu sırada İngiltere Kralı Hacıp Ebubekir el-Adîli'yi yanına istemişti. Aralarında diyalog bulunmaktaydı. Sultan Selâhaddin, bu haberleri aldıktan sonra perşembe günü sabahında Remle'ye doğru hareket etti. Kuşluk vaktinde oraya vardı ve indi. Bu arada Yafa şehri üzerine gönderilen taktid gücünden bir haber ulaştı. Haberde şöyle deniliyordu: 'Biz Yafa üzerine taarruzda bulunduk, karşımıza üç yüz süvari çıktı. Bunların bir kısmı katırların sırtında bulunuyordu.' Bu haberi alan Sultan Selâhaddin, orada beklemelerini emretti. Sonra Hacı Ebubekir, İngiltere elçisiyle birlikte geldi. Elçi; kralın, Sultan Selâhaddin'den almış olduğu meyvelerden ötürü teşekkürlerini bildirirken, Hacıp Ebubekir de kralın, kendisini تنها ederek ona şunları söylediğini bildirdi: 'Benim kardeşim el-Melik el-Adîl'e söyle geçerli bir musalahanın yapılabilmesi için Sultan Selâhaddin'e nasıl ulaşılabilir? Bana, Askalan'ı vermesini kendisinden istesin. Ben gideceğim, kendisi şu az sayıdaki Frenkle kalır ve zaten memleketi onlardan alır. Benim amacım, Frenk'e karşı itibarımı korumaktır. Eğer Sultan Selâhaddin, Askalan'dan vazgeçip bana vermezse, o zaman Askalan'ın suru üzerine harcadığım masrafımı karşılāsın ve zararımı telafi etsin.' Sultan Selâhaddin bunu duyunca, kral elçisini beraberindekilerle birlikte el-Melik el-Adîl'e gönderdi. Onlarla birlikte Bedreddin Duldurum el-Yaruki'nin dostu da bulunuyordu. Bunlar Sultan Selâhaddin'in yanından ayrılınca Sultan Selâhaddin, güvendiği birisini gizliden el-Melik el-Adîl'e gönderdi ve ona şunları söylemesini emretti: 'Eğer Askalan'dan vazgeçerlerse, onlarla musalahayı kabul et çünkü asker savaştan yorulmuş ve usanmıştır. Azık ve nafakaları da tükenmiştir. Kralın elçisi ve beraberindekiler, Şaban ayının on yedisi cuma günü kuşluk vaktinde ayrılıp gittiler.'

Yukarıda da bahsedildiği üzere Richard artık bir an evvel ülkesine gitmek için Askalan'daki ısrarından vazgeçmekteydi. Fakat oradaki masrafları karşılığında Selâhaddin'den Lüdd ve Remle'nin kendisine verilmesini talep ediyordu. Ancak daha sonra Askalan için ettiği masraftan da vazgeçtiğini ve barışın yapılmasını istediğini bildirdi. Sultan Selâhaddin ise kendi askerleri arasındaki ruh halini gayet iyi biliyordu zira askerlerinin artık savaşmak istemediğinin farkındaydı. Ayrıca ekonomik anlamda da kaynaklar tükenme noktasına gelmişti. İşte tüm bu sebeplerle 1 Eylül 1192'de iki taraf uzlaşarak anlaşmaya imza attılar. Haçlılarla barışın yapılmasını, Richard ile

Selâhaddin arasındaki, elçiler vasıtasıyla geçen, konuşmaları ve uzlaşılan şartlarının detaylarını Bahaddin bin Şeddad⁴⁷⁶ aktarmaktadır. Buna göre:

“Şaban ayının on yedisi cuma günü güneş batmak üzereyken, Bedreddin Duldurum, Yezek adamlarından birisini görevlendirerek, onunla şu bilgiyi gönderdi: ‘Bizim yanımıza beş Frenk adamı geldi. Onlardan Hevvat isminde biri, İngiltere Kralı’nın yanında kumandan durumundaydı ve benimle konuşmak istediklerini söyledi. Ben, onlarla görüşüp konuşayım mı, yoksa boş mu vereyim?’ Sultan Selâhaddin bu haberi alınca, Bedreddin’e onlarla görüşme iznini verdi. Aynı gecenin yatsı vaktinden sonra Bedreddin geldi ve şu haberi verdi: ‘İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard hem Askalan şehrini istemekten hem şehrin suruna yapmış olduğu masrafın telafisi isteğinden vazgeçmiştir. Barışa adım atılması hususunda da iyi niyetli görünmektedir.’ Bunu duyan Selâhaddin; Bedreddin’e, ‘kralın yanına güvenilir bir adamı göndermesini ve bu amaçla kralın elinden tutarak, kendisinden şunları iletmesini,’ emretti: ‘Sultan Selâhaddin şu anda askerlerini toplamış durumda bu konuda vereceğiniz sözünüzden dönmeyeceğinize tam emin olmadıkça, sizinle konuşmayacağını, ancak emin olduktan sonra konuşacağını söylemiştir.’ Bedreddin, Sultan Selâhaddin’dan aldığı bu talimatla ayrıldı ve durumla ilgili bir yazı yazarak, el-Melik el-Adil’e gönderip kendisini cereyan eden hadiselerden haberdar etti. Şaban ayının sekizi cumartesi günü gelince Bedreddin, Sultan Selâhaddin’e birisini gönderdi. Onunla, ‘İngiltere Kralı’na güvenilir bir adam gönderdiğini, onun elinden tuttuğunu ve memleketin sınırları, el-Melik el-Adil ile yapılan görüşme esası üzerinde müzakere edildiğini’ bildirdi. Sultan Selâhaddin bu haberi duyar duymaz divan kurmaylarını topladı. Yafa ile ona bağlı yerler üzerinde divan üyeleriyle görüşmelere başladı. Remle, Lüdd, Yübna ve Mecdel-Yaba’yı Frenk’e verilecek yerler arasından çıkardı. Sonra Kasariyye ve ona bağlı yerler, Esruf ve ona bağlı yerler, Hayfa ve ona bağlı yerler ve Akkâ ile ona bağlı yerler üzerinde divan üyeleriyle görüşmeler yaptı. En-Nasire ve Saffuriye’yi de verilecek yerler arasından çıkardı. Nihayet görüşmelere konu olan bütün yerler bir tutanakla tespit edildikten sonra Sultan Selâhaddin, cevap yazısını Frenk elçisi beraberliğinde gönderilen Toruntay’ın eline verdi. Frenk elçisi, Bedreddin Duldurum ile görüşmelerde bulunmak üzere cumartesi ikindi vaktinde gelmişti. Bu arada Sultan Selâhaddin, Frenk elçisine şunları söyledi: ‘Burada yazılmış olanlar elinizde kalacak memleketin sınırlarını gösteriyor. Eğer bu esas üzerine adamlarına barışı kabul ettirirsen, size mübarek olsun! Bunları size ellerim verdi. Bu mesaj ve tutanağı alır almaz kral, ertesi gün sabah vaktinde bize birisini göndermeli ve bu esaslar üzerine barışın sağlandığına dair yemin etmelidir. Aksi halde bütün bunlar, aldatmaca ve zaman kazanmaktan başka bir şey olmayacağı anlaşılacak ve barış müzakereleri sona ermiş sayılacaktır.’ Frenk elçisi ve beraberindekiler, bu esas üzerine pazar günü sabahında ayrılıp gittiler.

Şaban ayının yirmi biri pazar günü yatsı vaktinde, yani aynı günün yatsı vaktinde, biri geldi ve Toruntay’la birlikte Frenk elçisinin geldiğini haber vererek, Sultan Selâhaddin’le görüşmeleri için izin istedi. Sultan Selâhaddin, önce sadece Toruntay’la görüşmesine izin verdi. Bu arada Toruntay, Sultan Selâhaddin’e şunu söyledi: ‘İngiltere Kralı yazıyı gözden geçirince, Askalan şehrinin suru üzerine yaptığı masrafın ödenmemesine rıza gösterdiğini önce inkâr etti. Bedreddin Duldurum’ın yanına giden cemaat, krala, ‘kendisinin bunu sözlediğini’ hatırlatınca, kral söylediklerini inkâr etmekten vazgeçti ve şöyle dedi: ‘Ben bunu söylemişsem, sözümünden vazgeçmem. Siz de Sultan’a şunu söyleyin! Hayırlı olsun! Ben de buna rıza gösterdim ve senin büyüklüğüne sığındım; eğer fazla bir şey vermekle bana

⁴⁷⁶ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 352-354.

iyilikte bulunursan, bu senin iyiliğini ve büyüklüğünü ifade edecektir.’ Vesselam.’ Elçiler, o gece kaldıktan sonra H. 588 (M. 1192) yılı şaban ayının yirmi ikisi pazartesi günü sabahında Sultan Selâhaddin’in huzuruna vardılar. Kralın, musalaha ile ilgili kabul ettiği şartları Sultan Selâhaddin’e arz ettiler ve sonra kendi çadırlarına döndüler. Bu arada Sultan Selâhaddin, görüşü olan istişare erbabıyla bir toplantı düzenledi, onlarla barış şartlarını detaylıca görüştü ve alınan karar üzerine fikir birliği sağlandı. Sonra Emîr Bedreddin Duldurum, yanına Frenk elçilerini de alarak, el-Melik el-Adil’e gitti. Bundan amaç, Remle’yi de Frenk’e verilecek memleketler arasına katmaktır. Sonra Bedreddin, gece yatsı namazından sonra döndü ve musalaha şartlarını içeren barış protokolü yazıldı. Buna göre barış süresi, H. 588 yılı şaban ayının yirmi ikisi salı gününden başlamak üzere üç yıldır. Barış şartlarına Remle ve Lüdd şehirlerinin de Frenk’e verilmesi istenirken, Sultan Selâhaddin; el-Adil’i İngiltere Kralı’na gönderdi ve kendisine, ‘eğer sen onları sadece bir yerin verilmesi veya her iki yerin aramızda ortak kalması alternatiflerinden birisiyle ikna edebilirsen ne ala! Dağlık kesimler hususunda ise hiçbir istekte bulunma hakları yoktur,’ dedi. Sultan Selâhaddin, bu şekildeki barışı maslahat addediyordu çünkü halk zayıf düşmüştü, erzak azalmıştı ve uzak memleketlerden gelen askerler de memleketlerini özlemişlerdi. Ayrıca Sultan Selâhaddin, Yafa şehri üzerinde bulundukları sıralarda da taarruza geçme emrini verdiği halde halkın kendi yerinde oturma kaldıklarını görmüştü ve yine ihtiyaç duyulduğu bir sırada, onları emrinin istikametinde göremeyeceğinden endişe ediyordu. İşte bu nedenlerle halkın istiharat ederek, kafalarına takılmış olan bazı sorunların çıkmasını ve akıllarında canlanan bazı hâllerin unutulmasını uygun görüyordu. Ayrıca sağlanacak bir barış ortamında memleketin imarına çalışılabileceği, Kudüs şehrinin silahlarla donatılabileceği ve alt yapısının tamamlanabileceğini de düşünüyordu. Barış protokolünde geçen şartların arasında, Askalan şehrinin harabe bir ortamda kalması ve her iki tarafın bunda ittifak etmesi de bulunuyordu. Çünkü şehrin mamur bir şekilde ellerine geçmesi halinde tahrip etmemelerinden korkuluyordu. İşte el-Adil bu şartlarla Frenk’in yanına gitti ve İsmaililere (Haşhaşiler) ait olan memleketin de Müslümanların bölgesi arasında yer almasını şart koştu. Frenk de Antakya ve Trablus Şam sahiplerinin de sulha girmesini şart koştu. Böylece şartlar bu şekilde tekemmül ettikten sonra elçiler H. 588 yılı şaban ayının yirmi biri salı günü Frenk’in yanına gittiler. Elçiler giderken, ‘aynı günde durumun açıklığa kavuşması gerekir’ diye sulh veya husametten birisinin seçilmesi istendi. Çünkü İngiltere Kralı’nın daha önce yaptığı gibi işi sürüncemede bırakmasından korkuluyordu.”

Bu aktarılanlardan anlaşılacağı gibi Sultan Selâhaddin, Richrad’a güvenmiyordu daha önce yaptığı gibi zaman kazanmak adına oyalama siyasetiyle davranan Richard’tan, bu kez, barışın mı sağlanacağı yoksa savaşın mı devam edeceği konusunda kesin bir tavır göstermesini istedi. Bu barış iki taraf için de gerekli gözükmektedir. Zira Richard ülkesine bir an evvel dönme gayesindeydi ve artık savaşmaktan bıkmıştı. Selâhaddin tarafında ise askerlerin isteksiz davranışları, uzaktan gelenlerin memleketlerine dönme isteği, Sultan Selâhaddin’e güven vermemekteydi. Ayrıca barış sürecinde hem ordu hem de Kudüs’ün tahkimatı sağlanacaktı.

İbn'ül-Esîr⁴⁷⁷ barış ile ilgili verdiği bilgilerde:

“(…) İngiltere Kralı askerlerin toğlandığını anlayınca, zaten Müslümanların elinde olup ele geçirmek istediği bir şehir kalmamıştı üstelik ülkesinden de uzun zamandır ayrı kalmışlardı, Selâhaddin’e elçi gönderip, barış talebinde bulundu ve bundan dolayı da daha önce izhar ettiği görüşün aksini ileri sürdü. Selâhaddin ise onun hile yaptığını zannederek bu talebini kabul etmedi, krala savaş çağrısında bulundu. Kral birkaç defa elçi gönderip talebini tekrar etti. Askalan’ın tamir çalışmalarını tamamlamaktan vazgeçti ve Gazze, Darum ve Remle’den feragat etti. el-Melik el-Adîl’e de haber gönderip bu şartlarla anlaşmanın kabul edilmesini istedi. el-Melik el-Adîl ve çok sayıdaki emîr de Selâhaddin’e barış tavsiye ederek, askerlerin sıkıntı içinde olduklarını ve usandıklarını söylediler. Silah ve hayvanların mahvolduğunu, yiyeceklerin tükendiğini bildirerek:

“Kral denize açılmak ve ülkesine dönmek gayesiyle böyle bir talepte bulunmuştur. Eğer kış gelip deniz seferi yapılmaz hale gelinceye kadar beklersen ve bu teklifi kabul etmezsen biz burada bir başka seneyi beklemek zorunda kalırız o takdirde Müslümanların kaybı çok büyük olur” dediler.

Birçok kişi de aynı şeyi söyleyince Selâhaddin de barışa razı oldu. Haçlı elçileri gelip anlaşma yaptılar ve anlaşma şartlarına bağlı kalacaklarına karşılıklı olarak yemin ettiler. Selâhaddin’in yanına gelenler arasında Balian b. Barzan da vardı. Barzan Remle ve Nablus hakimiydi. Selâhaddin yemin edince Barzan ona:

“Şunu bil ki İslâm tarihinde hiç kimse senin yaptığını yapmadı ve Frenkler bu müddet içinde helak oldukları kadar hiçbir dönemde helak olmadılar. Deniz yoluyla gelen muharipleri saydık altı yüz bin kişiydiler. Halbuki bunların ancak onda biri ülkelerine geri döndüler. Bazılarını bizzat sen öldürdün, bazıları öldü, bazıları da boğuldu” dedi. Anlaşma sağlanınca Selâhaddin Haçlıların Kudüs’ü ziyaret etmelerine izin verdi. Onlar da ziyaret ettikten sonra dağıldılar. Her topluluk kendi ülkesine döndü.”

İbn Kesîr,⁴⁷⁸ İbn'ül-Esîr ile aynı doğrultuda bilgiler vererek sahil beldelerinin Haçlılarda kaldığını, sahile karşı mıntıkaların ise Müslümanlara bırakıldığını söylemektedir.

Abû'l-Farac,⁴⁷⁹ İbn'ül-Esîr ve İbn Kesîr ile aynı doğrultuda bilgiler vererek, barışla ilgili Haçlıların hakimiyetindeki bölgelerin yine kendilerinde kaldığını, Yani Yafa ve çevresi, Arsuf, Akkâ, Hayfa, Antakya ve Trablus Haçlılarda kaldığını söyleyerek, geriye kalan yerlerin Müslümanlarda kaldığını ifae etmektedir. Ancak Abû'l-Farac diğer kaynaklardan farklı olarak Selâhaddin’in Askalan’ın onarımını yapan Richard’a, bu masraf karşılığı yeteri kadar altın verdiğini aktarmaktadır. Ancak bu bilgiye diğer kaynaklarda ulaşılmamaktadır. Hatta Bahaddin bin Şeddad bu konuda verdiği bilgilerde Richard’ın bu istekten vazgeçtiğini aktarmaktadır.

⁴⁷⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî t-Târîh*, C XII, s. 76-78.

⁴⁷⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, C. XIII, s. 61-68.

⁴⁷⁹ Abû'l-Farac *Vekâyınâme*, C. II, s. 461.

Bahaddin bin Şeddat'ın⁴⁸⁰ barışın tamamlanması konusunda verdiği bilgiler detayları bakımından önemlidir. Buna göre:

“Barış elçisi gibi el-Adîl, İngiltere Kralı’nın bulunduğu yere varınca, şehir dışında bir çadıra alındı ve gelişinden krala haber verildi. Kral, el-Adîl’i ve beraberindekileri cemaati kabul ederek, onlarla görüştü. Bu arada el-Adîl, yanında bulunan barış şartlarını içeren protokol nüshasını çıkardı ve İngiltere Kralı’na arz etti. Kendisi hastaydı. Bu nedenle kral, ‘onun üzerinde durup inceleyecek durumda değilim. Ben musalahayı kabul ettim; buyrunuz sağ kolum mesabesindeki Kont Henry ile görüşün!’ dedi. Bunun üzerine Kont Henry ve ilgili cemaatle görüştüler. Görüşme esnasında barış şartlarını içeren nüshayı onlara gösterdiler. Onlar da nüshada bulunan bütün şartları kabul ettiler; Remle ve Lüdd şehirlerinin de aralarında ortak kalmasına rıza gösterdiler. Böylece barış protokolünü kabul ettiklerine dair çarşamba günü sabahında yemin etmeleri kararlaştırıldı. Salı günü yemin etmemelerinin sebebi ise o gün bir şeyler yemişlerdi. Adetleri gereğince bir şey yedikleri günde yemin etmiyorlardı. Bu arada el-Adîl durumu Sultan Selâhaddin’e bildirmek üzere bir adam gönderdi. H. 588 (M. 1192) yılı şaban ayının yirmi ikisi çarşamba günü olunca cemaat, İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard’ın yanında bir araya geldi ve kralın elinden tutarak ona söz verdiler. Bu arada kral özür dileyerek ‘üst seviyedeki krallar ve Sultan Selâhaddin’ler yemin etmezler’ dedi ve ‘ben aynısını Sultan Selâhaddin için de bir hak kabul ederim’ sözünü de ekledi. Sonra cemaat yemin etti. Bu arada sahilde kralın yerine bakan yeğeni Kont Henry ve Taberiyye sahibi Baliyan b. Barzan da yemin ettiler. Hospitalier, Tapınakçılar vs. Frenk kumandanları da buna rıza gösterdiler. Sonra Müslümanların barış heyeti günün kalan kısmında Sultan Selâhaddin’in bulunduğu çadırlara doğru döndüler. Çadırlara yatsıdan sonra ulaştılar. Frenk tarafından gelenler; Henry’nin oğlu Barzan’ın oğlu ve bir grup kumandanlarından oluşuyordu. Geldiklerinde Müslümanlar onlara ikramda bulundular ve kendilerine yaraşır nitelikte çadırlar kurdular. Bu arada el-Adîl musalahayla ilgili durumları anlattı ve Sultan Selâhaddin’e bilgiler sundu. Şaban ayının yirmi üçü perşembe günü olunca Frenk barış heyeti Sultan Selâhaddin’in huzuruna vardılar. Onun elini tuttular ve şartları belirlenen barış esası üzerine kendisine söz verdiler. Bu arada Frenk barış heyeti; el-Melik el-Adîl’in, el-Melik el-Efdal’in, el-Melik ez-Zahir’in, Ali bin Ahmed el-Meştub’un, Bedreddin Duldurum’un, el-Melik el-Mansur’un ve onların memleketlerine yakın olanların, mesela: Şeyzer sahibi İbn el-Mukaddim’in ve onun gibilerin de yemin etmelerini önerdiler. Onların bu istekleri üzerine Sultan Selâhaddin bunlara komşu olan cemaatin yemin etmesi için kendileriyle birlikte bir elçi göndereceğine söz verdi. Antakya ve Trablus Şam sahiplerinin yemini de Müslümanlara yemin edip etmemelerine bağlandı. Yemin etmeleri durumunda barış kapsamına alınacaklardı, aksi halde olduğu gibi kalacaklardı. Sonra tellala ve duyuru görevlisine haber verildi ki her tarafa barış duyurusunda bulunsunlar. Evdekilere, sokaktakilere ve hatta kovuklardakilere duyurulsun. Bunun üzerine duyuru görevlileri çıkıp şu duyuru da bulundular: ‘Dikkat dikkat! Taraflar arasında barış gerçekleşti. Frenk memleketlerinden bizim memleketlerimize, bizim memleketlerimizden de Frenk memleketlerine girmek isteyen olursa, bundan böyle girebilecekler!’ bu arada Sultan Selâhaddin, Şam yolu üzerinden hac yolunun da açılmış olduğunu duyurdu. Aynı mecliste, kendisi için de hac etme niyeti oluştu. Ben, bunların tamamını gördüm. Sultan Selâhaddin’in hac etme niyetinin olduğuna tanık oldum. Sonra Sultan Selâhaddin, Askalan surunun tahrip edilmesi için yüz Nakkap (sur delen) gönderdi ve başlarında da büyük emirlerden birisini görevlendirdi. Surun tahribine kadar onlarla birlikte bir grup Frenk de bulunuyordu. O gün her iki taraftan da insanlar o kadar sevindiler ki

⁴⁸⁰ Bahaaddin bin-Şeddat, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir’üs-Sultaniyye*, s. 356-358.

kendilerinden geçtiler. Ama Allah da biliyordu ki sulh, Sultan Selâhaddin'in tercihi değildi çünkü musalaha ile ilgili bazı konuşmalarında bana şunu söyledi: 'sulh etmekten korkuyorum çünkü sonuçtan başıma nelerin geleceğini bilmiyorum! Bir bakarsın Frenk güç kazanır ve ellerindeki memleket kendilerine kalmış olur; hatta daha önce ellerinde olan yerleri de geri alırlar ve sonuçta onlardan herbirinin kendi kalesinin üzerine oturmuş olduğunu görürsün!..' ve arkasından şöyle dedi: 'taviz vermem ki Müslümanlar mahvolsunlar!' bu onun söyledikleriydi ve sonuçta dediği gibi oldu çünkü maslahatı, sulh yapmada gördü zira asker usanmıştı ve artık muhalefet etme hareketlerin de bulunuyordu. Nitekim Allah katında da maslahat barıştaydı çünkü Sultan Selâhaddin'in dünya hayatı da musalahadan biraz sonra sona erdi. Eğer vefatı savaşlar ve vak'alar esnasında olsaydı, o zaman İslam, gerçekten büyük tehlikelerle karşı karşıya kalacaktı. İşte bu durumlar göz önüne getirildiğinde, Frenkle o zaman yapılan musalahanın, Allah'ın Müslümanlara lütfettiği bir muvaffakiyet olduğu anlaşılmaktadır.”

IPGRR,⁴⁸¹ barış görüşmelerini, Bahaaddin bin Şeddad kadar uzunca ve datayları ile aktarmamıştır. Barışın yapılma sebebini Richard'ın hastalığına ve Haçlı askerlerinin sayıca azalmasına bağlamaktadır. Buna göre:

“Selâhaddin kralı teslim olması konusunda uyardı, öte yandan kralın da kendisini beklediğine emindi. Kral hiç tereddüt etmeden ona, kendisini yanına beklediğini ve eğer sağ kalırsa fırsatı varken bile olduğu yerden asla kıınıdamayacağını bildirdi. Kralın cesaretini kırmaya hiçbir düşmanın gücü yetmezdi; ne var ki hastalığının ilerlediğini hisseden kral içinde bulunduğu kritik durumu ve bu haldeyken düşmanın yakınında hiç güvende olmadığını göz önünde bulundurup Kont Henry' i Kasariyye' ye yollayarak oraya önceden varmış olan Fransızlara yardıma gelsinler ve Kudüs'ü savunsunlar diye haber saldı; ayrıca mevcut durumunu ve Selâhaddin' in bahsi geçen uyarısını da belirtti. Fakat Fransızlar hiçbir şekilde ona yardım etmek istemiyorlardı; aslında onların desteği olsun ya da olmasın kral kısmen eleştiriyeye açık olan söz konusu mütarekeyi kabul etmezse hiç kuşkusuz düşman ordusuna yenik düşebilirdi. Bu denli kalabalık Türk güruhunun arasında ordumuz oldukça küçük kalıyordu, üstelik herhangi bir rahatsızlıkları da yoktu. Buna binaen riskli bir mübadelenin içine düşmemek adına Askalan'nın yerle bir edilmesi teklifi kabul edildi. Zira düşmanlar kralı hasta yatağında ele geçirdikleri zaman doğal olarak Askalan'a da sahip olacaklardı ve bu sayede Sur ile Akkâ güvende kalacaktı.”

IPGRR,⁴⁸² verdiği bilgilerin devamında Richard'ın, tedavi için Akkâ'ya dönmek istediğini ve şehrin savunulması için adamlarına talimatlar verdiğini ancak adamlarının bu duruma karşı çıktığını görünce, hastalığının da iyleşmeyeceğini hesaba katarak, üç yıllık bir ateşkes yaptığını şu şekilde ifade etmektedir. Buna göre:

“Sağlığından endişe duyan kral içinde bulunduğu sallantılı durum üzerine etraflıca düşündükten sonra kont Henry'i, Tapınak ve Hospitalier Şövalyelerini yanına çağırıp onlara durumunun tehlikede olduğunu açıkladı ve ardından uygunsuz ve güvensiz bir mevki olması nedeniyle oradan ayrılacağını salık verdi; aralarından bir kısmını Askalan'ı muhafaza etmeye diğerlerini de Yafa ya yolladı. Kendisi ise tedavi olmak üzere

⁴⁸¹ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 425-426.

⁴⁸² *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 426-429.

Akkâ' ya döndü, zira başka türlüünün mümkün olmadığını söylüyordu. Herkes hep bir ağızdan ona karşı çıktı ve onsuz hiçbir yeri savunamayacaklarını belirterek bu konuda ısrarcı davrandılar; onun dediklerinin tersine gittiler ve artık onunla birlikte hareket etmediler. Bu durum kralın canını sıktı; adamlarının kendisine sırt çevirmeleri ona müthiş derecede acı verdi, zira artık hiç kimse onun kararlarını uygun bulmuyordu.

Kral uzun bir süre tereddütte kaldı, dönüp dolaşıp hep aynı sonuca varıyordu; hiçbiri onun durumunu anlayışla karşılamamıştı. En sonunda etrafındaki herkesin onu terk ettiğini ve kimsenin esas meseleye en ufak bir ilgi bile duymadığını fark edince bir duyuru yapılmasını buyurdu; bu duyuruya göre kraldan ödenek almak isteyen her kim varsa ona destek olmak için bir araya gelecekti. Çok geçmeden iki bin piyade ve elli şövalye kalabalıklar halinde toplaslar. Fakat hastalığı daha da ilerleyince kral iyileşme umudunu tamamen yitirdi. Bu nedenle hem diğerleri için hem de kendisi için aşırı endişe duyarak aklından geçirdiği fikirlerin en saf olanını tercih etti; yani tıpkı çoğu kişinin yaptığı gibi topluca gemilere atlayıp görev tamamlanmadan kenti hepten yıkıma terk ederek çekip gitmek yerine ateşkes talep etmeyi tercih ediyordu.

Böylelikle kafası karışık ve tereddüt içinde olan kral elinden gelenin en iyisini yaptı; el-Adil'den arabuluculuk yapmasını ve Selâhaddin ile aralarında olabildiğince adaletli ateşkes şartları konulmasını rica etti. Fevkalade liberal bir kişilik olan el-Adil krala eşsiz dürüstlüğünden ötürü büyük saygı duyuyordu ve şimdi de kral için şu koşullar altında bir ateşkes antlaşması hazırlıyordu: Her daim Selâhaddin ve imparatorluğunu rahatsız etmiş olan Askalan yerle bir edilecekti ve önümüzdeki Paskalyadan itibaren üç yıl boyunca kimse buraya dokunmayacaktı. Ancak üç yıl sonra Askalan'a ilk kim sahip olursa burayı o kişi tahkim edebilecekti. Diğer yandan Selâhaddin Hristiyanların Yafa'yı onarmalarına ve burada (civarındaki sahiller ve dağlık bölgeler de dahil olmak üzere) huzur içinde yaşamalarına izin verecekti. Keza Hristiyanlar ile Sarazenler arasında yapılan bu barış antlaşmasının şartlarına harfiyen uyulacaktı; her iki taraf da istediği yere gitmekte özgür olacak, Hristiyanlar Hz. İsa'nın kabrine herhangi bir karşılık ödemedi girebilecekler, satılık mallarını tüm memleket boyunca taşıyabilecekler ve özgürce ticaret yapabileceklerdi.

Yazılı olarak teslim alınan antlaşma koşulları kendisine sesli olarak okunduktan sonra Kral Richard kafasını sallayarak antlaşmayı onayladı; hiç şüphesiz başka çaresi yoktu, demem o ki hastaydı, bel bağladığı küçük bir ordusu vardı ve düşmanın sadece üç km uzağındaydı. Her kim bu antlaşmaya ters düşecek bir fikir ileri sürerse yanlış yola sapmış olacağını bilsin isterim.”

Yukarıda verdiğimiz kaynakların da detaylarıyla aktardığı üzere, 5 yıl süren savaş son buldu. Anlaşmaya Müslümanların isteği üzerine Haşhâşîler, Haçlıların talebi üzerine Antakya Haçlı Prinkepsliği ve Trablus Kontluğu da dahil edildi. Üç yıl sekiz ay süreyle hem karada hem de denizde geçerli olacak barış 1 Eylül 1192 tarihinden itibaren başlamış oldu. İki taraf da birbirlerinin hakimiyetindeki topraklarda silahsız olmak koşulu ile ticaret yapabileceği gibi ziyarette de bulunabilecekti. Yafa ile Sur arasındaki bölgeler Haçlılarda kaldı.⁴⁸³ Kudüs hayali ile Avrupa'dan üç kralın büyük ordularla büyük umutlarla geldikleri sefer başarısızlıkla sonuçlandı.

⁴⁸³ Ramazan Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, s. 186.

Barışın sağlanmasından sonra barış şartlarında yer alan Askalan'ın tahribi için Selâhaddin görevlendirmelerde bulundu. Tahribat ile ilgili detaylı bilgilere Bahaddin bin Şeddad'dan⁴⁸⁴ ulaşmaktayız. Buna göre:

“H. 588 (M. 1192) yılı şaban ayının yirmi beşi cumartesi günü Sultan Selâhaddin, Alemeddin Kayser'i Askalan'ın tahrip edilmesiyle görevlendirdi. Onun emrine bir grup sur delen ve bir grup da taşkıran verdi. Ayrıca barış şartlarında gösterildiği gibi İngiltere Kralı da Yafa şehrinden bazı şahısları Askalan'a gönderecekti ki onlar da tahrip işinde hazır bulunsun ve orada bulunmakta olan Frenk adamlarını şehirden çıkarsınlar. Yafa'dan gelenler de Askalan'a pazar günü ulaştılar. Tahrip işiyle görevli olanlar, tahrip işlerine başlamak isterlerken, Askalan'da bulunan Frenk askerleri, özür dileyerek şöyle dediler:

“Bizim, İngiltere Kralı üzerinde memleketini koruma hakkımız vardır; ya o bu hakkı bize verecek ki çıkarız veya siz vereceksiniz!” Askerlerin bu isteğinden sonra kralın gönderdiği elçi geldi ve onları şehirden çıkardı. Tahtip işi H. 588 yılı şaban ayının yirmi yedisi pazartesi günü kuşluk vakti başladı ve devam etti. Tahrip için görevli şahıslara belli bölümler taksim edildi ve onlara, “görevin onu yıkmaktır,” denildi.”

Böylece Askalan'ın tahribatı gerçekleşmiş oldu.

4. 4. Richard'ın Ülkesine Dönmesi

Sultan Selâhaddin ile barışın yapılmasının ardından Richard Akkâ'ya gelerek burada bazı düzenlemelerde bulundu. Borçlu olduklarına borçlarını öderken alacaklı olduklarından, alacaklarını tahsil etmeye çalıştı. Kışın çetin şartlarına yakalanmamak adına 29 Eylül 1192'de Kraliçe Berengaria ve Joanna Akkâ'dan denize açılarak Fransa'ya doğru yola koyuldular. 9 Ekim 1192'de ise Richard buradan hareketle eve dönüş yolculuğuna başladı. Kötü iklim şartları onu yolculuğu sırasında oldukça zorladı ve o da Isaakios Angelos'a tabi durumda bulunan Korfu'ya çıkmak mecburiyetinde kaldı. Esir edilme korkusu ile kıyafet değiştirerek Tapınak Şövalyelerinin kullandığı kıyafetleri giydi. Yanına dört hizmetkar alarak, Adriyetik'e doğru ilerleyen bir korsan teknesine bindi ancak bindiği gemi Aquileia civarında kayaya çarparak battı. Bunun üzerine Richard adamlarını da yanına alarak, kimsenin dikkatini çekmeden kara yolu ile eniştesi durumunda bulunan Sachsenli Henry'nin hâkimiyetindeki topraklara girmek için Kärnten ve Avusturya'ya gitti. 11 Aralık'ta Viyana yakınlarında bir handa dinlenmek istedi. Burada aşçı kılığına girdi. Fakat parmağındaki değerli yüzükler onun tanınmasına ve yakalanmasına neden oldu. Richard daha önce Akkâ'da Avusturya Dükü Leopold'un sancağını hendeğe fırlatmıştı. Bu duruma oldukça içerleyen Leopold o zaman çaresiz ses çıkaramamamıştı. Şimdi ise Richard, Avusturya

⁴⁸⁴ Bahaaddin bin-Şeddad, *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye*, s. 358-359.

Dükü'nin huzurundaydı. Leopold, Richard'ı Konrad'ı öldürme suçlamasıyla hapse attı. İngiltere Kralı, yakalanmasından üç gün sonra ise Leopold'un metbuû olan imparator VI. Henry'ye teslim edildi. İmparator, Richard'ı bir yıl süre ile esarete bekletti.⁴⁸⁵

Resim 15: Alman İmparator VI. Henry⁴⁸⁶

⁴⁸⁵ Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 85; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 217; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 517-518; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 66.

⁴⁸⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 161.

Resim 16: Richard Alman İmparatoru VI. Henry'nin Esiri⁴⁸⁷

⁴⁸⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 161.

Resim 17: Arslan Yürekli Richard Esarete⁴⁸⁸

Bu esaret sırasında iki hüznü şarkı besteledi. Mart 1194'te kendisine vassallık yemin etmesi şartı ve yüksek meblağdaki kurtuluş bedeli ile Richard'ı serbest bıraktı. Richard esir durumunda bulunduğu zamanlarda, bir taraftan kardeşi John, Richard'ın hâkimiyetindeki topraklarında entrika çeviriyor bir taraftan da Kral Philip açıkça topraklarına saldırıyordu. Ülkesine döndüğünde çözüme kavuşturması gereken birçok sorunla karşılaştı. Bu sorunlar onun tekrar bir Haçlı Seferine katılma ihtimalini yok etmekteydi. Beş yıl boyunca Capetlerle mücadele etti. Fransa'nın güneyinde yer alan küçük bir kale olan Chalus kalesini kuşattığı esnada arbaletten çıkan bir okla vurularak

⁴⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 162.

yaralandı. Daha sonra yarası kangrene çevirerek 6 Nisan 1199'da kırk bir yaşında öldü. Naaşı babası II. Henry'nin yanına Fontevraud'a defnedildi.⁴⁸⁹

IPGRR,⁴⁹⁰ Richard'ın ülkesine dönmesi ve dönüş yolunda yaşadığı talihsizlikleri geniş bir biçimde aktarmaktadır. Aynı zamanda kralın, ülkesine döndüğünde yapmış olduğu düzenlemelere de değinmektedir. Buna göre:

“Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra kral tam gemiye binmek üzereyken geride başarılarına leke sürecektir hiçbir endişe kalmaması diye tedbiri elden bırakmadı. Kendisinden alacağı olan her kim varsa, ileride otoritesini sarsacak kötülük ve şikayetleri savuşturmak maksadıyla, hepsinin borcunu faiziyle ödeyeceğine dair bir duyuru yapılmasını buyurdu.

Aziz Michael yortusunun olduğu günde Kral Richard'ın karısı İngiltere Kraliçesi Berengaria ve kralın kız kardeşi olan Sicilya Kraliçesi Joan Akkâ'ya doğru denize açıldılar. Aziz Dionysius gününde kral, İngiltere'ye dönmek üzere gemiye bindi. Kralın gemisi demir alırken herkes iç çekişlere ve göz yaşlarına boğuldu. Onun hayırseverliğine ve başarılarına methiyeler düzüldü, cömertlikleri bir bir sayıldı ve bütün erdemler tek bir adamda toplandı.

Yakılan her bir ağıttan şu sözler duyuluyordu: ‘Ey yardıma muhtaç Kudüs, nasıl da yoksun kaldın muhafızından! Artık kral da gittiğine göre şans eseri ateşkes ortadan kalkarsa o zaman seni kim koruyacak?’

Bu gibi pek çok içler acısı sözün ardından kral henüz tam olarak sağlıklı yerine gelmemişken herkesin hayır duasını aldıktan sonra gemiye bindi ve denize açıldı. Gemi bütün gece yıldızların rehberliğinde ilerledi. Ertesi sabahın ilk ışıklarıyla geride bıraktığı ülkeyi düşünceli ve hisli bakışlarla seyre dalan kralın ağzından aşağı yukarı şu sözler çıktı:

‘Ey kutsal topraklar, seni tanrıya emanet ediyorum! Onun ilahi lütfu bana uzun bir ömür bağışlansın ki sana yardım sağlayabileyim; nitekim umut ediyorum, yani ne zaman olursa olsun imdadına yetişmeye niyet ediyorum.’

Bu sözlerle gemicileri denizin kızgın dalgalarını olabildiğince hızlı aşmak için var güçleriyle yelkenlere asılmaya teşvik etti. Fakat kral kendisini ne tür sıkıntıların ve acıların beklediğinden, bir zamanlar Fransa'ya tevdi edilmiş olan bir ihanet yüzünden başına ne büyük felaketler geleceğinden haberi yoktu; öyle ki Tanrı'nın izinde ve çok zahmetli bir hac yolculuğunda böyle bir kötülükten hiç şüphe etmezken bir entrika aracılığıyla yakalanması planlanıyordu.

Martinus yortusu yaklaşırken Kral Richard uzun süren sallantılı deniz yolculuğundan bıkkınlık duyunca ilk gördüğü yere, yani Bizans himayesinde olan Korfu Adası'na yanaştı. Yunanlardan ve imparatorlardan kuşkuyla karşılaştığı için orada kendini ifşa etmek istemeyen kral, karşılaştığı korsanlarla akıllıca pazarlık yaptı, talep ettikleri kadar haraç vererek onlardan kendisini daha uygun bir yere götürmelerini rica etti. Böylece donanmayı geride bıraktı; kral olduğunu gizleyip kendini korkusuzca

⁴⁸⁹ Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard, *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, s. 85; John Gillingham, *Richard the Lionheart*, s. 217; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 517-518; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, s. 66.

⁴⁹⁰ *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 441-450.

(karakterini değil kıyafetlerini değiştirmişti) zalim korsanların eline bıraktı. Yüce gönüllü Kral Richard neden cesur davranmadı? ‘Doğuştan cesur olduğunun farkında değildi.’

Yanına aldığı dört yaveriyle birlikte Slavonya’ ya götürüldü. Oradan Aquileia’ yı geçip Avusturya Dükü Leopold’un topraklarına girdikten sonra 20 Aralık tarihinde yakalandı. Hak ettiğinden daha az mükafatlandırılıyordu, zira ortak bir amaç uğruna hayatını heba etmişti. Artık kendisine kalan mirası da elinden alınıyordu; hasımları acımasız bir saldırı gerçekleştirerek kralın Normandiya’daki kalesini zapt ettiler. O ise Avusturya Dükü ve Almanya İmparatoru Henry ile çok yüksek bir meblağda anlaşıp kefareti öderek esaretten kurtuldu. Kefareti karşılamak adına vergileri iki katına çıkardı ve kendi memleketinden çok büyük bir bağış toplandı. Kiliselerden kadehler, manastırlardan kutsal sayılan altın ve gümüş kaplar alındı. Rahiplerin kanısına göre bu kadar acil bir durum içinde bunun yapılması yasa dışı değildi.

Türkler üzerinde bu kadar çok zafer kazanmış olan Kral Richard din kardeşleri tarafından alçakça muhasara edildi ve sözde Hz. İsa’nın müritleri olarak kabul edilenler tarafından esir alındı. Gerçekten de gizli bir tuzak bariz bir anlaşmazlıktan daha korkutucudur, tıpkı şu sözde de olduğu gibi:

‘Muhalif birinden kaçınmak düzenbaz birinden sakınmaktan daha kolaydır.’

Ne utanç verici! Hiçbir düşmanı ona kafa tutamazken, rezil bir soy tarafından hapsediliyordu; Selâhaddin bile onu ele geçirememişken Almanya’da esir tutuluyordu. Ne savsatalı bir başkalaşma! O şanlı krala uygunsuz hapisanelerde değersiz biriyimş gibi davranılıyordu. Krala göre hiçbir şey aşağılık kişilerin otoritesine boyun eğdirilmekten ve düşmanların buyruklarına uymaktan daha usandırıcı değildi. Dolayısıyla kral bir soylu olarak tutarsız davranışlardan doğan uyumsuzluklara karşı direniyordu. Bununla beraber başına gelen alışılmadık durumlar ona daha fazla zarar veriyordu. Ama olsun! Zamanında Marki’nin (Konrad) ölümünden kendisini sorumlu tutarak esas katili değil de onu haksız yere suçlamışlardı; tabi onun suçsuzluğu dedikoducuların fesatlığından daha baskındı.

Kendi duyduğu şüphesi yüzünden ya da kötü niyetli başkalarının ricasıyla kralı esir tutmakta olan Avusturya Dükü Leopold Marki’nin ölümüyle ilgili bir mektup aldı ve üzerinde şöyle yazıyordu:

‘Deniz aşırı pek çok kral ve prens Marki’nin ölümüyle ilgili İngiltere Kralı Richard’ı suçluyor; yasalarına sığındığımız ebedi hükümdarımız olan Tanrı üzerine yemin ediyorum ki Marki’nin ölümünde onun hiç hiçbir payı yoktu. Buna binaen Marki’nin ölüm nedeni şudur: Kardeşlerimizden biri Satalia’ dan gemiyle bir kısmımızın yanına geliyordu, rüzgârlar onu şans eseri Sûr civarına doğru sürdü. Marki onu yakalattı, öldürttü ve büyük miktarda parasına el koydu. Marki’ye elçiler yolladık, kardeşimizin parasını geri vermesini ve bizden af dilemesini buyurduk. Kabul etmedi, hatta elçilerimizi yanından kovdu ve kardeşimizin ölümünü Sidon (Sayda, Lübnan) hükümdarı Reginald’ın üzerine yıktı. Biz ise işin gerçek yüzünü, yani kardeşimizi bizzat Marki’nin öldürttüğünü ve parasını aldığını dostlarımızdan öğrendik. Ona Edrisum adında başka bir elçi daha gönderdik, Marki onu denize batırmak istedi, neyse ki dostlarımız sayesinde Sûr’dan geri çekildi, yanımıza geldi ve olup bitenleri bize anlattı. Biz de o saatten sonra Marki’nin ölmesini arzuladık, iki kardeşimizi Sûr’a yolladık, onlar da Marki’yi tüm Sûr halkının gözleri önünde öldürdüler. Marki’nin ölümüne sebep olanlar işte bu ikisiydi, size kesinlikle doğruyu söylüyoruz, Kral Richard’ın Marki’nin ölümünde hiçbir payı yoktu. Bu sebepten ötürü İngiltere Kralı’na haksız yere kötü davranıyorlar. Bilmenizi isterim ki dünya üzerindeki hiçbir insanı başta o bize zarar vermediği sürece herhangi bir bedel veya para karşılığında öldürmeyiz; bu mektupları

evimizde (Messiac'ın kalesi yakınlarında), eylül ayının ortasında, diğer kardeşlerimizin eşliğinde yazıyor ve her birimiz mühürlerimizi basıyoruz. 1505 Seleukos Yılı (MS 1193' e tekabül ediyor).'

Böylelikle kralın hiç şüphesiz masum olduğu gün gibi ortadaydı; zira ani gelişen bir itiraf ortaya atılan yanlış bir varsayım üzerine kati olarak peşin hüküm veriyordu. Fakat fütursuz hareketlerinden fevri bir istek doğduğu zaman mantık devreden çıkıyor gibi görünüyordu. -Tabi kasten yapılmışsa bu bir suç sayılıyordu.-

Kral o esareten Tanrı'nın mutlak merhameti ve sadık kullarına gösterdiği özeni sayesinde, bilindiğinden daha yüksek bir meblağ karşılığında özgürlüğüne tekrar kavuştu. 20 Mart (başka kaynaklara göre 13 Mart), İngiltere'ye, Sandwich dolaylarına doğru refah içinde yola koyuldu, dört işgününün ardından Londra'ya vardı. Kral şehre girerken rahipler ve tören alayı oluşturmuş halk Aziz Paulus Kilisesi önünde onu büyük bir sevinçle karşıladı. Üç gün boyunca Westminster'deki sarayında oyalandı; oradan Aziz Edmund'a ilerledi. Burada Kıbrıs İmparatoru'nun çok değerli sancağından Nottingham'a uzanıp kuşatma altında olan yerleri üç gün içinde kurtardı. Paskalya'yı Northampton'da geçirdi. Paskalya'nın sekizinci günü (17 Nisan, Pazar) Winchester'de, Hubertus Cantuaria huzurunda taç giydi, İskoçya Kralı William da oradaydı ve kralla aralarında barış aksetti. Sonra Normandiya'ya geçip hasımlarının, özellikle de Fransa Kralı'nın saldırılarını savuşturmak için hazırlandı, hakkı olan mızrağıyla ve kılıcıyla güçlü bir biçimde geri aldı.

Kral Richard, herhangi birinde bulunması çok güç olan en takdir edilesi erdemlerin üçüne birden sahipti. Ordu içinde son derece enerjik, karar alma konusunda öngörülü, konuşmada etkiliydi. Bunlardan her biri bir insanı bütünüyle muhteşem kılabilirdi, bu erdemlerim hepsine birden sahip olan ise duruma göre istediğini kullanabiliyordu; düşmanlara karşı orduda ya da dostlarına fikir sunarken veya bir kalabalığa konuşma yaparken. Hiçbir prens ruhban sınıfına onun kadar içten minnettarlık ve saygı duymuyordu. Dahası kimse onun gibi tek bakışta insanların karakterini çözümleyemezdi; öyle ki aşağı soydan veya aşağılık birisi ya da bir suçlu onun varlığına bile tahammül edemezdi. Zira kral dış görünüşün kişiliği ele vereceğini ve karakterin yüzden anlaşılabileceğini iyi öğrenmişti. Yakın arkadaşlarını da böyle seçiyordu, onlardan görgülü olmalarını tavsiye ediyor ve en dürüst olanlarını ayrı tutuyordu. Neden karakter bakımından benzeştiklerini değil de daha ziyade fikir bakımından denk olduklarını dost ediniyordu? Aslında sadece yaverleriyle her daim uzlaşır olmaktan keyif alıyordu.

Döneminin en başarılısı olan Augustus Sezar özellikle iki kişiyle yakın ilişki kurmuştu ve bunun nedeni onların karakterleriydi; biri konuşmasındaki tevazudan ötürü Maecenas, diğeri ise çalışkanlığı sebebiyle Agrippa. İşte tıpkı Sezar gibi Kral Richard da karakter bakımından üstün olan kişilerle yakın arkadaşlık kuruyordu. Sonuç olarak onun yüce gönüllülüğü enerjik olmasına hiçbir zaman engel teşkil etmedi, eğer tam tersi olursa mutluluğun üvey annesi fesatlık, onun şanını elinden almazdı.

Böylelikle esareten kurtulup İngiltere'ye dönmüş olan kral, halkı için önlemler aldı, gelecek kuşaklara da yararlı olmaya çalıştı, Tanrı'nın izinden ayrılmadı, halkı ve krallığı için faydalı oldu, tıpkı şu sözde olduğu gibi; 'Akıllı kral toplumun destek unsurudur.'

Bir araya gelen ruhban sınıfını boş olan piskoposluklara ve manastırlara uygun bir şekilde yerleştirmek istedi. Aynı şekilde yerli veya yabancı gemilerin krallığa erzak ya da ithal mal taşımaları diye limanların denetim altında tutulmasını emretti; bu mantıkla İngiltere'nin yerel üretimi hareket kazanacaktı. Her zaman her yerde bulunabilecek ürünlerin ve satılacak malların gramajını ve miktarını tüm krallıkta eşit tuttu; birileri onların

sayısını azaltmasın ya da onlara zarar vermesin diye içinde bulundukları kapların kapaklarına demir çemberler geçirtti. Çanakların, fiçilerin ve galonların hepsini uygun ölçülere getirilmesini ve ölçüsünün doğruluğunu veya yanlışlığını ispatlamak için kendi mallarına dokunulmamasını buyurdu. Bunların yanında kumaşların uzunluğu iki arşını geçmeyecekti. Keza örgüler hile yapmaksızın her yerde eşit uzunlukta tutulacaktı; farklı şekillerdeki kumaşlarda veya örgülerde kusur bulunursa bunlar herkesin önünde yakılacaktı ki kimse işine hile bulaştırmasın. Dükkanların önünde kusursuz renklerde kumaşlar asılı duracak, böylece kumaşlar müşterilerin gözlerini boyayacak ve renklerin yaptığı yansımalar gölgede kalmış bir yeri bile meşhur kılacaktı. Kral tüm bu sahtekarlıkların ortadan kaldırılacağını duyurdu; kumaşların kalitesi mümkün mertebe gün ışığında ölçülecekti. Ayrıca kendi aralarındaki adaleti sağlasınlar ve Hristiyanlar ile Yahudiler arasında çıkan bir durumu da kendileri üstlensinler diye Yahudi yetkililer atadı. Buna binaen Katolikler ile Yahudiler arasında gizli saklı olmayacağını buyurdu.

Normandiya' ya geldikten sonra kardeşi Kont John ile karşılaştı, hiç tereddüt etmeden onu affetti; ondan öcünü almaya gücünün yeteceğini düşünerek onu cezalandırmayı küçümser bir tutumla reddetti.

Kiliselerden birkaçında kadeh olmadığını fark etti, onların kefareti için kullanıldığını öğrenince bu durumun sorumlusunun bizzat kendi olduğunu düşünüp ihtiyacı olan her kiliseye bolca kadeh dağıtılmasını emretti.

En sonunda vakitsiz ölüm geldi çattı; planları henüz tam olarak gerçekleşmemişti. Hiç kuşkusuz insanların tezatlığı yüzünden her şey değiştirilecek ve önderin ölümünün ardından yetkisi de son nefesini verecek.”

SONUÇ

1095 Clermont Konsili ile başlayan Birinci Haçlı Seferleri ile devam eden süreçte, Batı dünyası oldukça büyük ordularla Doğu'ya geldi. İlk olarak Baudouin, 10 Mart 1098'de ilk Haçlı devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurdu. Seferin devamında 3 Haziran 1098'de ise Bohemund'un liderliğinde Antakya Haçlı Prinkepsliği kurularak, Kudüs yolu üzerinde stratejik öneme sahip bir bölge böylelikle ele geçirilmiş oldu. 15 Temmuz 1099'a gelindiğinde ise Kudüs Müslümanların elinden çıkarak Haçlı işgaline uğradı. Haçlılar Kudüs Haçlı Krallığı'nı kurdu. Haçlılar geçtikleri her yerde istila ve katliamlarda bulundular. 1101 yılında üç büyük Haçlı ordusu Anadolu'ya geldi ancak Sultan Kılıç Arslan üç grup halindeki bu orduları, sırasıyla Merzifon, Konya ve Ereğli'de bertaraf etmeyi başararak bu seferin başarısızlıkla sonuçlanmasını sağladı. Toulouse Kontu Raymond'un gayr-i meşru çocuğu Bertrand, 12 Temmuz 1109'da Trablus'u zapt ederek Trablus Haçlı Kontluğu'nu kurdu. Böylece Trablus, Urfa, Antakya ve Kudüs'ten sonra kurulan dördüncü Haçlı devleti oldu.

Urfa'nın 24 Aralık 1144'te Türkler tarafından fethedilmesi, Avrupa'da büyük bir yankı uyandırdı. Doğu'ya derhal yardım gönderilmesi konusunda hemfikir olan Batı, yeni bir Haçlı Seferi çağrısında bulundu ancak düzenlenen bu sefer de başarısızlıkla sonuçlandı. 2 Ekim 1187'de Selâhaddin'in Kudüs'ü fethetmesiyle Avrupa'nın derinden sarsıldığını söyleyebiliriz. Nitekim Avrupa yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesi için "*Audita Tremendi*" ismi ile bir bildiri yayınladı. Bu bildiride yapılacak olan sefere neden katılmanın gerekli olduğu, uzun uzadıya açıklanıyordu. En nihayetinde Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Fransa Kralı Philip Augustus ve İngiltere Kralı I. Richard, topladıkları kuvvetlerle III. Haçlı Seferi'ne katıldılar.

Kudüs'ü yeniden ele geçirme gayesi ile başlatılan sefer için yola çıkan ilk isim Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa oldu. Hatırı sayılır derecede büyük bir ordu ile harekete geçen Alman İmparatoru, kara yolu ile Bizans üzerinden Anadolu'ya geçti. Ancak muhtemelen, sefere çıkarken hazin bir son yaşayacağını hiç aklına getirmede. 10 Haziran 1190'da Alman ordusu imparatorlarının cansız bedenini, Silifke Ovası'nda nehri geçerken buldular. Bu durum ordusunda çözümlere neden oldu. Doğu'da büyük hayallerle bekleyen Hristiyanların da umutlarına bir darbe vurdu. Yine de sayıca azalan askerler yollarına devam ederek Antakya, Trablus üzerinden Sûr'a

ulaştı. Artık Frenklerin tek umudu bir an önce Fransa ve İngiltere Kralları'nın gelmesiydi.

4 Temmuz 1190'da iki kral Vézélay'dan hareket ettiler. Richard, Sicilya üzerinden tehlikeli deniz yoluyla Girit, Rodos ve Kıbrıs'a oradan da Akkâ'ya geldi. Philip ise Sicilya'dan deniz yolu ile doğrudan Akkâ'ya vardı. Böylece III. Haçlı Seferi'nin mücadele aşamasına geçilmiş oldu.

Müslümanlar ilk olarak Akkâ'yı kaybetti. Akkâ'nın ele geçirilmesinin ardından Fransa Kralı Philip ülkesinde yaşanan gelişmeler nedeniyle Avrupa'ya dönme kararı alarak, 2 Ağustos 1191'de deniz yolu ile Roma'ya gitti. Mücadelenin devamını Fransa Kralı'nın bıraktığı Fransız askerler ve İngiltere Kralı Richard yürüttü. Akkâ'nın ele geçirilmesinin ardından Haçlılar Richard önderliğinde katliam konusundaki maharetlerini burada da göstererek 2.700 esiri kılıçtan geçirdi. Arsuf mevkiinde Selâhaddin ve Richard meydan savaşında karşı karşıya geldiler. Ancak iki taraf da bariz bir üstünlük sağlayamadı. Askalan'ın Haçlıların eline geçme ihtimali ortaya çıkınca Sultan Selâhaddin burayı tahrip ettirdi.

Askalan Haçlıların eline geçince Richard burayı tahkim ettirdi. Kudüs üzerine birden fazla yürüme teşebbüsünde bulundular. Ancak bu girişimler sonuçsuz kaldı. Daha sonra Darum Richard tarafından istila edildi. Sultan Selâhaddin Haçlıların elinde bulunan Yafa üzerine bir saldırı düzenledi. Ancak başarılı olamadı. Richard'ın ülkesinden gelen kötü haberler, içinde bulunduğu hastalık ve Haçlıların sayılarının azalması, Kudüs'ü alma konusunda tüm ümitlerini yitirmiş olması Richard'ı barışa zorladı. En nihayetinde III. Haçlı Seferi amacına ulaşmadan son buldu.

Haçlılarla Müslümanlar arasında yaşanan mücadele böylece son bulmuş oldu. Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak gayesi ile Selâhaddin Eyyûbî'ye meydan okuyan Haçlılar, 1188 ile 1192 yıllarında yapmış oldukları fiziksel, duygusal ve mali fedakarlıklara rağmen başarılı bir sonuca ulaşamadılar. Bu sefer sonucunda Yafa ile Sûr arasında dar bir şeritte varlıklarını devam ettiren Haçlılar, ellerinde Antakya ve Trablus şehirleri ile birlikte bu bölgelere yakın birkaç kale ile yetinmek zorunda kaldılar. Richard, Philip ve Friedrich'in büyük ordularla çıktıkları seferin kazanımları sadece Akka ve Kıbrıs ile sınırlı kaldı. Daha sonraki süreçte Doğu'ya yapacakları saldırılar için Kıbrıs'ı bir üs olarak kullandılar.

III. Haçlı Seferi sonrası Kral Henry hâkim olduğu topraklarda bir düzen oluşturmaya çalışırken oldukça zorlandı. Haçlılar içerisindeki sorunlar devam etti. Kral Henry pek de güven içinde sayılmazdı. Zira Kıbrıs topraklarının hâkimi Guy hala bir umutla eski krallığına dönme arzusu içindeydi ve bu doğrultuda adımlar atmaya devam etti. Henry'nin Cenevizlilere sağladığı imtiyazlara kızan Pisalılar da bu doğrultuda Guy'ı tahrik etmekteydi. Henry Pisalıların kendisine düzenleyeceği suikast girişimi haberini alınca Pisa kolonisini otuz kişiye indirdi. Bunun üzerine Pisalılar Sûr ve Akkâ şeridinde bulunan köylere baskınlar yapınca da onları Akkâ'dan kovdu. Guy'ın ölümünden sonra ise Kıbrıs hakimiyeti Guy'ın kardeşi Amaury'e geçti. Amaury Henry ile ilişkilerini dostane çizgilerde sürdürse de hiçbir zaman onun tabiyetinde hareket etmek istemedi. Henry de Kıbrıs hakimiyetini elde edemedi. Bir Haçlı devleti olan Antakya Haçlı Prinkepsliği ise III. Haçlı Seferi esnasında bir denge politikası sürdürmüştü. Prinkepsliğin başında bulunan III. Bohemund Selâhaddin'e tam anlamıyla bir mukavemet göstermedi. Henry ise 1197'de bir toplantı esnasında sarayın yukarı katında açık pencereden aşağıya düşerek öldü.

Henry'nin trajik ölümünden sonra krallığın devamı ve Müslümanlarla mücadele için yeni bir kral seçilmeliydi. Henry'nin dul kalan karısı Isabella bir kez daha krallığın varisi konumuna geldi. En uygun aday ise Kıbrıs topraklarına hükmeden Amaury gözükmekteydi. Zira kısa bir süre önce karısı da ölmüştü. Isabella ile evliliğinin önünde bir engel bulunmuyordu. 1198 Ocak ayında Akkâ'ya gelerek Prenses Isabella ile evlendi ve birkaç gün sonra Kudüs Kralı ilan edildi. Papalığın büyük bir umutla aday gösterdiği Amaury, Haçlılar için hayal kırıklığı oldu. Zira Kıbrıs ve Kudüs taşlarını birleştirerek daha kuvvetli bir yapı oluşturmayı hedefleyen Papalık, hüsrana uğradı çünkü daha en baştan Amaury Kudüs Krallığı'nın savunması için Kıbrıs'ın tek kuruşunu dahi harcamayacağını söyledi. Amaury belli ki Kıbrıs hakimiyetini daha çok önemsiyordu. Zira Kudüs Krallığı sıfatı ona Isabella'nın kocası olması hasebiyle verilmişti. Nihayetinde Isabella başka biriyle evlenebilir kendisinin de krallığı sona erebilirdi. Amaury el-Adîl ile zaman zaman mücadelelere girişti. Ancak o da 1205'te çok da başarılı bir geçmiş bırakmayarak öldü.

Haçlı tarafında III. Haçlı Seferi'nden sonra bu gelişmeler yaşanırken Müslümanların tarafında neler yaşandı? III. Haçlı Seferi'ne sebep olan Hittîn Zaferi şüphesiz ki Selâhaddin'in, Haçlı Seferleri'nde İslam'ın sembolü haline gelmesini sağlayan, büyük bir başarıydı. III. Haçlı Seferi sonrası yapılan barıştan sonra

Selâhaddin Kudüs'e gelerek Kudüs tahkimatını gerçekleştirdi. Hacca gitmeye karar verdiyse de tecrübeli idareciler onun merkezden uzaklaşmasını doğru bulmadıklarını söyleyerek onu bu karardan vazgeçirdiler. Sultan Selâhaddin de ülkeyi tanzim etme kararı aldı. Hudut kalelerini tanzim etti. Mısır'a geçip buranın idaresini gözden geçirme düşüncesiyle Kudüs'ten ayrılıp, Beyrut'a geldi. Burada Antakya Prinkepsi Bohemund, Sultanın huzuruna gelerek bağlılığını bildirdi. Selâhaddin, buradan hareketle Dımaşk'a geçti. Hastalığı başgöstermeye başlayınca meclisteki yerini en büyük oğlu aynı zamanda veliahdı el-Melik el-Afdal'a bıraktı. Dımaşk'daki emirleri huzuruna çağırarak onlardan kararlarına bağlılık yemini etmelerini istedi ve yazılı yeminlerini aldı. Selâhaddin uzun yıllar Haçlılara karşı başarılı mücadelelerden sonra 4 Mart 1193'de 56 yaşında öldü.

Selâhaddin'in ölümünden sonra İslam birliği sarsılmaya başladı. Oğulları ve kardeşi arasında mücadeleler, çekişmeler başgösterdi. Yerine geçen oğlu el-Melik el-Afdal zayıf bir kişiliğe sahipti. Öncelikle babası ile çalışan önemli devlet adamlarını küstürdü. el-Afdal'ın yanından ayrılan değerli devlet adamlarının bir kısmı Mısır'daki el-Aziz'in yanına gittiler. Onların da kışkırtmalarıyla el-Aziz, Dımaşk'ı el-Afdal'ın elinden almaya karar vererek, burayı kuşattı. Bu durum karşısında el-Adîl'in hakemliğine başvuran el-Afdal, amcası sayesinde bu durumdan kurtuldu. Ancak tutarsızlıkları neticesinde bu defa el-Adîl el-Aziz ile anlaşarak Dımaşk'ı, 1196 yılında el-Afdal'ın elinden aldı. el-Aziz sultan ilan edildi. Ancak iki yıl sonra el-Aziz ölünce el-Afdal tekrar harekete geçerek Mısır'da hakimiyetini sağladı. El-Adîl bunun üzerine kardeşler arasındaki birliği bozarak, ordunun da desteğiyle, Kahire'ye girdi. Daha sonra kendisini sultan ilan etti. Her ne kadar Selâhaddin'in oğulları birleşerek el-Adîl'in elinden Dımaşk ve Mısır'ı almaya çalışsalar da başarılı olmadılar. Böylece tüm Eyyûbîler el-Adîl'in sultanlığını kabul etmek zorunda kaldılar. Haçlılarla III. Haçlı Seferi'nden sonra yapılan barış bu karışık dönemde de devam etti. Hem Haçlılar hem de el-Adîl barış yanlısı tutumlar sergilediler. el-Adîl cihat fikrinden çok Haçlılarla ekonomik ilişkileri geliştirmeye gayret gösterdi.

III. Haçlı Seferi sonrası amaç gerçekleşmemiş ve Kudüs geri alınamamıştı. Bu durum Avrupa'yı tekrar hareketlendirmeye başladı. Papa III. Innocentius 1198'de yeni bir Haçlı Seferi çağrısında bulundu. Ayrıca bütün Hristiyan dünyasını Roma Kilisesi çatısı altında toplamak niyetindeydi. Papa bu sefere sadece asiller, dükler, kontlar ve halkın katılımını istemekteydi. Zira imparatorların şahsi çıkarları yüzünden Haçlı

Seferleri başarıya ulaşamamıştı. Oysa I. Haçlı Seferindeki başarı; din adamları, kontlar, dükler ve halkın katılımı sayesinde olmuştu. Yapılacak olan yeni Haçlı Seferi, Kudüs'ü geri alıp Doğu'daki eski güçlerine yeniden kavuşma amacı taşıyordu. Mısır'ı ele geçirip İslam dünyası yokedilecekti. Ancak seferin seyrini Venedikliler değiştirdiler. Zira Venediklilerin Mısır ile ticari bağlantıları vardı ve Mısır'a düzenlenecek bir sefer Venedik'in çıkarlarına uygun değildi. IV. Haçlı Seferi'nin reisi Venediklilerle anlaştı. Venedikliler uzun süredir Haçlıları Bizans'a saldırıp burada Latin bir İmparator ilan etmenin en iyi çözüm olacağı konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Haçlıların Venediklilere borçları bulunmaktaydı. Venedikliler zaman zaman bu borç ve Haçlılara yapılan yardımın kesilmesi üzerine tehditlerde bulunuyordu. Tüm bunların sonucunda IV. Haçlı Seferi Filistin'e hareket etmedi ve amacından saparak Konstantinopolis'te kalıp yeni bir Latin İmparatorluğuna sebep oldu. Bu seferden sonra Papa III. Innocentius bu defa V. Haçlı Seferi ile Kudüs ve Filistin'de daha önce hâkim oldukları toprakları geri alma gayesi ile Haçlı ordularını Mısır ve Filistin kıyılarına sevk etti. Haçlılar için artık Mısır hakimiyeti, Kudüs hakimiyetine giden ayrıca Akdeniz hakimiyetini sağlayacak en önemli stratejik bölge haline geldi. Zira bundan sonraki süreçte yapılacak olan VI.-VII-VIII ve IX. Haçlı Seferleri'nde ilk hedef her zaman Mısır oldu. Haçlılara göre Mısır'ın ele geçirilmesiyle tüm Müslümanlar kutsal topraklardan atılabilecekti. Ancak Özellikle III. Haçlı Seferi'nden sonra Müslüman Dünyasının mukavemet gücü artmış, ardından yapılan Haçlı Seferleri kesin bir başarı getirmemiştir. Memlûk ordusunun 1268'de Antakya, 1289'da Trablus ve Memlûk Sultanı el-Eşref'in 1291'de Haçlıların hakimiyetinde bulunan son toprak parçası Akkâ'yı fethiyle bölgedeki Haçlı varlığı tamamen son bulmuştur.

III. Haçlı Seferi'nin detaylarını veren, çalışmamızda irdelediğimiz, *IPGRR* isimli Haçlı Kroniği, altı ana bölüm olarak hazırlanmıştır. Her ana bölümün birden çok alt bölüm başlıklarıyla, konular anlatılmıştır. Haçlı Seferleri araştırmacıları için önemli görülen kronik, III. Haçlı Seferi esnasında özellikle diğer ana kaynakların kısaca değindiği hususlara Haçlıların gözünden bakmamızı sağlamıştır. Ayrıca Haçlıların kafalarında çizdiği Türk ve Müslüman imajı hakkında önemli çıkarımlar yapmamıza katkı sunmuştur.

Bu kroniğin edebi bir dil kullandığını ve çoğu zaman olaylara abartılı bir yaklaşım sergilediğini, birbirinden bağımsız olan diğer ana kaynaklar sayesinde

görmekteyiz. Özellikle Richard’a yer yer insanüstü betimlemeler yaptığını, abartılı bir üslupla bazı mücadelelerde çok büyük bir zafer kazanmışçasına değerlendirmelerde bulunduğunu söyleyebiliriz. Arsuf Savaşı’nı Haçlıların çok büyük bir zaferi gibi göstermesi buna verilecek bir örnektir. Oysa bu savaş, iki tarafın birbirlerine yakın kayıplar verdiği ve bariz bir şekilde herhangi bir tarafın zafer kazanmadığı bir mücadele ile sonuçlanmıştır.

Eserde gördüğümüz Türk ve Müslüman düşmanlığı oldukça yüksek bir seviyededir. Türk ve Müslümanlara birçok yerde hakaret etmektedir. Buna karşın alınan yenilgileri meşrulaştırmak adına az da olsa bazı yerlerde Türklerin askeri yönlerinden bahsederken övgülü bir dil kullanmıştır. Türk ve Müslüman düşmanlığına verilecek örneklerden biri de Akkâ’da Richard’ın 2700 Müslümanı öldürerek yaptığı vahşeti, *IPGRR*’nin “İlahi Adalet” olarak nitelendirmesidir. *IPGRR*’nin, özellikle, Richard’ın başarısızlıklarını makul bir bahaneyle meşrulaştıran bir yaklaşım sergilemesi de dikkatimizi çeken bir başka husus olmuştur. Barış imzalamasını hastalığa, başarısız bir savaştan sonra suçu Fransız askerlerinin isteksizliğine bağladığı çoğu kez karşımıza çıkmıştır. Zira bu söylemlerinin doğruluğu diğer kaynakların verdiği bilgiler ışığında tartışılır hale gelmiştir.

IPGRR, Richard’ın savaşçı yönünü oldukça ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilemektedir. Özellikle savaşlarda Türk ve Müslüman askerini öldürüşünü, neredeyse insanüstü olarak nitelendirebileceğimiz bir üslupla betimlemiştir. Bundan başka alınan yenilgileri birçok kez Tanrı’nın cezalandırması veya uyarısı olarak yansıtmıştır. Selâhaddin’i değerlendirirken onun başarılı bir komutan olmasından önce Tanrı’nın Suriye bölgesindeki yozlaşan Hristiyanları cezalandırmak üzere gönderdiği bir felaket olarak değerlendirir.

IPGRR, birçok yerde Fransızları da eleştirmiştir. Onların bu savaşın kutsallığını yeterince kavrayamadığından, kendi zevk ve sefalarına düşkünlüklerinden, dik başlılıklarından ve bu nedenle de mücadeledeki yetersizliklerinden çokça bahsetmiştir. Buna karşın yine de bazı Fransızları bu suçlamaların dışında tutmuştur. Odak noktası Richard ve onun askerlerinin kahramanlıkları, fedakarlıkları, mücadele azimleri ve kararlılıkları üzerine olmuştur.

IPGRR, Fransızları eleştirmekle birlikte, Fransa Kralı için de olumsuz ifadelere zaman zaman yer vermiştir. Özellikle Philip’in, Richard’a karşı dostane tavırlar

sergilemesine karşın aslında ona karşı sinsi bir kıskançlık beslediğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra Philip'in ülkesine dönmesi sert bir dille eleştirmiştir. Genel olarak *IPGRR*, Richard ile ilgili bir konuda taraflı ve bariz bir şekilde her zaman Richard yanlısı söylemlerde bulunmuştur. Richard'a hayranlık beslediği göze çarpmaktadır.

Ancak tüm bunlara rağmen *IPGRR*, elde edilen bilgilerin detaylarını çoğu kez en ince ayrıntısına kadar anlatması, geniş bir çerçeveden değerlendirme olanağı sunması bakımından, oldukça önemlidir. Özellikle savaşlarda ordu düzeni, kuvvetlerin dağılımı, Richard'ın savaş stratejilerini detaylıca aktarması, Richard'ın askeri kabiliyetinin yanı sıra komutanlık vasfı hususunda da fikir sahibi olmamıza katkı sunmuştur.

IPGRR'de göze çarpan bir başka husus da Richard'ın III. Haçlı Seferi yolculuğu esnasında yaşadıklarını detaylarıyla aktarmasıdır. Özellikle deniz yolculuğunda ortaya çıkan olumsuz hava koşullarında yaşananları detaylıca betimleyerek ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Bunun dışında Haçlıların Selâhaddin ile mücadele sürecindeki hava koşullarının ve Haçlıların yaşadıkları sıkıntıların da detaylarını aktarmıştır. Bu bilgiler ise Haçlı askerlerinin nasıl bir ruh haliyle mücadele ettiklerine ışık tutmuştur. Ayrıca genel psikolojik durumları hakkında fikir vermiştir.

IPGRR, Richard'ın birinci ağızdan söylemlerine oldukça geniş yer vermiştir. Selâhaddin ve el-Adîl ile diyalogları, savaş meydanında askerlerini cesaretlendirici konuşmaları birçok yerde birinci ağızdan aktarılmıştır. Bunun dışında çevresindeki din adamları ve yardımcılarıyla olan diyalogları, onlara yaklaşımı ve nasıl bir lider olduğu hakkında bizlere ipucu vermiştir. Ayrıca Selâhaddin ve el-Adîl ile diyaloglarından o dönemin diplomasisinin nasıl olduğu hususunda da fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

Son söz olarak, *IPGRR* ışığında hazırladığımız bu çalışma, bize daha önce rastlayamadığımız detayları sunarak, diğer kaynaklarla da karşılaştırılarak bilgiye daha doğru ve geniş bir bakış açısı ile yaklaşmamızı sağlamıştır. III. Haçlı Seferi'nin başlaması, yolculuğu, seyri ve sonuçlarıyla birlikte, verilen bilgiler dahilinde Haçlıların, Türk ve Müslümanlara bakış açısı, Haçlıların askeri stratejileri, ruh halleri hakkında da fikir sahibi olmamıza katkı sunmuştur.

KAYNAKÇA

Kaynak Eserler

Ambroise; *Abroise's Estoire de la Guerre Sainte, The History of the Holy War*,

Marianne Alies (Çev.), Woodbridge: The Boydell Press, 2003.

Ansbert; *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, Chroust (Neşr.), *Quellen zur*

Geschichte des Kreuzzuges Kaiser I, Berlin: 1928.

Bahaaddin bin-Şeddad; *Selâhaddin-i Eyyûbî en-Nevadir'üs-Sultaniyye ve El-*

Mahasin'ül-Yusüfiyye, Mehmet Selim Bilge (Çev.), Diyarbakır: Lîs

Yayınevi, 2015.

Benedict of Peterborough; *Gesta Regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis, The*

Chronicle of the Regins of Henry II. and Richard I. 1169-1192, William

Stubbs (Trs), C. II, Londra: Rolls Series, 1867.

Ebü'l-Ferec; *Vekâyinâme*, Ö. Rıza Doğrul (Çev.), C. II, Ankara: TTK, 1999.

İbn Kesîr; *el-Bidaye ve'n Nihaye*, Mehmet Keskin (Çev.), C. XII-XIII, İstanbul: Çağrı

yayımları, 2000.

İbnü'l-Esîr; *İslam Tarihi el-Kâmil fî't-Târih*, Abdülkerim Özaydın (Çev.), C X-XII,

İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.

İmâdeddîn el-Kâtib el-İsfehânî, *el-Feth el-Kussî fî'l-Fethi'l-Kudsî*, Muhammed

Mahmûd (Nşr.), Kahire: 1962.

Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi; Auctore, ut Videtur, Ricardo,

Canonico Sanctæ Trinitatis Londoniensis, Chronicles and Memorials of the

Reign of Richard I, Volume I, Edited William Stubbs, M.A, London, 1864.

I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi, Vedî İlmen (Çev.), İstanbul: Yaba Yayınları, 2005.

Khoniates, Niketas; *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanının Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, Işın Demirkent (Çev), İstanbul: Dünya Yayınları, 2006.

Richard of Devizes, *The Chronicle of Richard of Devizes: Concerning the Deeds of Richard the First, King of England: Also Richard of Circencester's Description of Britain*, J. A. Giles (Çev.), London: 1841.

Roger de Hoveden; *The Annals of Roger de Hovedan*, Henry T. Riley (Çev.), C. II, London.

Araştırma Eserler

Abdulkasım, Kasım, “Beytü’l-Makdis Bölgesinde Eyyübilerin Haçlılara Karşı Mücadelesi”, *Uluslararası Selâhaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, Kasım 1996.

Acun, Fatma; “Klasik Dönem Eyalet ve İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, *Türkler*, C. 9, ss. 899-906.

Ağırakça, Ahmet; *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, İstanbul: Akdem Yayınları, 2017.

Allen, S.J., Amt Emilie; *The Crusades a Reader*, New York: University of Toronto Press, 2014.

Altan, Ebru; *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara: TTK, 2003.

_____; “Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar”, *Belleten*, Cilt: LXV, TTK, Sayı 243, (Ağustos 2001), s. 571-582.

_____; “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*,
Cilt: LXVI, TTK, Sayı 245, 2002, s.87-93.

Archer, T. A.; *The Crusade of Richard I. 1189-1192*, New York & London: 1889.

Asbridge, Thomas; *Haçlı Seferleri*, Ekin Duru (Çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2014.

Ayönü Yusuf; *Selçuklu-Bizans Münasebetleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İzmir: 2007.

Baykara, Tuncer; *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara: TTK,
1997.

Bird, Jessalynn, Paters, Edward and Powell, M; *Crusade and Chistendom, Annotated
Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre, 1187-1291*,
Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2013

Bradbury, Jim; *Philip Augustus King of France 1180-1223*, New york: Addison
Wesley Longman Limited, 1998.

Brand, Charles M.; “The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the
Third Crusade”, *Speculum*, XXXVII (1962), ss. 167-181.

Cahen, Claude; *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté
Franque D'Antioche*, Paris: 1940.

Cave, Roy C. and Coulson, Herbert H.; *A Source Book for Medieval Economic History*,
New York: Noble Offset Printers, 1965.

Çay, Abdulhalûk; *II. Kılıç Arslan*, Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Davenport, John; *Ancient World Leaders Saladin*, Philadelphia: Chelsea House
Publishers, 1960.

Demirkent, Işın; *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.

_____; *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1146)*, C I-II, Ankara: TTK, 1990-1994.

_____; *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: TTK, 1996.

_____; “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1995, s.17-56.

_____; “Hittîn Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, *Belleten*, Cilt: LIII, TTK, LII/ 205, (Aralık 1988), ss. 1546-1555.

Edbury, Peter W.; *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Chambridge: Chambridge Univesity Press, 1991.

E.Eickhoff; “Friedrich Barbarossa Anadolu’da”, C.I, VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, (Ankara 25-29 Eylül 1970), Ankara, 1972, ss. 269-280.

Finucane, S. S.; *Soldiers of the Faith: Crusaders and Muslims at War*, Londra: J.M. Dent and Sons Ltd., 1983.

Folda, Jaroslav; *Crusader Art in the Holy Land, From the Third Crusade to the Fall of Acre 1187-1291*, Chambridge: Chambridge University Press, 2005.

Forge, Charles; *Richard the Fhirst and the Third Crusade*, London: 1970.

Genç, Özlem ve Korunur, Harun; “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, *Studies of the Ottoman Domain*, 6/10, (Şubat 2016), s. 60-83.

Gillingham, John; *Yale English Monarchs Richard I*, London: Yale University Press, 1999.

_____; *Richard the Lionheart*, New York: Times Books, 1978.

Ghazarian, Jacop G.; *The Armenian Kingdom in Cilicia During the Crusades the Integration of Cilician Armenians with the Latins 1080-1393*, Richmond: Curzon Press, 2000.

Gökhan, İlyas ve Kaya, Selim; *İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008.

Göktaş, Lütfullah, “Katolik Kilisesi’nin Ekümenlik Konsil Metinlerinde Haçlı Seferleri”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

Hafez, Fahmy; *Selâhaddin’in Mirası*, Serdar Şengül (Çev.), İstanbul: Avesta Yayınları, 2011.

Hindley, Geoffrey, *Bir İslam Kahramanı Selahaddin*, Süleyman Genç (Çev.), İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011.

Hüseyin, Asaf, “Haçlı Seferlerinin Geçmişi ve Bugünü”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

Hüseyin, Muhsin Muhammed, “Haçlı Savaşlarındaki Dinî Faktör”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

P.M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakındoğu*, Özden Arıkan (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

Jaspert, Nicolas; *The Crusades*, Phyllis G. Jestice (Çev.), New York; Routledge Group, 2006.

Kal’acî Kadrî; Selâhaddin el-Eyyûbî: Kıssatü’s-Sira’ beyne’s-Şark ve’l-Garb hilâlî Karneyni’s-Sânî’ Aşer ve’s-Sâlisî’ Aşer li’l-Miladî, Beyrut: 1992.

Kaleli, Emrullah; *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar 1096-1204*, Isparta:

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim

Dalı Basılmamış Doktora Tezi, 2011.

Kaya, Selim; *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi*

1192-1211, Ankara: TTK, 2006.

Küçüksipahioğlu, Birsal; *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, İstanbul:

Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2006.

Lyons, Malcolm Cameron & Jakson, D. E. P.; *Saladin the Politics of the Holy War*,

Chambridge: Chambridge University Press, 1982.

Maalouf, Amin; *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, Ali Berkay (Çev.), İstanbul:

Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Madden, Thomas F.; *The Concise History of the Crusades*, Usa: Rowman and

Littlefield, 2013.

Michaud, Joseph Francois; *the History of the Crusades*, W. Robson (Çev), C.I, New

York: 1953.

Mikaberidze, Alexander; *Conflict and Conquest in the Islamic World*, C.I, California:

ABC-CLIO, 2011.

Murray, Alan V.; *The Crusades to the Holy Land*, California: ABC-CLIO, 2015.

Nicholson; Helen; *The Crusades*, Greenwood Press; London, 2004.

Nicholson, Robert Lawrence; *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-*

1199, Netherlands: Leiden, 1973.

Numiku, H. O.; *Haçlı Seferleri*, Kriton Dinçmen (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları,

1997.

Ostrogorsky, George; *Bizans Devleti Tarihi*, Fikret Işıltan (Çev.), Ankara: TTK, 2011.

Paris, Matthew; *Roger of Wendover's Flowers of History*, Translate from of Latin J.

A. Giles, C. II, Late Fellow of Corpus Chisti Collage, Oxford, London.

Peoples, R. Scott; *Crusade of Kings*, Maryland: The Wildside Press, 2008.

Phillips, Jonathan; *The Crusades 1095-1197*, Lomdon and New York: Routledge, 2013.

Ramsay, W.M.; *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Mihri Pektaş (Çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.

Richard, Jean; *The Crusades 1071-1291*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Riley-Smith, Jonathan; *The Crusades A History*, London: Continuum, 2005.

_____; *Feudal Nobility and the Kingdom of Jerusalem 1174-1277*, New York: Palgrave Macmilan, 1974.

Robinson, John J.; *Dungeon, Fire & Sword Knights Templarin the Crusades*, Littlefield Publishing Group: United Kingdom, 1991.

Rule, William Harris; *The Third Crusade Richard I Coeur de Lion King of England*, London: 1854.

Runciman, Steven; *Haçlı Seferleri Tarihi*, C I, Ankara: TTK, 2008.

_____; *Haçlı Seferleri Tarihi*, C II, Ankara: TTK, 2008.

_____; *Haçlı Seferleri Tarihi*, C III, Ankara: TTK, 2008.

Said Sabri, Şeyh İkrime, “Kudüs ve Haçlı Savaşları”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

Sallâbî, Muhammed; *Eyyübîler Devleti Selahaddin Eyyûbî ve Kudüs 'ün Yeniden Fethi*, Şerafettin Şenaslan (Çev), İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.

Sırma, İhsan Süreyya, “Haçlı Seferlerinde “Templier”ler, ya da “Din Savaşları”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

Slack, Corliss K.; *The A to Z of the Crusades*, United Kingdom: Scarecrow Press, 2003.

Stacup, Brenda; *The Crusades*, Greenhaven Press; 1999.

Şeşen, Ramazan; *Selâhaddin Devrinde Eyyübîler Devleti*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1983.

_____; *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul: Çağ Yayınları, 1987.

_____; “Hittîn’de Selâhaddin’in Ordusu”, *Belleten*, LIV/209, Ankara: TTK, 1990.

Şeyh Es’ad et-Temimi, “Kudüs”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

The History for the Recovery and Possession of the Holy Land, Charles Mills (Çev.), C. I, London; 1821.

Toksoy, Cemal, Toksoy, Fatma; *Şarkın en Sevgili Sultanı Selâhaddîn Eyyûbî*, İstanbul: Şule Yayınları, 2016.

Tucker, Spencer C.; *Battles That Changed History an Encyclopedia of World Conflict*, California: ABC-CLİO, 2011.

_____; *War That Changed History*, California: ABC-CLİO, 2015.

Turan, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971.

Turner, Ralph V., Heiser, Richard R.; *The Reign of Richard Lionheart Ruler of the Angevin Empire 1189-99*, London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2003.

Tyerman, Chrstopher; *England and the Crusades 1095- 1588*, Chicago: The University of Chicago Press, 1988.

Udeh el-Gamidî, Ali Muhammed, “Haçlılara Karşı Salahaddin Eyyubî’in Cihad Stratejisi”, *Uluslararası Selahaddin-i Eyyubi Sempozyumu*, Diyarbakır, 23-24 Kasım 1996.

Warren, W. L.; *Henry II*, University of California Press; USA, 1977.

Wolff, Robert Lee and Hazard, Haryy W.; *The Later Crusades 1189-1311*, C.II, London: The Univesity of Wisconsin Press, 1969.

Vasiliev, Alexander A.; *History of the Byzantine Empire*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1930.

Yıldız, Gülten; “Namık Kemal’in Selâhaddin Eyyûbî Bibliyografyası, Öncü Bir Pan-İslâmist Metnin İnşasına Dair Bazı Gözlemler”, *İlmî Araştırmalar*, VI, İstanbul: 1998, s. 270-287.

EKLER

Ek 1: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 141-142.

“sicque votum peregrinationis quod incolumis solvere distulit, morte præventus post tempus elapsum exequi non potuit. Votum quippe faciendum quemadmodum esse debet absolute voluntarium, ita jam factum irrefragabiliter est solvendum, quia ei qui sponte fuerit voto primitus obligatus, est profecto damnabile per negligentiam illud non solvisse, qui licite potuit non vovisse. Obiit igitur rex Henrycus in Normannia, die octava Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, anno Domini mclxxxix, et sepultus est apud Fontem Ebraldi.”

Ek 2 : *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 142.

“Igitur eodem anno post obitum patris sui, Ricardus comes Pictavensis, ordinatis rebus in Normannia, tanquam transactis duobus mensibus, transfretavit in Angliam, et die Sancti Ægidii receptus est cum processione solemni ad Westmonasterium, et die tertia sequenti, videlicet in die ordinationis Sancti Gregorii papæ, quædies fuit Dominica, solemniter unctus est in regem, ex officio manum eidem imponente, et ministerium exequente archiepiscopo Baldewino, assistantibus suffraganeis ejus plurimus; et coronatus est, circumstantibus fratre suo comite Johanne, et matre eorum Alionara, quæ post mortem regis Henryci, per mandatum filii sui Ricardi regis futuri,educta fuit a custodia in qua fuerat circiter decem annos; præsentibus etiam comitibus, et baronibus et militibus et infinita hominum multitudine; et confirmatum est regnum in manum regis Ricardi. Anno igitur Domini millesimo centesimo octogesimo nono, inunctus est Ricardus rex in regem, videlicet tertia die Septembris, in dia Dominica, anno scilicet proximo post Bissexum.”

Ek 3: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 145.

“Igitur completa, sicut prædictum est, festivitate coronationis, surrexit rex Ricardus pro patre suo, et magnatum terræ fidelitatis securitate suscepta, sicut moris est, in signum subjectionis, singulis ejus præminentiae submissis, a Londoniis recedens perambulabat terram, et post profectus est, peregre ad Sanctum Edmundum cujus tunc dies festivitatis instabat; inde Cantuariam. Ad cujus imperium, ad epicopatus quorum nonnulli prius vacantes in manu patris sui tenebantur, electi sunt, et assentiente rege inthronizati, episcopi Ricardus thesaurarius Londoniensis, Godefridus de Luci

Wintoniensis, Hubertus Walteri Salesberiensis, Willelmus de Longo Campo Elyensis, quem et fecit. Rex cancellarium suum et totius Angeliæ justiciarium. Simili quoque modo fecit idem rex episcopos ordinari ad vacantes episcopatus in aliis terris suis.”

Ek 4: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 145-146.

“Præparatis itaque itineri necessariis, et regno Angliæ disposito, quantum permiserat temporis angustia, sine mora rediit in Normanniam, et apud Lyons Dominicæ Nativitatis agebat festivitatem. Sollicitabat enim eum sine intermissione arripiendæ suæ peregrinationis intentio, votique solutio, moram æestimans periculosam, dum superesset debitum inchoandum. Unde scripsit regi Franciæ se fuisse prorsus ad iter expeditum, ut et ipse quoque festinanter procederet; argumentans patris exemplo quia semper nocuit differre paratis.”

Ek 5: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 146.

“Anno igitur Domini mxc, super itineris eorum dispositione collocuturi itaque multorum consilio, dum colloquerentur, venit subito nuncius referens reginam Franciæ fuisse defunctam. Cuius acerbitate rumoris rex Franciæ perculsus, vehementer desolatus est, adeo ut præmeditatam peregrinationem propemodum proposuerit negligendam. In hujus quoque desolationis augmentum, ecce, nunciatur Willelmus Rex Apuliæ similiter decessisse. Horum itaque contrariorum adversitate congracti sunt quamplurimi, tanquam ex augurii diri superstitione repressi, adeo ut perpetrandum abhorrerent negotium, et zelus accensus ex parte tepesceret. Dei vero inspirantis instinctu, Cuius est dirigere gressus hominis, in Cujus manu corda sunt regum ne tantopere præmeditatum et solemniter procuratum pium opus periret, et verteretur in damnationem et opprobrium quod disponebatur ad meritum, resumunt vires, animantur ut proficiant et proficiscantur, ne per reprehensibilem ignaviam torpescant.”

Ek 6: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 144.

“Erat quidem statura procerus, elegantis formæ, inter rufum et flavum medie temperata cæsarie, membris flexibilibus et directis, brachia productiora, quibus ad gladium educendum nulla habiliora, vel ad feriendum efficaciora; nihilominus tibiæ longæ divisio, totiusque corporis dispositione congrua, species digna imperio, cui non modicum competentæ mores addebant et habitus; qui non tantum a generis dignitate, sed vir tutum ornamentis summam possit consequi vel laudem. Sed quid tantum virum laudum immensitate laborem extollere? Non egat externo commendatore, quod

amplum Laudis habet meritum, laus comes ipsa rei est. Fuit nimirum longe præsteans cæteris, et morum bonitate ac potentia virium; belloque et potestate memorandus; ejusque opera magnifica omnen quamvis claræ gloriæ illustrationem obumbrantia. Felix profecto, secundum hominem dico, reputandus, si gloriosis ejus gestis invidentibus caruisset æmulis, quorum fuit hoc solum odii seminarium, quia magnificus erat, quia nimirum nunquam melius torquebis invidos quam virtuti serviendo.”

Ek 7: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 152.

“Turba autem multa peregrinorum undique semper confluentium, dum se properanter super pontem Rodani satis angustum imprudenter ingereret, decitit ex pondere eorum pars pontis cum iis qui super ipsam erant. Nimis quidem arduus pons erat, ex quo plus quam centum homines deciderunt in aquam, quæ est tam vehemens, cursus tam rapidi, unde vix ab altitudine tanta quicquam vivum illapsum potuisset evadere. Illi autem qui ceciderant, magnis vocibus exclamantes, et suppliciter suffragium postulantes, licet fatigati, mirum dictu! ex aqua eruperunt incolumes, quorum duo tantum submersi sunt in interitum carnis, sed spiritus vivit in Christo, in Cujus deprebensi sunt obsequio. Posteriores autem, nimia turbati perplexitate, dum singuli quærerent sollicitè qua parte vel quomodo Rodanum transirent, omnino desperati sunt, quia pons jam confractus transitum non admisit. Quo comperto, rex Ricardus, cujus nunquam in gerendis mutabat constantia, transire cupiantium compatiens sollicitudini, citato opere ex cymbis fortiter colligatis pontem, qualem suggerebat imminens necessitas, fecit præparari, per quem licet morose utcunque cum difficultate transierunt. Unde rex et exercitus per triduum moram fecit.”

Ek 8: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 153.

“De Liuns transivimus per Viaria apud Ablam Ripam, deinde ad Montem Galoure, post ad Sanctum Bernardum de Rumanz, deinde apud Valences, postea apud Auriloam, postea apud Paleys, dehinc ad Sanctum Paulum de Provincia. Postea transivimus per Montem Dragun, deinde apud Orenge; postea transeuntes per Montem de Sorgre, jaucimus apud Donpas juxta Avignon, postea apud Senaiz, deinde apud Salun, postea apud Marignane juxta mare. De Marignana, apud Marsiliam, ubi moram fecimus per tres heddomas. Postea mare intravimus, scilicet die proxima post Assumptionem Beatæ Mariæ, anno primo coronationis regis Ricardi, et transivimus

inter duas insulas, quarum altera, videlicet Sardinia, fuit a dextris, Corsica vero a sinistris. Ibi quidem est magna maris districtio. Deinde navigavimus inter duos montes semper ardentes, quorum unus vocatur Vulcanus, et alter Strango. Inde transivimus per fluvium Farum nimis periculosum. Postea pervenimus ad Messanam civitatem, ubi classis erat regis Ricardi, quam illuc, ut prædiximus, antea præmiserat.”

Ek 9: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 169-170.

“Sic rebus in dubio fluctuantibus, cum rex Tancredus perpensis ex diuturniori discordia provenire posse periculum, et regem Ricardum didicisset a coeptis non temperaturum donec pro voto consequeretur effectum, missis legatis nobilibus obtulit pacem, et petiit concordiam, asserens apposite ad persuadendum, se nolle tanti viri cum suorum discrimine, quantum in eo erat sustinere exacerbationem; sed se paratum, si vellet interveniente pecunia, cum eo amicitiae foedus inire, et pro dote reginae Siciliae sororis regis Ricardi daturum viginti millia uncias auri, et praeterea alia viginti millia in maritagium cum quadam sua filia bonae indolis puella, et elegantis formae, Arturo Britanniae nepoti suo, si vallet, maritanda. In quam contidionem, cum assensum praerberet rex Ricardus, satagantibus utriusque nunciis consummatum est negotium; et pecuniae summa recepta, scilicet quadraginta millia unciae auri; et regina fratri suo regi Ricardo reddita absoluta. Sicque pace firma prolocuta, et scriptis confirmata, omnium omnino conquievit controversia. Cum vidisset igitur rex Ricardus prout petebat sibi fuisse satisfactum, omnem decrevit gratis aequa sorte dividendam summam pecuniae tunc a rege Tancredo susceptae. Dividere vero pecuniam susceptam pro dote sororis licet de jure confederationis non teneretur, tamen ex mera liberalitate id etiam fieri voluit; quod et ipsi cessit ad gloriam et commendationem, et inimicantium in parte delevit invidiam. Denique de consilio venerabilis Rothomagensis archiepiscopi Walteri, denunciatum est, sub anathematis interminatione, ut quicquid auri vel argenti sive cujuslibet generis pecuniae, victorum manus diripisset a civibus, restitueretur integrum. Restitutis itaque cunctis, et quantum ad exteriorem apparentiam firmiter pacificatis, cives gaudent securitate, peregrini pacis tranquillitate, fit civitatis status incolumis, statuuntur leges poenales in pacis praevicatores. Ingrediuntur cives et egrediuntur cum peregrinis sine offensa et altercatione, renovantur omnia in gratiosam concordiam, laetantur universaliter singuli, et jam libere exponuntur venalia esui necessaria pretio satis tolerabili et hominibus et equis. Regum etiam reflorescit amicitia, et omnium redintegratur gratia, mediante iustitia.”

Ek 10: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 170.

“Verum palliata superficie tenus simulatoria dilectione, semel concepta in animo regis Franciæ perseveravit immortalis æmulatio, et regis Ricardi gesta præclara zelans, Astutam vapido servabat pectore vulpem.”

Ek 11: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 170-171.

“Interea rex Tancredus tunc temporis commorans Palermæ, super audita regis Ricardi magnificentia, et gloria gestorum non parum attonitus, missis legatis nobilioribus rogat eum, ut apud Catinensium civitatem sibi invicem occurrerent sese visuri. Plurimum quidem illius faciem desiderabat videre, cujus eximiæ virtutis olim, fama divulgante, satis admiratus est magnanimitatem. Eadem autem civitas Catinensium medio spatio sita est inter Messanam et Palermam. Annuens his rex Ricardus nobiliorum procerum suorum glorioso comitatus agmine processit eidem obviam loco statuto. Cumque convenisset ex conducto in unum, uterque super alterius eximie lætatus est adventu; et omnem gratiam sibi invicem satagebant exhibere; et mutuae dilectionis solemne fœdus inierunt; omnimodaque pacis confirmatione in perpetuum inter eos observandæ confœderati, munificentia regali datis invicem muneribus et acceptis, et peracta competenti regibus solemnitate digressi sunt alacriter ab invicem. Rex Tancredus reversus est Palermam, et rex Ricardus ad Messanam.”

Ek 12: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 177-179.

“Ecce, subito ventum sensimus deficere, ita quod de necessitate nos oportuit fixis anchoris immobiliter permanere inter Calabriam et Montem Gibellum. In crastino vero, hoc est, die Cœnæ Dominicæ, Ipse qui ventos subducit et educit de thesauris suis, item ventum nobis destinavit tota die perseverantem, sed tamen minus sufficientem, et classem modestius agentem. Unde et nocte sequenti omnino quievet. Die vero Parasceues ventus ingruens contrarius percussit a sinistris, Quo mare turbatum nimium fervebat ab imo, involventibus se fluctibus et procellis intumentibus. Frigor undarum se collidentium et ventorum vehementia navium crepitantium non modicum cucntis incussit horrorem. Ad irruentium igitur nimietatem ventorum cessavit omnino ministerium nautarum; nec enim poterat sic jactatas naves moderari gubernatio. Feruntur in incertum: dissolvitur series navium jam in diversa tudentium, solius Dei se committunt gubernaculo, jam desperati de humano auxilio. In quantum modo

humana sustinebat infirmitas, omnia sustinere decrevimus patienter, Salvatoris nostri intuitu, qui ea die pro nobis immeritam sustinere gratis dignatus est passionem. Separatim igitur navibus errabundis, et in diversa dispersis, ex tanta jactatione stomachis hominum indignantibus, nauseam provocat gravedo, et jam ex parte non minima ablatum est sensus discriminis ab ægrotantibus hominibus. Advesperascente vero jam die, paulatim quievit et ventorum illa nimietas et maris intumescens indignatio. Vento itaque pro voto satis opportuno perseverante, resumptis viribus nautæ et confidentia, recto progredi itinere contendebant. Rex autem nec in illa magna turbatione animo turbatus, destitit alios animare, et ut confidenter durarent, et lætiora sperarent cohortari. Ipse quoque de consuetudine habere solebat in navi sua cereum maximum accensum in laterna, et in edito positum omnibus circumquaque præbere lumen et navigantibus viam. Habebat etiam nautas maris peritissimos, qui quantum humanum sufficit artificium, tantæ ventorum restiterant vehementiæ. Ad lucernam igitur regis ardentem, universi quibus poterant conatibus navem regiam sequi contendebant. Rex nihilominus classem tempestate dispersam aliquamdiu perseverans immobilis expectabat, quousque lumine viso congregarentur circum eum. Modo quidem consimili et affectu reclassis agendæ curam gerebat, quo et gallina desiderat super pullos suos. Nocte quoque sequenti ventis prosperis velificantes, sine offensa cucurrimus et sine discrimine. Die quoque Sabbati Paschæ, necnon et ipso die magnæ festivitatis Paschæ et deinceps usque diem Mercurii. Ea die vidimus insulam Cretam, in quam rex applicuit ad quiescendum, et ad classem congregandam: quo cum venissent universæ naves, super viginti quinque quæ non comparuerunt, vehementer rex commotus est.”

Ek 13: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 179-180.

“Crastino die Jovis naves repetiit rex, et omnis illa multitudo, et promotis navibus cœpto itineri institit; cum ecce! Inclinata jam die, ventus effectus validior, non tamen nimis, vehementius agebat classem in anteriora, impetu non minimo, sed nec volatui avium dissimili, sinuato velo et malo paululum curvato. Talis itaque ventus perseverans tota illa nocte, diluculo in insulam Rodam dictam, velis demissis totam classem violenter ingessit. Non tamen portus erat, quo possemus applicare, sed gurges porrectus in terram. Verum tamen quo magis optata, tanto dulciori reficiebamur ibi quiete, ab eo usque ad diem Lunæ sequentem, quo in Rodam insulam applicuimus. Erat quædam Roda civitas olim permaxima, Romæ non multum dissimilis. Vix poterat

veritas aestimari; tot sunt ibi domorum ruinæ, et turrium diritatum partes exstantes, murorum et ædificiorum operis præclari et mirandi reliquæ: monasteria quoque nonnulla adhuc permanentia, sed ex parte majori deserta a tot antiquorum olim ibi manentium. Situs guidem tantæ civitatis, licet vetustate jam deletæ, maximam olim testatur hominum frequentiam ibi fuisse: nonnulli tamen reperti sunt inhabitantes, licet paucissimi, qui nobis victui necessaria vendebant. Et quia rex infirmabatur, ibi morati sumus aliquot diebus, quibus rex expectabat quas aberrantes perdidaramus naves; et galeas suas eo venturas, quæ eum semper prosequerentur. Inquisivit etiam interim de tyranno illo sævissimo imperatore Cypri, qui peregrinos ibi applicantes retinere solebat.”

Ek 14: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 187-188.

“Eadem die advesperascente, quæ sicut supradictum est, a prædicto castello evaserunt peregrini, venit eo imperator Cypri, scilicet die quadam Jovis, cui innotuerat de peregrinorum adventu. Conquerentibus igitur peregrinis de suorum injuria et pecuniæ direptione, omnimodam promisit imperator satisfactionem, et de pecunia naufragorum reddenda, et quatuor etiam de fidelitate servanda contradidit obsides, unde sub hac conditione liberum introitum et exitum villæ de Limazun obtinuerunt peregrini. Interim vero imperator mandaverat totius imperii sui convenire viros bellatores, et virtutis magnæ congregavit exercitum. In crastino adventus sui mandavit imperator reginis, verbis pacificis in dolo, ut securius applicarent, et pro libero arbitrio suo se haberent in omnibus, sine qualibet suorum molestia, nihil adversitatis perperuræ. Ipsis vero renuentibus, iterum die altero destinavit eisdem reginis imperator, sub prætextu exhibendi honoris, xenia multa, panes scilicet et carnes arietinas, vinique peroptimi ex Botris Cypri, cujus alterius terræ fertur non esse simile. Tertio quoque die, scilicet die Dominica, reginas tentavit circumvenire blanditiis, et super ambiguis fluctuantes, enxiatæ sunt, ne si se summitterent imperatoriis persuasionibus, captivæ diriperentur, aut si pertinaciter contradixissent, ejusdem violentus timerent insultus. Nondum enim quicquam innotuit de regis adventu, aut de prosperitate classis regiæ. Sed ut sub ambiguo responsi imperatoris animum ad tempus suspenderent, asserebant se die crastino processuras, se imperatoris comittentes arbitrio. Sub hujus spe sponsonis sustinuit imperator. Reginis autem, dum mordacium curarum æstibus super his sollicitarentur, opitulante Deo, indilatum provenit suffragium. Quæ dum secum tristes quererentur et confabularentur ad invicem, ecce! Eadem die Dominica eminus

intientibus, inter ipsos undarum crispantium spumeos vertices, in modum cornicularum agitatae, comparuerunt duae naves eo versus expeditus vilificantes. Cumque reginae et qui cumeis erant super his adhuc incertae ambigerent, prospexerunt et alias aliquot naves subsequentes. Nec mora; copiosa navium multitudo subsecuta est, et magno cum impetu directo cursu ferebantur in portum. Hanc regiam classem conjicientes, gavisii sunt gaudio tanto majori, quanto graviori desolatione desperatis gratius subveniebatur. Ecce enim! Post multos et fastidiosos labores, gubernante Deo deductus est rex Ricardus as insulam Cypri. Die igitur festivitatis Sancti Johannis ante portam Latinam, applicuit rex Ricardus cum universo comitatu suo in portum de Limazun, verumtamen infra naves se cohiebat.”

Ek 15: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 195-196.

“In crastino, scilicet die Dominica, in festo Sancti Pancratii, contractum est matrimonium inter regem Ricardum et Berengariam filiam regis Navariae, apud Limazun. Puella vero erat prudentissima, et bene morigerata, ibi coronata in reginam. Huic contractioni interfuit archiepiscopus de Burdellis, et episcopus Ebroycensis, et episcopus de Baneria, et alii quamplures magnates et proceres. Rex itaque in deliciis gloriosus et hilaris, se cunctis Jocundum exhibuit et gratiosum. Celebratis igitur more regio solemniter nuptiis, ecce! quandam die perveniunt ad portum galeae suae universae, quas sollicitus expectaverat. Erant autem armaturis decenter instructae et munitae, quibus meliores et secuiores nemo vidit unquam. Ille igitur supradictas quinque galeas imperatoris a se captas aggregavit. Habuit ergo rex galeas quadraginta armatas, sexaginta aliis praetantiores.”

Ek 16: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 211-212.

“Rex Ricardus cum omni sua sequela, gaudenter et alacriter versus Achon, quo ferebat eum suum desiderium, properabat, et aspirante vento prospero, proxima nocte ante Tyrum fixis anchorius classis persistebat. Mane classis suluta, et velis elevatis, cum non multum progressa fuisset, apparuit locus ille, de quo praedictum est, Scandalion: deinde transmissa Casello Yberti, eminus apparuit civitatis Achon turris excelsa, et sic paulatim caetera civitatis propugnacula. Achon circumquaque obsidione cingebat populus infinitae multitudinis, populus ex omni natione Christianorum, quae sub coelo est, populus ex omnibus Christianis praelectus, bellis aptior et laborum assiduitati. Achon nimirum obsederat populus jam longo tempore, multis afflictus tribulationibus,

lanoribus assiduis, et famis inedia, et pluribus adversitatum generibus, juxta quod in superioribus in parte distinguitur. Apparuit præterea, a parte eorum exteriori Turcorum exercitus, quorum non erat numerus, cooperiens montes et valles, colles et camporum planities, fixis passim eorum tentoriis diversorum schematum radiantibus coloribus. Vident quoque papiliones ipsius Salahadini, et tentoria fratris ipsius Saphaddini, et procuratoris Paganismi Techehedini. Ipse etiam observabat maritima et portus maris et frequentes in Christianos moliebatur assultus, et gravissimas incursiones. Rex Ricardus omnem eorum æstimando spectulatur exercitum; qui cum delatus in portum applicuisset, rex Franciæ et totius incolarum exercitus magnates, proceres, et potentes processerunt ei obviam, excipientes cum gaudio et exultatione, cujus nimirum adventum admodum desideraverant.”

Ek 17: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 221-223.

“Mane itaque, cunctis armatis, disponuntur ad exteriora fossata cunctos virtutis eximie præcipui et præelecti, propter contingentes importunitates et Seracenorum repentinas incursiones. Salahadinus quippe jactaverat se eadem die fossas potenter transiturum, et quantæ fuisset virtutis ea demum die in Christianorum contritionem ostensurum. Verumtamen verbo non stetit; non venit, sed exercitus suus ferocissimus et perinax, cum Kahadino procuratore ejus conglobatim se in fossam ingerens, contendebat violenter pertransire, quibus Franci non segniter resistentes, abigere pertentabant. Congredientium fit utrorumque strages non modica; Turci relictis equis pedites incedebant ecpeditius, et conserto gravi prælio, gladiis strictis cominus pugnatur, et pugionibus et bipennibus ancipitibus, necnon et clavis dentibus hirsutis acutissimis. Hi feriunt; illi cadunt; isti exclamat, illi gemunt, perimuntur indifferenter quam plurimi. Ingruunt Turci improbissimi, quos rejiciunt Christiani præstantissimi, tanto vero laboriosius, quanto pertinacius instant Turci multitudine graviori. Æstuant utrique duplici fervore, æstus quippe temporis erat. Pars exercitus, ad expugnandam civitatem destinata, incessabiliter instabat vel tela mittere, vel muros suffodere, vel crebris ictibus machinarum obtundere, vel muris superandis irrepere. Quorum tantam animositatem Turci formidantes inclusi, elevato in altum signo Salahadini, Turcis exterioribus innuebant, ut properanter venirent eis in auxilium, aut Francis irruerent amovendis. Quo comperto, Kahadinus et Turci exteriores se pertinacius ingerentes, totis viribus se in nostros agentes, fossam violenter impleverunt; quibus nostri nihilominus repugnantes, irruentibus se opposuerunt, pro muro, Deo auctore,

impenetrabili, et eos repulerunt. Intera regis Franciæ fossores cuniculis subterraneis sub terra paulatim progredientes, eo usque profecerant, ut muri extrema fundamenta diruerent, et illam interruptionem lignis igne supposito repleverant. Nec mora, lignis igne consumptis, quibus murus sustentebatur, magna pars muri subsedit, paululum incinans, nec prorsus ad terram decidens. Eo versus accurrerunt plurimi Christianorum, ut intrarent, et Turcorum, ut repellerent. O quod ibi videres banerias, et tot signa multiformia, tantam Turcorum improbitatem, egnem Græcum in nostros jaculantim. Hinc allatis scalis contendebant Franci murum non omnino prostratum transcendere, illinc Turci e converso scalas applicantes interruptionem muri defendere.”

Ek 18: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 231-232.

“Salahadinus perpendens moram trahere percilum, petitionibus obsessorum tandem decrevit annuendum: præsertim hoc eidem persuadentibus admiraliis suis et satrapis, et amicis potentibus, quorum erant parentes, et cognati, et amici obsessi: allegantibus etiam Salahadino quod eisdem teneretur obsessis, præstita secundum legis Mahumetiæ cultorum ritum securitate, quod honorabilem eisdem in articulo necessitatis procuraret libaretionem; ne forte jure belli incomprehensi haberentur exterminio, et probrossæ mortis ludibrio; unde lex Mahumetica ab antecessoribus diligenter observata, quantum in eo esset, cassaretur, et suæ nihilominus dignitatis et nominis excellentiæ plurimum derogaretur, dum a Chritianis obtinerentur veneratores Mahumetici. Rogabant etiam Salahadinum, ut moveretur super eo, quod Turcorum genus electum, ipsius obediens persuasionibus, in ipsa tamdiu coangustabantur obsidione, et civitatem tanto tempore pro ipso defenderant. Reminisceretur etiam ipsorum, qui obsidebantur, uxorum; et miserendæ familiæ, ques jam transactis tribus annis inchoatæ obsidionis non viderant: sed et potius civitatem reddendam quam tantæ gentem probitatis perdendam esse dicebant. Hæc et his similia persuadentibus Salahadino principibus suis, ne pejora fierent posteriora prioribus, annuit pacem, quam censerent aptiorem formam paciscontrahendæ. Renunciantibus denique nunciis Salahadini sententiam et satraparum, gavisus sunt obsessi gaudio magno. Et ecce! agressi sunt majores eorum ad reges nostros, et per interpretem obtulerunt Achon civitatem reddendam liberam, et sanctam Crucem resignandam, et ducentos nobiliorum Christianorum quos tenuerant captivos, et quinquaginta reddendos. Sed cum hoc nostris perpendissent ingraram, obtulerunt duo millia nobiliorum Christianorum, et quingentos captivorum inferiorum,

quos Salahadinus quærere faceret, per totam terram suam, ita quod a civitate exeuntes Turci nihil secum præter camisias asportarent singuli, relictis armis suis, et rebus omnibus cum victualibus. Et præterea pro redemptione capitum suorum darent duobus regibus ducenta talentorum Saracenicorum millia. Super his fideliter observandis, traderent obsides Turcorum nobiliores et excellentiores, qui reperirentur in civitate. Cumque super his reges his reges nostri, utrum forent concedenda tractantes, cum suorum sapientioribus conferrent ad invicem: in eo tandem universorum conquievit sententia, quod oblata reciperent, et conditionibus acquiescerent, ut de securitate præstitis juramentis et confectis scripturis, datis obsidibus vacui recederent a civitate.”

Ek 19: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 238.

“Regem Franciæ rex Ricardus censuit conveniendum de mutua conservanda fidelitate securitatis. Ipsi etenim, sicut et patres eorum, sese tenera similitudine reverebantur, et palliata caritate, quæ nec in posteris unquam creditur foras missura timorem. Hujus itaque titillationis utrica rex Ricardus sollicitatus, exegit a rege Franciæ juramentum de fidelitate servanda; quod nec in suos, nec in terram suam sciens et prudens delinqueret, dum rex Ricardus in peregrinatione perseveraret. Quod si qua occasione in tantum incorrigibiliter reprehensibilis videretur esse rex Ricardus, postquam in terram suam redisset, quadraginta diebus conveniretur a Francis de corrigendis, si qui forte fuissent excessibus, antequam rex Franciæ de expetenda ab eo moneretur ultione. Hæc omnia præstito sacramento se fideliter observaturum juravit rex Franciæ regi Ricardo, et obsides contradidit, ducem Burgundiæ et comitem Henrycum, et alios quinque vel plures, nomina quorum exciderunt. Quam fideliter vero huic steterit conventioni et juramento, satis innotuit universis. Satatim enim ut in patriam rediit, commovit terram et conturbavit Normanniam. Quid plura accepta licentia rex Franciæ ab exercitu Achonensi recessit, cunctis ei pro benedictionibus adversa optantibus et maledictiones.”

Ek 20: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 243.

“Postquam revera constitit regi Ricardo, transacto jam termino et ultra, quod obdurato corde Salahadinus nihil ultra curaret de redimendis obsidibus; coacto consilio majorum in populo, decretum est nihil ulterius frustra expectandum, sed ut obsides decollarentur, reservatis aliquod tantum de majoribus et nobilioribus, si forte vel ipsi redimerentur, sive pro quibuscunque aliis Christianorum captivis commutandis. Rex

Ricardus in opprimendis Turcis funditus semper aspirans, ad conterendam ipsorum protervam arrogantiam, et legem Mahumeticam confundendam, Christianitatem vindicandam; die Veneris proxima post Assumptionem Beatæ Mariæ, a civitate jussit educi Turcorum obsidum vinctos duo milia et septingentos ad decollandum. Nec mora, prosiliunt satellites, in ultione redderent talionem, annuente gratia divina, super morte Christianorum, quos ipsi peremerant arcuum missilibus vel balistarum.”

Ek 21: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 244.

“Advesperascente jam die, voce præconis denunciatum est, movendum exercitum in proximo, et flumen Achonense transmeandum, in nomine Domini omnium bonorum largitoris, ut ad Ascalon procederent ad perquirenda maritima. Igitur ex præcepto, victualia quæ decem diebus sufficerent, navibus imposuerunt exercitui apportanda, panem, scilicet, biscoctum et farinam, carnes et vina, et quæ viderentur esui necessaria. Nautis igitur firmiter injunctum est, ut semper navigarent e regione procedentis per terram exercitus, cum bargis onerariis et neckis, quæ victualia veherent et homines armatos. Sic igitur procuratum est, ut bipertito progredierentur exercitu, parte media, marino, parte altera, itinere terreno; non enim aliter fuit possibile terram acquirere sic a Turcis occupatam.”

Ek 22: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 260-261.

“Sabbato, scilicet Vigilia Nativitatis Beatæ Mariæ, summo diluculo armis suis attentius muniebantur universi, tanquam Turcos statim excepturi, quos jam cognorevant eorum transitum præoccupasse, nec sine prælio gravissimo Turcorum posse declinare proterviam; qui jam acies suas contra gentem nostram disponebant, semper paulatim appropiantes. Ideoque sollicite sibi providebant nostrorum universi, prudentissime dispositis totius exercitus ordinibus. Rex nimirum Ricardus, rerum bellicarum peritissimus, acies per turmas præordinavit, quis primo, vel quis extremo præficeretur aptius agmini deducendo. Duodecim itaque constituit turmas, divisas proportionaliter ordinibus, per acies quinque, coaptatis disciplina militari distinctionibus virorum quidem bellicosissimorum, quibus in præliorum negotiis nusquam sub cœlo invenirentur efficaciores, si tamen corda eorum firmissime fuissent in Deo confidentia, quod universorum quidem est provectio bonorum. Eo die exercitus ordini primo regendo præfuerunt Templarii: post ipsos seriatim ordine suo

progrediebantur Britones et Andegavenses: post bos ordine tertio rex Guido cum Pictavensibus, ordine quarto Normanni et Angli regio vexillo deputati portando: extremi procidunt ordinati Hospitalarii. Ipsa quidem acies extrema ex electa fuit constituta militia, distincta per turmas ordinate partita, densissimis ita sibi cohærens agminibus, quod pomum projectum in terram non caderet, nisi contigens homines vel equos; et ab exercitu Saracenorum protendebatur exercitus noster usque ad littora maris. Ibi videres distinctiones aptissimas, diversi schematis vexilla et signa multiformia, gentem quoque robustissimam, vegetam, animosam, bellis aptissimam. Ibi fuit comes Legecestriæ, Hugo de Gurnay, Willelmus de Borriz, Walkelinus de Ferrariis, Rogerus de Tony, Jacobus de Avennis, comes Robertus de Druellia, et episcopus Belvacensis frater ejus, Willelmus de Barris, Willelmus de Garlanda, Drogo de Merlo et consanguinei ejus plurimi. Comes Henrycus Campaniæ custodias agebat a parte montana, semper observans a latere: satellites quoque pedites; omnium extremi sagittarii et balistarii ordinabantur, extremitatem exercitus concludentes: veredarii et bigæ, cum sarcinis victualia portantes, et alias res, inter exercitum et mare itinerabant, ne forte invadarentur ab hostibus. Ita se agebat exercitus sensim progrediens et paulatim, ne forte disgregarentur; quia minus cohærentes acies ordinatæ, minus ad resistendum valarent. Rex Ricardus et dux Burgundiæ cum sequela militum electa, hinc inde oberrantes, undique obseverabant a dextris et a sinistris, sollicitius Turcorum perpendentes habitudinem et statum, ut juxta quod viderent expedire producendum castigarent exercitum. Ipsorum quippe pernecessaria fuit diligenta.”

Ek 23: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 267-272.

“Obducto nubilo pulveris aere, æstuabant itinerantes, et insuper fervore temporis: quibus, ut dictum est, imminebat a tergo gens ferocissima, fastu insolens, instigante dæmone perversa: populus nihilominus Christianus probissimus, et constanti libertate securus, semper paulatim progrediendo proficiens; quos incessanter fustigando minabant a tergo; verumtamen resiliebant ictus ab armorum munimine. Hinc se Turci ingemiscunt parum circa votum proficere, et sous impetus frustrari invidioso immurmarant susurro: hinc et perniciosiori furentes immanitate, gentem nostram appellant ferream, nulli cessuram injuriæ. Tandem turbatim irrunt subito Turcorum plus quam viginti millia; cominus clavis malleantes et gladiis: in Hospitalarios congeminant ictus, contundunt, affligunt, et variis urgent conatibus: cum, ecce!

propemodum pene victus immanitate, unus eorum, frater Garnerius de Napes nomine, exclamavit voce magna dicens, ‘Sancte Georgi, miles egregie, numquid nos sic confundendos relinquis? Nunc perit Christianitas, quia contra hanc gentem nefandam non repugnat.’ Ad hæc Magister Hospitalis, regem adiens, ait illi; ‘Domine rex, vehementer infestamur, infamina perpetua denotandi, quasi repercutere non audentes: quisque nostrum suam gratis amittit vecturam, et quid ulterius sustinebimus?’ Cui rex, ‘Bone magister,’ ait, ‘sustinendum quidem est, esse nemo potest ubique.’ Redeunte Magistro, inastant Turci ferocissime cædentes a tergo, ubi non erat princeps, vel comes, qui maximo non erubesceret pudore, dicentes ad invicem, ‘Ut quid equos non laxamus ad cursum? Heu! Heu! In perpetuum merito timidiæ redarguemur inertiae; quibus unquam simile contigit? Nunquam per incredulos tanto exercitui tanta denotandum infamia contigit opprobrium; nisi citius nos defendentes irruamus in ipsos, scandalum sempiternum erit nobis, tanto quidem magis, quanto longior intervenerit dilatio concertandi.’ O quam cæca sors humana! Quam lubricis vacillans articulis! Heu! quam ambiguus volvitur rotis, et ancipiti cursus humanos explicat successu. Inæstimalibus quidem Turcorum multitudo periisset, si juxta quod fuerat communiter prælocutum, observato ordine rei negotium processisset. Verum peccatis, ut creditur, exigentibus, currente rota, amphora quæ instituebatur, interveniente errore confusionis, exibat urceolus. Nam dum nostri tractarent ad invicem, et in unam denique convenissent sentiam de committenda in hostes incursione, per duos milites moræ impatientes, confusa sunt omnia. Fuit quippe communi procuratum decreto, ut sex tubæ sonarent in exercitu tribus in locis, quando versus Turcos congregarentur, videlicet, duæ quodque in meido exercitu, ad distinguendam notitiam Christianorum a Saracenis, et certificandam utrorumque in congressu distantiam. Quod si ita fuisset observatum, universi illi Turci fuissent intercepti et confusi; prædictorum vero militum numia properatio, universitatis non observato decreto, cedebat in detrimentum secessui communis negotii. Ipsi nimirum primi proruperunt ab ordine, equis admissis Turcos invadentes, quorum singuli singulos prostraverunt Turcos lanceis transfossos. Unus eorum erat miles quidem Marecallus Hospitalis; alter autem erat Baldewinus de Carro nomine, miles peroptimus et ut leo confidens, sodalis regis Ricardi, quem a terra sua eo usque comitem adduxerat. Hos duos prædictos audacter in Turcos irruentes, cæteri Christianorum, cum attendissent clara voce Sancti Georgii auxilium invocantes, regyratis equis in nomine Salvatoris Christi, illos duos sequentes, impetum fecerunt unanimiter in hostes se

pertinaciter impetentes. Nec mora, spatio correpto, Hospitalarii, qui ea die equitaverant seriatim, plurimum gravati cum cuneis suis, prædictos duos sequentes, viriliter irruerunt in hostes. Sicque singulæ turmæ secundum ordines constitutos, retroactis equis, ferebantur in hostes, videlicet ut qui fuerant ordinati in exercitu extremi. Prorupit quoque comes Campaniæ cum turma sua electa, Jacobus etiam de Avensis cum consanguineis suis, Robertus etiam comes Druensis, et episcopus Belvacensis frater ejus, comes quoque Legecestriæ cursu ferebatur ferventiori versus maritima a parte sinistra. Quid singuli nominentur? Impetuose simul omnes progressi sunt, qui fuerant in extrema primum acie ordinati. Post prædictos itaque proruerunt citissimi Pictavenses simul et Britones et Andegavenses, et alii similiter universi cum turmis suis, quorum singuli tantæ fuerant virtutis et audaciæ, ut Turcorum singulos obviantes fortiter exciperent et ab equis lanceis transfixos dejicerent. In illa mutuæ congressionis conturbatione, excitato pulvere nigrescebat ear. Universi Turci, qui de industria ab equis descenderant, ut pila et sagittas expeditius in nostros dirigerent, in illo congressu militantium sine mora decapitati sunt; ipsos enim a militibus prostratos decollaverunt peditas nostri. Rex Ricardus, ut conturbatum videret exercitum, et cum Turcis congressum, equo calcaribus acto, ocius advolat, nec prius a cursu temperavit, quam pertransisset Hospitalarios primitus congressos, quibus open cum sequela sua laturus, se fulminans a dextris perniciousiter ingessit in Turcorum peditum turbam improbissimam, ob ejus ictus et suorum vehementer obstupescens, quos congebantur experiri. Cadebant enim ab eo a dextris et a sessoribus evacuatis, globatim prosterni, hi gemebundi casus asperos conqueri, illi extremum trahentes spiritum in proprio cruore volutari, quamplurimi quoque truncati exanimis a prætereuntibus sine respectu conculcari. O quam multum distans, et dissimilis quorumcunque contemplatio claustralium juxta columnas meditantium, horrendo illi exercitio militantium! Ibi rex Ricardus, singularis, ferus, Turcos insectatur, invadit, passim prosternit; cujus gadium non fuit qui ab eo tactus effugeret. Ipse enim, quacunque se ageret, viam undique late patentem vibrans gladium effecit. Qui cum infatigabiliter progrediendo continuatis gladii percussionibus nefandam hentem, velut quis falce messem metendo, contereret, cæteri morientium exemplo turbati, viam cedebant ampliorem: dimidii quidem spatium milliarii Turcorum undique occupaverant occisorum cadavera super faciem terræ jacentia. Turci denique prosternuntur; a sessoribus sallæ evacuantur; et concertantium commixtione pulvis evolat, nostris plurimum perniciosus. Nam cum ab occisione fatigati, tanquam auram captaturi, a turbæ densitate forte secederent, non se

poterant recognoscere, præ tanti pulveris nubilo super capita imminens; verum tunc percutiebant indifferenter a dextris et a sinistris, ut, qui suorum visu mediante non habebant notitiam, universos trucidarent ut inimicos, quos præpediente pulvere ignorabant amicos. Constanter cædendo gladiis malleant Christiani, expavescentes contabescunt Turci, diutius ambigua pugna conseritur: mutuos dant ictus, vincere contendunt utrique, hi cruentati retrovedunt, illi cæsi in mortem corruunt. O quot ibi videres in terram decidere banerias, et vexilla multiformia, penuncellos et signa innumera, tot probatos gladios sparsim jacentes, tot lanceas ex canna ferrata cuspidem, tot arcus Turkenses, tot clavas præacutis dentibus horrentes: tot possent per agros colligi quarelli pilaque, et cum sagittis missillia, ad conficiendas viginti vel eo amplius bigarum sarcinas: tot ibi viderentur detruncati jacere Turci barbati, quorum quidam aliquamdiu ex desperatione animosiores contendebant resistere, donec nostris invalescentibus, alii equis discussi inter frutectes se occuluerunt, alii arbores subierunt, a quibus sagittati horrissona gemitu moribundi corcuerunt, alii gratis equos deserentes, lubricis amfractibus fugituri versus mare elabuntur, et sese dederunt præcipientes in profundum a maris promontoriis, quasi quinque perticas habentibus altitudinis. Eximie quidem repellebatur illa gens inimica, ita quod infra duo milliaria non viderentur nisi gens tantum fugitiva, quæ prius exstiterat tam pertinax, et fastu tumida, et ferocissima: sed auxiliante Deo, sic periit eorum arrogantia, qui nec etiam cessaverunt fugere, nostris etiam a persequendo cessantibus: fugientium guidem, “pedibus timor addidit alas” Quin immo totus noster exercitus distinctus per ordines in Turcos irruerat. Normanni quoque et Angli, ad observandum standardum præelecti, moderatis passibus paulatim appropriaverunt exercitui cum Turcis congregienti, non procul a certamine subsistentes, ut ad eos certum omnes haberent configium: difficillime quippe virtus eorum dissiparetur. Peracta cæde, nostri substituerunt, fugientibus Turcis.”

Ek 24: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 272-275.

“Nostros igitur regredientes cum attendissent Turci, vires resunmentes, sine mora plusquam viginti milia insequentes, irruunt in eos, qui regrediuntur extremi, gestantes clavas gravissimas in manibus, ut quos nostri prostraverant, liberarent a manibus eorum. O quam dirissime videres ibi nostris flagellatos, in quos etiam recedentes pila mittebant et sagittas! Equitum nostrorum clavis conquassabant capita, brachia, cæteraque membra, ut gravibus cedentes tusionibus, super sellarum inclinarent antellas stupidi; sed ocius recuperato spiritu, et viribus resumptis, tanto acrius, velut

leæna raptis catulis, sitientes ultionem, ferebantur in hostes et eosdem velut retia disrumpentes pertransibat. Ibi vederes sellas retorqueri, Turcos prius fugientes reverti, quorum instantia gens nostra adeo vehementer premebatur, ut nec per unius jactum sagittæ itinerando proficeret indemnus, nisi firmiter cohærens perstitisset immobilis. Turcorum illi multitudini præerat Admirabilis, nomine Tekedinus, consanguineus Salahadini, habens baneriam insignitam miro genere distinctionis, scilicet incisarum schemate braccarum: hæc pro vexillo gerebatur suis notissimo. Ipse idem Tekedinus Christicolis odio pertinaci sævissime semper persequabatur: hic addictos sibi de familiaribus ipsius Salahadini secum habebat plusquam septingentos Turcos electos et robustissimos, quorum singulæ turmæ croceam in ordine suo præferebant baneriam, cum penuncello alterius tincturæ. Hi mango impetu advenientes, cum fremitu et fastu nimio gentem nostram ab eis versus standardum divertentem invaserunt cædentes, et hastilibus arundineis perpungentes, et atrociter in tantum affligentes, ut nostratum etiam præcipuorum, ab ingruentium mole, vacillaret constantia. Nostri perstant immoti; necessario vim vi repellentes: confligunt acerrime; congeminant ictus, fervet bellum: hi contere, illi elaborant repellere: vires exserunt; pari certant studio vincendi, et licet nostri numero paucissimi se multo maiorem adversariorum affecerunt multitudinem, nec tamen, illa nostri pars exercitus, quæ sic illo desudabat in certamine, poterat de facili ad nostrum standardum reverti, propter tantam hostium multitudinem graviter opprimentium; a quorum immanitate nostrates ausi sunt reverti. Turci nimirum furore debacchantes vehementi, inestimabili nostros affecerunt instantia, contundentes clavis et gladiis galeatos, ubertim sanguine fluido a conquassatione stillante. Quos demum attendes jam titubantes, jam deficientes, Willelmus de Barris, miles egrerius, agmine disrupto, præceps cum suis ferebatur in hostes, quos tanta statim affecit instantia, quod quibusdam in ore gladii ejus. Rex nihilominus, equo favello Cyprio sendens, cujus non erat similis, versus montana prosiluit cum electo agmine suo, et quoscunque Turcorum dissipavit obvios; et undique cadebant ab eo, tinnientibus galeis, et prodeuntibus a ferri collisione scintillis. Tanta quidem ea die vehementia concitabatur in Turcos, lethales multiplicans ictus, ut ab ejus importabili congressu in brevi hostes universi diverterent, et exercitui nostro progressum cederent. Sic et in parte nostri lacerati ad standardum denique perveniunt, et iterum per acies ordinati, processerunt seriatim usque ad Arsur, et extra oppidum fixere tentoria. Quibus dum intenderent figentis, ecce! Turcorum cuneus maximus invasit extremitatem exercitus nostri. Audiens autem rex Ricardus vociferationem

congrementium, suam gentem exhortans ad pugnam, reflexis rapido cursu cum quindecim tantum sociis, audacter hostes aggrediens, exclamavit voce magna, dicens, 'Adjuva nos, Deus et Sanctum Sepulcrum;' et sic exclamavit secundo et tertio. Cujus vocem cum cæteri suorum audissent, festinanter secuti sunt eum, et Turcos invaserunt, et statim dispersos et diffugientes usque ad sylvam Arsuri, ex que prius exierant, jugiter cædendo et prosternendo fugaverunt. Ibi etiam Turcorum quam plurimi corruerant. Reversus est denique rex cum suis ad castra a cæde fugientium Turcorum. Post tantam vexationem fatigati illa nocte quiverunt. Quisquis avidus lucri prædas hostium voluisset colligere, rediit in locum certaminis, et sufficienter onustus pro voluntate sibi placencia diripuit. Referebant etiam qui postea eo redierant, se numerasse Turcorum Admiralios repertos occisos ea die triginta duos, quos fuisse perpendebant viros maximæ auctoritatis atque potentiæ, ex armatura nobiliori, et apparatu pretiosiori; quos et Turci postea quæsierunt asportandos, quia reputabantur digniores. Præter quos etiam secundum æstimationem, septem millia Turcorum lacerate cadavera cæsa retulerunt, exceptis vulneratis, qui divertentes a certamine sparsim, postquam defecerant, jacuere per arva defuncti. Nostrorum autem, Deo protegente, non ceciderant in bello Turcorum comparatione saltem pars decima, vel etiam decima decimæ. O gravis illa dies! O militia probata! quia multæ sunt tribulationes justorum. O funesta calamitas, et amara miseria! quantam putabimus peccatorum rubiginem, hujus igne tribulationis ad purum excoqui! Si tanem pia longanimitate, abdicato murmure mentis, instantem necessitatem certassent evincere, afflictorum altior est sensus."

Ek 25: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 283-284.

"Salahadinus interim diuri fecerat muros et turres Ascalonis, quod guidam plebei inde noctu fugientes exercitui nostro venerant nunciare, quod jam turribus diruendis insisterent magnopere Saraceni. Minus tamen credendum hoc nostris videbatur, ut videlicet, Salahadinus ex desperatione hoc fieri jussisset, tanquam turres conservare non posset, vel non auderet, qui maximæ reputabatur virtutis et potentiæ. Ad hoc itaque certius inquirendum, de consilio magnatum misit rex Ricardus in una galea fortissima, Galfridum de Liziniaco, et Willelmum de Stagno, et cum ipsis alii quamplures navigaverunt usque ad Ascalonem, et ante civitatem subsistentes rei statum et veritatem consideraverunt. Quod cum certissime didicissent, veloci redeuntes remigio renunciaverunt verum esse quod prius audierant. Igitur convenientes in unum rex

Ricardus, et principes et magistratus populi, communi consilio decreverunt tranctandum utrum magis expediret omnibus aut proficisci Ascolonem ad disturbandos inde Turcos, ne penitus dirueretur, sive versus Jarusalem procedere; multis multa prout utile videbatur allegantibus, et plurimum diversa sentientibus; tandem rex Ricardus, præsentē duce Burgundiæ, et majoribus in populo, ita suam proposuit sententiam, dicens; “Sicut mihi videtur, inconveniēter sicut et inutiliter diversi sentimus diversa, quod quidem ad non modicam poterit nobis retorqueri perniciem. Turci qui diruunt Ascalonem nobiscum ballare non audent. Mei quidem sciatis quod animo concipio sanioris fore consilii civitatem Ascalonem, fugatis Turcis, conservare incolumem; quia totius orbis peregrinis eo pernecessarius non ignoratur esse transitus. Hoc mihi videtur esse faciendum noveritis universi.” His vero pertinaciter Franci contradixerunt, allegantes ipsam Joppen potius restaurandam, et labore commodiore reparandam, quippe quod ad breviorē peregrinationem in Jerusalem commodius potuisset opus consummari. Quid multa? Ad horum consilium consequendum multitudinis invaluit acclamatio. O cæcum ignavorum consilium! O damnosa desidum pertinacia! Qui quanto prudentius sibi prospexiesse videbantur, et labores commodius evitasse et impensas, tanto magis in posterum pœnitenda commiserunt. Nam si tunc Ascalonem a Turcis excussissent, omnis prorsus terra evacuaretur ab ipsis. Verum populi convalescente vociferatione, statutum est faciendam collectam ad ipsam Joppen reædificandam: insistebant sollicite et fossis faciendis et turribus reparandis. Sedet ibi dūtiū exercitus, otiis vacans et joci: de die in diem augebatur peccatum multiplex in exercitu, crapula scilicet et luxuria. Redibant enim in exercitum multieres ab Achon, fomes delictorum, incrementum facinoris, unde plurimum contaminatur populus, et peregrinationis confunditur diligentia, debitaque negligitur devoto.”

Ek 26: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 285-286.

“Exeunte jam mense Septembri, et reparata in parte civitate Joppe, ecce, exercitus a pomœriis exivit, et circa casellum Sancti Abacuc tentoria tetendit. Nimum autem erat minoratus exercitus, quia pars non in tabernis. Rex Ricardus attendens ignaviam populi et peregrinorum nimiam dissolutionem, mandavit per regem Guidonem, quem misit legatum usque ad Achon in exhortationem peregrinorum, ut redirent Joppen in expeditionem. Sed cum nec sic nisi rarissimi venissent, ipse rex Ricardus usque Achon navigavit, et multa in instantia et sollicitudine exhortans, et efficacissime verbum faciens ad populum de fide et spe quæ in Deum est, et peccatorum remissione,

dummodo peregrini fuerint non ficti, quamplures ab Achon ratione sermonis excitatos, usque Joppen secum reduxit. Reginas etiam cum puellis suis usque Joppen venire fecit, ubi ferme septem septimanis opportunum aestimabant exercitum commorari ad coadunandam gentem, quæ jam ex parte fuerat dispersa. Gens itaque nostra undeunde collecta cum denique convenissent in unum, multo majör quam prius effectus est exercitus.”

Ek 27: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 295-297.

“Reparatis jam ex parte duabus casellis prænominatis, cum rex Ricardus perpensis exercitum suum Turcorum fastum abominari et perfecto odio detestari, et etiam eos minus vereri, quos in frequentibus congressibus expertos vel dissipaverant, aut certe multo plures se, Deo opitulante, contriverant; misit legatos viros nobiles et industrios ad Salahadinum et Saphadinum fratrem ejus, exigens regnum integrum Suliæ cum omnibus pertinentiis, quæ rex leprosus ultimo tenerat. Exigebat præterea et tributum a Babylone, sicut reges antecessores ejus quandoque habuerant. Omnia enim a quocunque tempore regno terræ Jerosolimorum pertinentia, jure hæreditario sibi debita repetebat, ratione consanguinitatis prædecessorum, qui prædicta acquisierant et tenuerant. Officio legationis functi nuncii, cum Salahadino quæsito et invento summam regiæ exigentiæ enucleatius exposuissent, non acquievit Salahadinus. ‘Indebitam,’ inquit, ‘exigit rex quæsturam, cui salvo honore Paganismi, assentire non possumus. Verum tamen per fratrem meum Saphadinum regi vestro mandabo, quod terram totam Jerosolimitanam eidem dimittemus liberam, videlicet a fulumine Jardanis usque ad mare occidentale, sine qualibet exactione vel impedimento, ea tamen contidione, ne unquam Ascalon civitas reædificetur a Christianis nec a Saracanis.’ Cum hæc igitur Saphadinus regi Ricardo renunciare venisset, rex ea die loqui cum eo noluit, quia sanguine fuerat minutus, Stephanus autem de Turneham eidem Saphadino, jussu regio ad prandium ministrabat multimodorum delicias cibariorum, qui comedebat eo die in plano inter casellum de Templo et casellum de Josaphat. In crastino misit Saphadinus regi Ricardo septem camelos pretiosos et tentorium optimum. Saphadinus itaque veniens ad regem, cum eidem mandata Salahadini indicasset, pensans rex res turbatas, et belli casus in ambiguo pendere, sustinendum arbitrabatur as tempus, quatenus in sequens sibi cautius præcaveret; heu! minus in his prudens quod nondum eorum dolum præsensisset, quod ipsum eo intuitu ambagibus in redimendum tempus longius pertraxissent incautum, quatenus interim diruerentur

civitates, et castra et terræ illius munitiones. Sapahadinus denique tanta regem nimis credulum circumvenit astutia, et composita fefellit verbositate, ut tanquam mutuam viderentur contraxisse familiaritatem: nam Sapadini xenia rev acquievit suscipere, inter eos frequenter medii discurrunt nuncii a Saphadino regi Ricardo portantes munuscula, unde rex non modicum suis videbatur reprehensibilis, et cum Ethnicis contraxisse familiaritatem nefas esse dicebatur. Saphadinus autem se asserebat sollicitum super pace certa et firma concordia inter eos reformanda. Qua rex suspensus intentione, sano sibi videbatur uti consilio, ut ad ampliandam Christianitatem, et fines eorum dilatandos, pax honesta reformaretur; eo quoque quam plurimum, quod rex Franciæ jam recesserat, cujus inconstantiam reverebatur et dolum, quippe cujus amicitiam nunnunquam fuerat expertus teneram et simulatoriam. Nunciis, ut dictum est, mediantibus, regem Ricardum tanquam colere xeniis videbatur Saphadinus, qui cum demum eorum assertiones perpendisset esse verba, nec ad expectatum exitum prodire negotium, maxime propter Crac de Monte Regali, quod infra conditionem pasic companendæ rex petiit dirui, et ipsi non acquieverunt, tunc se prorsus alienavit ab eis. Postquam igitur erat notorium pacem et concordiam non prodire, ecce, Turcos a dextris et a sinistris frequentes videres moliri incursiones, quibus rex Ricardus sæpius occurrebat ad pugnam, et ad abolendam impositæ sibi notam infamiæ, innumera hostium capita amputata detulit ostendenda, in argumentum sibi falso criminis impulati, et quod occasione xeniorum, in hostem morem on segnius incitaretur. Tales autem quidam ei fuerant impedimento, et impositi criminis infamiæ casua, quisæpius ipsius exhaustiendæ inhiabant crumenæ, siquidem valde rarum constat, qui non imitetur bonum odorem lucri.”

Ek 28: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 297-299.

“Reparatis duobus casellis, et custodibus deputatis, movit rex exercitum versus Ramulam scriatim ordinatum. Quo audito Salahadinus, quia bellum inire non præsumpsit, villiam funditus Ramulam jussit diruere, primus omnium inde discedens versus Darum, quia in montanis potius confidebat. Exercitus noster, fixis tentoriis inter Sanctum Georgium et Ramulam, sedit viginti et duobus diebus, ut gentem expectaret venturam et annonam. Ibi quoque infestissimas ab inimicis sustinimus incursiones; præterea quædam ibidem ingruentes pluviae sedibus nostris nos exturbabant, in tantum ut rex Jerosolimorum et gens nostra infra Sanctum Georgium ad hospitandum se transferrent et in Ramulam. Comes vero de Sancto Pulo ad

Casellum Balneorum. Apud Ramulam quidem moratisumus circiter sex septimanas, verum non in deliciis, sed dura principia dulci fine quanque remunerantur. Igitur dum moram ibi faceremus frequentes Turcorum experti sumus incirsiones: ipsi quippe quantamcunque nostrorum invidentes quietem, ad irritandum sæpius irruunt vel ad inquietandum jacula mittunt. Vigilia Beati Thomæ Apostoli, sum rex Ricardus, paucis comitatus, exiret a castris versus casellum dictum Alba Custodia, ut Saracenis tenderet insidias, præ sagiente corde nonnihil imminere periculi, a proposito, ut creditur, divinitus aversus, ad castra reversus est. Et ecce eadem hora intimatum este i a duobus Saracenis, qui ad ipsum tunc confugerant, quod Salahadinus paulo ante præmiserat ad Albam Custodiam, quo rex ire proposuerat, trecentos Turcos armatos electos. Eadem die profectus est rex Guido versus Achon, Stephanus quoque de Turneham tertia die sequenti versus Achon profectus est. Nocte Sanctorum Innocentium media, Hospitalarii et Templarii a cartis aggressi, dilucilo reversi sunt ad Ramulam cum præda ducentorum boum, quam in unum coactam a montanis juxta Jerusalem abegerant.”

Ek 29: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 308-309.

“Anno igitur Domini 1192 post Epiphaniam Domini non multis evolutis diebus, coacto consilio sapientiores iterum, ut supradictum est, inter se statuerunt tractandum, ascitis etiam discetioribus illius terræ oriundis, utrum expediret vel procedere versus civitatem Jerusalem expugnandam, vel alias divertere. Allegantibus itaque Hospitalariis et Templariis et Polanis, ut dictum est superius, variis nitentibus rationibus ad id plurimum facientibus, dissuasum est omnino progrediendum, immo Ascalonæ civitati potius insisterent reædificandæ, quatenus ibi transitus observeratur Turcorum a Babylonia versus Jerusalem cibaria potantium. Huic tandem sententiæ in commune annuerunt majores, quod potius expediret tunc temporis Ascalonem a Turcis ereptam reædificare, et, ne liberiori transitu Turci gauderent ulterius, ibidem observare. Igitur cum jam revera innotuisset exercitui regressionis dectum, plebs inæstimabili contabuit mœstitia; gemunt omnes et suspirant, spem eorum, quam alto corde conceperant de Dominico visitando sepulero, ita repente fuisse præcisam. Immines itaque tristitia præcedentem de progrediendo lætitiā prorsus absorbit, et priorem spei conceptionem ex jam auditis expungebat desperatio. Imprecantur hujus decreti promulgantibus omne malum anxii; maledicunt voti dilationem, et tam contrariorum gestorum procuratores. Verum si eisdem plenius innotuisset de statu et penuria eorum, qui in Jerusalem erant, moderatori forte sollicitarentur anxietate, ex inimicorum

tribulatione quamcunque habentes consolationem. Turci quippe, qui infra Jerusalem civitatem se cohibebant, perniciosissimis angustiabantur suppliciis multimodis: nivium enim et grandinum opprimebantur nimietate, ex quarum nihilominus resolutionibus aquarum diluvium a montanis defluens, equos eorum et iumenta catervatim involvit, vel certe frigoris asperitas necavit. In tantum nimirum extabuerunt penuria et nimia periclitabantur defectione, ut si nostris revera constaret de Turcorum tanta depressione ob aeris intempriem, levibus tunc temporis laboribus et impensis obtinerentur, et procul dubio de facili civitas illa dui desiderata Jerusalem expugnaretur. Sed diu a nostris retineri non posset, quia peracta peregrinatione populo repatriante, non superesset gens quæ eam defendere valeret.”

Ek 30: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 311-312.

“Igitur dum apud Ramulam in maxima tristitia sederet exercitus, cœperunt quam plurimi, vel ad declinandum iter laboriosum, vel, ob contumaciam et indignationem, ab exercitu recedere, unde non minimum diminutus est exercitus. Francorum enim pars maxima ob iracundiam recesserat, qui et apud Joppen aliquamdiu resederunt in otiis; quidam etiam ad Achon regressi sunt, ubi victualium non erat egestas. Nonnulli etiam profecti sunt Tyrum ad Marchisum qui plurimum eos ad id sollicitaverat, quidam quoque cum duce Burgundiæ ob iram et indignationem diverterunt ad casellum de Planis, ubi per octo dies morati sunt. Rex Ricardus super rerum statu non minimum exasperatus, cum Henrico comite Campaniæ nepote suo et cum residuo exercitu jam ex parte sic diminuto, profecti sunt versus Ibelinum. Vias autem adeo cœnosas invenerunt et lutulentas, ut hospitandi tempore nihil æstimaretur adeo fatigatis optata quiete magis necessarium. Apud Ibelinum moratus est ea nocte exercitus, non minus mœrore affectus quam labore pertæsus. Magnitudinem quidem tribulationis et miseriæ nec calamus describere, nec lingua sufficeret depromere. Summo diluculo, præcedentibus iis qui tentoriis deputabantur figendis, prodibat scriatim armatus exercitus. Super calamitatem vero illius itineris diei, minimum æstimaretur quicquid anterioris diei exaggeraverant angustia. Fessi nimirum dum proficiscerentur, gelidæ nives impluunt vultibus, grandinum densitates reverberant, pluviae torrentes involvunt, ut tanquam ad examinandum omne cœlum deputarentur affligendis. Sed et terra pedibus cedebat ambulantiom cœnulenta; locis palustribus decidunt veredarii equi et homines, qui dum sollicitius toto conamine elaborant emergere, desperabilis revolvuntur in præceps, quamplurimi non amplius evasuri. O quis æstimaret illius

amaritudinem diei? Quis pondus angustiae? Quis miserorum pensaret infelicitatem, gemitus et suspiria? Constantissimorum etiam vultus non minus lacrymis rorabant quam pluvii, quos inmirum ob suppliciorum immanitatem torpentes jam superesse tædebat. Deficientibus jumentis, decitendia passim periire victulia, vel cum aquarum torrentibus defluentia, vel in locis bituminosis immersa. Sic contriti, probati, fatigati, sæpius diei qua nati sunt meledicentes, frequentius seipsos colaphizantes, tandem ad Ascolonem civitatem pervenerunt; quam omnino ita dirutam a Saracenis solo tenus reppererunt, ut vix cum summo labore per portarum introitus ingredi potuissent, super congeries lapidum. Dies illa fuit vicesima mensis Januarii Ea nocte pro facultate virtutis singulorum sibi quisque vacabat.”

Ek 31: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 320-321.

“Igitur dum rex cum cæteris muris Ascaloniae intenderent omni diligentia restaurandis, emergente simultate, orta est inter regem et ducem Burgundiae discordia. Consumptis siquidem ex parte maiore victualibus, et propemodum attenuatis usque et nudum singulorum substantiis, coeperunt Franci ipsum ducem interpellare super sibi debitis stipendiis, sine quibus se proponebant ulterius in castris non posse militare. Super hac exactione cum sollicitius ducem urgerent, nec ad hoc ipse sufficeret, visum est i regem Ricardum super ampliori præstanda pecunia convenire. Prius etenim, ut supra dictum est, eisdem Francis ad ducis petitionem accommodaverat numeratam pecuniam apud Achon, reddendam ei de redemptione in Achon comprehensorum Turcorum. Sed illius pecuniae pristinae solutio defluerat in nihilum, quia captivi, pro quibus redimendis non est soluta pecunia, dederunt tantum capita sua. Unde rex Ricardus ducis non annuit petitioni. Hac occasione et intervenientibus a parte ducis aliis nonnullis iurgiorum seminariis, recessit inde dux commotus, cum quo nihilominus Franci properanter versus Achon profecti sunt.”

Ek 32: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 323-324.

“His itaque pacificatis, mandavit rex Ricardus Marchiso, ut rediret ad colloquium apud Casellum Ymberti, si forte gratia divina concordantes in unam sententiam efficacius in agendis proficerent, et tutius regni res publica ex utriusque communicata virtute fortius administraretur. Convenerunt quidem et diutius collucuti sunt, sed modicum profecerunt. Marchisus ducis Burgundiae necnon et Francorum prætendebat recessum,

et argumentotis cavillationibus se nitebatur a negotiorum exercitio excusare. Sicque Francorum allegata absentia, Tyrum rediens se contulit uxoriis thalamis, suspensus a castris militaribus. Cernens rex Ricardus ducem Burgundiæ et Marchisum cum Francis se gratis a castris absentasse, pensans etiam altius pactæ vitiata fœdera pacis, diutius fluctuans animo, quid in tali discrimine sibi potius esset agendum; cum majoribus populi et discretioribus habuit mysterium consilii quid ulterius competantius conserent. Qui cum, trutinatis subtiliter causarum meritis, adjudicassent Marchisum juris decreto demeruisse redditus dudum sibi, sicut prædictum est, assignatos in regno, ratione prævarications eisdem redditibus ipsum censuerunt privandum. Hinc pertinacius redicata est discordia inter magnates Franciæ et regem Ricardum, inter Marchisum maxime, qui tunc ut prius sæpius sollicitaverat Francos universos ab Ascalone Tyrum ad se venire, totumque regnum et terram adeo conturbavit, ut rex Ricardus Marchisi fallaciam non ignorans, a crastino Cinerum usque ad diem Martis ante Pascha ab Achon civitate non disceret. Inimicum enim quamvis humilem prudentis est cavere.”

Ek 33: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 334-335.

“In crastino rex Ricardus, coram convocatis majoribus exercitus, rem, ut audierat, exposuit, interpretans prædicta verba prioris, asserens se de necessitate oportere repatriare. Quod si tanem abiret, stipendiis suis trecentos milites et duo milia peditum electorum spopondit exhibendos in expeditione, in illa terra. Sciscitatus est itaque quis eorum cum ipso simul vellet repatriare, quis in terra illa remanere; neminem enim ad utrumlibet cogebat, eorum relinquens opinioni, quam partem gratis inclinationes eligerent. Communicato super hoc aliquamdiu consilio, prudentiores dant inquisitioni regiæ tale responsum, quod quia terra desolata est propter discordantium dissensionem, et casus rerum essent incerti, præsertim quia rex Guido regni negotium obtinendi nondum potuit ad effectum deducere, necessarium quam maxime censebant in terra regem novum creandum, cui omnes obedirent, cui terra committeretur, qui præliaretur bella populi, quem denique cunctus sequeretur exercitus. Quod si fieri non contingeret ante regis Ricardi discessum, omnes se recessuros acclamant, utpote qui terræ non sufficerent custodiendæ. Ad hæc rex statim intulit, inquirens, utrum duorum mallent eligere, sive regem Guidonem, sive Marchisum. Cui sine mora, pusilli cum majoribus, omnis simul populus, flexis genibus suppliciter exorabant Marchisum in principem elevandum et defensorem, quoniam quidem ipsum reputabant regno magis

necessarium, quia potentiozem. Rex igitur cum iniversorum attendisset petitioni, aliquantulum eorum modeste redarguit levitatem, qui prius Marchiso frewuentius detraxerant.”

Ek 34: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 337-338.

“Injuncta nuncii functa legatione, qui propter Marchisum adducendum fuerant destinati, Tyrum pervenientes, Marchiso plenius exposuerunt, ab universis unanimiter ipsum electum fuisse in regem, assentiente rege Ricardo, et conoram regni concessam, quatenus veniret regni negotia viriliter cum exercitu suo gesturus, ultionem in Turcos exacturus, et ut de cætero regno Jerosolimitano tanquam suo intenderet gubernando. Quo audito Marchisus, præ nimia cordis exultatione, protensis in cælum manibus, fertur orasse sic: ‘Domine Deus, qui me creasti, et animam in corpus infudisti, qui es Rex et versus et benignus, concede mihi, quæso, Domine, ut si me regno Tuo gubernando dignum judicas, coronatum me videam. Sin autem, Domine, de me aliter senseris, nunquam ad id me consenseris promoveri.’ Postquam in civitate Tyro plenius innotuit Marchisum in regem coronandum, fit lætitia magna in populo, singulis quæsua fuerant procurantibus, et operam dantibus iis sollicitius, quæ coronationis celebrationi viderentur competere. Ad instructionem vel vestium vel armorum mutuuntur pecuniæ, quatenus eo viderentur ornatiores comparere, quanto is in cujus erant obsequio, dignitate collata, excellentius nosceretur excrevisse. Ibi viderentur arma tractari, rubigine squalida renovari, gladios acuere, loricas rotare, milites et ephebos bellorum imagine gesticulare, concertantium simulantes conflictum, et futuram Turcorum jactitantes contritionem. Et revera magnæ virtutis gens aderat, si tamen divinum non defuisset auxilium. Gens itaque dissolvebatur lætitia eo inconvenientiori, quo immoderatiore, unde proverbialiter dicitur, ‘Nec nimis gaudendum, nec nimis dolendum, omnis enim nimietas reprehensibilis est.’”

Ek 35: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 338-341.

“Comes interim Henricus, qui post legationis executionem ad civitatem Achonem declinaverat, cum nunciis aliis sociis suis, dum se decentius instruerent, jam ad exercitum reversuri Ascalonem, inopina morte præventus est apud Tyrum idem Marchisus. Qui, dum die quadam a convivio episcopi Belvacensis, cum quo comederat familiariter invatatus, in pace reverteretur hilaris admodum et jocundus, et jam pervenisset ante teloneum civitatis, ecce! duo juvenes Hausassisi sine palliis expediti,

rapido impetu accurrentes, duobus cultellis, quos manibus gerebant, exsertis, hinc inde transfixis præcordiis lethaliter ipsum vulnerantes cœpto cursu prætervolabant. Marchisus statim lapsus equo moribundus volutabatur. Unus homicidarum statim detruncatus est; alter vero in ecclesiam quandam se statim immisit; qui nihilominus inde raptus per mediam civitatem pertrahendus condemnatur, quousque tantæ reum proditiōis spiritum deficiens exhalaret. Verum antequam exspiraret, diligenter inquisitus, cujus instinctu vel quare sic egerit, se professus est a multo tempore eo fuisse transmissos ad id perpetrandum, et ob moventis auctoritatem et salutiferam obedientiam hoc præsumpsisse; quod verum fuisse manifeste jam patuit. Ipsi quippe juvenes diutius exstiterant in ipsius obsequio Marchisi, competentem ad id perpetrandum captantes temporis articulum. A seniore enim de Musse se transmissos asserebant, qui Marchisum morte dignum judicabat, et infra certum illius temporis terminum trucidari mandaverat. Omnes namque quos senior ille de Musse vita reputaverit indignos, eodem modo procurat perimendos. Senior quidem de Musse de more hæreditario quam plurimus in obsequio suo solet educare pueros nobiles in palatio suo, quos docere facit omnen prudentiam et doctrinam et diverso instrui idiomate, quatenus ubicunque terrarum sine interprete in omni gente se noverint familiariter gerere. Est autem ipsorum credulitas crudelis nimis et obscura; ad quam sectandam maxima cura et sollicitudine imbuuntur discipuli. Igitur quos ille senior perpenderit adultæ fuisse ætatis, ascitos facit stare coram eo, quibus in remissionem omnium peccatorum injungit, aliquem, quem ipsis expresserit ex nomine, virum potentem et tyrannum, huic subducere vitæ. In hujus etiam executionem ministerii singulis singulos contradit cultellos horrificæ longitudinis acutos. In hujus obedientiam mandati devotius insistenses absque dilatione procedunt, quousque ad quemcunque prænotatum pervenerint tyrannum; in cuius tamdiu persistunt obsequio, donec tempus nacti præmeditatum consummaverint negotium; tali se sperantes obsequio gloriam promeruisse cœlestem. Hujus nimirum exstiterant sectæ qui Marchisum nefarie peremerant. Marchisum igitur, jam extremum spiritum trahentem, sui circumquaque vallantes, leniter in ulnis comprehensum ad palatium deportant, inconsolabiliter dolentes et flentes, quia tam brevis paulo ante concepta perseveraverat eorum lætitia. Salutaribus autem fidelium sacramentis perceptis, uxori suæ firmiter injunxit, ut civitati Tyro conservandæ vigilanter intenderet, nec cuiquam hominum resignaret nisi regi Ricardo, sive illi quem regnum jure contingebat hæreditario. Nec mora, defunctus est, et apud Hospitale cum planctu vehementi sepultus. Sicque prius

uberius exultantium abbreviata est lætitis, et diutius desiderati, nondum prægustati, prorsus evanuit summa dominii. Et ecce! terræ desolatæ præreptum est solatium, et exuberans nova mœstitia præcedentem exsuperavit lætitiā.”

Ek 36: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 341-342.

“In illa populi tanta confusione jam succrescentia triticum corruperant, quæ superseminaverat inimicus homo zizania. Exiit enim susurrium a quibusdam Francis, Francorum nequitam tali fictione velare putantibus, lingua virosa confictum, sibilus scilicet invisus popularibus auribus infusus, quod rex Ricardus nequiter procuraverat mortem Marchisi, et mercede conductos Hausassisos ad id agendum duos illos destinaverat hominidas. O livor infamis! Semper carpens meliora, dente corrosivo bonum zelat, et quam nequit extinguere claritudinem gestorum intendit denigrare. Nec sic regem Ricardum in partibus illis defamasse contenti sunt invidi; immo regi Franciæ mandaverunt, ut sibi caveret ab Hausassisis, satellitibus senioris illius de Musse, quoniam Marchisus ab eis occisus est, et quod hujus superstitionis ministros rec Ricardus in Franciam derexerit quatuor ad regem Franciæ perimendum. O cujus æstimandi sunt meriti qui fuerunt hujus adinventionis auctores, cujus occasione, sicut ore dicitur, tot conturbatæ sunt gentes et concussæ provinciæ. Hujus autem suæ malignitatis commento arbitrabantur infames sic robur addidisse, fucumque palliasse nequitiae.”

Ek 37: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 350-351.

“Verum quia vix est ut unus crescat nisi altero decrescente, ut videlicet, unius dispendium alterius vertatur in commodum, quo comes Henricus jam gloriatur adepto, rex Guido regno privatur, cujus occasione tot prælia confecerat, quod tot redemerat laborius et defenderat sudoribus. Nunc tanquam privatus incedit, non quia regnum demeruerit, quo nimirum rex alius nullus inveniretur magnificentibus morigeratus, sed eo solu quod simplex erat et minus astutus, et quo debebat jure haberi venerabilior, reputatus est contemptibilior. Miles erat probatissimus. Achonem primitus a Saracenis occupatam strenuissime obsedit, et diutius oppugnavit, sed Turcorum jugiter crescente multitudine, a parte marina expugnare non prævaluit, quam, sicut prænotatum est, vix duo reges obtinere potuerant. Numquid virtus simplicitatis obtinendo juri suo eidem debuit obesse? Eo nimirum jam sæcularis invaluit summa perversitatis, ut is amplioris reputetur gloria dignior honoris, quo gestis noscitur immanior; sicque reverentiam

acquirat astutia, dum ignominiose jacent pietas simplicitatis, hujus sæculi regnante prudentia. Hic est Guido rex sine regno. Verumtamen rex Ricardus, super ipsum motus pietate, et propter ipsius notam probitatem, insulæ Cypri, quamvis eam prius Templarii a rege emissent, eidem contulit gratis imperium. Sicque rex Guido, Templariorum emptionis commutata conditione, insulæ Cypri factus est imperator.”

Ek 38: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 342-343.

“Sepulto Marchiso, Franci convenerunt in unum, qui extra civitatem sederant in tentoriis, ferme decem milia, qui postquam super rerum statu invicem aliquamdiu tractassent, mandaverunt uxori Marchisi, ut ipsis contraderet civitatem absque dilatione et contradictione conservandam, ad opus regis Franciæ. Quibus ipsa respondit, quod quando rex Ricardus ipsam visere veniret, ipsi potius redderet civitatem et bulli alii; sicut dominus suus moriens ei præceperat. ‘Non est, inquit, elter qui terram sic elaboraverit a Turcorum manibus eripere, et pristinæ libertati restituere: ipsi quidem merito fortiori debetur regnum, prout viderit, dispensandum.’ Super hoc mandato Franci niminum commoti sunt indignates. Quibus in hunc modum super obtinenda civitate contendentibus, ecce! comes Henricus, super audito rerum eventu non modicum obstupescens, venit Tyrum. Quem statim ut vidit populus præsentem sine dilatione, tanquam a Deo missum, elegerunt in principem et dominum, et ad ipsum accedentes cum omni diligentia supplicare cœperunt, ut patienter sine omni contradictione et excusatione susciperet regni conoram, et viduam Marchisi duceret uxorem, cui regnum jure debebatur hæreditario. Quibus comes incunctanter respondit, quod super hoc negotio consummando, ad quod Deus eum vocarat, secundum regis avunculi sui consilium se gereret. Nec mora, mittuntur legati, qui celebratam solemniter ab omni populo electionem regi Ricardo significant, et Marchisum nefarie peremptum.”

Ek 39: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 346-347.

“Rex Richardus, dum in diebus illis in planitiis Ramulæ Turcos agitare insequens fugitantes, ecce, apparuerunt præfati nuncii ad ipsum a Tyro destinati, rei statum ipsi indicantes et de morte Marchisi, et de electione comitis Henrici ad regnum suscipiendum, quod tamen, præter ejus assensum et consilium, idem comes suscipere non præsumpsit. Rex, audita morte Marchisi, diutius super tam insolito mortis genere et inopinato conticuit stupens. Super electione vero nepotis sui et honore regio

solemniter exhibendo lætabatur eximie; noverat siquidem suos id plurimum optasse. ‘Ex qou,’ inquit, ‘urgente fato inevitabili, sicut asseritis, emigravit Marchisus, quid super hoc dolor nimirus conferret solatii viventibus? Vel proficeret planctus animæ mortui? Comitis quidem Henrici plurimum congratulor electioni, et admodum desidero ut ad Dei coluntatem regno præficiatur gubernando, postquam terra erit prorsus acquisita. Super ducenda vero Marchisi relicta in conjugem non consulo; quoniam, vivente viro suo, Marchisus ipsam injuste rapuit, et polluendo adulterium commisit: regnum vero comes sescipiat, cui dono in dominium civitatem Achonem in possessionem æternam cum omnibus pertinentiis, Tyrum quoque et Joppen, et terram totam, Deo annuente, perquirendam. Cui vice mea dicatis, ut, quam citius potuerit, redeat ad nos in expeditionem, Francos secum adducens. Proposui namque Darum comprehendere, si qui fuerint Turci qui resistere præsumpserint.’ Rex vero rediit ad Ascalonem.”

Ek 40: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 348-349.

“Audito rege, revertuntur legati Tyrum ad comitem regem füturum, renunciantes verba regis. Tunc reviviscit lætitia, tunç exultant universi. Comitem itaque vallantes persuadent hæredem regni ducere uxorem. Comes renuit, ne incurrat offensam regis Ricardi. Franci vero et regni magnates, ellegantes rem fortius conjugio stabiliendam, urgent ita fieri, quibus ita procurantibus, Marchisia sponte sua accedens ad comitem obtulit ei claves civitatis. Quo facto, statim ad instantiam Francorum, rem sollicite accelerantium, contractum est solemniter matrimonium inter comitem Henricum et Marchisiam in facie ecclesiæ, præsentibus quampluribus clericis et laicis. Comitem quidem ad hoc agendum persuadentes non plurimum laborasse putantur, non enim laborat qui cogit volentem. Celebrantur nuptiæ regali magnificentia. Omnibus optatum gaudent universi consummatum negotium: exultant Franci; Normanni lætantur, pari voto contenti, quoniam idem comes nepos erat utriusque regis Franciæ et Angliæ. Hujus fæderis intervenientis conglutino sperantur tempora lætiora, et in unam concordiam reditura dissidentia. Completis nuptiis, misit Comes qui civitatis Achon et Joppæ, et aliarum terræ civitatum et castrorum auctoritate sua susciperent custodiam, et in jus suum manciparent, ut ipse omnium obtineret dominium, quatenus de cætero ipsi responderent ut domino. Postea proposuit edictum, ut sine mora instruerentur universi, profecturi in expeditionem versus Darum castrum expugnandum.”

Ek 41: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 330-331.

“Abeuntibus, ut prædictum est, Francis, ii, qui eos usque ad Achonem jussu regis deduxerant, reversi sunt Ascalonem ad exercitum. Franci vero Tyrum venientes, quibus vacaverint studiis et operis, non æstimatur ab re notandum. Ipsi quidem, quos puræ peregrinationis in Terram Sanctam reputabatur perduxisse devotio, relictis castris militaribus jam amatoriis indulgebant, cantionibus muliebribus, et scortantium commensationibus. Referentibus enim iis qui hoc fieri perspexerunt, muliercularum et ipsi applaudebant choreis: luxus quoque vestium otium loquebatur effœminatorum: manicarum nimirum hiatus multiplici laqueo claudebantur; operosis constricta cingulis latera lasciviunt, et ut rugosæ vestis conclusio manigestius intuentibus pateret, chlamydes in anteriora contortas ordine præpostero comprimebant inter brachia, et quæ velandis posterioribus fuerant primitus procurata aliarum partium cogeantur in usus; ventres palliis velabantur, non dorsa. Circa colla ‘gemmarum radiis stellata coruscant’ monilia, florumque varietate contexta insiduntserta verticibus; manibusque pateras tractabant, non enses: noctes in computationibus deducuntur insomnes, jamque mero æstuantes puellarum solebant frequentare prostibula; vel si, prius forte aliis ad id opus consimile admissis, clausa reperissent, diripuerunt ostiola, verba jaculantes ampullosa, et horrorem audientibus sonriis ingerentia juramenta, ut non ignorantur, de more Francorum. Quid plura? Levitatem interiorem arguebat status exterior. Proh pudor! Hujusmodi se Franci studiis applicabant. Verum tamen hujus ineptiæ non omnes asserimus arguendos; erant quippe quos et ipsorum dissolutio non minimum conturbavit, quos et inter regem et ipsos contristavit discordia.”

Ek 42: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 315-317.

“Exeunte jam mense Junuario, et inastante aere puriore, rex ægre ferens exercitum in diversa dispergi, destinatis nunciis mandavit Francis persuasorie, quantenus ad castra redirent Ascalonem, et unitate communionis consolidaretur exercitus universitates, et decerneretur a cunctis quorsum censeretur commodius divertendum; ‘expedit enim,’ inquit, ‘ad capiendum consilium, scilicet virtute et consilio, universitatem exercitus simul adesse, ne forte, quod absit, interveniente discordia, perniciosius a mutuis destituamur auxiliis, et desperabilius ab insidiatoribus expugnemur adversariis.’ His

auditis Franci regi significant, ejus mandato se profecto parituros, sed tatummodo usque Pascha, ea quoque conditione, ut si forte mallent ad Pascha Franci recedere, sine quorumlibet contradictione et impedimento libere recederent; eis etiam, libere recedentibus auctoritatem præstaret conductum. Omnibus his rex annuit, utpote pensans multa pro tempore dissumulanda. Et ecce, redeuntibus Francis, consolidatus reparatur exercitus. Visum est igitur in commune muros Ascaloniæ reparare, et civitatem reædificare; verum procures et majores in tantum exstiterant jam attenuanti, ut vel ad modicum non sufficerent. Et tamen singuli secundum propriam virtutem opus inchoare cœperunt; unius itaque portæ majoris altius fundamenta confodiendo perquirentes, usque ad ipsius maceriei soliditatem dejecerunt dirutam lapidum congeriem. Ibi videre fuit universos in commune operari, procures, nobiles, milites, armigeros, et servientes a manu ad manum lapides et saxa protendere. Nec erat distinctio vel differentia inter clericos et laicos, inter ingenuos et plebeios, inter satellites et principes; idem omnibus par labor, et opera simul omnes fecit æquales. Hinc et in brevi profecerunt usque ad ipsorum etiam operantium admirationem. Postea perquisitis et sdhibitis cementariis, fervet opus, et expeditius surgit altitudo murorum. Erant civitatis Ascalonis turres plurimæ, jam solo prorsus æquatæ, numero quinquaginta tres, eminentiores et firmissimæ, præter minores moderatioris altitudinis. Quinque quoque turrium prædictarum propria sortitæ sunt vocabula a suis fundatoribus; quia, secundum antiquorum asserionem consciorum veritatis, et faman publicam, primus exstiterat illius famosi Noæ filiorum Cham nomine potentissimus, qui triginta duos filios generavit post ipsum regnantes. Ipsi civitatem Ascolonem construxerunt. Ipsi, ut fama prædicat, ad consummandam quam inchoaverant civitatem, circumquaque per suæ fines ditionis asciverant auxiliares, in quorum gratiam conciliandam, et nomen æternum, dicuntur puellæ construxisse turrim quæ dicitur Puellarum. Simili modo ædificaverunt milites turrim nuncupatam Scutorum. Turrim vero Sanguinum vocitatam esseverant fundatam de quorumlibet reorum redemptione; et quoniam hujusmodi obsequio a sui reatus supplicio vitæ sanguinem redemisse dicuntur, Turris Sanguinum appellatur. Quartam, Admiratorum Turrim dictam Bedewinorum, construxerunt Bedewini. Hæ itaque quinque turres ab his constituæ dicuntur auctoribus, a quibus singulæ singula traxerunt vocabula. Applicatis igitur operi cementariis electis, expeditius opus excrevit. Rec ibidem operando etiam insignis enituit, qui in omnibus operibus suis singularis eminebat; ipse manibus ædificando, ipse sermone persuadendo, ipse impensas distribuendo, efficacius

proficiebat. Ad jucus exhortationem singuli procerum et magnatum proportionaliter, pro suæ possibilitatis facultate, partem amplexati sunt consummandam. Quorum si quis, deficiente forte pecunia, ab operando defecisset, tunc rex magnanimus corde major quam dignitate, eisdem impertiebat de facultatibus suis, prout singulos noverat indigere. Ipso denique innuente, ipso persuadente, ipso operam impendente simul et impensas, in tantum opus invaluit, ut tres ædificandæ civitatis partes ejus sumptibus dicerentur consummatæ”

Ek 43: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s.330.

“Die Martis Paschalis hebdomadæ, rex cum paucis profectus est usque Gazam considerandam. Die Mercurii nihilominus apud Darum profectus, qua parte commodier pateret assultus diligenter investigavit, circumquaque perambulans. Turci vero, qui infra Darum se concluserant, in regem et sous cum arcubus et balistis plura jaciebant missilia simul et convicia, tanquam incomprehensibiles. Consideratis omnibus rex rediit Ascalonem.”

Ek 44: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 352-356.

“Interea, comite Henrico cum Francis apud Achonem se ad expugnandum castrum Darum accurantibus, rex Ricardus, osor desidiæ, cum suis exiit ab Ascalone, et petrarias suas navibus membratim impositas versus Darum destinavit portandas. Assignavit igitur qui custodirent Ascolanem, et mercede copiosissima conduxit servientes probissimos, quos ordinavit per vicina circumquaque castra, ad observandos de dei omnes transitus viarum, nocturnas etiam exercentes excubias sollicite, ne qua forte possent, sicut prius, versus Darum liberum habere Turci discursum, ad portanda victualia, vel arma, vel quæcunque Turci procurassent ad exercitum suum in Jarusalem deportanda, vel, sicut consueverant, in transeundo apud Darum tutum ulterius haberent receptaculum, unde nostris frequentes moliebantur insidias. His ita dispositis rex cum suis tantum domesticis, armatus profectus est ad castrum Darum, quo quadam Dominica pervenientes, non procul inde fixa sunt tentoria ipsius et comitum ejus. Verum propter gentis nostræ paucitatem, ambigebatur qua parte castrum obsideret, quoniam gens tantilla obsidione illud cingere nequibat. Si enim ex omni parte gens dispersa sederet, Turcorum forte irruentium non sufficeret assultum sustinere, sicut nec hostes expugnare, unde simul versus villiam in quadam planitie resederunt collecti. Turci tam paucorum parvipendentes conatus, a castro exeunt, et dum aliquamdiu,

tanquam experimenti causa, nostros sollicitassent, tanquam provocantes ad bellum, in castrum denique se receperunt, et obseratis firmissime portis se præparabant defendere. Nec mora, ecce! patrariæ regis navibus allatæ venerunt. Quas rex etiam cum aliis proceribus et nobilibus, particulatim disjunctas, a littore portabant in humeris suis, eundo pedites non sine sudore, sicut tunc vidimus, fere per spatium unius milliarii. Denique cum fuissent consolidatæ et erectæ petrariæ, et custodibus assignatæ, ipse rex unam sibi assumpsit exercendam, qua turris principalis impeteretur. Alteram habuerunt Normanni, tertiam Pictavenses: omnes tres ad castellum jaciebant dissipandum. Turci desolantur videntes sibi proximum imminere exitium: verumtamen imprimis se viriliter tentabant defendere. Petrarias sine intermissione die noctuque fecit rex jacere. In castro Darum eminebant septem et decem turres fortissimæ et convenienter aptatæ; quarum una fuit cæteris eminentior et fortior, quam et exterior fossa cingebat profundior, quæ etiam ex una parte strato consilidabatur pavimento, ex parte vero altera rupis eam imminebat nativa. Genti vero perfidæ denique timor inerat ignaviæ, ne se defenderet efficaciter, vel saltem inde fugeret. Rex fossores sub terra subtilius fecit fodere, et pavimentum disrumpere, et murum cavare. Petrariæ jugiter jacentes mangunellum unum Turcorum, in principali turri erectum, crebris jam ictibus dissipaverant, unde plurimum Turci desolati sunt. Verum primitus saxis et pilis arcuum et balistarum nostros rejiciebant; missilia enim densissime volabant emissa. Balistarii vero nostri in adversariorum vigilantissimi exitium, cum ipsos forte prospexissent in propugnaculis expositos, emissis percutiebant missilibus, quorum tot perimebant sauciatos, ut vix cæteri præ timore se movere præsumerent. Status quidem eorum infirmus erat; et ecce, porta castri diruta est et igne supposito combusta, et cum petraria regis dissipata. Turci autem, jam missi in desperationem ex continua vexatione, non prævalebant ad defensionem sufficere, quorum jam plurimi perempti sunt, alii decebuerant vulnerati. Cæterum perpendebant regem Ricardum, in omnibus quæ inchoasset operibus, constantissimum et invincibilem, et quod turres suffodiendo et petrariis jaciendo nunquam quiesceret. Tunc exeuntes tres Saraceni pervenerunt ad regem, pententes pacem, offerentes castrum reddendum, ea tamen conditione, ut liberæ abirent omnes animæ, relictus rebus omnibus quæ fuerant eis. Rex non consensit, immo dixit ut se defederent, in quantum prævalerent. Quibus in castrum regressis, petraria regis vehementius acta nunquam quiescebat. Nec mora, turris quædam quam subterraneo meatu infirmaverant regii fossores, crebris impulsibus vexata, cum horrifico fragore corruit. Turcos a ruina fugientes raptim nostri insequuntur cædentes,

qui resistere non valentes se intromiserunt in turrin principalem: nequissimo quidem usi consilio, universos equos suos, ne alienum cederet in usum, prius subnervaverant. Ipsis fugientibus, nostri viriliter ingrediuntur in castrum, quorum primus erat Seguinus Barrez cum armigero suo nomine Ospiardo, tertius intrantium Petrus erat de Garstonia; alii quam plurimi postea quorum jam nomina exciderunt. Baneria Stephani de Longo Campo prima muris eminebat imposita; secunda comitis Leicestriæ, tertia Andreæ de Chavegni, quarta Reimundi filii Principis. Genuenses etiam et Pisani multiformia signa sua super muros erexerunt, sicque baneriæ nostræ sunt erectæ et Turcorum dejectæ. Ibi viderentur Turci velocius versus turrin fugientes, vel gladiis percussi corruere, vel pilis transfixi deficere, antequam in turrin pervenisse potuissent. Quos in propugnaculis nostri reppererunt adhuc persistenses, ejecerunt eos in profundum membratim excerptos in terram. Numerus occisorum diversis in loca in castro sexaginta Turcorum erat. Ipsi vero, qui confugerant in turrin, videntes suorum perditionem, et castrum occupatum, turrin nihilominus in proximo diruendam, ad quam quippe succidendam se jam applicuerant viri virtutis ad regis instantiam, perpendentes nihil ulterius superesse salutis contra faciem regis, se jam in extrema necessitate, die Veneris ante Pentecosten, exposuerunt regiæ clementiæ dedendos in perpetuam servitutem; præsertim quia quidam potentissimus Admiratus, Caisac nomine, cujus tutelæ castrum fuerat commissum, ipsis opem ferre dissimulavit. Comprehenso itaque castro Darum, ferme quadraginta Christiani reperti in vinculis captivi, soluti sunt et libertati restituti. Nocte Sabbati sequentis, fecit rex suos Turcorum adhuc existentium in turri custodiam habere usque mane Sabbati. Igitur vigilia Pentecostes ad regis imperium descendentes a turri, Turci artissimis usque ad rugitum constricti sunt loris, vinctis post terga manibus: quorum numerus trecenti erat, præter parvulos et mulieres. Sic ante Francorum adventum, obtinuerat rex Ricardus eleganter, cum suis tantum domesticis, castrum Darum expugnatum in quantuor diebus: plurimum quidem nostri sategerant ut absque Francis id fieret, quod ad gloriam utique ipsis ascribebatur ampliorem.”

Ek 45: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 333-334.

“Post Pascha completum, imminente transfretantibus opportuna temperie, venit nuncius ad regem Ricardum, totum quidem commoturus exercitum, prior, scilicet, Herefordensis prioratus cujusdam Angliæ. Venit itaque prior ille deportans litteras regi ex parte Willelmi Elyensis episcopi, regis cancellarii, se significantis cum aliis, quos

rex regno Angliæ deputaverat interim gubernando, jam fuisse a terræ munitionibus exturbatos; nonnullos etiam parti suæ faventes in seditionibus peremptos, sicut idem prior se videsse testabatur; et quod procurante fratre regis tunc comite Johanne, ab Anglia regis eliminato cancellario, nihil pecuniæ in thesauro regio superesset relictum, vel ubicunque locorum, nisi tantum vix quod in ecclesiis resederat occultantum. His etiam adjiciebat idem prior, quod postquam pluribus molestiis et injuriis fugatus est in Normanniam prædictus ejus cancellarius, presbyter et episcopus, et totius regni præfectus, comes præfatus exigebat pertinaciter a regni comitibus et proceribus juramenta fidelitatis et subjectionis, et castrorum custodias. Nec non et manus extenderat ad regii fisci præstationes annuas usurpandas, quæ dicuntur de Scaccario. ‘Super his igitur’ inquit prior ‘nisi matrius captaveritis consilium quantocius repatriandi, his addent pejora, nec absque belli discrimine poteritis ulterius just vestrum recuperare.’ Super auditis rex nimirum vehementer obstupescens, animo diutius plura volvens et pauca proloquens, vix credandum arbitrabatur, quia tanti sceleris factio fidem videbatur excedere. Attamen, cujus bona diripiuntur et patienter sustinet? Quis æquanimiter patitur injurias? Cæterum, quælibet adversa, licet incerta, sollicitus vera potius augurat esse timor. Rerum turbatio cum ad aliorum jam pervenisset notitiam, conturbantur et ipsi, animo fluctuant, æstuant, rerum pensantes statum confusum, et inter principes inexorabiles discordias. Tunc quidem, si rex recederet, non inveniretur qui remaneret, quoniam inter Ascalonitas et Tyrios zelus esset et contentio; sicque proculdubio terra illa libere Turcis cederet in possessionem æternam.”

Ek 46: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 358-359.

“Apud Cannetum Sturnellorum, venit ad regem ab Anglia destinatus nuncius, clericus nomine Johannes de Alenzun, indicans Angliam turbatam per Comitem Johannem fratrem regis, qui nec persuasione reginæ matris suæ, vel quorumcunque aliorum consentiens, propriæ potius ducebatur motu voluntatis: a rege quoque Franciæ cerebris intercurrentibus nunciis sollicibatur, ut jam eo res processerat, quod nisi quacunque occasione nefaria proditio refrænaretur, in proximo asseruit imminere, ut Anglia a regis Ricardi alienetur ditione. His auditis rex turbatus rumoribus, postquam diutius in silentio pensitando volvisset animo, quid potius videretur eligendum, postremo fatebatur, oportere se revera repatriare, ne solo natalis patriæ et regno patrum suorum, tanquam exsul, immerito efficeretur extorris. Nondum autem fama plenius propalata

hujusmodi regis voluntatis, quidam dicebant quod, ‘rex profecto abiturus est;’ alii vero ‘Non, sed perseverabir; quia rumores incerti non avocabunt ipsum a tam pii operis consummandi negotio, quia nimirum acquirendæ terræper ipsum hoc non expediret, nec honori suo competeret’”

Ek 47: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 361-364.

“Cum die quadam, regem Ricardum in meditatione solitarum, fixis in terram luminibus, sedentem in tenturio suo vidisset capellanus quidam Pictavensis, nomine Willelmus, altius indoluit; et quoniam regem ex nunciorum relationibus existimavit exasperatum, ipsum convenire non præsumpsit, ut ex his animum exoneraret, quibus admodum urebatur; flens igitur amarissime piis oculis respexit regem, nihil dicens. Quod cum rex avidum loquendi ex gestientis nutibus perpenderet, advocato dixit ei, ‘Domine capellane, fidelitate mihi debita te obtestor, quatenus omni amota dilationis et simulationis ambage, mihi edicas qua causa sic fleveris, si me forte tantæ tuæ tiristitiæ respexerit occasio’ Cui capellanus, oculis lacrymis gravidis, voce demissa, ‘Non’ inquit, ‘prius dicam quam revera mihi constiterit excellentiam vestram super expositis meis adversus me non exacerbandam’ Rex jurejurando spondit impunitatem. Tunc capellanus confidens sic orsus est; ‘Domine rex, ex eo quod reditum accelerans in patriam, in exercitu ab universis diffamaris, ab his maxime qui familiarius tuum optant honorem. Quod Deus avertat ut incertorum occasione rumorum ab hujus terræ desolatæ avertaris acquisitione. Hoc quidem in æternum opprobrium credimus vobis cedendum; clarioris gloria cœpti non offuscetur regressu celerio; non in posterum objiciatur ignaviter recessisse, pendecte negotio. O finis plurimum dissimilis prædicandis, si deroget inceptis. Provideatur, oro, ne gloriosum meritum inchoantis denigret virtus emarcens in posterum. Domine rex, memento quanta tibi fecerit Deus, Qui ubique tuos memorandos in sæcula prosperaverit actus, quibus gloriosiora vel frequentiora nunquam tuæ rex ætatis peregerit. Rex, recordare quod, cum esses comes Pictaviæ, nullum unquam habueris vicinum tantæ virtutis, vel animositatis adversarium, qui non tuis subactus viribus manus daret. Rex, memento magnarum contentionum turbarumque Brabaconum, quas toties dissipasti rara manu et dispersisti. Rex, momento quam gloriose triumphasti ad amovendam obsidionem apud Hauyefordiam, quam comes de Sancto Ægidio obsederat, et tu ipsum abegisti, et probrose effugasti. Rex, memento regni tui Quod absque scuto et galea liberum obtinuisti et quientum, sine quorumcunque contradictione. Rex, memento tuarum

tantarum virtutum, qualiter tot et tantas gentes subegeris, cum civitatem Messanam viriliter comprehenderis, quam te probum illuc exhibueris, cum gentem Græcam represseris, quæ te lacescere et debellare præsumpserat, a quorum manibus te divina liberavit clementia, ipsis pessundatis et confusis. Recole, rex, virtutum insignia, quibus te Deus ditavit, secundum divitiæ gratiæ Suæ, quando Cyprum insulam subjugasti, Quod ante te nullus unquam præsumpsisse ausus est; quam in quindecim diebus debellasti; quod auctore quidem Deo potuisti, et quod imperatorem captivaveris: quodque navem illam singularem, quæ vento adversante in portum Achonensem intrare non potuerat, occurrens cum galeis tuis, obruisti cum octigentis Turcis armatis, quando serpentes absorpti sunt fluctibus marinis. Memento, domine rex, obsidionis Achonensis, ad quam tempestive comprehendendam advenisti, et te oppugnante reddita est: et quod ab ægritudine, quam dicunt Arnaldiam, qua nimium laboraveras, miserante Deo, convaluisti, aliis quam plurimus principum eadem infirmitate morientibus. Momento, rex, terræ hujus quam tuæ Deus commisit tutelæ, cujus te solum respicit cura, ex quo rex ille Franciæ ignaviter abierit. Rex, memento Christianorum captivorum quos a vinculis liberasti apud castrum Darum, quos Turci deducendos in captivitatem constrinxerant, quibus ut subvenires eo te Deus destinavit. O quam alto perpenderet haberes intuitu cordis, quod te Deus innumeris honoraverit triumphis, et magnificaverit successibus, ut jam non sit rex vel princeps qui tibi resistat ulterius. Numquid excidit memoriæ recenter subactum tua virtute et instantia castrum Darum, in quatuor diebus? Et quid super eo sentiendum quod, cum minus provide recubans somno occupatus, ab improba gente perfidorum pene opprimereris, cum te Deus expeditius illæsum eruerit a manibus eorum? Singula quid memorem? Quoslibet ubicunque terrarum adversantes tua denique forti manu subactos, urbesve quassatas, et quodcunque proposueris filiciter exsuperasse negotium? Memorare quod ab occiduo huc usque egressus orbe, ubique Victor exstiteris, ante tuos pedes vinculandi prociderunt hostes, ante cujus faciem' 'Nec cadere Antæo, nec crescere profuit Hydræ.' 'Jam te tremit Soldanus, te Babylonis stupuere sinus, Turcorum impetus horret; et quid amplius? Omnes dicunt in commune, quod tu omnium pater exstiteris, tu patronus et defensor Christianitatis, quam si modo deserueris, idem est ac si inimicis exposueris diripiendam.' 'O rex fortis, ut cœpisti Pedura diutius, opem genti confer isti, te sperat attentius protectorem, ope Christi, procede felicius.'"

Ek 48: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 365.

“In hæc verba capellani rex suspendus, in silentioolvebat multa animo, pensans verborum virtutem. Ipso nimirum loquente capellano, rex omnino tacuerat, similiter et illi, qui cum ipsis consederant in tentorio, intenti ora tenuerant. Regis quidem eodem sermone commutatum est cor, et confirmata est cogitatio, ut clariori consolidaretur certitudine. Et ecce! in crastino hora nona reversus rex et omnis exercitus extra pomœria Ascaloniæ foris consederat, existimantibus singulis revera regem recessurum, et quod jam reditum acceleraret. Verum mutato proposito, per inspirationem gratiæ Dei, et sermonem capellani, dixit comiti Henrico nepoti suo, et duci Burgundiæ, aliisque proceribus, quod nec per nuncium qualemcunque sollicitantem, sive quoscunque rumores vel querelas ante Pascha recederet a terra. Igitur pridie Nonas Junii, scilicet in hebdomada Sanctæ Trinitatis, accersito Philippo præcone suo, jussit ut per exercitum clamaret, notificans regem Ricardum usque Pascha in terra remansurum absque omni dubietate, et ut singuli juxta possibilitatem suam se expedirent instruens ad civitatem Jerusalem obsidendam.”

Ek 49: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 366.

“Audita voce præconis, velut avis ex die parente, congratulabantur universi. Tunc sine dilatione omnes se instruunt, sarcinas procurant, ad iter expediunt, et protensis in cœlum manibus dicebant: ‘Te, Deus omnipotens, adoramus, et gratias agimus, quia nunc civitatem Tuam videbimus, in qua Turci jam diuturniorem moram egerunt. O quam felix tanta nostra dilatio! Quam beata exspectatio! Quam condignæ tribulationum singulorum passiones! Quoniam tam optatæ jam sequitur visio civitatis.’ Hæc et his similia singulis protestantibus, sola eos vexabat sollicitudo, et procuratio procedendi. Præterea turba vulgi humilioris, quam spes effecerat alacriorem, victualium sarcinas propriis gestabant cervicibus; singulis se procul dubio asserentibus ad unius mensis sufficientiam ferre copiam escarum. Adeo quidem versus Jerusalem optabant progressum; nihil est etiam quod non exsuperet animus volentis, dummodo fuerit voluntarius, et divinus emollit famulatus asperiores duritiam.”

Ek 50: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 370.

“Igitur cum ex fugientibus Turcis innotuisset iss, qui resederant in Iarusalem, regem Ricardum adventare, vehementer extimuerunt, ut si rex in illo formidinis ipsorum articulo processisset cum universo exercitu, profecto deseruissent civitatem Jerusalem Turci quietam et liberam Christianis habitandam. Saraceni quippe exeuntes velocis aufugerant universi, ut nec esset qui civitatem muniret, vel in ipsa residere præsumpserat, nec minis Soldani districtus, vel mercede allectus. Salahaddinus nihilominus equum suum meliorem exegerat, et agiliorem sibi præceperat exhiberi dextrarium, ut fugeret a facie regis Ricardi, quem non ausus est expectare.”

Ek 51: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 385-390.

“Dum rex Ricardus cum gente sua apud Galatiam consisteret, ecce, quidam explorator indicans ei unam Carvannam de prædictis carvannis transire per Rotundam cisternam, ad quam festinanter comprehendendam monuit procedere et exercitum interim se cohibere. ‘Quisquis’, inquit, ‘hanc carvannam comprehenderit, maximum quæstum faciet.’ Verum quoniam explorator ille illius terræ fuerat oriundus, rex ei soli certissimam non arbitrabatur fidem habendam. Misit igitur statim Bedewinum quendam et duos vernaculos Turcopolos prudentissimos, ad rei veritatem inquirendam et certius indagandam, quos et in modum Bedewinorum redimitos fecit Saracanis assimilari. De nocte quoque profecti transierunt colles speculis aptos, vicissim descendes, donec perspexerunt Saracenos quosdam in loco eminentiori, qui et ipsi fuerant speculatores insidiantes transeuntibus; ad quos pedetentim cum noster Bedewinus accederet explorandi causa, Saraceni diligentius inquirebant qui vel unde fuissent, vel quo pergerent. Quibus Bedewinus, duobus suis sociis innuens ut tacerent, ne ex idiomate possent agnosci, respondit quod a partibus Ascalonis redirent, quo perrexerant causa prædandi. Cui Saracenorum unus dixit, ‘Immo, venis nobis nequiter insidiari; degis enim cum rege Anglorum’ Cui Bedewinus, ‘Mentiris’, inquit; et eo dicto festinanter processit apud carvannas. Quos et Turci illi aliquamdiu persecuti sunt cum arcubus et cannis, acrius infestantes, quousque tædio affecti persequi destiterunt; vehementius tamen suspicati sunt ipsos fuisse suos potius quam alienos. Exploratores igitur nostri cum super memoratis carvannis ipsis verum constitisset, indilate reversi sunt ad regem Ricardum, dicentes quod absque dubio posset carvannas comprehendere, dummodo properanter procederet. Quo cognito rex, equis annona data aliquamdiu reffectis, cum gente sua festinanter profectus est, nocteque sequenti tota ambulabant, quousque prope locum venissent, quo carvanna restiterat cum custodibus

pausantibus. Non procul inde subsistens rex et socii confestim armati sunt, et acies per turmas instruxerunt. Rex in primo et Franci disponuntur in ordine ultimo. Rex clamante præcone statuit inhibendum ne quis spoliis intenderek diripiendis; immo potius insistirent viriliter universis ad Turcorum acies penetrandas. Igitur cum jam dies esset, et dum agminibus sollicitius insisterent ordinandis, ecce, præpete cursu adveniens alter explorator indicavit regi, quod a summo diluculo expediebatur carvanna illa inde velocius motura, quoniam custodibus innotuit de regis et suorum irruptione futura Quo audito, rex statim præmisit belistarios et sagittarios expeditos, quatenus Turcos ad faciendam moram itineris, tanquam ad bellum perfunctorie provocantes, retardarent, ut morosius itinerantes nostri citius assequerentur. Ad quorum frequentioreminfestationem cum Turci moras innecterent, ordinatæ acies nostræ expeditus appropriabant. Quos cum Turci attendissent, in collem quendam vicini montis se recipientes, convenerunt in unum, tanquam habentes ad firmamentum locum illum eminentiorem, et exercitum suum per turmas ordinaverunt dispositum; sed solito minus tunc infremuit fastus eorum. Igitur dum Turci in irruentes acies nostras sagittas et pila emitterent densissime, more roris super faciem terræ decidentis; interim in uno loco quiescente caravanna, rex bipertito exercitu irruit repente super eos, et Turcorum alteriorem aciem potenter cum sequacibus penetrando dissipavit. Tam violento quippe impetu ipsos impetendo prostraverat, undique cadentes ab eo etiam quos non percusserat, sed fugientes oppresserant, ut jam ulterius non superesset qui resistere, nisi quis forte fugiens pilum remitteret a tergo vel sagittam. Fugiunt perniciter universis, tanquam lepores caventes canes insectantes, in diversa dispersi ante faciem persequentium. Carvanna restitit relictâ, et gens nostra infatigabiliter abeuntes jugiter cædendo a dextris et a sinistris, persequi non cessabant, ut in arenti eremo Turci siti passim ruerent extincti. Quotquot autem milites nostri assecutos dejecerunt ab equis, peremerunt armigeri. Ibi viderentur sellæ retorqueri, et superatos miserabiliter pessundari. Eximie dimicant regales; strenuissime Franci, utpote præliis exercitati. Porro, rex Ricardus gloriosiori præ cæteris omnibus enitet magnificentius prærogativa, nulli comparandus; sublimi subvectus equo, singulariter agitur in hostes, in ictus rigidissimos fraxinus librata jam frequentioribus in hostes vexata percussionibus defecerat, et plurimas infecta multo cruore dissilierat in particulas; nec mora, gladium vibrans exsertum, fugientibus imminet, comprehendit, prosternit, demetit posteriora, abradit extremos, ignavi domitor vulgi, fulgurat incedens, laniat fugitivos, quemcunque consequitur, non obstante cujuscunque consequitur, non obstante

cujuscunque genere armaturæ, a capitis vertice acumen stricti gladii usque in dentes infligit, ventilat, exagitat dissipatos, quasi lupo fugientes bidentes insectando. Verum rege sic infatigabiliter Turcos ventilante, in diversa disperguntur universis qui supererant; quorum quidam, quia rex jam cursu velociori etiam fugientium per monata præoccupaverat anteriores, fuga directa a manibus regis elabi desperantes, arcuato recurso declinantes ab eo, reversi sunt versus nostros extremos, per quandam a latera semitam. Spereverant enim se nonnihil profecturos potius versus alios quoscunque contabescebat virtus eorum; regem quippe non immerito reveriti sunt usque ad mortem; mors enim hostium in manibus ejus. Turcorum igitur quassi triginta fugiendo regyranter impetu magno ferebantur in Rogerum de Toony. Cujus equum statim peremerunt sub eo, ipsumque propemodum comprehenderunt. A quorum manibus cum ad Rogerum excutiendum adveniret quidam socius Jokelinus Cenomannensis, et ipse absque mora dejectus est ab equo, quem tamen Rogerus de Toony, se quoque constanter defendens pedes, accedens liberavit. Interim accurrit gens nostra, comes etiam Legecestræ prosternens a dextris et a sinistris, venit quoque Gilebertus Malemanus cum quatuor sociis; venit et Alexander Arsic, et alii milites ferme viginti; Stephanus quoque de Longo Campo, qui Rogero de Toony præstans liberaliter obsequium, a medio Turcorum belligerantium, equum exhibuit ut scanderet. Ibi cædes renovantur, Marte tonat, gladiis scintillantibus splendescit aer; madet humus cruore, tinnunt arma armis collisa, membratim laniantur cadavera; sparsim jacent abscissa brachia, manus, pedes, et capita, quorum quidam in impetu ferientium fuerant detruncata usque ad oculos vel ora vel guttura, secundum quod sors vel congregantium fervor administraverat virtutem. Ex occisorum igitur Turcorum cadaveribus, densissime per arva jacentibus, nostri ambulantes impediebantur, et corpora, quæ modo detruncaverant, offendunt eos usque ad lapsum. Egregie se gerebant Pictavenses, Franci, Normanni, et Andegavenses. Rex autem Ricardus, flos virtutis et vertex militiæ, universis eminentius omne tulit punctum, a cujus virtute laus omnis inferior est. Tantam quidem ibi videres Turcorum stragem, quantam nullus antecessorum unquam prius viderat; tanta quippe tabescebat confusione, et defecerant oppressione, ut puer, quantumlibet invalidus, potuisset sic affectorum decem vel quot offenderent perimere. Ibi retusa est prorsus Turcorum superbia, et fastus abolitus, audacia repressa; ibi carvanna potenter a nostris est mancipata. Ibi Turci jumentorum onerariorum carvannæ custodes et veredariorum, se gratis dedebant captivos militibus nostris et armigeris, et manus supplices protendentes implorabant

misericordiam et miserationes, cætera quodammodo levia reputantes, dummodo vitæ parceretur. Per capistra jugales equos et camelos cum sarcinis offerebant, et mulos et mulas portantes diversi generis species pretiosas, aurum et argentum multum nimis, pallia holoserica, purpuram, cyclades, et ostrum, et multiformium ornamenta vestium; præterea arma varia, tela multiplici insutas loricas, vulgo dictas Casigans, cunctra ac variata operosa, papiliones et tentoria pretiosissima, panes biscoctos, frumentum, hordeum et farinam, electuaria plurima et medicinas; pelves, utres, et scaccaria; ollas argenteas et candelabra, piper, cynimum, zucorum, et ceram, aliasque diversorum generum species electas; pecuniam infinitam, et rerum copias innumerabiles, quod, sicut dicebatur, nullorum unquam temporibus præriorum tanta simul et semel fuerant acquisita, vel præda consimilis, tam multiplex, tantarum opum opima variarum.”

Ek 52: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 391.

“Perfidorum cæde completa et comprehensa carvanna, novo cœperunt nostri sollicitari labore pro coadunandis camelis cursariis; unde totus turbatur exercitus, adeo quippe velociter comprehendendi fuigebant equites nostros insequentes, quod nunquam animal aliud tantæ videbatur velocitatis, quorum comparatione cervus, aut damula, vel quodcumque alterius fugitivi generis animal, pigrescere videretur et morosum, dummodo paululum arrepto spatio promoverentur ad cursum. Denique vero utcunque adunari æstimabantur, sub incerto tamen numero, quatuor millia et septingenta camelorum et dromedariorum. Tot præterea comprehendebantur mulorum et malarum et asinorum onerariorum, quod sub numero non cadebat multitudo, ut etiam tantorum copia oneri potius videretur. Præterea Turcorum equitum ea die diversis in locis peremptorum, numerus excreverat ad mille et septingentos, exceptis petito quampluribus ad internecionem contritis.”

Ek 53: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 379-381.

“Igitur cum sanctam illam crucem diutius in exercitu adorassent, super illa non modicum gavisi, plebs et vulgus ignobile conquesti sunt dicentes, ‘Domine Deus, quid ergo erit nobis? Numquid adhuc in Iarusalem eundum est? Quid ultra faciemus?’ et factum est murmur in turba et maxima guerela. Super his igitur tractaturi conveniunt rex et maiores in populo, utrum expediret ad Iarusalem obsidendam prodire an non. Francorum quidam regem attentius rogabant, et sæpius hortabantur ut procederet ad obsidionem, quoniam hoc convenientius videbatur. Quibus rex e contrario respondit

hoc fieri non posse, ‘nec me,’ inquit, ‘in hoc negotium ducem videbitis ducendi populi, unde notam incurram reprehensionis vel infamiæ. Imprudentis quidem est æstimatio huic me deputari præsumptioni. Si autem vobis placuerit nunc Jerusalem petere, vos non deseram; socius ero vester, non dux; prosequar non præcedam. ‘Quincquid in nostro agitur apud nos exercitu novit Salahadinus, quem status noster, sciatis, non latet, quæ sit virtus nostra vel virium effectus. A maritimis plurimum distamus. Quod si forte Salahadinus cum gente sua descenderint in plana Ramulæ, et transitus viarum observantes, ne quid ad nos victualium possit pervenire, usitatos obsederint meatus, numquid non æstimandum hoc esset perniciosissimum obsidentibus? Et nimis sero pœnitenda luerent inchota. Præterea civitatis Jarusalem obsidendæ, sicut accepimus, amplissimus est ambitus, quam si tantilla gens nostra undique proportionaliter obsideret, non sufficeret bipertitus noster exercitus, et ad obsidendum et ad excutiendos victualium nostrorum portitores, si forte a Turcis invaderentur. Immo propus de facili perimerentur universi, quibus nimirum non essent auxiliares. Ego igitur, si hujus præsumptionis auctor existerem, et exercitui, me duce, quid infortunii, quod absit, accideret, solus reputarer arguendus fatuitatis, et super universorum periculo reprehensibilis, si nunc exercitum ad obsidendam Jerusalemproducerem. Cæterum proculdubio certissime novi nonnullos hic in præsentiarum esse, nec non et in Francia tales, qui pridem non ignorantur voluisse, et nunc etiam velle, et plurimum optasse, me talibus negotiis minus provide operam impendisse, sive opera perpertrasse, quæ merito possent redargui, et ego contraherem detestabilis crimen infamiæEapropter in tam arduorum aggressus negotiorum, sub incertitudine tam dubia, non arbitror incircumspectius præpropere præcapitandum. Nos præterea, vel gens nostra alienigena, hujus regionis prorsus situs ignoramus, nec viarum transitus, vel locorum angustias, quibus cognitis tutius procederemus et cautius, quatenus obtatis gauderemus successibus. Indigenarum autem consilio, qui territoria sua et pristinas desiderant recuperare hæreditates, quicquid ipsis commodius visum fuerit, qui terrarum noverunt plenius tractus, reor salubrius agendum. Templarii quoque et Hospitalarii quicquid æstimaverint potius aggrediendum, et fideliter decreverint, imitabile videtur; utrum ad obsidendam Jarusalem sit progrediendum, vel ad Babyloniam comprehendendam, vel ad Baruth, sive ad Damascum. Ipsorum quidem in agendis nostris si imitamur decterum, non, ut nunc est, tanta dissensione noster in adversa distraheretur exercitus.”

Ek 56: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 381-382.

“Ad regis igitur exhortationem communi decretum est assensu ut, quicquid viginti jurati fideliter arbitrarentur agendum, absque contradictione, unanimi sequerentur essensu. Electi sunt igitur ad id decernendum de Templariis quinque, de Hospitalariis quinque, de Syrianis terræ illius indigenis quinque, de proceribus Francorum quinque. Hi viginti convenientes in unum, cum aliquamdiu mutuo super prædictis tractassent, potioris responderunt proculdubio fore commoditatis Babyloniam obsidendam adire. Quod audientes Franci constanter contradixerunt, nec se alias quam Jerusalem obsidendam profecturos protestabantur. Cum rex Francorum attendisset proterviam et defectionem, turbatus respondit: ‘Franci,’ inquit, ‘si meis acquiescerent consiliis, et juxta prædictorum juramentum ad obsidendam Babyloniam procedere voluerint, ecce! classem meam apud Achonem decenter instructam eis exhiberem, ad deportanda victualia et omnia necessaria, et exercitus confidenter procederet per maritima. Ego quonque stipendiis meis eo deducerem milites septingentos in nomine Domini, et duo millia servientium. Præterea si quis operæ vel pecuniæ meæ, vel quorumcunque quæ mea sunt indiguerit, pro certo exponendum noverit liberaliter, prout cuique opus videbitur. Porro, quia ipsis secus æstimatur agendum, me quidem cum ipsis non inficior iturum, sed tantummodo cum domesticis, et non alienos conducturum.’ Tunc sine dilatione præcepit ut in tentoria Hospitalariorum sui convenientes sollicite inquirerent, quid quid quisque ad consummandam conferret obsidionem, et quantam gentem ibi exhiberet. Venerunt quidem, et ibi, ut prædictum est, compromiserunt magnates cum cæteris ad obsidionem se magna exhibituros, et qui minimum habebant in loculis. Verum super tam ambiguis et incertis articulis, nimis indiscretæ videretur præsumptionis illud appetisse, vel etiam inchoasse Jerusalem obsidere, postquam jurati id tanto opere agendum fuissent dehortati.”

Ek 57: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 398-399.

“Interea gens nostra paulatim defluxit, quorum quidam secesserunt in Joppen. Quod cum rex perpendisset, quod ad ipsos cohibendos non proficeret, quia difficile quidem in unam convenirent sententiam; quod potius in illius temporis articulo arbitrabatur agendum, mandavit Safahadino quatenus juxta prius oblatam pacis conditionem in planitiis Ramulæ, conveniret Salahadinum super impetrandis induciis, rebus ut tunc se habentibus, usque ad tempus certum, quo possit a patria sua rediisse; et quid super his

proficeret expeditius ei significaret. Salahadinus autem, quem nostri status summa non latuit, et vires nostras paulatim infirmari præsensit, nequaquam consensit nisi diruta solotenus Ascolone. Quod cum reginunciis referentibus innotiusset, nihil visus est moveri, nec vultus ejus vel in modico mutari; immo statim imperavit equos ascendere Templarios et Hospitalarios, et cum ipsis quosdam alios, ut simul omnes essent trecenti milites, qui pergerent diruere et dissipare castrum Darum, et ut impositis custodibus firmissime munirent Ascalonem. Regia præcepta jussi accelerant, et castro Darum æquato solo, revertuntur ad exercitum. Exercitus igitur regreditur usque Joppen gravi corde et conturbato; inde quoque sine mora profecti sunt Achonem; rex quoque cum cæteris. Porro, quam plurimi resederant in Joppen incolumes et infirmi. Et sic Achonem reversus est exercitus, ineffabiliter desolatus, et adversitatis immensitate consternatus, quos nimirum adhuc pro meritis suis Deus minus dignos reputaverit benigniori gratia donari.”

Ek 58: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 400.

“Audiens Salahadinus Joppitas jam regis cerere præsidio, eo versus progressurum disposuit exercitum, de facili siperans civitatem posse comprehendi in absentia regis Ricardi. Movit itaque exercitum gentis coadunatae quam plurimum: numerus equitum viginti milia. Aderat etiam admiratus potentissimus de Bila et filius Arcissi; præterea admirati ferme centum et septem; peditum nihilominus a montanis innumerabilis multitudo, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ. Exiens igitur exercitus ab Iarusalem descendit in plana Ramulæ cum fastu maximo et fremitu. In turmas ruunt, tanquam furiis agitati, et cohortes, et Christianos conjurant omnino delendos.”

Ek 59: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 400-403

“Eadem Dominica, proxima ante Ad vincula Sancti Petri, qua rex Ricardus cum exercitu pervenit Achonem; accessit Salahadinus cum exercitu suo ad obsidendam Joppen. Die Lunæ senquenti cœperunt oppugnare castrum. Exsilientes autem ii, qui fuerant in civitate, in pomœria suburbana, viriliter eis restiterunt tota die, ut nequirent appropriare muris; sed nec die Martis, cum in idem convenissent certamen, nec die Mercurii, se potenter defendentes appropriare sustinebant, facientes de necessitate virtutem. Die vero Jovis, Turcorum improbitas, se dolentium a paucissimis repelli, minusque proficere, magis invaluit et confirmata est obsidio. Ad imperium Salahadini, quantuor eriguntur petrariæ graves nimis et efficaces, duo quoque mangunelli ad

jaculandum habiliores. O quantam obsessorum tunc esset audire queralam! Quorum numerus excedebat quinque milia, cum iis qui infirmabantur, lamentantium et dicentium, 'Domine Deus virtutum, quid ulterius refugii erit nobis? Heheu, O rex Angliæ, dux noster et protector, ad quid quæritandum profectus es Achonem? O deficiens Christianitas, jam peristi!' Interea Turcis insistentibus ferocissime, civitas oppugnatur cum virtute maxima, resistunt viriliter obsessi, quos qui vederet sic perplexos expeditius conscendere in propugnacula et descendere, et pro agendorum varia necessitate agiler in diversa raptari, nimina pietate flecteretur in laciymas. Petraræ sine intermissione jaciebant: mangunelli non cassabant. Interioribus quidem fuerunt petraræ, sed minus periti fuerant ad utendum. Denique ad instantiam jugem Turcorum ad jactus crebros petrariarum, porta quædam respiciens ad Jerusalem, die Veneris, dissipata est, et murus etiam a parte dextra ad mensuram duarum perticarum conquassatus. O quam acerrimus fit conflictus, dum Turcis obsessi resisterent, et repugnarent intransibilibus! Accrescens autem jugiter Turcorum multitudo convaluit, et repulsis ab introitu Christianis, introeuntes Turci persecuti sunt nostros usque in turrim castri. Heheu, quam miseranda fit ibi cædes ægrotantium, quos in domibus passim, in grabatis languentes, modis horrendis Turci cruciabant usque ad mortem, quorum profecto perempti sunt innumeri merito martyres reputandi. Quidam nostrorum imminentium Turcorum gravissimam sævitiam fugerunt usque in littus maris. Interea Turci crudelissima invasione domos perscrutantur subtilius, annonam diripiunt, sed et universa vina, doliis conquassatis effundunt; pars hostium turrim castri principalem oppugnat, pars hostium turrim castri principalem oppugnat, Ibi quam plurimi perimuntur extremorum, ibi confugerat in navem Albericus de Ramis, cujus erat castrum custodire, ut fuga navali mortem evaderet. Proh pudor! Degenerem nimirum timor arguebat; cujus socii qui restiterant redarguentes ignaviam, et ad virtutis constantiam animantes, virum revocaverunt, et quodammodo violenter in castri turrim impulerunt. Qui cum nonnisi periculum cerneret imminere, ait, 'Hic ergo pro Deo moriendum nobis est, cum aliud fieri nequeat.' Undique pertinaciter insistunt Turci turri demoliendæ; volant pila cum sagittis, grandium more, densitate textitur ear. Qua parte se potius defenderent ignorant obsessi; sine cessatione perseverat insultus tota die; cujus vehementiæ forte cederent obsessi superati, nisi Deo dispensante præsens adesset nuper creatus patriarcha, qui nec est fractus mortis formidine, nec imminentis mole discriminis dissolutus. Ipse nimirum, quem ad argumenta fecit argutum necessitas, mandavit Salahadino, ejusdemque fratrem Saphadinum interpellavit, ut

impetraret super oppugnanta turri inducias liberaliter, saltem usque in crastinum, ea conditione ut si forte ante horam nonam non venisset obsessis undecunque auxilium, pro redimendis tanti temporis induciis, quilibet eorum qui in turri supererant, solveret Salahadino decem bizantia auri; mulieres singulæ quinque bizantia, puer tria; et super his fideliter observandis se ipsum patriarcha contraderet obsidem, cum aliis viris nobilioribus, alligandis in compedibus usque in crastinam horam nonam. Annuit Salahadinus; et ritu eorum confirmata securitate super observanda dilationis conditione, contraduntur obsides cum patriarcha, Albericus Remensis, Theobaldus de Treies, Augustinus de Londoniis et Osbertus Waldinus, et Henricus de Sancto Johanne; alii quoque quidam quorum nomina non tenemus. Qui postmodum ducti sunt omnes captivi in Damascum; jam enim obsessi spem aliquam conceperant per regem sibi succursum venturum, pro quo ab inito adventus Salahadini as Achonem miserant.”

Ek 60: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 403-406.

“Interea dum rex Ricardus ad repatriandum expeditus reditum acceleraret ab Achone, jam se navibus commissurus plenius instructis, (licentiam acceperat et benedictionem a Templariis et Hospitalariis; præmiserat quoque septem galearum suarum cum armata gente usque Baruth, qua transiturus erat, ut eos qui in castro resederant turbarent, quasi provocantes ad congressum, qui timore exterriti a castro fugerunt. Dum rex, inquam), in tentorio suo cum suis de reditu conficiendo conferret, quasi jam in crastino recessurus; ecce! apparuerunt properanter applicantes missi nuncii obsessorum in Joppen; qui cum coram regem scissis vestibis astitissent, indicabant Joppen a Saracenis occupatam cum omnibus quæ in ea erant, gentem quoque quæ supererat in turri castri obsessam, et nisi per ipsum, in quo solo mors cunctorum penderet et salus, maturus obsessis proveniret auxilium, una de omnibus superesset sententia proculdubio pereundi, juxta pactam memoratam conditionem. Audiens rex obsessorum discrimen pereuntium, miseratus perditionem, verba nunciorum, causam adhuc prosequentium, intercipit dicens: ‘Vivit Dominus, Deo duce proficiscar facturus quod potero’; et confestim clamante præcone divulgatur edictum, ut ad iterandam expeditionem exercitus excitetur. Sed nec regem honorare responso dignati sunt Franci, hoc solum vultuosi repetentes, quod nusquam ulterius cum ipso prodecerent; revera quidem nec cum ipso, nec cum quolibet alio uspiam amplius profecturi sunt, quos nimirum in brevi contigit miserabiliter mori. Verum tamen cujuscunque regionis oriundi, quorum Deus corda tetigerat, et tribulatio proximorum flexerat ad pietatem,

accelerabant cum eo processum, videlicet, Templarii et Hospitalarii, alique milites validissimi quamplures, qui festinato itinera terreno profecti sunt Cæsarem. Rex vero magnificus, ponens animam suam in manibus suis, in galeis instructione munitissimis navigio processit, et cum eo comes Leicestriæ, Andreas de Chaveyny, Rogerus de Sathya, Jordanus de Humeth, Radulphus de Malo Leone, Achus de Fay, milites quoque de Pratellis, socii regis, alii etiam viri famosi, plurimi Genuenses et Pisani. Qui vero perrexerant Cæsaream propter imminentes insidias, quas didicerant a Salahadino procuratas transeuntibus per viam, ibi aliquamdiu restiterunt velut obsessi, quibus progrediendi transitus non patebat alias liberior propter filium Assasisi, qui maritimos transitus observabat inter Cæsaream et Arsurum. Præterea ventus contrarius irruens e regione naves regis triduo sistit immobiles subtus Caypham quo pervenerant. Rex moram importunam ægre ferens, graviter suspirans ait, ‘Domine Deus! Ut quid nos detines? Attende quæsumus causam necessitatis et devotionem voluntatis.’ Nec mora, Deo annuente, secundus afflavit ventus a tergo, classem cursu prospero deducens in portum Joppen nocte jam profunda, sequente diem Veneris. Ad ipsius sequentis Sabbati nonam præfatæ redemptionis solvendæ terminus instabat, et conditionaliter gens erat tota distrahenda. O fides infida et perfidorum perfidia! ab ipsius mane Sabbati, scilicet die ad vincula Sancti Petri, ad Turcorum instantiam importunam, angariati sunt obsessi pactam solvere redemptionem. Qui cum mane jam ex parte promissa bizantia ad nonam solvere cœpissent coacti, Turci nequissimi, bestiis immaniores, humanitatis respectu carentes, capita solventium amputabant. Jam sic septem decollatos in fossam quandam congesserant, cum hoc comperientes, ii qui superfuerant adhuc in turri, nimio confracti teröre et horrore confusi, lamentari cœperunt et lacrymabiles voces emittere. O quantus ibi luctus omnium inevitabiliter mortem imminere cernentium! Singuli cum fletibus ad orationem flectunt genua, super commissis sese reos confitentes; tundunt pectora, et qui jam se credunt decessuros, de salute corporis desperati, vel animarum curam habebant, hoc solum superesse videntes; singuli quo poterant remotius fugerunt, quatenus vel brevis temporis mora vitam redimerent. Quem nimirum vel constantissimum non concutit imminens metus mortis? Certatim itaque se singuli ingerunt in interiorem castris munitionem, ut vel modicum mortem different. Illic opperiebantur lictorum manus, ut eorum vita martyrio consummaretur; ‘imis vibrat tremor ossa medullis;’ fluunt ubertim lacrymæ amarissimæ, ab intimis erutæ visceribus; divinam impetrantes clementiam. Quibus hostiis in brevi placata, propitia Divinitas jam misit eis propugnatorem qui liberaret

eos; et ecce! jam classis regia videbatur in portu, et sollicite egressuri milites armantur.”

Ek 61: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 407-409.

“Interea regis galeas cum navibus applicantes dum Turci comperiunt, ruunt catervatim in littus parmas habentes, et ancylia, et ne qua parte liber pateret ascensus applicantibus, Turcorum resistentium pluunt densissime spicula, jacula cum pilis et sagittæ. Fervet littus obsitum hostium multitudine, ut jam non superesset locus; nec jam expectant egressos excepturi, immo in ipsas naves et galeas procul in pelagus jaciunt missilia: equites eorum, qua poterant profundius, in mare se agebant, efficacius missuri certatim sagittas, ne quando possent occupare littus appulsi. Rex contractis in unum navibus, sciscitatus est dicens! ‘Eja! Commilitones optimi, mecum omnia communicati, quid igitur restat agendum? Numquid in hoc vulgus ignavum littus obsidens non applicabimus? An animas nostras reputabimus pretiosiores animabus jam in absentia nostra pereuntium? Quid potius censetis?’ ad hoc cum nonnulli respondentes dicerent, frustra quid ulterius esse tentandum, cum non crederentur qui liberarentur esse superstites, et inter tot hostium millia littoris aditus difficilimus; rex curiosus oculo vagante cuncta perscrutans, vidit presbyterum quendam se in mare de terra dejicientem, ut ad regem natans veniret. Qui regiam admissus in galeam, spiritu fatigato et palpitante corde, dixit, ‘O rex magnifice, jam gens residua, quæ tuum suspirat adventum, enses lanistarum vibratos opperitur, cervicibus exsertis, sicut oves occisionis; jam jam profecto peritura, nisi, te cooperante, divinum adsit adjutorium.’ Cui rex, ‘Num superest quisquam? Aut ubinam loci?’ Cui presbyter. ‘Etiam, Domine, coram turri illa coarctantur jam finiendi.’ Quo audito, rex ait, ‘Si sic ergo Deo complacet, in Cujus obsequium, Ipso duce, huc advenimus, ut hic cum fratribus nostris moriamur, pereat modo qui non processerit.’ Galeis igitur regis ad imperium versus littus propulsis, ipse primus, tibias inermis, se misit in mare pube tenus, sicque potenter littoris aridam adeptus est. Post regem erant primi vel proximi Galfridus de Bosco, et Petrus de Pratellis: hos sequebantur omnes alii prosilientes in mare, ut pedites procederent. Turcos igitur obsistentes in littore pertinaciter invadunt audacter, quorum multitudine totum littus tenebatur: quos rex singularis præstantiæ cum balista, quam manu gestabat, passim prosternit, cujus etiam comites electi, per littoris ampla Turcos

cædentes persequenbantur fugientes, nec enim ulterius, viso rege, erat eis spiritus; nec eidem audebant appropriare. Quos rex insectans, exsertum vibrans gladium, vehementius exagitabat, ut nec ipsis vacaret se defendere: ictus ejus subterfugiunt gravissimos; socii nihilominus regis constanter afficiunt fugientes, propellunt, conterunt, lacerant, detrucant, ventilant, ut jam littus evacuaretur a Turcis violenter expulsis. Comportatis postea fustibus et doliis, et undecunque raptis roboribus et amplis asseribus, navium quoque et galearum antiquarum materiis aptatis in littore, quasi munitionem sic sibi construxerant adversus hostiles irruptiones; ubi et constituit rex milites et vernaculos et balistarios ad custodiam, et ad arcendos inde remotius Turcos, qui cum aliter nostris obesse non possent, importunis ululatibus et clamoribus totum littus replebant, cum inde recederent. Tunc rex per cochleam quandam, quam forte perspexerat in domibus Templariorum, solus primus introivit in villiam, in qua amplius quam tria millia Turcorum invenit omnia diripientium, domorum interiora perscrutantium, et spolia asportantium. O invicti regis animositas! Qui, ut infra civitatis se intromiseret muros, statim explicitas banerias suas eminentius exposuit videndas Christianis, qui in turri obsidebantur. Quibus visis ineffabiliter exhilarati, concepta fiducia, sumptis armis descenderunt a turri, ut convenirent ad regem. Quo cognito turbatur Turcorum exercitus. Rex cum evaginato gladio incedens insequitur, perimit, detruncat; ante faciem ejus fugientes cadunt a dextris et a sinistris densissime ab eo: aliis etiam a turri ingredientibus, fit Turcorum cædes horrenda, quorum et plateas detruncata jam occupant cedavera. Quid singulis immorer? Sine dilatione trucidati sunt universi qui in castro erant, nisi quos forte fuga velocior eripuit; sicque condignam prius victores in suum exitium excipiunt talionem. Quos et rex in spiritu vehementi conterens, insequitur etiam exeuntes a villa, successibus arbitrans insistendum, ne forte pepercisse argueretur inimicis crucis Christi, quos Deus tradidit in manibus ejus. Cæterum nemo unquam ipso magis abominabatur ignaviam.”

Ek 62: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 415-420.

“Domine, Deus virtutum! Quem non afficeret tam subitanæ commotionis conturbatio? dum ruunt hostes super improvidos, armati super inermes, innumeri super paucissimos, quibus nec temporis angustia sufficit ad vestiendum, sicut nec ad armandum. Unde rex ipse et alii quam plurimi ex urgentis articuli conturbatione consternati, nudis tibiis procedebant ad bellum, nonnulli etiam sine feminalibus, utcunque raptim armati sunt, tota die sic permansuri dimicantes. Nostris igitur se

sollicitius armantibus, jam propinqui facti sunt Turci. Rex equum processurus ascendens, decem tantum socios habebat equites, quorum hæc sunt nomina: Comes Henricus, Comes Leicestræ, Bartholomæus de Mortuo Mari, Raduldus de Malo Leone Andreas de Chavyngny, Girardus de Furnival, Rogerus de Sacy, Willelmus de Stagno, Hugo de Nova Villa serviens probissimus, Henricus Teutonicus, regis signifer. Hi tantum equos habebant, et quidam equos quidem ignobiles et debiles, armis inassuetos. Per ordines igitur et turmas provida dispositione collocantur acies et agmina, singulis castigandis assignantur præfecti, locis maritimis destinantur milites propiores, non procul ab Ecclesia Sancti Nicholai a parte sinistra, quoniam eo versus se Turci præcipitarant agmine densiori. Item extra hortos suburbanos assignantur Pisani et Genuenses cum commixta gente diversa. O quis sufficeret ad plenum gravissimas enarrare perfidorum invasiones? Irruentes imprimis Turci clamoribus horrendis ululare cœperunt, et jacula creberrima mittere cum pilis et sagittis. Ad quorum impetus improbissimos excipiendos, nostri se prout poterant aptabant, genu dextrum singuli solo figentes, ut sic firmiter cohæerent, et persisterent immobiles, dum pedum dextrorum articulos fixissent in terra, pedes vero sinistros sinuato poplite habebant; manus sinistræ clypeos protensos tenebant, et parmas, et scuta, et ancylia: dextræ lanceas, in terra fixis posterioribus capitibus, anterioribus vero partibus oppositis, ferrata cuspede, perciniter irruentibus adversariis. Rex, armorum peritissimus, inter quoslibet duos sic se clypeis protegentes unum statuit balistarium, et alterum juxta ipsum, qui protensam expeditius jugiter aptaret balistam, ut videlicet unius esset officium balistam tendenti, et alterius jugiter pila jaciendi. Hoc quidem non modicum profuit nostris et multum obfuit adversariis. Sic aptatis singulis, ut temporis angustia simul et paucitas hominum suppetebat, rex inter singulos discurrens, impiger consolator persuadebat constantiam, damnans languescere degeneres animos, formidine vel ignavia flecti. ‘Adversis,’ inquit, ‘mentis imperterritæ rigorem opponite. Convalescat virtus solidati pectoris obvia hostium asperitati, evasura profecto fortunæ procellas. Scitote adversa pati, quoniam omnis fortuna tolerabilis accidit animo virili; quinimmo virtutibus, sicut umbram prospera, sic adversa præstant lucernam. Cæterum, ad fugam non patet locus. Cum cuncta loca jam hostes occupaverint, fugam tentare est mortem adsciscere. Durate igitur, et sævius urgens necessitas flat materia virtutis. Virorum nimirum est aut fortiter triumphare, aut gloriose mori. Martyrium imminens animo gratanti est excipiendum. Sed antequam moriamur, vita comite, mortem nostram ulciscamur, gratias agentes Deo, quod qualem quæсивimus per martyrium

mortem nos invenire contingit. Hæc est merces laborum, et finis vitæ simul et præliorum.’ Vix sermone finito, ecce, præceps irruit cum fastu maximo hostilis exercitus, per septem ordinatus acies et turmas, quarum quælibet quasi millenis constabat equitibus. Ad quorum impetum se nostri coaptantes excipiendum, infixis ad renitendum sabulo pedibus dextris, perstant solidius immobiles contra irruentes, lancearum cuspidē protensa. Quos nimirum Turci tunc penetrassent, si nostri aliquatenus cessissent. Turcorum acies prima appropians, cum jam immineret irrutura, quia nostros attendit immobiles, subito resilivit divertens in partem ab eis; Turcos autem recedentes balistarii nostri densissimis prosequuntur missilibus, homines quam plurimos transfodientes et equos. Nec mora, succedit et acies altera, nostrosque perpendens impenetrabiles, quoniam immobiles, consimili priorum schemate divertit in partem. Simili modo pluries Turci tanquam turbine veniebant adacti, ut imaginata invasionē nostri gratis dissiparentur, et congregiendi suppeteret facultas; et cum jam cominus viderentur præliaturi, versuta calliditate in partem alteram, flexis loris, quos regyrabant. Quos cum rex et gens sua æstimarent non aliter acturos, super ipsorum ulteriori perfunctorio subterfugio ægre ferentes, rex cum iis qui equos habebant, subditis equis calcaribus et lanceis demissis, vehementius agebantur in hostium turbam densiorem, prosternentes a dextris et a sinistris, sellas sessoribus evacuantes et nonnullos transfodientes. Tanto quippe impetu se primitus in ipsos impegerant, ut Turcorum acies universas penetrantes, in spiritu vehemēti, tandem in posteriori acie persisterent. Et ecce! rex in partem respiciens vidit eminus equo dejectum nobilem comitem Leicestriæ, quem cum egregie dimicantem rex invictus cerneret, ipsum a manibus improborum opprimentium vivaciter eripuit, et ad equum scandendum opem præstitit et obsequium. O quam gravis ibi pugna conseritur! Confluit turba Turcorum plurima, et toto conamine insistunt tam paucos opprimere; nostrorum dolent successibus; pertinaciter irruunt usque ad regium cum Leone vexillum, solius regis animam pro mille quærentes. Nec mora, et ecce, in illo conflictus pondere vidit rex Radulfum de Malo Leone jam a Turcis distrahi captivum; ad quem a manibus ipsorum excutiendum, rex ocior advolat equo admisso, et potentissime Turcos abigens, sibi ipsi restituit Radulfum. Rex, ut gigas in prælio, prærogativa virtutis insignis, inter tot hostium millia tam vivaciter in diversas se partes torquebat, tam eleganter se pene solus agebat, singulariter sine quolibet præcedentium exemplo, ut cujuscunque vir præstantiæ, vel princeps virtutis aut potentiæ, non immerito multo reputaretur inferior. Ea quidem die in frementium turbam Turcorum ita se viriliter

ingessit, et gladio fulminante innumeros trucidavit, hos a capitis vertice usque in dentes proscindens, illis vel caput vel brachia el quodlibet membrorum amputans, adeo jugi vexatus est exercitio, ut vibrantis gladium dextræ cutis rumperetur. Et ecce, rege sic incredibiliter in certando laborante, eo versus rapido cursu Turcus quidam ferebatur, spumanti vectus equo sublimi. Ipse fuit ex parte Saphadini de Archadia, fratris Salahadini, viri quidem liberalissimi et munifici, et viris optimis comparandi, si tamen Christianæ religionis non respuisset credulitatem et fidem. Hic igitur Saphadinus duos equos nobilissimos Arabicos regi propter ipsius notam probitatem destinavit, rogans attentius quatenus equos gratanter acciperet et ascenderet, quibus videbatur tunc temporis egere, et si gratia divina ipsum ab imminente periculo sanum eruisset et incolumem, illius quandoque reminisceretur obsequii, prout animo sederet recompensaurus. Quos rex suscipiens magnifice postmodum remuneravit. O virtus et in hoste laudabilis! Sic Turcus et hostis, ob eximiam regis virtutem, ipsum sic judicavit honorandum. Rex oblata non respuens, præsertim in angusti temporis articulo, protestatus est, quod plures consimiles susciperet tunc equos ab inimico etiam severiori, in tali tam necessarios negotio. Et ecce, rege sic incredibiliter in certando laborante, eo versus rapido cursu Turcus quidam ferebatur, spumanti vectus equo sublimi. Ipse fuit ex parte Saphadini de Archadia, fratris Salahadini, viri quidem liberalissimi et munifici, et viris optimis comparandi, si tamen Christianæ religionis non respuisset credulitatem et fidem. Hic igitur Saphadinus duos equos nobilissimos Arabicos regi propter ipsius notam probitatem destinavit, rogans attentius quatenus equos gratanter acciperet et ascenderet, quibus videbatur tunc temporis egere, et si gratia divina ipsum ab imminente periculo sanum eruisset et incolumem, illius quandoque reminisceretur obsequii, prout animo sederet recompensaurus. Quos rex suscipiens magnifice postmodum remuneravit. O virtus et in hoste laudabilis! Sic Turcus et hostis, ob eximiam regis virtutem, ipsum sic judicavit honorandum. Rex oblata non respuens, præsertim in angusti temporis articulo, protestatus est, quod plures consimiles susciperet tunc equos ab inimico etiam severiori, in tali tam necessarios negotio. Et ecce, gravissimum conseritur bellum; confluunt in paucissimos innumeri; contegitur universa terra pilis et sagittis perfidorum, ut jaculorum multitudo unico raptu complectentium sarcinam efficeret, quibus et sauciantur innumeri, et importabiliter aggravantum est in nostros pondus prælii; cedunt galeatores fugientes in galeis, quibus eo advenerant, proh pudor! soli fugiendo captantes salutem, soli virtutis amiserunt constantiam. Iterea factus est clamor magnus a facie Turcorum jam

villiam certatim occupantium; sperantes enim nostros opprimere repertos, villiam undique introibant. Quo audito rex impiger accurrit, duobus tantum comitatus militibus, sed secum ducens balistarios. Qui cum in una villæ platea nobilissimi apparatus tribus Turcis obviaret, insigniter irruens in ipsos more regali trucidavit sessores, et equos duos lucrifecit. Cæteros Turcos universos, in villa repertos resistentes, gladio diversa dispersi, quæritarent exitum, etiam ubi non patuit. Murorum interrupta statim mandavit rex obturari, et constituit custodes, qui custodirent civitatem ab in cursione Turcorum.”

Ek 63: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 425-426.

“Interea mandavit regi Salahadinus, quod ipse cum Turcis suis ad ipsum descenderet comprehendendum, si tamen adventum ipsius expectare præsumeret; cui rex incunctanter remandavit, quod proculdubio ipsum ibi expectaret, ut qui scilicet nullo pacto, vita comite, dum pedibus vel certe genibus resistere suppeteret facultas, nec pedis ad passum ab eo refugeret. Regia siquidem animositas nec adversis sustinuit confringi; verum sentiens rex se morbo gravari, pensans temporis articulos et rerum statum, nec tutam fore quietem vicino serpente, destinavit comitem Henricum Cæsaream, mandans iis qui prius eo venerant Francis, ut ad ipsum venissent, et terræ tuendæ præsidio fuissent. Significavit etiam quanto laboraret morbi incommodo, et super prædicto Salahadini mandato. Franci vero nullatenus vel in modico eidem volebant succurrere, immo, quantum in ipsis erat, ipsorum destitutus auxilio hostium expositus multitudini periisset, nisi procurasset inducias quamvis a nonnullis eorum reprehensibiles. Quid igitur? Inter tot Turcorum examina quis tam paucis, nedum infirmis, locus tutus? Ascalonem potius dirui tunc temporis fuit consilii, quam ancipiti vicissitudine jactari. Nam si regem languidum, grabato decumbentem, hostes nullo resistente comprehendissent, tunc nimirum libere occuparetur Ascalon, nec consequenter tuta maneret Tyrus vel Achon.”

Ek 64: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 426-429.

“Interea, rex super importuna corporis valetudine sollicitus, examine subtiliori libratiss rerum articulis, mandavit exhiberi præsentem cognatum suum Henricum comitem, et Templarios et Hospitalarios, quibus exposito corporis incommodo, se protestatus est propter loci corruptionem et minus securam munitionem, inde recessurum; quorum etiam quibusdam injunxit, proficisci ad observandam Ascalonem, aliis autem ut ibi

residentes præessent Joppæ custodiendæ; ipse vero reverteretur Achonem, ut acceptis potionibus curaretur, nec aliter fieri posse dicebat. Cui cum universi uno animo et voce consimili contradixissent, se prorsus asserentes nulla conditione quamcunque munitionem ipso absente observaturos, in hac constantes perstiterunt sententia, quorumcunque castrorum abominantes custodiam; et his dictis abierunt retro, et jam cum illo non ambulabant. Hujusmodi responso turbati regis angustiabatur animus æstuans, et suorum aversio eum in acerbissimum traxit dolorem, quia jam neminem reperisset suis propositis consentaneum vel votis. Super agendis itaque diutius vacillando, fluctuans cui potius insisteret operæ, cogitationes mentis agens in diversa, ab hoc recidebat in illud, quia non invenisset qui doloret vices ejus. Attendens denique jam universos defluxisse, neminemque vel tenuissima cura sollicitari super cummi causa, promulgari jussit edictum, ut quicumque regis stipendia voluissent conducti recipere, convenissent ad succurrendum. Nec mora, confluunt duo millia peditum et milites quinquaginta. Verum jam invalescente nimum ægritudine, rex de recuperanda sanitate desperatus est: unde tam pro aliis quam pro se ipso nimis anxius, iter plura quæ mentis ejus sagacitas non præteribat intacta, maluit minus inoonveniens præeligere ut inducias exigeret, quam si infecto negotio recedens, terram depopulandam omnino desereret, sicut et omnes alii fecerant, jam catervatim abeuntes in navibus. Sic rex perplexus et ignorans quid potius aliud fieret, mandavit Saphadino fratri Salahadini, ut, ipso mediante, quam potuisset honestioris conditionis inter ipsos impetraret inducias. Saphadinus, vir eximiæ liberalitatis, qui et regem ob ejus singularem probitatem crebris duxerat venerandum argumentis, sollicite tales sub hac forma procuravit inducias; videlicet, ut Ascalon, quæ superstes Salahadini terrori semper exstiterat imperio, dirueretur, a nullo hominum parapanda ante terminum trium annorum, ad Pascha proximum incipientium: sed post tres annos quisquis superiori vigeret potentia, cederet Ascalon eam occupanti. Concessit etiam Salahadinus ut Joppe restauraretur Christicolis libere et quiete inhabitanda, cum universa regione vicina, locis maritimis et montanis. Confirmandam etiam sanxit inviolandam pacem inter Christicolas et Saracenos, salvumque utrorumque libere per omnia esse meatum, et ad Sanctum Dominicum Sepulcrum absque cujuscunque pensionis exactione accessum, et cum libertate transitum deducendarum per omnem terram quarumcunque rerum venalium, et exercenda libere commercia. Harum formam induciarum in scripturam redactam, sibi recitatam, rex Ricardus annuit observandam, quia nimirum sperare non poterat potioem, utpote æger, et quam modico fretus auxilio, et non prorsus aberat ab

inimicorum statione duobus milliariis. Quisquis super hujus pacis contractu contenderit aliter sentiendum, perversi mendacii se noverit incurrisse reatum.”

Ek 65: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, s. 441-450.

“Peractis omnibus, rex jam consistens in procintu sacandendi navem, proinde statuit procurandum, ne quid scrupuli superesset, quod omni bene gestorum derogaret perfectioni. [Jussit igitur, clamante præcone, suos universos adesse creditores, et omnia debita restitui ad plenum et ultra, ne qua videlicet in posterum merito, vel super raptis vel ablatis regia auctoritate posset oriri detractio vel querela]. Die festo Sancti Michaelis duæ reginæ, scilicet Berengaria regina Angeliæ uxor regis Ricardi, et Johanna quondam regina Siciliæ, soror regis Ricardi, navem ascenderunt apud Achon. Die Sancti Dionysii ascendit rex Ricardus navem reversurus in Angliam. O quot cum regia solvitur classis, piis præcordiis sunt eruta suspiria, fluentibus ubertim lacrymis ab oculis! Optantur regiis beneficiis benedictiones, et prospera rerum, memorantur probitates, et in uno homine congestarum cumulus virtutum. O quot interruptis lamentationibus singultibus audirentur voces plangentium et dicentium, ‘O Jerosolimorum terra omni jam auxilio destituta, quanto defensore manes orbata! Quis ulterius si forte rumperentur induciæ, te protegeret ab impetentibus, jam abeunte rege Ricardo?’ Hæc et his similia singulis lacrymabiliter inculcantibus, rex nondum perfecte recuperata sospitate, sed cum cunctorum precibus optata salute, velis erectis, aptato progreditur navigo. Ad siderum respectus tota curritur nocte; clarescente vero die crastina, rex relictam terram piis respectans lumunibus, meditans in longum, audientibus pluribus, oravit dicens; ‘O terra sancta, Deo te commendo, Qui pia Sua gratia mihi tantum vivendi tribuat spatium, ut in beneplacito Suo tibi præstem auxilium, spero quidem, ut propono, tibi quandoque succurere.’ His dictis nautas urgebat plena vela ventis expedire, Ignarus quidem quantæ ipsum manebant tribulationes, et angustiğ, quot esset experturus adversitates per prodicionem est ut ab iniquis nequiter insidiantibus comprehenderetur, nihil tale suspicans, in obsequio Dei et laboriosa peregrinatione. Circa festum Beati Martini rex Ricardus ex diutina tumultuantis pelagi jactatione jam pertæsus navigationis, quam citius potuit applicuit terræ primo visæ, scilicet in terram imperii Constantinopolitani, in loco qui dicitur Curufu. Verum quoniam ex præmissis non immerito suspicatum habuit imperatoris et

Græcorum suorum versutiam, nolens ibi videri, cum piratis forte inventis prudenter paciscens, eis statim dato quantum postulaverant naulo, exegit ab eis ut ipsum expeditius in terram commodiorem transveherent. Relicta ita classe regia, se regem dissimulans, piratis crudelibus se commisit intrepidus, habitu mutato sed non animo. Quid enim non auderet magnanimitas regis Ricardi? 'Nescit virtus generoso innata latere.' Quatuor tantum assumptis sociis transvectus est in Sclavoniam. Inde pertransies Aquileiam cum intrasset terram Limpoldi ducis Austriæ, captus est in Wena civitate xiii^o Calendas Januarias. O quam meritis inæquali recompensatione retribuebatur ei, quod pro generalitatis negotio laboraverat anima ejus, et jam occupabatur hæreditas illius, cum expugnarentur nefarie castra ejus in Normannia, crudeliter grassantibus æmulis ejus sine causa; nec nisi redemptus laxatus est ab iniqua captione, communicantibus in summa pecuniæ duæ Austriæ et Henrico imperatore Alemaniae. Redemptionis quidem occasione, ut ad taxatam summam census excresceret, in omni gente sua fiebat collecta plurima et variarum rerum distractio. Accipiebantur calices ab ecclesiis, et vasa aurea vel argentea in usus ecclesiasticos sacrata. Bec tamen hoc secundum priorum decreta fuerat illicitum, cum urgentissimus instet articulus necessitatis. Rex Ricardus tot Turcorum magnificis celebris triumphis, circumventus nefarie a suæ fidei fratribus, et ab his qui simul cum ipso Christiana professione, utinam vera, censentur, comprehenditur. O quam vere timendæ sunt occultæ magis insidiæ quam manifestæ discordiæ, juxta illud, 'facilius est vitare discordem quam declinare fallacem.' Proh nefas! cui non poterant resistere omnes adversarii ejus, ab ignobili gente concluditur: quem totius imperii Salahadini contractæ copiæ non prævaluerant debellare, in Alemannia retinetur. O fallax rerum mutatio! Ille rex inclitus tractatur indignis, et si non vinculis sed ineptis custodiis. Regio nimirum sanguine nihil molestius quam indigniorum subjici ditioni, et agi nutibus inimicantium. Ingenuus siquidem adversatur anxie morum in compositorum dissidentia. Cæterum, gravius nocet quicquid inexpertum accidit. Verum esto, si quis calumniantium insumulaverit, tanquam non immerito mulctandum regem Ricardum, ac si reum mortis Marchisi; certe majoris erit auctoritatis ejus innocentiae et ab alieno excusatio quam quorumcunque susurronum invidiosa detractio. Denique Limpoldus dux Austrasiensis, qui ex sola forte suspicione sive quorumcunque perversorum rogatu, regem comprehensum tenebat, sibi destinatam super morte Marchisi suscepit epistolam in hæc verba. 'Limpoldo duci Austriæ Vetus de Monte salutem. Cum plurimi regis et principes ultra mare, Ricardum regem Angliæ et dominum de morte

Marchisi inculpant, juro per Deum, qui in æternum regnat, et per legem quam tenemus, quod in ejus morte nullam culpam habuit. Est causa siquidem mortis ipsius Marchisi talis. Unus ex fratribus nostris in unam navem de Saltheya ad partes nostras veniebat, et tempestas illum forte apud Tyrum impulit: et Marchisus fecit illum capere et occidere, et magnam pecuniam ejus rapuit. Nos vero Marchiso nuncios nostros misimus, mandavimus ut pecuniam fratris nostri nobis redderet, et de morte fratris nostri nobiscum se concordaret: et noluit, necnon et nuncios nostros sperevit, et mortem fratris nostri super Reinaldum dominum Sidonis posuit: et nos tantum fecimus per amicos nostros quod in veritate acvimus, quod ipse fecit illum occidere et pecuniam rapere. Et iterum alium nuncium, nomine Edrisum, misimus ad eum, quam in mare mergere voluit, sed amici nostri illum a Tyro festinanter fecerunt recedere, qui ad nos cito pervenit, et ista nobis nunciavit. Nos quoque ex hora illa Marchisum desideravimus occidere, tuncque duos fratres misimus ad Tyrum, qui eum aperte et fere coram omni populo Tyri occiderunt. Hæc utique fuit causa mortis Marchisi, et bene dicimus vobis in veritate, quod dominus Ricardus rex Angliæ in hac Marchisi morte nullam culpam habuit. Et qui propter hæc domino regi Angliæ malum fecerint, injuste et sine casua fecerunt. Sciatis pro certo quod nullum hominem hujus mundi pro mercede aliqua vel pecunia occidimus, nisi nobis malum prius fecerit: et sciatis quod litteras fecimus istas in domo nostra ad castellum nostrum Messiac, in dimidio Septembri, coram fratribus nostris, et sigillo nostro eas sigillavimus, anno ab Alexandro millesimo quingentesimo quinto.’ Hinc proculdubio regem esse constat innoxium, quia falso conceptæ presumptioni rite præjudicat spontanea rei confessio; sed ubi motibus suis indifferenter agitur præcipitata voluntas, ratio locum non Videtur habere, nec ‘esset vitium si non ratione careret.’ Rex autem ex illa capitione solita Dei clementia, sua industria et suorum cura fidelium licet mediante ære multo quia sciebatur multum posse, tandem libertati dimissus est. Qui prospero cursu tendens in Angliam apud Sandwicum decima tertia Calendas [Aprilis] et sequenti feria quarta perveniens Londonias, coronata civitate cum exultatione magna tam cleri quam populi cum processione solemnī receptus est, in ecclesia Beati Pauli, et post triduo moratus est in palatio suo Westmonasterii. Inde peregre profectus est ad Sanctum Edmundum: obtulit ivi illud pretiosum vexillum quod fuit imperatoris Cypri. Deinde tendens versus Notyngham, infra triduum recepit obsessos in deditionem. Pascha celebravit apud Norhampton. In Octavis Paschæ coronatus est Wyntoniæ, agente divina Huberto Cantuariæ archiepiscopo, præsentē Willelmo rege Scotiæ et in brevi dissidentia regni

pacificavit ad votum. Postea transferetans in Normanniam, æmuli sui scilicet regis Franciæ plus justo liberos excursus se expedivit retundere, cujus etiam impetus crebris rejiciens repulsionibus, alienatum jus suum cum augmentoque potenter in hasta recuperavit et gladio. Rex Ricardus, quod rarissimum est in uno reperire, admirandarum tria gerebat insignia virtutum Fuit quippe strenuissimus in armis, providus in consiliis, efficax in verbis. Quorum profecto singula hominem exhiberent gloriosum, hic præditus omnibus pro tempore negotiabatur in singulis; armis in hostes in amicos consiliis, verbis usus in universos. Numquam principum alter quisquam propensorem eo clericis et viris acclesiasticis gratiam exhibebat et reverentiam. Cæterum nemo unquam subtilius singulorum deprehendebat ex solo etiam intuitu qualitatem moralitatis; ita ut nullatenus ipsius regis potuerit ferre præsentiam quisquam degener vel animi dejectioris, sive quemcunque accusaret ignaviæ rea conscientia. Diceret enim quod habitus exterior sæpius prædicet statum interiorem, et quod ex interioris animi singillo formam trahat humani vultus imago. Illos denique dignabatur familiaritate et consortio, quos commendaret morum elegantia, vel insigniret singularis titulus probitatis. Quid nimirum efficacius conciliat animos parium quam similitudo morum? Qalem quidem se noverat, talium tantum commilitonum consortio gaudebat. Siquidem Cæsar Augustus, quo nemo tempore felicior, quo nimirum imperante, nasci dignatus est in tempore temporis Auctor, eo intuitu quo dictum est, duos præcipue in familiaritatem admiserat et gratiam amicitiae ob expertarum in ipsis singularium dotes virtutum, Mæcenatem ob modestiam taciturnitatis, et Agrippam ob patientiam laboris. Cæsaris hujus hac in parte non dissimilis, rex Ricardus quos commendabat morum præstantia socios habuit et amicos. Cujus denique magnanimitas nullo tempore sustinuit esse non actuosa, quæ si circa meritum frequentius fuerit laboriosa, non intercipit titulum gloriæ noverca felicitatis invidia. Igitur a captione laxatus reversus in Angliam, et regiam amino metiens majestatem, circumspecte studuit posteris etiam prodessa nihilo minus quam præesse, unde se crederet et obsequium præstare Deo, et quod populo suo expediret et regno, juxta illud sapientis, ‘Rex sapiens stabilimentum est populi.’ In episcopatus itaque vacantes et abbatias, voluit sine mora competentes institui legitime personas. Item statim in ingressu suo in terram data præceptione jussit portus observari marinos, ne, qua viderant, externorum navis vel etiam indigenarum annonas frugum sive cujuscunque generis victualia aliena transveheret in regna, ea sciliet mente, ut Anglia propriorum quæ tunc temporis diversissimæ plurimus habebantur in locis, in toto regno

unicam statuit et uniformem; quas ne quis forte minueret vel quocumque modo vituaret, circulis ferreis procuravit coronari summitates vasorum. Similiter et de batis vel amphoris, sive metretis, vulgo galones legitimæ jussit fieri mensuræ, et apud singulos provinciarum præfectos, vel urbium præpositos hujusmodi regales conservari mensuras ad probandum rectas et convincendum falsas. Item omnes telas pannorum in latitudine per totum ulnarum fore duarum, infra oras vulgariter dictas liserias. Nihilominus telam æque fideliter ubique contextam sine quocunque fuco vel superinductione fallaci; quod si alterius schematis in pannis reprehenderetur quid vitiosum vel in contextione, sive contextis in hac terra, sive aliunde adductis, a regiis ministris comburerentur in publico, non obstante cujusquam auctoritate vel gratia, ne quis sibi speraret emolumentum ex fraude. Prius quidem in statione vendentium suspendebantur percussione colorum, color etiam adulterinus sub obducta specie gratior videretur quam esset, ut sic emptores circumveniret vendentium astutia, cum locum adumbratum sola fabricati coloris percussio clarificaret. Hanc omnem rex amoveri promulgavit simulationis obumbrationem, quatenus aperta luce diei, sicut oportet, de materia pannorum judicaretur et forma. Ad hæc ulnas ferreas fieri jussit, quas nemo posset diminuere. Item procuratores præposuit Judæis, qui vel inter ipsos Judæos fecerent judicium, vel si quid oriretur disceptationis, diffinirent causam inter Christianum et Judæum. Sed et dolosa machinamenta Judæorum super cartarum falsatione, ex frequenti deprehendens querela, statuit ulteirus nihil clam inter Catholicum et Judæum contrahendum, sed sub quorundam ad hoc institutorum testimonio et conscientia solemniter celebrandos contractus; et super his trina scripta conficienda, quorum unum apud fiscos, alterum sub fide digni viri custodia, tertium apud creditorem Judæum conservandum, nequid machinaretur, ut olim, quod aliorum consimili vinceretur producta scriptura. Item ne quis Christianorum deprehenderetur fœnerator, nec amplius quam commodaverant quacunque conventionis occasione reciperet; quod si forte redditum vel terras quis in pignus suscepisset, vel quidlibet aliud ab altero unde annuum proveniret emolumentum, recepta tamen sorte, obligata possessio pristinum rediret ad dominum non obstante cujusunque termini quasi nondum finiti pactione. Si quis aute contra hæc legitima statuta convinceretur venisse, per annum et diem carcerali plecteretur penuria, regiæ postmodum obnoxius misericordiæ. Hæc et hujusmodi populo terræ pernecessaria, zelo justitiæ a rege constituta toto ejustem tempore observebantur illæsa. Item statim postquam in Normanniam applicuit obvium habuit fratrem suum Johannem tunc comitem, qui

misericordiam petens super commissis cum se mississet ad pedes regis, incunctanter culpam indulsit. Excellentia siquidem animi dedignabatur inferiorem punire, reputans sibi sufficere se posse vindicare. Item advertens forte nonnullas acclesiarum campestrium argenteis carere calicibus, cum didicisset eos suæ redemptionis occasione olim ablatos, sibi tanquam reo imputans ad culpam divina minus digne in hac parte celebrari, jussit fieri calices per loca diversa quam plurimos, ecclesiis scilicet indigentibus passim distribuendos. Ea tamen præmatura morte prævenit; non est ad plenum secuta restitutio. Alterantur nimirum status rerum pro diversitatibus personarum, et post mortem mandatoris ejusdem expirat mandatum. Igitur deficiente digne dicendorum adhuc materia, stilum ulterius duximus suspendendum, donec pro magnificis forte gestis ubi cujus nomen sonat, Dei gratia, quæ prædicabili reputentur digna memoria, censeatur merito resumendus articulus.”

ÖZGEÇMİŞ

Harun KORUNUR 02.03.1985 tarihinde Kırıkhan/HATAY’da doğdu. İlk ve orta öğretimini tamamladıktan sonra 2004 yılında Gaziantep Üniversitesi Kilis Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nü kazandı. 2005 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi’ne yatay geçiş yaptı. 2008 yılında buradan mezun oldu ve aynı sene Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisansa başladı. 2011 yılında Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans programından mezun oldu. Daha sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Doktora programında eğitimine başladı. 2018 Mart ayından beri Munzur Üniversitesi, Tarih Bölümü, Orta Çağ Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta.

İletişim Bilgileri:

E mail : harunkorunur@hotmail.com

Telefon : 0553 483 54 36